

בכורי העתים

מנחת בכורים

לראשית שנת

תקצ"א

חבור כולל דברי חכמים וחידתם, ועניני מדרש ותועלת,

לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה

אלו

ניי אי אהרם-געשענק.

צור בעלעהרונג אונד אונטערהאלטונג

גיר

געבילדעטע איזראעליטען.

חיי-סטער יאהרנאכט

Bicure Haitim.

ווי ען

שמואל בייא אנטאן ערל פ' שמיר ק' ק' פריץ בוכדוקער
WIEN, gedruckt bey ANTON Edl. v. SCHMID,

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
OCT - 9 1978

AP91

B5

v. 11-12

1830-31

פתיחת בכורי העתים

לשנת ה' תקצ"א.

מלחמת החכמה נגד הסכלות קשה עד מאד, וצגים רבים אנשי
 תבונות יחדו צל עז למאוס תרופה למחלת האלות, אגם
 לא רצים ישכילו לזחור באמצעים נאותים ויצילו צוקל אל התכלית הנדלה
 שהוא הנלחח. יש מתקומם ציד חזקה על תעתועי הפתאים, יורה עליהם
 חלים שונים יקדמם צמגן וישפור עליהם סוללה וצלי חמלה ידצר אתם
 קשות לאמר: נצטרה עלתכם, נוטלתם צמחשצותיכם, רוח עושים הולק
 צקרצכם, והנכם היום תועים צכל מעשיכם בהתעות שבור צקילאו. אמנם
 צדרך הזה לא ישיג החכם את מצוקאו, וההפוך הוא כי יצליש את ריחו
 צעיני מחזיקי ההצל עד אשר ינוסו מפניו כמפני איש תהפוכות החפץ
 להדיחם מן הדרך הישרה, ומעולם לא יסודו אל תשמעתו. ויש אשר לא
 ידצר אתם למטוצ ועד רע אך ידפיס חיבורים לגלות צהם עדותם צקהל
 ויתאמץ להוכיח כי שקר צימינם הצל אין צו מועיל. והנה הדרך הזה
 פס היותו יותר מתוקן מן האשחן עוד צו מן החסדון והמכשול מה שלא
 יעלם מעיני הנצונים כאשר יתן עדותו הנסיק היומי זה מטעמים.
 האחד כי ההמון האחת צחצלי האמונות הכחצות הוא על הרוצ חסר
 הידיעות העיקריות שהן כמו המפתח ליכנס על ידם צהיכל החכמה,
 ממנו נעלמו דרכי דקדוק הלשון, חבו לא יטעם צוף דצג המליצה, לצו
 לא ירביש הנעים והנאה, דוחו לא חלתה חולי אהצת האמת, ונפשו לא
 נסתה ללכת צמשפטי מללכת ההגיון, אשר על כן להעדר ההכחת האלה
 א"א צשום פנים שהאמתיות הנוסדות על המחקר תמלאנה מצו צנפשותם.
 והעעם השני הוא כי מאחר שההמון הורגל מנעוריו צסצדות וצמנהגים
 צהן תלוי למי דעתו אושר חייהו צזה וצצל, הגה צהסיד ממנו צצת
 אחת כל הענינים ההם ישאצ צנפשו פתאום מקום פנוי ודיק שאין צנחו
 למלאות אותו מהרה צקרינים אחרים מוצילי השלמות צו, והרי זה כאשר
 קרה מכלן ומכלן, לכן ימאס הפתי צכל מיני ההתחדשות וחילוף ההנהגה
 ויתאו תמיד להחזיק צמודגל ולהביח הדברים כאשר המה. אולם השכל
 הישר יורה כי יותר טוצ להחזיק הצנץ הרעוע מלקרקר חומותיו אדנה
 צנשיל

צבא וכלכלות צפעת אחת, ואף אם חולשת הקירות ורוב הפרצות הנדלות
 בהן יחייב הדיסטן עד היסוד לצנות תחתיהן צינן מפואר באצנים שלמות
 ויקרות, הנה על כל פנים יותר נכון לצנע המעשה הנכבד הזה לחלקים,
 והחכם אשר ידענו לנו לקדמה אל המלאכה ימלא תחלה את הפרצות
 בסלע נכון וקיים ואחר כך יפיל מעט ויצנע מעט, ובהדלות תמיד
 מגמתו להשאיר הצנן הישן בקיומו ילחץ במלאכתו לחדשהו לאט לאט
 באין פרץ ואין לוחה דרוחצתיו. כן האיש הנצח באמת יצור לו אמצעים
 נכונים להשגת התכלית אשר אמרנו, וישים נגד עיניו מאמר החכם מכל
 אדם (משלי כ' י"ד) מחשבות צענה תבון ונתחזלות עשה מלחמה,
 לכן צדמתו להפלות ארוכה לתחלואי הסכלים לא יתראה להם כארץ,
 גם לא יגלה להם שהוא ידפא מחן מכותיהם ויחצצ לעצמותם, כי הם
 לא יאמינו היותם חולים, אלא ישיאם לדגדג אחר ויליע לפניהם דברים
 עצמים אשר בהשקפה ראשונה אין להם הצטרפות עם המכוון אללו,
 דברים אשר התועלת בהם מפורסם לתיקון יסוצו של עולם ולהישרת
 הלבצות, דברים נוספים על אמתיות דרורות אשר צא עליהן המופת
 החותך לא יכחישם דק העקש בתכלית העקשות, צואת יפין מעט עכני
 האולת והיה צוקר. שז יחקור חקירות אחר חקירות על ענינים דוחיים
 ועל הטוב והנאה והערצ ועל כחות הנפש ושימוש הנכון ואל האמתיות
 האמיות שעליהן תסנז הקבלה ועל יקר תפארת הדת וכדומה, ויורה
 הדרך הנכונה בהם בהסביות תמיד עם יסודות היראה והמוסד ובהדלות
 התועלת הנמשכת מהם להשגת האושר הזמני והנצחי, עוד ישתדל שיתחדשו
 יחד צחירי הנוצנים ואיש את אחיו יעזרו להוציא לאור חצודים יקרים
 ומחמדים עד שיפרוץ העיץ ותדצה הדעת בכל קצוי ארץ, אין גבול ואין
 פאה שלא יצדיקו שם זהרי המדע ונילוצי התצונה. והיה כי יהל אור
 החכמה בכל פנה ועצר כלאת השמש בצצורתו, או אז תכנע האולת
 ותעטה צושת וכלימה צלחותה כי אין צנחה עוד לכצות כל הנרות הדולקות.
 סניצותיה כדי לשנז להתעלם צערפל אשר היה עד הנה חתולתה.

ועתה אחר מן החיצודים הנכבדים אשר יצטו אל התערה היקרה הזאת
 הלא היא המחצרת הלזן אשר לעחים קצועים תבכר פרי
 מגדים מתוקים לחיך ועצבים לנפש, וצטלום וצמיאור תלך הלוח וקדצ
 אל התכלית ההוא אשר איזה מחצרים חדשים ילאו דחופים ללכוד אותו
 בארצם ונקשתם, והאדון המדפס אשר יעץ כואת להוסיף דצ טוב לצית
 ישראל והקים את דצרו אשר דצד צמשך עשר שנים דלופות, הבס כי
 הקונים מתי מספר ובהואלות מדוצות, הנה נא התנדצ להעניק מטובו
 גם צננה הזאת, וזה לו כדמות נסיון לדעת היוסף עוד להוציאה לאור
 צשנים

צנים הצלות או אם יחדל, לכן יחכה לרעות אם המצפוקים להועיל
לצני גילם יצאו בעזרתו ויאספו אל ו מפה ומפה חתימות עד כי איש איש
ימחר יחיה להצילה אל ציתו ובבורה צורם קין בעודה צכפן
יצלעה, וזה יהיה לו ללות ולמופת על היות דצני הספר הזה נערכים
עם מה שאנו לריכים אליו צימים האלה, ואז לא יתום פרוץ לחשינו
יבבר והיה פרוץ למאכל ועלהו לתרופה.

יש"ר

דברים אחרים

בית לימוד הרבנים

צער פאדונה

למיום עמדי על דעתי והחלן מחשבותי לעדור בשדה האמונה ולהתנות
על מלך אומתנו, על לריכים צימים האלה, ועל אופני תיקונה
התחקק בצני הרעיון הזה כי להרים כל פכשול מקרצנו ולהציגנו אל
השלמות המיועדת לנו כפי כונת המורה אשר היתה לנו מודעה מסוי
אין דרך וסיוע זולתי בהתחבר יחד לימודי הדת עם לימודי המחקר,
באשר הראשון מכללי השני יציגנו להכשל במחשבות אליל והשני מכללי
הראשון יפרוק הגבולים התוריים אשר בצלו ראשונים, אך צהלמם
שני הלימודים יליו היפואלי בדרכיו והיתה לו השלמות למנה. זאת
נחלת ענדי ה' ולדקתם זה פרי חריצתנו ועמלנו כל מי היתנו על
האדמה. והי כי הליקונו יום יום העשתונות האלה עזרו מחכיות לצני
והנה פתאום קול באזני לאמר: בעיר ה' את רוח המושל הנדיק אדומנו
הקיסר הערומם בראנץ הראשון יר"ה וילו בבל מחנה העזרים לכל
יזק איש עוד לישב על כסא קהודאה ולהיות רצ צישראל אם לא מלא
את ידו תחלה בחכמת המחקר ככל משפטי צמי המדרש הפילוסופיים אשר
במדינותיו, אז אמרתי עת לעשות לה' והנה צאתי צמגילת ספר קטנה
והיא נדפסה בלשון טיעולקית, צה בליתי את דעתי על זה הענין והוכחתי
כי אם מהיום הזה והלאה יהיו הדברים מוכתרים צבתר הפילוסופיה
כנה מוטל עלינו המוצ לתקן הדצר באופן שיסכילו גם כן צתורת ה'
ככל הנודך, וכמר שיש מעט המלך צמי המדרש ללמוד צהס החקירה כן
ראוי שיהיה צקדצנו מדרש קצוע להתלמד צו צעיקרי הדת וצנעניקים
התוריים על סדר נכון, כי אם נחדל מלתקן הדצר צראשינו הלא נלך
מדמי

מדחי אל דחי וחליף חסרון אחד בחסרון אחד כי תחת המורים מחסרי
המחקר יקומו חוקרים משוללי התורה. המכתב הזה, אשר תכליתו
היה להעיר את לבב אחינו יחזני איטליאליה לצעזעור יתאמנו להנמיך יחד
מה שאנו לריכים אליו עם מה שזוה עלינו הקיסר, היה כניצח אשר
הצעיר צקרב ימים בלבב דיוצי העם תשוקה ופלאה להקים להם בית
לימוד הרצנים כאשר יעלתי, ואמי כדלותי כי נשקה ציעקז חשקת הערב
והמועיל ונחשני כי הענין הכבד הזה לריך הרחצת הדיוצור לצד אומנו
בכל תנאיו על הסדר האספתי שנית ידי וחציתי ספר התורה והפילוסופיה
והלעתי צו אופני התחדות שני הענינים ההמה כאשר עם לצני, ישפוט
הקורא על מלאתי כי נפשי כל ידעה ההלל ה' דרכי זה אס לא, אך
זאת ידעתי כי קמה וגם נצבה העלם אשר יעלתי, וצמוד אלי מעומ
המדרש הוקם על מכונו צעיר פאדוזה דנתי, המורים הנם על תפקידם
והתלמידים על משמרתם, ולמען ידע הקורא את כל אשר נעשה אליו
פה המכתב אשר שלח אלי ידידי החכם המפואר הר"ר מרדכי שמואל
גירונדי *) אחד מיושני על מדין צעיר ענמה אשר נצבה המדרש צתובם
דרי למרסם בכל תפלות ישראל דבר יקטן ממנו כבוד ותפלות לכללות
האומה. זה עופם המכתב:

חסרי ה' נזכיר תהלות ה' פעל כל אשר גמלנו ה' ורצ סוד
לצית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרצ חסדיו וטע אלינו חסד
לפני שרוננו הפלך הרחמן והחסיד הקיסר פראנץ הראשון י"ה
ועבר

*) זה האיש המעולה בעל מדות ישרות תם וישר בלבו ורחום לשמים ולבריות
הוא מר מחמת המספרות יושר נאורות ותחללות שניסרחל. כי הוא מתיחס
בשם גירונדי וצין וקניו הקדמונים הים ארמנץ ז"ל המכונה גירונדי, בם
דנינו יונה החסיד ורנינו נסים בלוח היו המספרות כאשר יש לו צנית במיד
אילן החם תמריכות כן. ויהי צהלקח ממנו מר אציו צחדם כסלו העבר לרב
סנן לחקוק צוחת על אצן לזכרון ולשמות על קצרו, ואלה דברי המלצם:

מלצת קצורת בצר חכם צעיר ואיש דעת מחמץ כח
סוד החסידים מעלת האצד ר' צן צין אריות גירונדי
זוק"ל דורש סוד לעמו צעיר פאדוזה יע"ח הולך
ליקות דודר מיתרים ונבר וקניו כבוד, חוטר ובזע
הבגורים אשר העולם אחשי השם סרס הבחל המנצן
גירונדי ורנינו יונה החסיד ורנינו נסים בלוח ז"ל
קדח אל האמנם מעל יום י"ט לחדס כסלו טנת כי
צחי ה' נציון אורה למרשע לך למ"ה. צנו
יחיד מרדכי שמואל עם קאמן הוחת למחברת.

ויגזר קול בכל מלכותו וגם במלכותו לאחד. משעם המלך וגדלו לחם
 קהילות נכבדות אשר בממלכת לומד'ו ויניע'ו הלא הבה ויניע'ו
 מנעו'ה פלדו'ה וירונ'ה דוויג'ו שיתוועדו יחדו לקבוע בית ליהוד
 הרצנים צעיר החנמה פלדו'ה אשר צו יורו לכל מי שינשאו לנו להיות
 מורה הוראות בישראל צמד צמד נכון אשר את חקי האלהים ואת תורותיו
 אחד שכתב יאל צדימוס צמד צמד החכמות החלומות המלטרות להיות
 מדיני צמצם היינו חכמת המחקר וקרעפותיה צלופן מהרצני יהיה לו יד
 ושם בתורה ובפילוסופיה כי שניהם כאחד עוזים לכד את התורה
 בעיני לומדיה. וישמחו כל יהודה צמעק את דלץ המלך כי בכל דלצו
 דרשו וצכל דלצו צקצו את הדבר הזה ויקאלו ראשי העדה שצמצם
 הקהלות החכמות צביר ויניע'ו צגת תקפ'ו ויקצעו חקיס דמות ובימוסים
 להקיס בישראל צית תלמוד לחנך את הרצנים החכמים צדך ילכו צה
 ואת המעשה אשר יעשו. ויתנו קול צמצה העצדים מי האיש אשר חננו
 ה' דעה ציעה והשכל בכל חלקי תורתו הקדושה וימלא את עמו דליו
 והנץ ללמד דעת את העם ישלח את שאלתו עם עדיות לימודיו צמצם
 לראשי עם קדש בדי שהם יצמדו את אשר יקינו צחכמתם סימלחו יתה
 הנון להורות את פלמדי צית לימוד הרצנים. וה' החפץ צמצם עמו
 המליץ לנו שתי מדינות מצות לפפלת הצית ולפאר התורה אנשים
 עדעי דעת ומצוי מדע ואשר בה צהם לעמוד צהיכל החכמות, הראשון
 ה'ה התורני מעלת המד'ר' כלל דילה עורי גד'ו צכמוה'ר' שלמה ז'ל
 פק"ק עורין יע"א, והשני המפורסם והמפורס צשערי בכורי העתים
 צספרו בנור נעים לקשוד גדול ולמדקק עמוס הדד הוא לכל מדינו
 הצשכיל והנצח מצד שמואל דוד לונלשו מעיר טריאסטו, שניהם צלמד
 טונים ועוכים להרצן תורה בישראל. יהי פקן שנתים ימים ויתנו לצ
 לצנות חרמון אחד צשער פלדו'ה להיות צית תלמוד לרצנים ויכוננוהו
 צמד צהם והנץ כפי מלות המלך, שם אוכלים ושותים וישנים ולומדים
 התלמידים וצמס פקצלים המלצוים החלומים צלדצע תקופות השנה
 לכל הולאות החמס קהלות החכמות, אך צתנאי שהתלמידים ילידי מדינתו
 זאת יפרעו מדי שנה צנה סך שלש מלות פרחים מצמצם כסף, ולצמדדים
 הצלים שמה מעדינה אחרת להתלמד יהיה הסך הקצו'ד מלות וחמשים
 פרחים. והנה שנים המה הפקידים הראשים אשר על ידם יאלו ועל
 ידם יאלו המורים ותלמידיהם ועל פיהם יהיה כל דבר המדע, הפקיד
 האחד הוא אבני החוקר הנכבד נח המשכילים ואני השועים החדיף
 השנן כמ"ד בצריאל צני צו יעקב טריאסטו יל'ו הנצח מהמלך הקיסר
 להיות פנהיך ראשון לגית למד הרצנים, ואלו עמו יידי מע' החמס
 הדוקא

הרופא כמד' נתן צנונישתי יל"ו מנהיג שני להילוך צית המדרש. אומס
 סדר הלימודים ומהותם ילך על פי היסודות והעיקרים אשר נטע זה
 ימים נספרו התורה והפילוסופיאה הפילוסוף ידידי הר"ר יש"ר מק"ק
 בודניא יע"א. אך זה היום יוש י"ד לחדש חשון שנת תק"ץ שקרינהו
 מלאנו דאינו הדבר הזה שילא מן הכח אל הפועל ותשלם כל המלאכה
 אשר עשו צצית לימוד הרצנים בעזר האור, ואז נתוועדו מל' המנהיגים
 של כל הקהילות המכרות ומע' המלמדים צק"ק פאדובה ויתנו תורות
 לאל צעיר שנה זמרה ועימה קדושה צצית הכנסת הגדולה של ק"ק
 אשכנזים יל"ו צמעמד בצירים נכנדים מהקהלות המכרות מלמד קליני
 העיר פאדובה, מושלים חוקרים תורניים ומלמדים צצית מדרשי החכמות
 החנוניות, ויעשו חב לה' לחנך את צית לימוד הרצנים, ויעמוד הדב
 הגדול אהתי וידידי כמוהר"ר אליהו אהרן לאטיש מר"ו מ"ץ צק"ק ויניאוס
 על מבל ען ופרסם את חנוך הצית וקרא צצמות צצם המלך את מעלות
 האלופים דילה טורי ולוצאטו למלמדים את התורנים, הבצירים טריאטטי
 ובנתישתי למנהיגים נכנדים, ואת המשכיל המשורר קרזני ר' אברהם
 שלום למחיר צצית לימוד הרצנים, אחר כן מלא הדב המכר פיו תהלות
 לאל ית' שצפלונו זכר לנו ונתן אצנו צעיני אדונינו הקיסר החסיד יר"ה
 וצעיני שריו ומנהיגיו הדורשים טובת ישראל, וחזיק להם טובה צצם
 כל אומתנו. אחר כן עלה על הדוכן האלוף כאל"ד הלל דיל"ה טורי נר"ו
 וישם לפניו דדוש נכד להוכיח כי התורה והפילוסופיאה שניהם כאלה
 טובים ליושני על מדק ראשי אלפי ישראל, ואח"כ נכנסה לצית הכנסת
 בת המשוררים מעוטרים צלצושים יקרים מרוקמי זהב ואצוקות של אור
 צדיהם וחמרו לה' אלהי ישראל שירות ותשבחות על הטובה אשר עשה
 לעמו ויהללוהו צמלתיים וכלי שיר שהיו סניז להיכל הקודש. וקם ידידי
 הדב הגדול כמהר"ר אלישבע מאיר פאדוצאני נר"ו אצ"ד צק"ק פאדובה
 מלוש צצב נכד ופתח את ארון הקודש שהיה מאיר צכל פנותיו מרוב
 אצוקות של אור ומשופר צכלי כסף זהב ומצעות צלים, זהרצ מ"ץ של
 ויניאוס לקח ס"ת צדופותיו ויצדק לאדונינו המלך הקיסר יר"ה ולכל
 משפחת המלוכה ויתפלל לה' (צקשה ותחינה שחיר) להללחת צית
 המדרש ולטובת המנהיגים המלמדים והתלמידים וחזיר ס"ת צהיכלו
 והשיר משורר צחיליים ומלתיים צומר תחינה וצקשה שיקוצלו תפלותיו
 לה' צלון. והיקר הנכד נעים צמידות כמד' משה אר"ה טריאטטי יל"ו
 חתם את החב צמידות צמידות לה' שיהיה לרצון הביח לצנו לפניו ושתגדיל
 תורה ותאדיר.

אחי ורעי! פי שלל ראה נצח ושמחת החינוך הזה לא ראה נצח ושמחת
 האומה

שמה ילידי מדינתם הנלתי מנינים בשפת טעולקית שגענצור כן לא יכלו לקבל תועלת מן המדרש הקבוצ נפאדוצה, כמו שהוקם כנר בית לימוד הרבנים צמדינת ציעקן צעיר המלוכה מינכען ההולך על פי דתות וחקים אשר חקקו נבוליהם, ולדושתו לרוחת תמיד נתנה לו מלח במלך דצר יום ציומו.

יש"ד.

פרי עץ הדור.

בחג האסיף העזר נשאל נשללתי מאחד המשכילים האם יש תחת ידי מופתים בגיומים על היות כותה הכתוב צאמדו פרי עץ הדור על האתרוג ציחוד ולא על פרי אחר ההדור צמדלכו צריחו וצטעמו, והיתה טעמת השאלל לאמר כי אם זאת קבלה צקי חכמינו התנאים והאמוראים נקבל אותה גם כלי הצאת ראיות עליה, אך צדלותנו חז"ל עלמם חחדים אחר מופתים לקוחים מדברי הכתוב וכל אחד יטרח למצוא רקדוק חדש צמלות פרי עץ הדור כאלו אף צידם קבלה אחרת לטמת זה הענין זולתי אותן הרשאות שהציאו, כצד הראות מצאנו להציא מופתיהם כנוד הצחיהם ולחקור על מקם או דפיונס, ואם הצדד כן לא יבונה המעטן לקבל פירושים צלתי מקבימים עם פשטי הכתובים וצענוד כן ידלל הכדך לצקש ראיות המתישנות על הלך והמסירות כל חפץ צזה הענין כתוריי. — ותהי תשובתי אליו: תדע, ידידי! כי זה אחד מן המקומות שנצדלו צו הקדאים מן המקורל חללם הצדל עצום, כי הנה הם צדלותם לת הכתוב צנחמיה (ס' י"ד וע"ו) וצמאלו כתוב צתורה אפר לוח ה' ציד משה אשר ישצו צני ישראל צסכות צחג צחדש הצציעי ואשר ישמיעו ויעצירו קול צכל עדיהם וציוחשלם לאשר לאו סהר והציאו עלי זית ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עצות לעשות סכות ככתוב, חסנו סלף חיוצ ציום ההוא צכל המינים האלה כ"א לעשות סכות, כלומר להשתמש צהם לעשות סכך לסוכה, וסלף זולת זה שום לווי ליקח ד' מינים ולטמטם צהם, ולפי שהיה קשה להם מה שמצאנו צתורה ולקחתם לכם ציום הדלשק פרי עץ הדור כמות תמרים וענף עץ עצות וערבי נחל, ערשו למדש הכתוב צאופן שיסכים עם הנאמר צנחמיה, ואמדו טמלת פרי עץ הדור הוא כמו מסעף פורה צמעלם ספירשו וצדורות וסחכוכה ענפי עץ הדור, וען הדור הוא עץ זית עצמו האמור צנחמיה, על דרך הכתוב ויהי כזית הדור, זית דעקן יפה פרי תואר, כי להיות עץ זית הדור ומשונם

ומשנחמאל קראו הכתוב ען הדר. והנה ארצנואל ז"ל צפירושו לערשת
 אחר טרח מאל להוכיח טעותם צטענות לא יספיקו להוציא כל ספק,
 אך הנראה יותר נכון להשיב אליהם הוא בהרלות להם כי לקחת האחרון
 פתח אינו מנהג מחדש עתה צאומה עד שיפול עליו עתה ספק אספק
 מין נקח, וצעמינים ציולא צאלה תמיד נוכח להשיב למסתפק: פוק חז
 מאי עמא דזר, כי המנהגים שהם חק קצוע החוזר חלילה מדי שנת
 צשנה אינם עלולים אל השינוי והחידוש, שאם יעלה על לב איש להכניס
 בהם ענין חדש, תמיד יאמרו לו: והלא אשתקד לא עשיתו כן! וצדק
 הזה נחזור, לאחר משנה לשנה עד הביענו אל המקור שהוא מסימי,
 והנה אנוח דואים צציתי חכמי המשנה היה קשור אללם לקחת האחרון
 שהרי כמה דמים נאמרו עליו צאם טובה, גם לונקלם הבד שמדגם
 סתורה מפי ר' אליעזר ור' יהושע (כדאיתא צפ"ק דמבילה). תגבס פד
 ען הדר אחרון כי היה פשוט צימיו היות כן פירוש הכתוב. עוד
 צומן קדום מאונקלום היה היוסיפון לרומיים והוא אינו צפרעות גדול
 כל משפטי ומנהגי האומה צספריו הנכזדים, וכשהגיע לחג האסיף נפג
 (צקדמוניות ס' ג' פ' י"ג) כדזר מוסכם ומקובל שאין חולק עליו שמדגם
 צזה את ישראל שיקחו צידם לולא ואחרון והדס וערצה צימי החג, הדי
 מבס צימיו היה צדור לכל שכונת פרי ען הדר הוא על האחרון, ושנים
 רצות קדס היוסיפון קרה לאותו קראי שצצואו לפני המוצא להקריב
 ציסוך המיס שפך המיס על דגליו מן העטם הידוע לאנשי הכה הדי
 (כמסופר צסוכה פ"ד) ודגמורו כל העם צאחרוניס, ואין ספק שלא
 התחילו צשנה הדיא ליקח צדיהם האחרונים, אלא תפשו מנהג צצופיהס
 צדיהם, ואם קדס לכן צימי המלכים והנציאים לא נמלא צסיפור
 האומה זכרון לקחת האחרון. זה היה דק צעצור שלא נפל הדיצור על
 מעשה פרטי צה, ודי למ לראות כי צכל מקום שהציו הצורך לדזר על
 האחרון הצכירוהו תמיד כדזר פשוט ומוסכם צאומה שאין צורך להציא
 ראייה עליו שצעצור כן ילמד סתום מן המפורס, צאופן שאם תלדק יחד
 כל הפרטים האלה לא יסאר שום פקפוק על היות זה הפרי עלמו הנדע
 צכתוב ללא צו קדי חוצות צחג. והנה משנה זו כאשר תספיק לצבל
 טענת הקראים כן תהיה מענה צודק לשאלתך מלך מה שצקש שופט
 הבינוי על הדזר הזה, אך מלך מה גרמית ח"ל מטריחים עלמם להוציא
 אמתת הענין ממלת דודר ענמה אין כך לצזור מזה שלא היתה להם
 קבלה אחת על האחרון, כי ראו לך לרעת שלא היה עיקר מבעתם
 אלא לדרוש דרשות כל מה שאפשר צמלה הדיא ולתלות צה ענינים
 שונים בפי דרכיהם הידועים שצדן קראם הדמג"ן ז"ל צפירושו על הכתוב
 הדיא

ההוא: האמנתה נעשו דעותינו לקבלתם. כלומר מאחד שהיתה כנז
צידם קבלה נאמנת. כלמי לריכה לסיוע אחד שפרי עץ הדר הוא האחרון
הנה נקאו עוד מעשים ידועים להם שאין לנו חייבים באחריותם להוציא
הענין ההוא גם מן המלה עלמה הכתובה בתורה, הגם שכפי האמת
לא היו לריכים לזה, כי קבלתם מכרעת. הלא תראה שכן מתקבצם גם
צעמיים אחרים לדורש פסוק אחד בכל מיני לידות רק להוציא ממנו
תולדה שכבר היתה מאוממת אללם מכח קבלתם או מעשים אחרים.
לדוגמא הם ז"ל ידעו צלי ספק שאם יהיו איזה חכמים חולקים זה עם
זה צדין אחד מן הדברים שאין צו קבלה מצוררת ראוי לפסוק ההלכה על
פי הרוז, באמרם צמח מקומות יחיד ודנים הלכה כדנים, וזה הכלל
המוסכם אללם יש לו יסוד ג"כ בשיקול הדעת, כי במקום שאין הכרע
על פי חזק או רפיון המופתים אין לנו דרך לנא אל תכלית מצוקתנו
והשניות המחלוקת כ"א צנור שיכריעו הדנים את העושים, וכן הדבר
נוהג גם היום בכל משפטי הקבלות לקצוץ המס והוללות הליצור וכדומה
ליך על פי הרוז, גם הדיינים הממונים מן המלך לעשות משפט בדרך
מדיניות את הרשע ומלדיקים את הנדיק על פי הסכמת דוים במשפט
ההוא, ועל הדרך הזה אמרו חז"ל פעמים דעות נמנו וגמרו, שפי' מלת
נמנו שהשיגו על מיני המקילים או המחמירים ופסקו הדין על פי
הרוז, וכל זה צדור. ומה ש"ע"פי שלא היו לריכים לשום ראיה לאמתת
הכלל הזה צדור חז"ל לסמוך אותו על פסוק אחרי דנים להטות (שמות
כ"ג ז') כאלו פשיטותיו יורה אל מה שביוונו צו, וזה אינו, כי מלת
להטות מצנין הדגוש ופירושה להטות משפט, ומלות אחרי דנים
נמשכות אל מלת להטות שלפניהם, כמו שהפסימו צזה כל המפרשים
פה אחד, ורש"י עצמו ההולך על הרוז צעקצות מדרשיהם הפעם לא
יכול להתאפק וכתב על פסוק זה אלה הדברים: יש במקרא זה מדרשי
חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיוסד צהן על אופניו עכ"ל, ללמדנו
שאין פשוט הכתוב כמדרשם, אלא הכח להן לדרשות כאלו, כי אינן רק
אסמכתות, ומה שרלו להוכיח על ידן כבר היה אמיתי וקיים אף בלעדי
האסמכתות ההן. כן הדבר צענין אשר לפנינו, שאין לך לתמוה על
הראיות שהביאו מדקדוק מלות הכתוב פרי עץ הדר, כגון על אמרם
(סוכה דף ל"ה ע"א) שטעם עזו ופריו שיהא דבר צלמי יונא
מפשטות הכתוב מאחר שאלת פרי סמוכה למלת עץ, או על אמרם שם
הדר צאילנו משנה לשנה צביות ה"א צמיצת הדר שרשית ולא לידעה,
או על מה שאמר צן עזאי שם' אל תקרי הדר אלא הידור שכן צלשת יוני
קורין למים הידור [קטש] ואיזה פרי גדל על כל מים הוי אומר זה
אחרון

אחרוב, שבסוף לנו יודעים צדוד שלל כלל צדוד מלת נבדחת מלשון
יונית המאחרת צומן מלשוננו הקדושה, והוא על דרך מה שכתב רש"י
על פסוק יקרא שמו אלון זכות * על כל כחלל צד תאמר הקדשה
תדע ותחשוב תמיד שלל היתה בודתם צמאמרים ההם להציל מופתים
הבינונים על אמתת הענין, כלל תכלית אחרת היתה להם שאין לנו
בקלים זה ואין לנו להוילי מהן שום תולדה לא להצנת הכתובים ולא
לקיום דעה מן הדעות, ואעפ"כ תאמין כי אף בלעדי הקדשות ההן
היתה צד חז"ל קבלה צדוה על היות האחרוב פרי עץ הדור כאשר
הדעתין, ואם תחפון לרעת את המוצן במלת הדור כפי פשוטו אין לך
כ"ל לפסוק צדעת הדמץ ז"ל כי האילן הנקרא בלשון ארמי אחרוב לקרא
שמו בל"ה הדור, כי פירושן מתישב על הדעת יותר מכל מה שתמלא
צמפרשים אחרים, זה צעצור המופתים שהציל הוא ז"ל שם, ואני מוסיף
על דבריו, כי אחר שמתלנו שם אשה שהוא מן עץ צמספת תי"ו בראש
והיא מלת ראשור (ישעיה ת"א י"ט), כך דאוי לנו לחשוב שם
תדור הסמוך לו אינו כלל שם דור ענינו בהקדמת הדלת לה"א
וצמספת תי"ו, ועל הדרך הזה יתחבר לנו עוד טעם חדש להוכיח זו
שם הדור הכתוב צדוה הוא שם העלם למין ממייני האילנות מאחר
שבסוף הנציל ישעיה השתמש בו וצנה ממנו שם תדור כמו שצנה שם
תאמר מן אשה. **

יש"ר.

* זה לשון רש"י: ואלון בלשון יוני וזל ע"ל, אך זה טעות המדפיסים
האחרונים שלל הצינו דבריו והאליסור מלת וזל בטעות, אמנם בפרסום
הסנים נמלא ואלון בלשון יוני אחר ע"כ, והוא העיקר, כי צמחת התלה
היונית allos שחמא, נכרה בלשון רומי מלת alius ענינה אחר וכוונת
רש"י היתה לפרש אלון זכות כחילו טעמו זכיה אחרת כי יעקב זכה שם
עוד זכיה אחר על מיתת רבקה אחר כחוסהציו המדרש שם, וכדברים האלה
עומת כתב רש"י על ס' וחטאת אחר חל תמה. בלשון יוני קודין לאחר
אלון עכ"ל, והנה אמת הוא שהמלה היותית ענינה כך, אלא סתיהם זו
מחד נחשוב שהתורה תרמה בשם אלון חל הוראתו היונית אחר שידענו בלי
ספק צמיו ארע"א וכ"כ צמיר-יעקב חצינו לא היתה בלשון היונית צמיויות,
ואף אם היתה צעולם, חלילה להעלות על הדעת שאחרתנו הקדושה חזקת
ליקח שום מלה ממנה, אלא רש"י נכנס בדוחק זה רק למחור סעד למדרש
האחר מן הכתוב, אך הספטי יורה דרכו כי יעקב קרא למקום שהוא אלון
זכות לפי שהתח האלה אשר עם שם נקברה דבורה, והלה ואלון אחד הם
** ואפשר שכן טעם הלשון להוסיף תי"ו בראש צמחות האילנות להורות על
חזיון ענין פרטי זהם הצלתי נודע לנו, והוא בם התי"ו שצמחות תחר
תפוח, תרזה, תחנה ודומיהם עלן נוספות.

פ ש ת ה .

הספקות אשר העידותי צנכורי העמים לשנה שעברה דף י"ג על
הודעת שם פשתה אשר על פיהם נאמתי לחשוב כי אולי
 נכלל בשם הזה גם האמר בן לא מלאו חן צעירי קצת התורניים צהיות
 זה לפי דעתם נובע אל המקורל אללנו צענין איסור השעשע, ולפי
 שצטוף דברי שם קראתי למאמריו האמת שיודוני הסדרל הנכונה צזה
 בענין לכן קמו מפה ומפה אחרי חדר מלומדי מלחמת התורה והדיונו
 אלי איגרות מלאי טענות ופולפולים נגד הסדרל אשר חדשתי, ואנכי
 החפץ תמיד להתלמד בדברי טעם דלה דליתי כפי קולר שכלי כי צכל
 פריכות המשל ומתן אשר ערכו לפני און די להוליל מלצו הספקות
 הנזכרות ולכן לא אורל לחחד צי ממה שכתנתי, אמנם צהיות קשה עלי
 להשיג צמכת צמיוחד לכל אחד מהם מאחד כי טענות האחד דומות
 לטענות חצירו ודומם שאלו קושיותיהם מתקור אחד עלמו, לזאת אמרתי
 להליג פה צקולר מלין את דלשי הטענות שהקאו נגדי עם המעט שדליתי
 להשיג עליהן.

שענה א'. צפ' ואלל נאמר והפשתה והשעורה נכתה כי השעורה אצו
 והפשתה בצעול, מזה נשמע הן מנח קרימת צישול הפשתה
 שהיה עם השעורים המוקדמים שצתצולות, הן מלך כינויו
 בצעול שהפשתה הוא השם, לא האמר בן שהוא מן האלקושים
 ועושה ענפים הרצה שאין דלחי לכנות אותם בשם בצעול.
 צכל השם יס לו בצעול הנקרא שטענגעל כנודע.

תשובה. מן הידוע לחכמי הטבע האחרונים כי האמר בן הוא ממינים
 הרצה וצין המינים האלה יס מין אחד הנקרא אללם
 [Il cotoniere di tutto l'anno] דהיינו האמר בן של
 כל השנה לפי שמציל פירותיו פעמים רצות צשנה עד שלוקטים
 מתנו צכל שצוע את היותר מצושלים, א"כ מה שזכר הכתוב
 הפשתה אלל השעורה המקדמת לצלל פירותיה יוכן מאל
 להצינו גם על האמר בן מאחד שגם הוא מן האמחים מקודמי
 הצישול. אך אודות מה שהכתוב כינה הפשתה צשם בצעול
 לחשוב כי זה יוסיף חזוק לסגדתי רק אס נצין היטע הודעת
 שם בצעול, כי הנה לא ידעתי מלין צל למפרשים למסור
 אותו מלשן קנה [שטענגעל] ולא מללתי שום סעד לדגריהם.
 והנכון לפי דעתי כי פירושו האמיתי הוא [קעלך] כלשר
 גם צימים האלה קראו חכמי הטבע לאותו החלק מהאמחים
 המכיל

התכיל את הפרח ואת העלים עם גרעיני הזרע [Calix] זה
 מה שקורס לכן היו קורין [Perianthium], זה חמש
 הדולות שם גבעול הנגזר משרש גבע, כי הוי' והלמ'ד
 נוספים (*), ונקרא כן לפי סדומה לבניע שהוא כלי החמין
 נחנכו דברים אחרים. אף הגבעול מחזיק נחנכו גרעיני הזרע,
 ועתה התבונן אם לא בדדני כן הוא שהלמד גפן יש לו צענעו
 גבעול דה, אצל השם אין זו כ"א מקל אחד צלי שום גבעול.
 צל צדדי הכהנים לא נמלא נחמה כ"א שם שם או צד שהוא
 צודאי Linum, ואפילו הכי נמלא ציחקאל ג' פעמים זה
 אחד זה צדדי פשמים ילצשו. ואם יעלה על הדעת שהפשתם
 תכלול גם האמר גפן, תימה איך יתיר הנניא מה שלא
 התיירה התורה?

והשונה. זו אינה טענה כלל, כי כבר אמרו חז"ל על נחמה זו של
 יחזקאל פרשה זו עתיד אליהו לדקשה, כלו' שאין צדינו לפרשה
 ברחמי לפי שהן דברים עתידים, וכן כתב אצבענאל צפירשו
 על פסוק צדדי פשמים ילצשו: זהו חידוש לעתיד עכ"ל,
 והרי דבריו מצינום לסדנתי. כי אם פשתה ושם יהיו שמות
 נדרפים מהו החידוש שחידש הנניא באמרו צדדי פשמים
 ילצשו? והלא גם התורה נותה לעשות צדדי כהונה מן השם!
 אמנם המופת הנדור שכל דברי יחזקאל שם הם לעתיד לבא,
 הוא מן הפסוק ולא יעלה עליהם למד, כי אנחנו רואים
 שהתורה נותה צדדי כהונה גם התכלת שהוא היה למד
 לצוע כפי קבלתנו, שהרי במשנה (פ"ט דכלאים) אמרו: אין
 הכהנים לוצעים לשמש צבית המקדש אלא למד ופשתן. א"כ
 צדדי שדדי יחזקאל מתנגדים לדברי התורה צענין האמר כן
 אפשר שימנעו לעמן הפשתים, איך שיהיה הפרשה היתה
 עתידה ואין ללמוד כלום לענינו מן הנאמר זה.

והשונה ג' מה שאמר כל היוצא מן העץ אין מדליקין זו אלא פשתן לא
 על צדי הפשתים אמרו ולא על אגילי וחוטני הפשתים אמרו,
 כי אלו צודאי מהרה יכרו ויכרו כמו שפמרת, אך כונתם
 היתה על צדדי צדדי פשמים שהם מזהירים כלפידים, וסוד
 א"כ

(*) כמו שם חרבול שגלי ספק שרש חרב וחי' והלמ'ד נוספים, והנה שרש
 חרב הוא כמו צהיץ חתחת חרב, ונקרא כן מין מחיני הארצה המנה
 על הארץ כחבלי

א"כ תמיתתן על דברי המשנה, גם תה שהקשית על לשון כל היוצא מן העץ יתורן ממילא, כי התנא ידמות אל הצליות שהם דבר היוצא מן הפשתה.

השובה. אילו היתה כונת המשנה להחיד דק כליו צבדי פשתן ולא הפשתן עצמו היתה אומרת כן צפידוש. כי הלא כל מה שהקפיד התנא הוא שיהיה הגר צוער יפה לכבוד השבת, לכן נריך לנאר היטב דבריו מן יצא אדם לידו טעות, ואיך א"כ יאמר סתם: איך מדליקין זו אלא פשתן? ואם יעשה אדם פתילה מפשתן כדברי המשנה לא יצטער יפה.

מענה ד' הלא העולה על כוללה, כי הדבר נוגע לדעתם אל דמי איסור והיתר שהם המקום המוכן להדלות זו כל איש חריפותו וצקיותו, ותמלית טענתם הוא כי אם יוכלל האמר בפן צמס פשתים הנה חיבור האמר בפן עם אמר רחלים יהיה אסור מאוס טעמו, וזה שקר, כי אלא כל הפוסקים התירו תערובת אמר בפן עם בל שאר מינים, כדמוכח צטור וש"ע י"ד ס' ר"ה והרמב"ם פ"ו מהל' כלאים ודומיהם, ופה הרחיבו עלי פיהם צאמרים כי אנו צדיתו מלצי איסור חדש לא שערוריו קדמוניו ז"ל.

השובה. דרך אזהרה המחלוקת ויוצאי לריצ מהר ליקח תאמר יוצא מפי מחצר אחד ולהפוך אותו מכל דדיו ולהוציא ממנו כל התולדות האפשריות ללאת ממנו עד שיכלית חפסם צידם להמשיך ממנו ענין יהיה צלתי חסכים עם אחד מן הדברים המקובלים, ואז יתברר ליחס אותה התולדה אל כונת המחצר כאילו היתה אליה חתולה חבגת פניו צמה שכתב, אמנם לא זו הדרך הנכונה לאותה האמת, כי הדברים ראוי שיוצרו דק כפי מה שהם נק צתוך הגזלות שהציג להן המחצר, לא כפי התולדות שיעלה על דעת הקורא להוציא מהן, ולא כל מחצר הגורז אמתת ענין אחד יחוייז לקבל עליו גם אחריות כל התולדות אשר תמשכנה ממנו (*), וכל זה צדוד לצעלי

ההבין

(*) לא תוכל להתחמק להציג צאן דברי דנינו החוקר האלפי הרמב"ם ז"ל הנבועים לזה הענין, כי כל דבור היוצא מסיו נחמד מאד, ואולי הנעלי חריפין הנחפזים להלחם עם כל מי שיפגש צדך יקחו מוסרו ואז יטע להם. אלה דבריו צמסרו היקר ירושלמי א"צ דף כ"ב: דערנלייכען קאמערס קורעצער יא זאלטע אויס דעם אולגאנגע דער נעלעהרטען אויף עוריי צוריס

באננט

ההגיון. והנה אנכי נצט על דרכי תהלוכות הלשון ומשתדל למנוח הדורות הפרשים כפי עיקר הנחתם, ומה לי בחקירה זאת עם צעלי הדינים ומאלי דהלכתא לענין איסור השעטת? הא למה זה דומה. לתורני הנגש להלחם עם קופרניקוס שהוכיח מדולת הכדור האדמי סביבות השמש, וטוען כגדו מן הכתוב צקהלת: והארץ לעולם עומדת. כן עשו המקשים לי מן השעטתו, ולא עוד אלא שאפילו כפי דרכיהם הטענה היא צעלה לגמרי ואין לה על מה להשען, כי הלא אפשר שיהיה האמת כדרכי מלח הדליות שהצאתי, ועכ"ז אפשר שלענין דנפ"ל לא יוכלל האמר בפי צמס פשתה כדרכי הפוסקים, כי נוכל לומר לו מח"ל קצלו ההפך ממה שידרש פשיטות הלשון, כמו שקצלו על פסוק עין תחת עין שהוא תשלומין לע"פי שהיה נראה שהיפך מפשיטות הכתוב. *) וכמו שקצלו על פסוק ומה מי הכדס (צמדצד י"ט כ"ה) שהמזה טהור ושרק הנושא מי הכדס יכנס בגדיו, ודנים דומים לאלה, לו נוכל לומר שר"ל להקל צממ. בפי לע"פי שהיה גם הוא צממעות הכתוב, כמו שהקלו בהשחתת פלות הזקן, שהתורה אסרה סתם כל מיני ההשחתה, ומן הצווי לא תשחית היום שומעים החיוצ להשאיר הזקן כמו שהוא הולך ולומע, כי אם נסידרו בכל אופן שיהיה כד השחתנו יפיו והדרתו, ועכ"ז מח"ל אמרו אין השחתה אלא צמער והתינו הסרתו צאופנים אחרים מכל זה נראה שאין לדינים המקוצלים שום שייכות עם דרכי הדקדוק, אלא זה צמער זה לחוד. ודי צזה.

יש"ר.

באנכס ויין. כיכס יעדער דער זיך צו אייבער מיינונג פערשטערט, פערט שטעמט זיך צוגלייך צו אללען פאלגען דערעלבען, ארנד ווען זיא אויך נאך זא ריכטיג אויס דערעלבען הערגעלייטעט ווערדען. אויפבירדונגען פאן ריעזער ארט זינד געהעסטיג אונד פיהרען נור צו פערביטטערונג אונד שטרייטורכט, ראכטיא דיא וואהרהייט זעלטען געוויינטעט.

(*) זה לשון הרמב"ם ז"ל בספרו הנכבד מורה נבוכים ח"ב פ' ח"א: מי שחמר חדר וחומר אחר, כחצר וכן מוט צמס כן ונתן צו, ולח תסריד רעיון צהיתנו עוגשים אנה צמרון, כי הכונה אנה לתת סנת הספוקים לא סנת דרכי התלמוד, ועם כל זה יש צמה שחמרו צו התלמוד דעת ושמע פנים צפנים, עכ"ל, ועיין מה שחמרו המפרשים עליו, וצמער דרכי כ' סס טוצ סס.

חמי טבריה.

הברור האלי אשר נתן הצוח יתעלה לני אדם לשכון בו כל ימי
חיי הצלם ולרדות בו כחפצם הוא מלא צדקת ה' לא לצד
צטחו החינוי הגלוי לעין כל, כאשר על פניו תדשא הארץ דשא ועץ
פרי והנחלים צין הרים יתהלכון, זו תפרינה החיה והבהמה למינה
ועוף כנף יקק עליהם וכדומה, אלל גם צטו הפנימי עד מקום אשר
ידנו מגעת משפיע שפע טובה וצדקה לתועלת בני אדם, כי נחנז מן
ההרים מתכות ומלח ובפרית ואצנים טובות למיניהם וממעיני תהומותיו
נשאז מימי הישועה להעלות ארוכה לתחלואים דצים כנודע. והנה כל
מדינה ומדינה אשר מתחתיתה נצקעו מולאי מים חמים מעורצי צדל
ובפרית ושאר מיני אדמות ומהולים צמיני אחד הידועים היו תתהלל
צמתת אלהים כזו, כי ינהרו שמה ממרחקים כל ארוע וכל צו וכל חולה
לצקש תרופה למדויהם, וחכמי הטצע נתנו אל לצם לחקור על תכונת
המים ההמה וכתצו על ספר תולדות המעינות ואופמי שימושם להשיג
על ידם הרפואה. כן ארץ נחלת אצותינו אשר עימי ה' אלהינו זה
מראשית השנה עד אחרית שנה לא חסרה דצר מכל העמינים המועילים
והיקרים אשר יוסיפו פאר והדר ליושציה, וכתצי הקדש מלאים מן אל
א דצרי תשצחות על יוקר מזגה, על תפארת פירותיה, על טוב המדעה,
על עושר הרציה צמתכות, על דצוי הדגן והתירוש והינהר, על עשירות
האלן והצקד, על הצרי והשמן והדצש ושאר דצרים משונצים. אמנם
צק הסבולות היותר יקרות הוא דצוי המעינות הנמצאות זה צשגם
מציאותם יקר מאד צאלצות המצח שהן יצצות צטצצן, וארץ כנען־להיותה
לצוי לכל האצרות נתצדקה גם צאפיקי מים יולאים צצקעה וצצר לרוע כן
לשתייה כן לרפואה, לשתייה כגון עין רוגל (ש"צ י"ז י"ז), עין אשר
ציוצעאל (ש"א כ"ט א'), מי יריחו (ש"צ צ' כ"א) אשר רפא אותם
אלישע, עין שמש (יהושע ט"ו ז'), עין חרוד (שופטים ז' א'), מי
השילוח (מ"א א' ל"ג) שאולי הם אותם הנקראים מקדס גיחון.
קי מרום (יהושע י"א ז'), צאר צית לחם (ש"צ כ"ג ט"ו) שממנו תלצ
דוד לשמות, ודצים עוד, אך מעינות הרפואה אשר צארן אחרתנו היו
קאתם קרים וקאתם חמים. צין הקרים היו מי אמלוס הכנרים צמדע
קהלת דק ק"א ונקראים אלל העמים, Aquae Amaunticae ומי מדצה
(יהושע י"ג ט'), ועוד מעינות אשר צל זכרונם צקדמוניות היוסיפון
ספר ז' פ' כ"ד צש Aquae Macherunticae, וצין החמים היו משרפות
המים (יהושע ז' ח') והמה קמוכות למקום מהפכת סדום. ולהלכה
מן

מן הירדן היה מעין Callirrhoe סמוך לארמון ושם הלך הורדוס לעזוב
להתרפאות מחליו כמסופר בקדמוניות היוסיפון ספר י' פ' ס', גם
חמתו דבר שחברו פעמים רבות בתלמוד, אולם המשוחזר-מנחם היו
חמי טזריה שגדל שם ושימושם צמים קדמוניות עד שמעט נשכחו כל
שאר המעיות בעזרם, אשר על כן ראינו לדבר מעט בהם.

ע"י טזריה סמוכה לים כרת נבנית מהורדוס לכבוד הקיסר טיטוס
ולכן קראה על שמו. חמן מעט אחרי הצנחה נהיתה עיר גדולה
לאלהים לתפארת ארמנותיה וצריכה. גם הצקעה אשר קניצותיה מצד
מעבר תבואות הארץ וממגד פירות מתוקים הנודעים בתלמוד שם פירות
גיוסר, על העיר ההיא זח מקדם אור החמה כי צגלת החכמים
מל"י משיצו קלחם בטזריה. ושיצת הסנהדרין שנה גדלה אחד משל
לפרי, כי שם היה רציו הקדוש ושם חוצר תלמוד ירושלמי, גם היו
שם אחרי כן חכמי המסורת, אך צעמן השמות שהיו לה מקדם יש חילוף
רעות בתלמוד. (צמגילה דף ה' ע"ג) אמרו: קיימאלן דקת זו טזריה
וד' יוחנן אמר (שם) חמת זו טזריה, והכילה צעיני כי מה שהצוים אל
המחלוקת צנה העמן הוא לפי שמכרו ציהושע י"ט ל"ה שלש ערים שהיו
סמוכות זו לזו בכרך הסמוך לימה של טזריה ואלו הן: חמת ודקת
וכרת, אצל שלשתן נחצו צמים קדמוניות ולא היו עוד צמילות צמי
חכמי התלמוד, כי תחלה צל צן הדד (מ"ט ע"ו כ') ויך את עיון ואת
דן ואת אצל צית מעבה ואת כל כדרות על כל ארץ נפתלי. ומה
שאמר ואת כל כדרות פי' כל הככר או המחצ שהול סביבות ים כרת
עם העירות שהיו צה, וזה היה החדצן הראשון, אחריו צל תבלת פלמסר
(מ"ט ע"ו כ"ט) ויקח את עיון ואת אצל צית מעבה וכו' כל ארץ נפתלי,
הרי כי שני פעמים נחצו הככר ההוא עד שלא נשאר עוד רשם פן
אותן השלש העירות כלל, לכן ח"ל שהיתה קצלה צידם כי הערים ההמה
היו סמוכות לים כרת ערדו לתת אחד משמותיהן לטזריה צחשצם
שהורדוס צנה אותה על חצות עיר חמת או על חצות עיר דקת שהיו
שמה. אמנם מאחד שכפי עדות היוסיפון צחר לו הורדוס מקום רחב
קיים שהיו שם קצרות הרצה לצנות צו העיר החדשה, נראה כי לא
היה צפוקס ההוא מקדם עיר אחרת, כי צימים ההם לא היו נוחים
לקצור מתיבהם בתוך העיר אלא חולה לה, לכן נבן לומר שטזריה נבנית
צשה. שהיה למלעי צן שלשת העיירות הקדושות חמת דקת וכרת'
ודאיה לזה כי צמגילה (צ' ע"ג) אמרו שהיה חמת רחוק מטזריה כמו
מיל. והנה חמי טזריה לא היו צעיר עמה אלא תחלת מולאן פנה
נכפר הסמוך לעיר ומשם היו מציאים המים ע"י סילנות עד תוך העיר.

שמוען לרפואה היה לא כלל לטעול צהן כמו שסיפרו שטעל צהן ריז"ל,
 אלא גם לשתות כי כן אמרו (מבשרין פ"ו מ"ז) והשמה מי טזריה, טעמם
 היה מר וחמימותם זא להם צטע לא ע"י האור דמוכח צנגעים (פ"ט
 משנה א' צפירוש הר"ע שם), ומאחד שהיה כח צמים ההם לחמם גם
 המים הקרים צעצרים לתוכן כמסופר (שנת דף ל"ח ז') מעשה שעשו אנשי
 טזריה והצילו סילוח של לונן לתוך אמה של חמין וכו' נראה שהיו חמים
 הרבה, וזו סגולה יקרה צמימי הרפואה, גם היו מעורבים צמים האלה
 חלקי בפרית, כעדות הרמז"ס (צפירושו לפ"ט דנגעים מ"ב). מכל הטעמים
 האלה רצתה התופלת צהם לרפוי כמה חללים, ולכן ילא שום הטוב
 צכל ארץ כנען והיו דרים משתמשין צהן עד שאפילו מדות המים שקצעו
 הרופאים לטעול צהן ושיעור הכוסות שהיו רגילין לשתות מהן מתפשטו
 צכל ישראל כמדות קצוות והוגות צכל מקום אף צענינים אחרים. לכן
 נראה שהזכירו חז"ל כוסות טזריה ומדות טזריה כי סמכו על העם
 שצד ידעו השיעור המכוון צהם להיותן רגילין מאד להשתמש צהן.
 אמנם לחקור צאיזם זמן נתגלו חמי טזריה ומתי התחילו לנהוג צהן
 לתבליט הרפואה יקשה לנו מאד צאשר לא נמצא זכרון דבר זה צספרים
 הקדמונים, אלא חז"ל אמרו (סנהדרין ק"ח א') על פסוק נצקעו כל
 מעינות תהום רצה א"ר יוחנן ב' מעינות נשתיירו מהן צלועה דגדר
 וחמי טזריה ועינא רצתי דצירס, צלועה דגדר הס חמתא דגדר שזכרנו
 למעלה כי סמוך לעיר גדר הנזכרת צמ"א ט' ע"ו היו מים חמים, ועינא
 רצתי דצירס היו ג"כ מעינות סמוכות לצירס, כי צירס שם עיר הוא
 בדאמרי (ר"ה כ"ג ז') מאי צית צלתין אמר רב זו צירס. נראה ח"ב
 דעתם צזה שהמעינות האלה התחילו לצצוע מיד אחר המצול אע"פי
 שאפשר שלא נודע טצעם אלא אחד זמן רב, ומי יודע אם לא אליהם
 ביון הסיפור שהודיענו הכתוב (צראשית ל"ו כ"ד) הוא ענה אשר מלא
 את הימים צמדד, כי אם נתצונן צמה שכתצו המפרשים על מלת ימים
 מלא כולם כמתצאים צאין קער לצצרותיהם, כי איך יוכיחו שהפרדים
 נקראים ימים ולא נקראו כן צאום מקום, גם זר מאד לפרש פועל מלא
 צקל כאילו יהיה צהפעיל המצא כי איך דוגמתו צכל התנ"ך, לכן אינו
 רחוק לומר כי האיש ענה צרעתו את החמורים היה מצקס יוס יוס
 מעיני מים סמוך למקום מדעיתם להשקותם אחד המדעה, והיה לריך
 למצוא להם המים פעם צמקום זה ופעם צמקום אחד, כי צכלות המדעה
 צד האחד מן המדד היה לריך לנהגם לצד אחד, ולכן לא היה די לו
 צמעין אחד, ויקר מקרהו שפעם אחד צצקשו להם מים מלא את חמי
 טזריה והודיע טצעם צעולם, ולפי שהיה תועלת מרובה צהמלאה זאת
 פרסמו

פרסמו הכתוב, ונקראו המעניות ההמה ימים מלשון ולמקור המים קרא ימים, אלא שהחליפו הנקודות כדי שלא נחשוב היותן ים דוקא, אך שיהיה הנה נאמרו כמו שלא ידענו צניידר זמן התגלותם כן נעלם ממנו כהעת אס צימים האלה עוד ישנם צמחיות אס לא, והגם כי יש עוד היום צמחים קהל רב מאחינו שפתישצו שם מכמה מאות שנים, הנה האנשים ההמה לא נתנו אל לבם צדום זמן מהזמנים לחקור על תכונת הארץ שהם דרים בה, גם לא על ענינים אחרים דני התועלת לשאלית פלגת אחיהם הרחוקים מהם במקום וקדושים המה להם במסת נדבת ידיהם הנאספת צעזורים בכל הקהילות, לכן נשארו כמוסים ונעלמים ממנו כמה פרטים המצויים אל ארץ מולדתנו ואל יתר הפלגים הנשאלת שם מזכרון תפארתם בשנים קדומות.

יש"ר

קורות כלי בית המקדש.

הכלים המסוללים צפו שהיו צבית אליהו מלפנים יקרו מאד בין מצד דצוי הזה שצה' הן מאד חשיבו' המלאכה הנפלאה מעש' חדש וחושב ויפחד מאד קדושת תשמישן אשר צעזור כן האדריכו כל כך הכתובים צסיפור תצניות ושיעוריהן, ומי זה האיש המדגיש בלצו גודל אצדן הסגולות היקרות האלה שלא ישתוקק לרעת קדושתיהם ואם אשר נעשה בהן אחד האחד. לכן אמרתי אספרה נא לאחי את המעט אשר לקטתי מפני ומפני צעזרי על ספרי קורות העתים לחכמי האומות ממה שנוגע לקורות הכלים המקדשים אחרי היות צית חמדתנו למאכלות אס לצעזור תהיה זאת לנו לעדה כי גם העמים אשר היו צעזכרנו נהגו כצוד צכלים המפוארים ההם לגודל חשיבותן. מסיפורי היוסיפון צמלחמותיו ספר ו' פ' כ"ד דע שהקיסר טיטוס הוליך עמו מירושלים אל עיר רומי צין אשר השלל גם האמורה והשלחן וכלי הקדש שהיו צמקדש, וכפי מנהג הימים ההם שהשר המנלח צצונו אל עיר ממלכתו צצמצי גדול ונהג אחריו חיל כצד ועצדים נחשאים מצחד הסגולות להדאות לכל העם את עושר הצזה אשר צזו מאויצין, כן לוא הקיסר שיצצנו חולות רומי עם הכלים היקרים האלה לאות על נצחוננו, ואחרי כן שם אותם צהיכל גדול שהיה צדומי הנקרא היכל השלום [Templum pacis] ושם נשארו פנים רצות שהרי ר' אליעזר צרצי יצוי שהיה צימי הקיסר אדריאנוס ראה צדומי הציץ והפרוכת כמסופר (שצת ס"ג צ', יומא כ"ז א', סוכה ה' א') גם צצילהי

צטיליה מצות דר' נתן כתוב: מכתשת של צית אצטניס ושלמן ומנורה
 ומזכרת ולין עדיין מוחזין ברומי, אמנם כפי מה שסיפרו סופרי
 הקדמוניות (a) צימי הקיסר Commodus צערה צהיכל ההוא תצנעה
 גדולה ותאכלהו האש עד היסוד. אך כלי הקדש לא נשרפו עמו אלא נאלו
 מן הדלק' ונשארו ברומי עוד זמן רב, היינו עד חלי המל' הכמישי' לחצונס.
 יהי צמי' ארבע מאו' וחמשי' לחצונס', היינו שפ"צ שני' אחד חדצן צית שני, צא
 לאיטליאה המלך הערץ בעמערקוס [Gensericus Rex Vandalorum]
 וילכד את עיר רומי וישלל צה שלל רב עד מאד, עתודותיהם שסה
 וכל חמדתם אסף כאסוף צלים עזות ויגדל השוד בקרב העיר כי ארבעה
 עשר יום שלמים היה שולל והולך, וכפי עדות הסופרים (b) צן סבולות
 כסף חבצ שלקח משם צו ג"כ כלי הקדש הכנחים צאלדות רומי ויתן
 כל שללו צמיות וצא את הכל לאפריקא, ושארו שם כלי הקדש מונחים
 צאלדותיו שצעים שבה. אמנם צשנת 520 לחצונס קם צעלארדיוס
 [Belisarius] שר לצא הקיסר יוסטיניאנוס וילחם צאפריקא עם עם
 וואנדאלי וילחם ויצוץ מהם כסף חבצ לרוץ וצתוכם גם כלי הקדש שהיו
 שם (c) וציאם אל עיר קונסטאנטינא, וינו גם הוא לסצנ צהם חולות
 העיר למופת על נאחורו, והכותצ פרלאקאפיוס (d) צכתצו המעשה
 הזה סיפר שיהודי אחד ראה את הכלים ההם נשהוליכו אותם צחולות
 קאנסטאנטינא ואמר לאחד ממשרתי הקיסר שהיה אצלו: לא עוז הדצד
 אשר צוה הקיסר להציא הכלים האלה אל תוך ארמונו, כי כפי הנראה
 צעינו אין מקום מוכשר לשמור צתוכו הכלים המקדשים וזלתי ירושלים
 הקדושה אשר משם לוקחו צתחלה, ואתה רואה צעינך כי כל עוד שצא
 כלי הקדש צאלדות הגרים סצצו רעות רצות למלכיהם אשר עכצו אותם
 צהיכליהם, לכן שלל בעמערקוס את עיר רומי, ולכן שללו הרומיים
 את אולדות אפריקא לפי שהיו צידיהם כלי הקדש. ויגד האיש את הדברים
 האלה אל הקיסר יוסטיניאנוס, וידא הקיסר מאד ולא אצה לאסוף אל
 ציתו הכלים ההם וינו לשאת אותם אל ירושלים ולהניחם צהיכלות אשר
 לנארים

(a) Herodianus, Historiarum Lib. I. C. 14.

b) Procopius Lib. I. de bello Gothico, Anastasius Hist. eccles.

c) Anastasius l. c.

d) Procopius de bello Vandalico Lib. II. C. 9.

למלכים שם, ע"כ דברי פראקאפיוס. ואפשר שהיחודי ההוא זכר את
אשר קרה לפלשתיים אחרות הארץ ולכלשאלך צשתותו בכלי הקדש ולכן
אמר מה שאלך. אך אחרי זאת לא ידענו עוד מה קרה לכלים ההם.
יש"ר.

ראשית בכורים

לספר בכורי העתים שנת ה' תקצ"א לפ"ק.

בשתיים עשרה לחדש אלול שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושמונים
ותשע ליצירת העולם.

היום מלאה מאת שנה ליום הולדת את רבנו משה בן-מנחם ז"ל
מדעסא! מי יתן ויחזק על ארץ צענו צחל ועופרת יוס הולדת
החכם הזה לזכר עולם! למען ידעוהו דור אחרון ועם כולך חכמהו
לזכרה, ויעשו אותו יוס הלל ותודה לכל הבומל עליו, והקיס לנו בואל
אשר צו ישראל יתפאד; כי יוס זה ילך ילך לנו למדע החכמה והדעת
צקצק עם יסודך. והי אצי כל צני עזר, שר הסלום, לתרגם תורת
אלהים אשר דרכיה דרכי מועס וכל מציאותיה שלום, וללמד לצני יהודה
משפט לשון עזרי יפין ענן אורו צלול לנתיבה. זה היום עשה ה' להביא
מחשכים ולהסיר מאפליה, ודע אור לישרים, לפקוח עינים עורות אשר
תעו צדרכם ונצוכים צלך זה כשה. וסגר עליהם שער הציונה. דור דור
יספרו צבתת עמים זה ילך שם סלה, ולדעסא יאמר איש ילך צן! זה
היום צא שקינוהו, להתיר אסירי עמי וצחל. מקרה ישראל מושיע צעת
נה, מלך הבצר להושיע יושצי חשך וללמות, להרים מאשפתות קרן
ישראל, אשר צו לעבו לה עמים לאמור: אצדה חכמת חכמיה ואנשי
הדעת נאספו, ולכל צני ישראל היה אופל צמוצותיהם. עתה יאמרו
צבים: שצה שלמית אל הדרה ותפארתה אשר היתה לה צימות קדם;
כי זה האיש משה ידענו מה היה לו, חכם מעצמא צמת, מגלה עמוקים,
ידע דעת עליון, איש אשר נחה עליו רוח דעת ועלה, והריחו צידלת
אלהים. והגדיל לעשות שם צין העמים צחמת הפילוספיה האלהות,
ההוא אשר לה אחותי את! קומי מש צתך צשמים ממעל,
לשכון צין האדם צארץ מתחת, להשכיל מועים צינה ולמול עדלת
לנ. הן אלה ידו עשתה, ועוד הדנה להטיצ לנו עם ישראל.
לדחם

לנחם על תמלנו לנו הצנים, בהעתיקו לנו התורה בשפת צדקה ונשימה, והורה לנו דרך ישרון אור צמלית לשוננו הקדושה. הלא שנים רבות היתה תורת אלהים לנערי צמי אמונתו כספר החתום, ודברו לשון עברי כמו זר נחשבו, ועו מעגלותיה לא ידעו ערכה; כי צפי המורים אין תלים די צלל למו, ואיש נעדר להאיר נתיב, עד שקם משה בישראל, הואיל צלל מכתב אלהים, מפורש ושוש שכל, ויהי לנו לעינים למצק עם תלמיד. ישמח משה צחצולו אשר נפל לו צנעימים צעולם הנשמות. מרוב העוז אשר ינפח ה' לשרים תושיה! *) ועתה אחי ודעי למענכם אדברה בל שנים! הלא ידעתם את נפש הכדיק בלמגנו יחיה, מה פעל ועשה צלל החיים, כי כל חכמתכם וצונתכם לעיני העמים, תידו לכם, לכן שימו כבוד למען תכבדו! יכירו וידעו כל העמים כי יש לכם לז להצק וכי יזכור ימי עולם משה עמו עשו זאת איפוא. הנו תהלה לנו נאום תהלה! הוצו לו ליון! שימי לו תמזור! הקימו מלכות אצן צכל צמי ספר אשר לנערי צמי ישראל, ויוחדת צלפון שמיר עליה, יום לדרו יום מורג. ומלמד שימי הכדפס צמלס:

קשט

*) משה זכה ויפה את הצנים; כי על ידו נתעוררו חכמי וסרלל, אחי סם, צניני מלכות ההעקקה, ותרגמו שחר ספרי קדם על מי הכללים ספניו הרמזות לומר ההעקקה בהקדמת אור לנתיבה, מעלים מנחה חדשה ומביאים מנחה סהרה לריון, והשליון העתקה וצאור כל ספרי ארבעה ועשרים זכרה להם אלהים לטובה! וזמי ומלל תהלת בגר הוקם על, האדון המדפיס המפורח, הסר מנשאן עדלער פאן שמי צעיר המלכות, אשר צדור נדצתו עשה פוז לאחי דתו, להסין ציעקז ולחלק ציסרלל כל בחבי קרש עם העתקה השכמית והוספות ותיקוני הציאור מאת חכמים מסוחרים סכלס ותלמיים וסכולה אין צהס, ועד הדפים ספרים רבים ויקרים צחכרות, מדעות, וצחכרות לשון עברי, כלס מהדורים צכל מיני יופי וכל יקר רחפה עיניו. כל איס צסרלל החסן צעוצת עמו, בהקצות חכמה ודעפ צין ישראל, ובהרצנת מליות לשוננו הקדושה, וסלס צלל תורות חלק להסר האדון הני' אשר הרחיב לנו ופרינו צללן עסטערדיק צספרים צסצנים ולולל זאת לא צלל לידנו. ועד עומד על משמרתו ומקריז מנחת צכר וס, הוס מחצרת צצרי העתים הוירלחת סנה צסנה, מיד צעלי מדע המתחללים להרים קצן לשוננו הקדושה, ומעשרים קצוברים צעניים ססצנים, צחקירת הלשון ועמקי התורה והחכמה, והסר האדון המדפיס הני' וסלס לא דרך מצוה צמחנה העצרים צלי פנות חל צלע כסף. ומלצד הסכר הותני סהצל הסר הני' על דבר עמלו צדבר העוז והמועול, מתעס המלך ווועליו החסלים ציקרו להשיצו עם מדינים, יסח צרבה תחת ה' פועל ידיו תלה ומשכורתו תהיה סלמה מן סממם!

קשט ודת צדורות באפל מני דוד ודוד,
ערי אמר אלהים: יהי משח ויהי — חור.

והיה כי ישאלכם בניכם מה האש הזאת לכם? ואתם תאמרו: כי
היה לאיש אשר האיר עינו, והוא תסה צן מנחם, שם צלל ש
„אותו חכמת לז, ולהורות נתן צלצו ללמדכם תורת ה' ולולא קם משה
„לפנות לכם מסלת הלמוד בתורתנו הקדושה, ודרכי לשון עברי, כי
„עתה נשאלתם חשכים ותערי דעת כדורות שלפניכם, ואור החכמה
„לא נגה עליכם, הוא האיש אשר נתן לנו יו נאם צן העמים והיה
„לנו לפה ולמלך. להסיר מעלינו עללות דשע, צהגוללם עלינו מסעיני
„למונתנו. גם זה האיש משה עניו מאד, ומלל יראת אלהים, ויהי
„ידיו חמוכה, להחזיק דת ישראל וללמד דעת את האנשים צלמונות ודעות,
„ועל כן הקמנו לו המצבה הזאת, לזכרון דוד דורים, למען תהיה לו
„לעדה. לאות נאמן על תודת לצצנו כעל כל העוץ והסוד אשר גמלנו.
„לזכר עולם יהיה צדיק! — *) ואתם בני לנו סמנו מוסר פניכם,

וכו

*) אמרו במדע דנה פסל ויסלח הין עטון נשחת ללדיקס. תהיה הן סן
זכרון. רחם צה טהורקים חים לריכס לחניס ומלגת המעשים, לדקות
ויסרם, כי הפעולות שעשו בחייהם עומדים וקיימים צל חוסי הדוד, וחס
מספרים אותם למן וחד, ואחריהם נפיהם יראו סלם עד סלם. כל זאת
צצחיות על חס חלם צצחיות על חסו רחמי. לו להקים מצבה לזכר
עולם, להרחות לעמי כל, כי ודענו את הסודות אשר עשה לנו הדיק,
וכן הוא טוב מאד לפורר הלצות צוערן מעטיו לחות: דדפיה ולהסתר על
פי מדתיו. וכן כותב אחד מחכמי עמים ח"ל צספת חשכיות: פוענר רים
איהרע באמצאן דורך איהרע סאלענטע אונטערריכטס דורך איהרע פאנטא
ניע געשטערקט, דורך איהר געביע פערערליכט, וסראנען גלייכזאם אויף
איהרען שולטער דען גאחטען איהרע באציאן צו דען ענטפערנישטען פועל
קורן, אונד אין דיא קאמטערדע דעלם. איהר ערעלטער טחיל לעמט אונד
ויריקס, ודען זיא ביכט טעהר וינד. דורך איהרע שריפטען דער פערענגליכ
קייט ענטריססען, אונד צום ערשט הייל אללער פלקער בעווארדען, סאן בע
וואונדערס דאן געשרעכע איהרע גראסען ועלען אין דיעזען רענקאמלען. דיא
זיא אונד צור ערשטוינג אונד צום אונטערריכט חיסטעראלסען, דיא אטח
סעס נאך איהר געביע, דיא פרענגעט איהם דעם פאסערלאנד געהיליגטעם
פליער, סאן דיא דראנג עס אין דיא ברוסט דער גראסען טעכער, דיא באך
איהנען געקאמפען וינד, אונד דיא פליגט היינט נאך איין פלינקע רשק,
דער פיללייכט דער גאנצען ועלענלאזען נאכקאמטענשאפט איינע רענקנגעס
איהם גיכט, פיללייכט זיא נאך דעם פערשטערסען ערשט היילע ליסטע
סאכט אונד דורך דיא בעוואונדערונג יענער נעמען פאר איהרען ערוערע
נעמט:

תורת ספה, והלכו בעקבות החכמים הטובים והישרים בלבותם, שמרו
מצות ה' ועשו את הטוב והישר בעיניו, ויאלו חלבים ומלך, למען תמלאו
מן וסבל פניו בעיני חלבים ואדם, ואחיתכם ישגל מלח. אשריכם וטוב
לכם, אשריכם בעולם הזה, וטוב לכם בעולם הבא!

יהודה בן-יונה לבית יושלש.

עבטיכרעם — — — יינע האכאכטונג ואלל יערעס אלאק רען סענען
ווייהען. דורך דיא עז עולייכטעס אונר געכעסערט ווארד, איהרע בילרער
ואלל עז עהרען: אורל אללע הערצען ווערען פאר בעירדע בליהען. עבען
זא גראם אונר ערשטייחגי צו ויין [צימערמאן אים בוכע אאס באטייאנאלי
שטאלצע].

וען רחוי ונכון אל מפניו נתי חינוך נערי נמי ישראל להזכיר ניום מיתת
פרמנ"מ (ה' שנת) את מעשי החכם הזה ולעורר לז התלמידים על גודל
העדרו. כי ה' זאת חלבה התשוקה נפשם ותניעה לנצח אל החכמה המופת
והמדות, נאותם כבוד חכמי וסגולתו לויכחים יתנו חללה גם נחומם. ורחו
סניא לנו הגרן [ערוך חדש 1004] בערך מ"ס ה' נקדושיך ל"חיתיר נז' נחדר
בת משה וכו' ע"כ וכי חין לנו ענין יקר נחלמוד מחיי משה שהעריך לנו
רק המחמד זה נחומי? חלל מזה להחיע יום מיתתו כדי שיקדע לזכרת
לספר ולנמי לחוק בלנו המורה והנכוד אל חים חלבים, אשר הופיע אור
מורתו כל העולם והורה לנו החקים והמלות אשר יעשה האדם וחי בהם.
[וכן נראה כל הקבלות הקדושות רק חלף להיות בהתקדשות היום הגדול
הזה ונפסדוס דב] והא' דהניא הערך המחמד נקדושיך ולא נמבילה
[דף י"ג:] הקודם לו נסדר המסכתות, לפי שנמסכת קידושין היא עיקר
הדעת מיתת משה והרחייה הפסוקים ונעבילה העיקר שלא דע הן יום
מאת משה נלי רחיה מן הפסוקים חו דבר פשוט. וכן דך הערך 'תמיד
לנניא רק אותם הענינים סים בהם חרדס נפתחן המלה, נהננת הפסד,
נאדלות הדין והלכה, ונאדעת אחיה דבר הנוגע למוסר ולמדות. ודעת
לננין נקל למנח הסעס 'שהניא רק שמות ע"ס פסטי מן האצות הקדושים
ומן התנאים והאמוראים שתרומה לנו תועלת נאחת מן הענינים חלו. כגון
אצריס [לד 19] עתה עומד לפני ה' מ"ד סס תיקון סופרים [כתשורת
החומר על מערכי לפון לשאלו דבר]. נח [לד 1029] להורות הדין נחיתת סס קטן
הסס גדול נח נחמור. סתעון אחי עזריה [לד 1593] חומר נח"ה מ"ה
דעשרת לא קד ולא קד. לעורר על הסעס שלסיק נקרא על סס עזריה אחיו לפי
שפזריה עסק בסרקמטיא והיה תספק מחן לשמעון אחיו שיעסוק נחורם
זה מוסר גדול [עין הברענורח] וכן הניא חזי, נחמני וכו'אל נהס
לחללות מה. חס פשוט למי שמעין מעט נספר הערך. ולא הנחתי זה
רק לפי שמעתי ניום ותנחיהם על הערך חשמיט מלח, ולא הכניס
פניס בין שאר ערכים, ולא ידעו שרגנו נתן ז"ל לא נחזר ספר הסרטים
לנחן חכמים חו נחרגוס, והערך רק נספרו ענינים סים בהם חרדס על
קי סדר חלפיה נח"ה. ויותר מה נכתתי נסערות נחנרתי על ספר הערך
שקדחתי נסס לריכח ססתיס.

טעיות וחלופי נוסחאות בדפוס תרגום אונקלוס.

פרשת לך לך.

לך לך [צדאשית י"ז א'] ת"א **אִינִיל לך** נשני יוד'ק חידוקים, כן
מלאתי הנקוד צכל הספרים המוגהים והיא זרה צדקדוק; מי
כפי הכלל דלוי להיות **אִנִּיל** צחטף ושורק כמו **אֶכֶל** [לוח הפעלים
גזרת נפ"א צספרי מצוא הלשן] אולם מלאנו על דרך זרות **אִנִּיל** [עזרא ה'
ט"ו] צלרי וסבל, והתרגומים נקדו כפי דעתם. וכן העתיד צתרגום **אִנִּיל**
סחת **אִנִּיל**. והנכת לומר, כמו שמלאנו צעזרית שני שרשים **הלך**. **ילך**.
העזר, הציונוני ולפעמים המקור מבזרת הלך, הנווי העתיד ולפעמים
המקור מבזרת ילך, כן השתמשו צעלי התרגומים נשני שרשים **אִנִּיל**. **ילך**.
העזר וציונוני מבזרת **אִנִּיל**, המקור. הנווי ועמיד מבזרת **ילך** כמו
מִינִיל, צשקל **מִינִיל**, **אִינִיל** כמו **אִינִיל**, והנווי **אִינִיל** הנקודות
צחיריק כמו **תב**, **תב**, רק שהניחו צשלמות האל"ף כדי שלא יתחלף
צלשן **זילותא**. וצלשונם אמרו החכמים זיל צתד טעמא. וכן נמלאים
צלשן התרגום שני שרשים הוך, יוהך, מענין הליכה, כאשר צצר
העירודי ע"ז צספרי מצוא הלשן פ"ח § IV צזהמרה שס. ולפ"ז **אִינִיל**
צתרגום שלפנינו וצעזרא **אִנִּיל** נכוניס צנקודתם רק שהלרי הסבל והחירק
יתחלפו וזה לרוב. ודאם זה צצר מדש הוא שלא מלאתי צספרי צדקדוק
של חכמי עמים.

ומרי עסקנו צשרשים אלו, אעתיק לפיכס דצרי המתורגמן צשרש הך.
ח"ל כאשר חפשתי למצוא הפרש צלשנא הליכה, שלפעמים מתורגם
צלשן חזילה ולפעמים צלשן הליכה ולפעמים צלשן היכא, לצד זו
מלאתי ובדולה היא צעיוני. צידוע כי צלשן הליכה שני שרשים הלך וילך,
הנה רוב מה שצא צמקרא משרש הלך [צעזר וציונוני] מתורגמים צלשן
חזילה, אצל צצנין התפעל כלס מתורגמים צלשן הליכה ויש מעשים
המתורגמים צלשן היכא, והס קאת העצרים הצאים עם וי"ו
ההפוך כמו **וְהִלְכֶתָן אַחֲרָיו** [יהושע ג'] **וְתַהֲבֹנָן**, **וְהִלְכֹוּ**
עִמָּם רַבִּים [ישעי' ג'] **וְיַהֲבֹנָן**, וכן צלשן עתיד נמלאים מעט
משרש ילך אצל משרש הלך [צעמיד צצנין פעל] רק אחד מלאתי, והוא,
ולא

וְלֹא יִהְיֶה לָבוּ [תַּסְלִים קט"ו] וְלֹא מִהֲבִין [הוא צִיּוּנִי צִנָּן פִּעִיל
וְדָךְ הַתְּרֻגָּם לְהַעֲתִיק הַעֲתִיד צִיּוּנִי צִנָּן שְׁמֹרֶה עַל הַתְּמִידָה *]
אֲזַל צִשְׁרֵשׁ יֵלֶךְ [צִנָּה עֵתִיד] נִמְלֵאִים דָּבָרִים כִּמוֹ וְאַלְכָּה לְאֲדוֹנִי
[צִרְאֵשִׁית כ"ד ג'ו] וְאַיִהָךְ לְרַבְּנִי, וְצִמְקֹךְ נִמְלֵאִים מִתִּי מִסְפֵּר כִּמוֹ
לְלָכֶת לְעִבּוֹד [דָּבָרִים כ"ט י"ז] לְמִהָךְ וְכו' עכ"ל. וְהַעֲיִדוֹתֵי צִמּוּסָף
הַמִּתְּרֻגָּמִן ח"ל: גַּם מִשְׁרֵשׁ יֵלֶךְ ר"ל צִנָּוִי וְעֵתִיד נִמְלֵאִים מִתְּרֻגָּם צִלְשָׁן
סִזְיֹלָה כִּמוֹ לֶךְ לֶךְ אֵימִיל, תִּנָּה לִי נָשִׁי וְאַלְכָּה [צִרְאֵשִׁית
ל"כו] וְאַיִמִיל* אֲזַל צִפְסוֹק הַקֹּדֶם לוֹ וְאַלְכָּה אֶל מִקּוּמִי [שֵׁס
צ"ה] וְאַיִהָךְ, וְלֵכֵן לֹא יִסְפִּיק מִה שֶׁהִצִּיף הַמִּתְּרֻגָּמִן מִה שֶׁמֵּלֵא
צִתְּרֻגָּמִים, וְלֹא נָתַן טַעַם לְדָבָרֵיהֶם לְהַצִּדֵּל תְּרֻגָּמִם צִפְעִלִים נִרְדָּפִים
וְעִנָּן הַלִּיכָה, לְדַעַת עַל יְדוֹ שֶׁהִי הַתְּרֻגָּמִים צִפְסוֹקִים, וְצִפְרַע צִשְׁנִי
הַפְּסוֹקִים הַסְּמוּכִים; שֶׁתְּרֻגָּמִם תִּשְׁוֶה צִמְלָה אֶחָת הַדּוּמָה צִנָּן וְצִנָּן.
וְלִדְעָתִי הָעִנָּן כֵּךְ. אֲזַל הַזֶּכֶּה עַל הַהִלִּיכָה וְהַיִּלְאָה צִצְחִית הַתְּנוּעָה
לְצַד הַמִּקּוֹס שֶׁזֶּכֶן צוֹ הַגּוֹף הַמִּתְּנוּעֶה צִלִּי יִחוּם הַמִּקּוֹס שִׁינָּלָה מִשֵּׁשׁ אִזוֹ
הַמִּקּוֹס שֶׁהוּלֵךְ לֵשֶׁם. דְּהוּךְ נִפְלַע עַל הַהִלִּיכָה צִיחוּם אֶל הַמִּקּוֹס שִׁינָּלָה
מִשֵּׁשׁ אִזוֹ אֶל הַמִּקּוֹס שֶׁהוּלֵךְ אִלָּיו וּלְפַעֲמִים עַל שְׁתֵּיהֶן, וְהַעֲזָרִי יִשְׁתַּמֵּשׁ
לְשֵׁנִי עֲנִישֵׁם אִלָּו פֶּעַל אֶחָד הֵלֶךְ וְיִצְדִּיל צִינִיָּהם צִיחוּסִי אֶתְיוֹת לְצַד
אֵם צִמָּ"ס שֶׁמֵּמֶנּוּ לְהוֹרָאֵת הַיִּלְאָה מִן אֶתְיוֹ הַמִּקּוֹס, אִזוֹ צִלְמָ"ד. אֶל
הַמִּקּוֹס שֶׁהוּלֵךְ לֵשֶׁם אִזוֹ צִה"א סוֹפִית כִּלְמָ"ד צִתְּחַלְתָּה וְאֵם כּוֹנֶנֶת עַל
הַתְּנוּעָה צִלִּי צִינִיָּהם הַמִּקּוֹס כִּלְלִי, יִצּוֹל הַפֶּעַל הֵלֶךְ צִלִּי יִסֵּם. (**)
כִּמוֹ

(*) הַהִתְפַּעֵל צִנְעִרִית פֶּעַעַל הֵלֶךְ מִתְּרֻגָּם תַּחַת תְּחִלָּתָא כִּמוֹ הַתְּחִלָּתָא בַּח
[צִרְאֵשִׁית ו'ט'] הֵלֶךְ בַּח כִּי הוּא צִנָּנִן הַמּוֹסְרִי וְעִנָּיו הַתְּעַסְקוֹת צִדָּךְ
יִשְׂרָאֵל, וְכֵן וְהַתְּחִלָּתָא חֲבוּרָךְ [צִרְאֵשִׁית ה' ב"ד] וְהֵלֶךְ. חֲבוּרָךְ כִּי עִנָּיו
הַתְּעַסְקוֹת צִנְעִנִי אֵלֶּהֶם וְכֵן צִכָּ"מ. אֲזַן מִתְּחִלָּתָא צִנָּן [שֵׁס ג'ח'] סִסְרוּחָתוֹ
הַלִּיכָה אֵינֶה וְאֵלֶּה, מִתְּרֻגָּם בִּכְ"ר מִהֲלָךְ. אֲזַל וְלֹא יִהְיֶה פֶּה שְׁעִנִּיו
רַק עַל הַתְּנוּעָה הַמִּקּוֹס לְמִקּוֹס תְּרֻגָּמוֹ מִהֲבִין.

(**) כִּי טֵלָה מִשְׁרֵשׁ צִדְרִינוֹ חֲזָרָה לֵךְ יוֹתֵר, שֶׁגַם הַאֲרָמִי יִשְׁתַּמֵּשׁ צִיחוּסִים אִלָּו
לְהוֹרָאֵת יִחוּם שֶׁמֵּמֶנּוּ הוּלֵךְ וְלִיחוּם שֶׁאִלָּו יִצּוֹל. אֲזַל עוֹד הַצִּדִּיל וְיִצְדִּיל
צִפְעִלִים עֲנָשִׁם. וְאֵל תִּשְׁנִנִּי מִן וְלֹא יִהְיֶה [תַּסְלִים קט"ו] שֶׁאִין צִי
הַדְּעָתָה הַמִּקּוֹס וְתְּרֻגָּם מִהֲבִין, כִּי הוּא זֶה צִנָּנִל שֶׁנָּח צִנְעִרִית צִנָּן
פֶּעַל, וְעוֹד מִן-תְּרֻגָּמוֹ חֲחָ"ת שֶׁאִין אִלָּו יוֹדְעִים מִי אֲחֻזָּר וּמִעוֹכֵן תִּלְשָׁן
סוֹרֵסִי אִין טַעַמָּה עַל תִּ"ח וִיז"ע:

כמו הוֹלֵךְ עִירִי [נִרְאֵי ט"ו ז'] וּתְרַמּוּ אֹזֶל, כִּי הוֹלֵךְ הוּא
 [נִמְדָּר כ"ז כ"ז] אֹזֶל הוּא *) וְהִנֵּה מֵלֵאמוּ צַעֲזִית הַלָּחֶם
 אֹזֶל מִכְלָנוּ [ש"ח ט"ד] לְכוּנָה זֹאת עַל הַיָּיִחָס צִהֲפֶסֶק וְכִלְיוֹן כֹּאשֶׁר
 יֵאמֶר הַלּוֹעַז הַשֹּׁכֵחַ [דָּאָר בְּרָאָךְ אִימָט אֹנָה אֲרִימָעֵנָא נִנְעֵן] אֹזֶל
 מִיֵּם מִיֵּם [אִירִי דִי צ'] נִדְעָנוּ מִמָּקוֹם וּנְפִסְקוּ. וְכֵן צַעֲזֵר [ה' ט"ו] שֶׁל אֹזֶל
 הַכוּנָה שִׁילָא מֵשֶׁם, וְלֹא הוֹדִיעַ לוֹ מָקוֹם שִׁילָךְ לֵשֶׁם, דִּק שִׁינָא הַכֵּלִים
 צִהֲכִיל צִירֻשָׁלַיִם וְהוֹדַעַת הַמָּקוֹם מוֹסָד עַל הַנַּחַת הַכֵּלִים. וְצַתְרָבוֹשׁ
 וְלִבְנֵי הָלֶךְ [נִרְאֵי ל"ח י"ט] אֹזֶל הַעִיָּקָר הַיָּיִחָס מִצִּיתוֹ צִלִּי הוֹדַעַת
 הַמָּקוֹם וְהַלֵּל ד' לְבוֹחַ לַע"ד תְּכִלִּית הַפַּעֲלוֹהַּ פִּהִיפָה לוֹ חוֹץ לְצִיתוֹ.
 הָלֶךְ הַלֵּכֶתָ [שֶׁס שֶׁס] מִיָּזֶל אֹזֶלָתָּ הַכוּנָה עַל הַצִּירָחָה מִצִּיתוֹ צִלִּי
 צִחִיתָ מָקוֹם שֶׁאֵלֵינוּ צוּרָח. וְיִלָּךְ לְמִסְעֵיו [שֶׁס י"ג ג'] וְאֹזֶל פִּינִי
 שִׁילָא מִמִּזְרִים וְהִיָּה תַמִּיד צַתְנוּעַת הַנְּסִיעָה צִלִּי קְצִיעַת מָקוֹם. וּמַעַתָּה
 תִּצִּין וְתִשְׁכִּיל הַהִפְרָשׁ צִין שְׁנֵי פִסּוּקִים שֶׁהִצֵּאתִי. צִפְסוֹק תִּנָּה לִי נָשִׁי
 וְאַלְכָה אֲמֵר יַעֲקֹב סָתַם תֵּן לִי כָל מַה שִׁישׁ לִי וְאִנִּי אֲנִי אֲנִי מַעֲמָךְ וְלֹא
 הוֹדִיעַ לוֹ מָקוֹם לְכַתּוּ תְרַבּוּמוֹ וְאֹזֶל אֲנִי צִפְסוֹק הַקּוֹדֶם כְּתוּב אֲלֵכָה
 אֶל מָקוֹמִי וְאֶרְצִי צִהֲדַעַת הַמָּקוֹם תְּרַבּוּמוֹ וְאִיָּהָךְ וְכִמּוּהוֹ וְיֵאמֶר
 נִסְעָה וְנִלְכָה וְאֵלְכָה לְנִגְדֶךָ [שֶׁס ל"ג י"ז] תֵּלָא צִשְׁנִיָּה
 נָהָךְ. וְאִיָּהָךְ פִּירוּשׁוֹ כָּל אֶחָד מֵאַחַד יִסַּע לְמָקוֹמוֹ, וְאִנִּי אֲנִי צִשׁוֹה
 לָךְ עַד שֶׁאֲנִי לְמָקוֹמִי. כִּי אֲחֵדִי שֶׁאֲמֵר כִּסְעָה עַל הַהִלִּיכָה, מִסְתַּמָּא
 נִלְכָה וְאַלְכָה עַל הַשִּׁינָה לְמָקוֹמִי. וְתִי וְאֹזֶל צִפְרָטוֹת עַל הַהִלִּיכָה
 אֲנִי צִלִּי קְצִיעַת הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הוֹחֲדֵר צִקְרָא, וְהִנֵּה צִפְרָטָה שֶׁאֵינוּ עוֹסְקִים
 צֶה, צֶה פִּעַל הַהִלִּיכָה צִחֲצוֹר הַיְּחוּסִים שֶׁמִּמֶּנּוּ וְשֶׁאֵלֵינוּ, וְגַם מָקוֹשֶׁר צִמֶּלֶת
 לוֹ לְטַעַם שֶׁצִּדֵּר רַשִׁי לְהַנְאִתָּךְ וְלְטוֹצַתָּךְ אִו לְמַשְׁפֵּט הַלֵּשָׁן כִּמוֹ חֲלָף הַלֵּךְ
 לוֹ [ש"ה ז' י"ח] כְּדַעַת הַמַּצְלָל צִסְכָּהֶס, וְלִכֵּן תְּרַבּוּמוֹ גִּבֵּי אֹזֶל לָךְ.
 וְלִפִּי שֶׁעִיָּקָר הַכוּנָה הַיָּיִחָס שִׁינְחוֹץ אֲרִין מוֹלְדָתוֹ תְּרַבֵּס צִלָּשׁוֹן אֲזֵל
 וְהוֹסִיף מֶלֶת לָךְ כְּצַעֲזִית לְהוֹדָאֵת לְהַנְאִתָּךְ וְלְטוֹצַתָּךְ שֶׁתִּלָּךְ אֶל אֲרִין כִּנְעָן.
 וְהִנֵּה מִצִּינוֹ דְּמִינוֹ צַעֲזִית וְאֹזֶל לָךְ [מִשְׁלִי ב' י"ד] צִלָּדוֹ הַחֲכֵם דִּלָּא
 לְהוֹדָאֵת

*) הֵסֵס רָחֵם צִנְנוֹ, שֶׁחֲשָׁקוֹ לִהְיוֹת צִחֲצוֹת הַאֲנָשִׁים שֶׁנִּחַד לְקִדּוֹחַ חֲלִיו, כִּי הוֹלֵךְ
 הוּא, תִּיבָךְ צִלִּי חֲחֹר וְעוֹבֵד וְנִלִּי יִדְעָה תִּלְמָת לְכַתּוּ וְלִחֲתָם מָקוֹם שִׁינְחוֹץ,
 וְלִכֵּן מַהֵר חָף ה' צו .

בהחלפת יחס שאליו הסחורה אולה לו [איזט דא איהם צוגעשלאגען]
אולם לפ"ז עיקר חסר מן הספר, הסחורה. ועוד סחורה ל"ז והלאה
אזל. ועל דעמי הפשוט אולי לו כמו הלך לו, ושיעורו כ"ז
שהקונה צחנות המוכר דע רע יאמר על הסחורה כדי שיקנה צול, ואחל
לו ר"ל ותיכף שיואל מעט יתהלל בקנינו. וקרוז לזה פירוש הרא"ש צע סס.
ויתורגם כלשון אשכנזי [האט ער דאז געוועלב פֿערלאספען, ריהמט
ער זיך דעם קייפֿעם], ועוד מצינו לשון אולה בתרגום לעמך הליכה
צמחירות פֿרוז כמים [צראשית מ"ט ד'] ת"א אִזְלָתָא לְקַבֵּל
אִפְךָ דָּא כְּמִיָּא תרגומו פחו הלכת צמחירות. אולם טעם מליצת
לקבל אפך מי יתן ואצינהו? ורחוק לומר, שהלך ביד עטמו כמו המים
הפנים אל פנים. והבדלה שטענת נפל צדפוס ו"ל אִפְךָ צי"ת וכוונתו
שמתוך מהירות הלכ הלך ביד רצון אציו. ודעת אונקלס לתרגמו ע"פי
פירוש שחטא צלצולו יצועי אציו, והוא דעת ר"א ור"י [צצת כ"ה ע"צ].
ודוע שאונקלס קבל תרגומו מפי התנאים האלו. וי"צ שתרגם ארז
לְתַחֲשֵׁב לך כאלו עלתה לאיתא וכו' כלומר שלל חטא אלא שנחשצ לו
באלו חטא תרגם ע"פי ר"ג שס ע"ס. ויונתן צן עזיאל מתלמידי הלל
הזקן ור"ג מצינו הלל. וצניאורי על תרגומי התורה הארכתיו צוה יותר.
ודלה גם זה חדש שלא העיר אחד ממפרשי תורה על ת"א להצין תרגום
לקבל אפך.

עגלה מִשְׁלֶשֶׁת [שס ט"ו ט'] ת"א עֲגִלִין תִּלְתָּא כד הכוסחא
צרוז הספרים וצאיה מהן מלאתי תִּלְתָּי. והכוסחא תִּלְתָּא

ישרה. וכוונת התרגום כפירוש רש"י שלשה עגלים כמו שלשה פרים וכו'
ותלתא מספר יסודי [דר"א] והנה מלת משלשת תלד, והיה ראוי לפ"ז
בתרגום מִתְּלִתָּא תלד מבוזת מרובעים [לוח הפעלים גזרת דקדק]
והפעיל נאמא ממנו וּשְׁלֶשֶׁת ת"י וּתְלִתָּא [דצרי' י"ט ג'] אולם
לפ"ז תוכל לפתרו צת שלש שנים ות"א לא לזה צוה מעטם שכתב
הר"ד צדשים שאין לומר צת שלש שנים כי צת שלש שנים תקרא פרה,
לכן תרגמו תִּלְתָּא שצדאי אין פתורו אלא שלשה פרים. אולם ויונתן
תרגם צד תלת שנים. ומלאנו כלשון חכמים ענין להו עגלל תלתא [שצת
קל"ו ע"א] פירשו תוס' כמו שלישים על כלם וכמו עגלה משלשת פירוש
צדיא וטור. ואין לומר שת"א על כונה זאת שהיא צדיא וטור דהא מתורגם
עגלה. שהיא יחידה צעצרת עגלין צל"ד ואם יהיה תלד לצדאיים וטורים
ל

וְלֹא תִלְיִתָּאִין. עַד אֲמַרוּ, [פִּסְחִים כ"ח:] רַב חֲסִידָא בְּרַחֲמֵי רַבִּי אֲבָהוּ
עֲזָדִי לִיה עֲבָלָא תַלְתָּאִי פִידֵּשׁ"י שְׁלִישִׁי לְצִנּוֹן ע"כ. וְאֵלֶּה לֹא יִדְעָנָא הַנִּקּוּד
וְאֵלֶּה הַקְרִיאה תַלְתָּא. וְהַכֵּל לֶשֶׁן תַּרְגוּם לַחַד וְלֶשֶׁן תַּלְמוּד לַחַד.
וְעַד מִנו חֲכָמִים זָלְשׁוֹן הַמַּשְׁנָה [פֶּרֶשׁ פ"א מ"א] אֲרִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי,
לֹא שִׁמְעָתִי אֵלֶּה שְׁלִשִׁית. אֲמַרוּ לוֹ מַה הַלֶּשֶׁן שְׁלִשִׁית? אֲמַר לְהֵם כִּן
שִׁמְעָתִי סָתֵם. אֲמַר בֶּן עֲזַאי אֲנִי אִפְרָשׁ אִם אֲמַר שְׁלִשִׁית לְאַחֲדוֹת זַמְנִין,
כַּשֶּׁמֶתָה אֲמַר שְׁלִשִׁית זֵת שְׁלֹשׁ שָׁמַיִם ע"כ ל"ה. פִּידֵּשׁ הַר"ש לֶשֶׁן שְׁלִשִׁית
מִשְׁמַע פֶּרֶשׁ שִׁים זֶה שְׁלֹשׁ דְּרָסִים כַּגֹּן זוֹ שֶׁהִיא זֵת שְׁלֹשׁ שָׁמַיִם ע"כ. וְכֵן
הָתוּ"ע וְז' נִרְאֶה דְּבִרְסִינָן שְׁלֹשֶׁת זְלִי שׁוּם וו"ד וְתַהִיָּה הַקְרִיאה
שְׁלִשִׁית זֵתָא וְחֹלֶם כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. שֶׁהֵימִים הֵם שְׁלֹשָׁה כִּן זוֹ
הַפֶּרֶשׁ מִשְׁלֹשֶׁת זַעֲמָה זֵתָא דְּרָסִים שְׁנֵי. אֵלֶּה שְׁלֹשׁ, מַה זוֹ שְׁלֹשָׁה
שְׁשָׁלוּ, מַה הַלֶּשֶׁן שְׁלֹשֶׁת? הִיא הַלֶּשֶׁן יְדוּעַ וּמִפְּרָסֵם מִן הַכְּתוּב. לִכֵּן
בִּירְסָתָה הַסֵּפֶר נִכְוָה דְּבִרְסִינָן זיו"ד אֲחַד שִׁין שְׁמִיָּה. וְאַלְתִּי זֵתָאִי בְּסִגּוּל
קָמָן וְלִי וְנִכְוָסָתָה מִהַר"ם מִנוֹקֵד חִידָק וְלִי חִידָק [שְׁלֹשֶׁת] ע"כ הָתוּ"ע,
וְדָרְיוֹ תַמּוּהִים, הֵלֶּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים זֵתָא בְּסִמּוּכוֹת כְּמוֹ שֶׁשֶׁת יָמִים וְשִׁמְעָתָה
יָמִים וְיִדְעָתִים דְּרָדִי רַשִׁי זֶה בְּתוֹרָה. וְאִין יַעֲלֶה עַל דְּעַת אִישׁ לִמַּד
שֶׁהַקְרִיאה זַמְנָה שְׁלֹשֶׁת זְלִי סִמּוּךְ וְהוֹדָתוֹ מִשְׁלֹשֶׁת, שִׁין לוֹ דְּמִין וְשׁוּי
עַם שְׁלֹשֶׁת וְאִין אִם נִלְמַד כִּי הַכּוּנָה אֲחַת אִם נִלְמַד שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים בִּיחָם
הַנִּפְרָד אִם שְׁלֹשֶׁת אֲנָשִׁים (תַּל"ע פ"ט § קל"א) ע"כ לֹא יִתְּכֵן לְזוֹת שֶׁ
הַמִּסְפֵּר זְלִי הַנִּסְפֵּר. וְזַמְנָתִיּוֹת מִנוֹקֵדוֹת הַכּוּדֵפֶס בְּרִיחִיָּה מִלְּאֲתִי הַנִּקּוּד
לֹא שִׁמְעָתִי אֵלֶּה שְׁלִשִׁית זֵתָא וְקָמָן וו"ד חִידָק וְכַשֶּׁמֶתָה אֲמַר שְׁלִשִׁית
זֵתָא שְׁלֹשׁ שָׁמַיִם ע"כ. וְהַגְדָּלָה הַזֹּאת מַשׁוּנָה מִכֵּלָן כִּי אִיהָ אִיפּוֹס מִלְּאֲתִי
בְּמִקְרָאוֹת שְׁלִשִׁית וְהִיא פִתְקוֹנוֹ? וְכֵן"ה לֹא יִתְּכֵן לִמַּד לֶשֶׁן חֲכָמִים לַחַד
כִּי הֵם לֹא הִמְלִיכוּ נִקּוּדוֹת מְדוּשׁוֹת נֶגֶד כֵּלָל הַדְּקוּק לְהִיחַת מִשְׁוֹלֵל הַנֶּגֶה,
וְשׁוֹר לְשׁוֹנֵם בְּמִלּוֹת וּמִשְׁקָלִים ע"פִי סִבְרָתָם מִלְּשׁוֹנוֹת אֲחֵדוֹת כֹּאשֶׁר אֲנִי
זֵתָא אִיהָ. וְעַד אִם אֲמַרוּ שְׁלִשִׁית אִין יִלְמַד לְאַחֲדוֹת זַמְנִין הֵלֶּה לִּיה
הַשְׁמָוֶשׁ שְׁלֹשָׁה זֵתָא הַמַּשְׁמִיּוֹת? וְהַנִּרְאֶה לִי בְּגִרְסַת הַמַּשְׁנָה, לֹא שִׁמְעָתִי
אֵלֶּה שְׁלִשִׁית זֵתָא וְחִידָק וו"ד חִידָק. אֲמַרוּ לוֹ מַה הַלֶּשֶׁן שְׁלִשִׁית?
כְּלֹמֶר פֶּרֶשׁ דְּרָדִין אִם שְׁלִשִׁית לְאַחֲדוֹת זַמְנִין [דִּיא דְּרִישִׁטַּע] אִם
שְׁלִשִׁית, שֶׁהִיא מִשְׁלֹשֶׁת זַמְנִים? [דְּרִישִׁי אֵיעָהֲרִיג] אֲמַר בֶּן עֲזַאי אֲנִי אִפְרָשׁ
אִם אֲמַר אֲתָה שְׁלִשִׁית זַמְנִין וו"ד זֵתָא אִין מִשְׁמַעְתּוֹ אֵלֶּה אֲחֵדוֹת זַמְנִין,
וְכַשֶּׁמֶתָה אֲמַר שְׁלִשִׁית זיו"ד אֲחַת תַּהִיָּה מִשְׁמַעְתּוֹ שְׁלִשִׁית זֵתָאִי וְשׁוּי

חִידוּקִי

מִדּוּקִים וּמִשְׁמַע פֶּה שֶׁהֵיטָל זַמְעֵלֶת ב' שָׁמַיִם כְּמוֹ וּכְלִי זְשֵׁלִים [יִשְׁמִי מ' י"ז]
 זַמְעֵלֶת שְׁלִים [תִּהְיֶה פ' ו'] זַמְעֵלֶת וּזְשֵׁלִים [ש"א י"ח ו'] כֻּלָּם תִּהְיֶה
 לְהוֹרֹת הַשְּׁלִים זַמְעֵלֶת. וְאֵם זַמְעֵלֶת לְשֹׁת עוֹד הַנְּקוּדָה וְלֹהֲבִיעַ הַנֶּחֱ
 לְפֶתֶר לְפֶתֶר זֶלֶק אֶחָד. וְלֹא זַמְעֵלֶת אֶלָּא שְׁלִים לְאֶחָד זַמְעֵלֶת
 וְכַסֻּתָּה אֶחָד, שְׁלִים שְׁלִים הַיּוֹד הַשְּׁלִים נֶחֱ זַמְעֵלֶת שְׁלִים כְּמוֹ עֲגֻלָּה
 שְׁלִים [יִשְׁמִי ט"ז ה'] וְחֻלּוֹ ה' זַמְעֵלֶת יִתֵּן זֶלֶק חֲכָמִים. וְהַגְדָּם
 כִּלָּה זַמְעֵלֶת יוֹתֵר כְּכֹנֶה וְהַזֶּחֶד יִזְחַר. וְהַנֶּחֱ עֲזַרְתִּי חוֹק הַפֶּתֶר לְזֶלֶק
 זַמְעֵלֶת חֲכָמִים זֶלֶק זַמְעֵלֶת זֶלֶק וְזַמְעֵלֶת!

וְהוּא בְּהֵן לֹאֵל עֲלִיִן [זַמְעֵלֶת י"ד י"ח] וְהוּא מְשִׁמֵּשׁ.
 כֵּן הַגְדָּם הַכְּכֹנֶה זֶלֶק הַפֶּתֶר הַמִּדּוּקִים וְדָק זֶלֶק מִכֵּם
 מִלִּמִּי וְהוּא בְּהֵן. וְהַנֶּחֱ הַמִּתְּוֹרֶמֶן זַמְעֵלֶת כֵּהֵן. כֻּלָּם הַפֶּתֶר
 מִלִּשָׁן כֵּהֵן מִתְּוֹרֶמֶם זֶלֶק שְׁמֹם כְּמוֹ וְכֵהֵן לִי [שְׁמֹם ט' א']
 וְשִׁמֵּשׁ, לְכֵהֵן [יִתֵּר י"ו ל"ז] לְשִׁמֵּשׁ וְכֵן וְהוּא בְּהֵן לֹא
 עֲלִיִן וְהוּא מְשִׁמֵּשׁ ע"ב וְהַמִּתְּוֹרֶמֶן כִּלָּה לְסֻמּוֹן עֲלִיִן. וְעוֹד הַכֵּהֵן
 זַמְעֵלֶת זֶה כֵּהֵן דַּע"ז מִתְּוֹרֶם כְּמוֹ אֶלָּא כֵּהֵן מִזֶּדֶק אֶחָד מִתְּוֹרֶם
 זֶלֶק בְּהֵן. וְה' לִי לְכֵהֵן [ש"א ז' כ"ח] לְמִהוּי בְּהֵן
 וְכֵן שֶׁלֶק לְכֵהֵן מִתְּוֹרֶם בְּהֵן. כְּמוֹ מִנְחַת בְּהֵן [יִתֵּר]
 ד' [עכ"ל]. וְהַנֶּחֱ הַמִּתְּוֹרֶמֶן לֹא זֶלֶק הַזֶּדִים הַטִּיב וְהַנֶּחֱ כֵּן.
 בְּהֵן הוּא זִינּוּי וְעִמּוּי עוֹזֵד אֶלֶּהִים זֶלֶק זֶלֶק מִשְׁפַּחַת הַכְּכֹנֶה
 [עַר פֶּעֶרֶרִיכְטֵמַט רֵעַן דִּינִסְט אִים הִילִיגְטֹהוּם] בְּהֵן שֶׁסִּי תוֹלֵד
 לְמִשְׁרַת זַמְעֵלֶת אֶלֶּהִים וְעוֹמֵד תִּמְלִיד עַל מִשְׁמֵרְתוֹ לְשֶׁלֶק זֶלֶק [פֶּרִיסְטֵר]
 כֵּן הוּא מִשְׁפַּחַת הַכְּכֹנֶה. וְאֵם הַפֶּתֶר זֶלֶק כֵּהֵן הַדִּינּוֹת לְכֵהֵן גְּדוֹל, וְכֵן
 בְּהֵן זֶלֶק ה' הַיִּדְעָה וְכֵן הַבְּהֵן זֶלֶק הַיִּדְעָה מִתְּוֹרֶם תִּמְלִיד
 בְּהֵן זֶלֶק כִּדְרֵךְ הַמִּתְּוֹרֶם זֶלֶק הַשְּׁמֹת. וְהַשְּׁמֹת זֶלֶק וְאֵם
 אִיִּשׁ ט' הוֹד [זַמְעֵלֶת י"ט ט'] תִּיז"ע וְיִכְנוּשׁ גִּבֵּר בְּהֵן. כְּכֹנֶה
 עַל אִישׁ זֶלֶק שְׁמֹת לְעִזְרוֹת אֶסִּיפַת אֶחָד הַפֶּתֶר שְׁכַסֵּר זֶלֶק, (פֶּתֶר פ"ד מ"ז)
 וְכֵן ה' מ"ד).

וְאֵתֶּן לֶךְ לְדַעַת כֵּן זֶלֶק מוֹזֵל לֶשֶׁן אֶרֶץ מִלִּשָׁן עֲזַרְתִּי, שְׁלִים
 עֲזַרְתִּי הַכְּכֹנֶה [נַעֲגֵנוּוֹעֵרִשִׁיגַע צִיט] מִשְׁמֵס גִּם לְתֹלֵד כִּדְעַת
 לְמִדּוּקִים, כְּמוֹ בְּהֵן, רֹעֶה, רֹעֶה, שׁוֹנֵה, שׁוֹמֵר, וְכִילָה

זה, אולם כללן ארמית הצינוני משמש לפעולה הנעשית בזמן הוה
ולתאר משקל אחד ולרצו משקל פעלל כמו **נָבָא**. הצינוני **כָּהִין**
[ער ריענט] **כָּהֵנָא** [פריסטער], **רָעִי** [ער ווידעט] **רָעִינָא**
[הירט] **קָטִיל** [ער מאָרדעט] **קָטוּלָא** [מערדער] **סָנִי** [ער
האסט] **סָנָאָה** [פֿינר] **נָטָר** [ער היטעט] **נָטָרָא** [היטער,
וועכטער] או **מַנְטָרָא**. וכן דזיס. ושמור זה הכלל כי חדש הוא שלל
העירו עליו חכמי עמים צפריהם. והנה צתרגוס ירושלמי הוה
כָּהִין עִילָאָה כלומר צינוני לאותה הזמן כלל, ומיצ"ע צפידושו **בְּהָאִי**
זמנא הוה משמש כוח למאמר חז"ל והוא כהן, הוא כהן ואין
דעו כהן. [מדרס ל"צ].

יָרַד עַל הַפְּגָרִים. [צדאשית ט"ו י"א] ת"א כנוסחא שלפנינו צחומש
הרמז"ן וצמקדלות גדולות **פְּלָגִיָא** ורש"י על הפגרים על הצתרים
ס"א הפגרים מתרגמין פוגליא אלל מתוך שהורגו לתרגם איש צתת
זיהנ פלגיא נתחלף להם פגליא לפלגיא ותרגם הפגרים פלגיא והמתרגם
כן טועה שאין להקיש צתרים לפגרים, שצתרים תרגומו פלגיא ופגרים
תרגומו פלגיא לשון פגול הוא לשון פגד ע"כ צחומש תולדות חיים: והנה
אמת הדבר, פגד תרגום פגול. **פָּגַד מַחֲנֵה פִּלְשְׁתִּים** [ש"א י"ז מ"ו]
פָּגוּל. אכן אחרי שמלאנו צתרגוס ירושלמי **וַיִּבְתֵּר וּפָסַג פְּגָרִים**
פְּסָגִיָא, הרי נראה שתרגם צתרים ופגרים צענין אחד, וא"כ גם צת"א
כן ונסתרו דברי רש"י צס"א. אלל לדיך להציק הטעם הלל תרגם
לונקלס **וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם יָפְלוּ** [צמדרי"ד ל"ג] **וּפְגָרֵיכֶם** מדרש שנה
פה ותרגם פלגיא? ויש לתת טעם, פגרים הם המתים השלמים
צופס [לייכען] תרגם פגרים ולכן צספר צמדצה תרגם **וּפְגָרֵיכֶם**.
אלל פגרים ע"ד השאלה לאזרים מנותחים, נקראו כן מפני שגשתו
מזרתם. (כמו שצבעזית נופל כל שרש פגד על השתתות הזרה ודפיון
כה כמו אשר **פָּגַדוּ מַלְכָּת** [ש"א ל"ב כ"א]) תרגם **פְּלָגִיָא** כלומר חלקים.
וזאת החזיק הנוסחא דכאן **פְּלָגִיָא**.

אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזִרִים [שס שס י"ז] ת"א כנוסחת רוצ החותמים
דְּעֵבְרָא. ואין זה נכון. שהמתרגמן הביא צדש עזר, רוצ
לשון העזרה קרוב ללשון עברי, ויש מהם מתרגמם כלשון עזרה

וכן צדיקאל עזאל ונחמי' לא נמלא העצרה דק. נלשח עדלם. ונשר
עדל וזל לשח העצרה התרבוס דומה לעצרי ומעטים מתורגמים לשח
עדל כמו עבר בין הגזרים, די עזא. וכן הניל דש' לא
עדה עליו שחל [ליוז כ"ח ת'] לא עזר כדמתגרמיק אשר
עבר בין הגזרים די עזא. הוי שני גדולים דש' והמתורגמן
בעידו שהגרסא הוי לפניהם די עזא. וזק המביהיס אשר לא ידעו
פחדת המלה שלחו צו יד והליגו דעזרל. וכמוהו נפל טעות דפוס
נפסוק וחרב לא תעבור בארצכם [ויקרא כ"ו ו'] ת"א לא
יעידון רקטלון בחרבא דל"ת כשרשו עדל וכשרמו הפצרה.
והמביהיס אשר לא ידעו דק שעינו הסרה נמלאס: והענין קר
[צמד' י"ז י'] וענאל עדל, הוקשה להם התרבוס לא יעידון כנייהיס
ז' קללה תחת דרכה לכן העמידו על דוחס הקר להחליף דלית צרי"ט
והליג יעירון מעיין התעוררות חס חן לו שחר. וכן עשה הבאח בעל
קצין נמאל ז'ל צסוף ספדו מפני שהוקשה לו פחדת המלה והעיד שאל
צחומס אחד יעירון צרי"ט. אולם צרות הספרים שלנו כתוב לא יעידון
דל"ט כרמי (* ויס להפיר על הנקודה שרמי להיות יעידון. כי הוא
מן הקל. וגם צצין הפעל חן הפרס ננקודה ותמיד תצא האית"ן צפתח
מפני העי"ן הגדונית וכמו שחן העזל צין ויעל מן הקל וצין ויעל
בהפעל. כן חן העזל ננקודה צין לא יסור [נרשאי' מ"ט י] וצין לא
יסיר שמיהם יערי. ואס שמאלנו נתלמוד [ר"ה דף י"ח ע"ב] צעשרים
ותמניס צלדר חתל צשורתל טונתל ליחודלי דלל יעידון מן אוריתל
גם סס הנקוד צי"ד לינה נכון ורמי להיות יעידון אלא שלשח תרבוס
לחוד

(*) שבעתי חסי חחי חזרי וחלופי, הוצ' החסם אכילל התפורסם אורח"ר צרת
ז'ל שחור: חסער שחורקלם תרבוס לא יעידון, כוח נכלול גם הדרס חסילי
חזר של טלוס וכו' כי חלת יעד חזרתית טול על חלל וזוה כמו חת
שלל חויניק [לוצרס צי"ד] יח עד ח וכן צרות. והפעל לא יעידון חבורה
זחת כלותל לא יסלנו ולח יצור, כי כן חנהב חנשי צנח העצורים חוך חרות
לתלחמם על סוגחיסם נחוצה חחרת חע"סי טיס להם צרית טלוס עם החירות
שעצורים סס צכ' לא יחשלו צרוס וחין מעצור להם לקחת צחוקה מחכלים
וחסקים, והצטויסה חחרת ע"ל חלח יעצור חסילי חרצ סל טלוס לשלול שלל
ולח צל. ורפ"ח חספחיס יוסק, יחוד טלוס יחוד על חסננו.

לחוד ולשק חכמים לחוד. ונעמן זה שנה מלך הדג המצול החכם
 רמז"מן צספר מתיצות השלום צביאורו לפסוק לא יבויש [שמו"ב כ"ג]
 שבת שס ח"ל, לא ימיש, פעל יולא ענין הס דה כי השם המכר למעלה
 לא המיש העמודים לפני העם וכן ת"ל לא יעדי לא יסיר וכן תרגום
 אשכנזי, ואלם מלכנו לא ימיש מתוך האוהל [לקמן ל"ב י"א] הוא פועל
 עומד לכן תרגמו לא עדי עכ"ל. הנין הרמז"מן [שהוא המצול ספר שמות]
 לא יעדי הוא פנין אפעל יולא לשני, והוא צלמת מצ"הק עומד כי אין
 חילוק בין הקל והאפעל צנקה. ונפסוק דלקמן תרגם אונקלס לא
 עדי לא מפני שהוא עומד לצד אלם מפני שהוא העצר, ודעת אונקלס
 צמלת ימיש שהוא עתיד צמקום עצר ונעצר יש הצל שצאפעל העצר
 צל"ף אעדי וצקל צלי אל"ף עדיא או עדי. וכן תיב"ע לא זייע
 מלשן זוע כמו מן חז חיצ מן דוג ד"ב מן דח ד"ן. והדג המצול
 ז"ל צצקשת המחילה מלת עפר משכנו, טעה צזה וכן דוג פעמים צדקדוק
 לשון ארמית כי לא ידע דרכיה. (*)

הגם הלום ראיתי אחרי ראי [שס טז י"ג] ת"ל אף הקא
 שריתי חז"א בתר דאתגלי לי כך הנוסחא צדו
 הספרים. ויש ספרים מלאתי נוסחא אחרת הברם הקא שריתי.
 והנוסחא הזאת נראה לי יותר, שהיא מכוונת אל העצרת, צדך
 התמייה, כהולדת ה"ל צחטף פתח צמלת הקס. ושיעור הפסוק האם
 ה ת ח ל ת י עתה לראות מלאכים, אחרי שרגילה הייתי לראות אותם
 צציתו של אצדהס? נקלת פידוש דס"י. ותרגום שרית י לשון תחלה.
 כי כל לשון תחלה מתורגם שרית. אומנם לגרסא שלפננו התרגום צקיימת
 ולם צתמייה, ומלכד שהוא נגד העצרת אין לו שחר. כי מה טעם יש
 צזה, אכני אף הבא ה ת ח ל ת י לראות מלאכים אחרי שכבר מלס לי.
 ואם יאמר האומר, שריתי פה מלשון שכינה כי פעל שכן מתורגם ב"כ
 שרית

(*) הערך נעמן עד ח' הניח רחוק לפונדוס (יטעיה"ח כ"ב) תרגומו כחך נעמן
 והאסף צניחין ענין קדוש לזה תרגום לא יסורו ממנו לא יעידון עכ"ל ודנח
 נדנים טענין העצרה והערה נדפסו כי העצור מתקדמו סר ממנו, והעצור
 צחון המקום סר מן המקום שהיה.

סדרה, ונמינו סהמיון שורה עלי, אחרי שנתבלה לי, לא יתכן שריתי
 צמ"צ, ועוד קשה לי מלת חזית בשתי נוסחאות, שהוא תאך או ציוני
 פעול לנקבה. וראוי חזון שם דצר. ואולי יאמרו המשיצים, שריתי מלשון
 דליה והצעה, גם זה לא יתכן שפעל שור איני צתרגום ותרגום א' שורג
 [צמדצר כ"ד י"ז]. סכיתתה. סוף כל דצר התרגום הזה בשתי נוסחאות
 לא ימלט מהיות סתום ומן המתרגם לי הא מונגל מנא לני מוסתא
 חמול לבם [שם י"ז י"ד] ת"ס למגור. וכן גנוח ואלע"פי שחינו
 מכוון אל משקל העברית; פי בעברית תכנול הוא המקור מזנין
 נפעל מבזרת מ"ס והיה ראוי לאתגורא [אתפעל המכוון אל הנפעל]
 ונמלתם [שם י"א] ותגורין. הקל צעתיך עם ו"ו החזור כדרך
 המתרגם כשצא בעברית ו"ו המהפך עבר לעתיד ועתיד לעבר שיחמש
 בשניהם צפעל עבר ועתיד ומסיף עליהם ו"ו שצאית והוא מכוון אל
 ונמלתם שדרשו כמ"ל והו"ו ו"ו המהפך עבר לעתיד. ועדס אצוא לצא
 התרגומים הבאים עוד צפרשה זאת צחלופי נוסחאותיהם אשימה מבמת
 פני לצאך דצרי דש"י צפסוק הזה כי סתומים הם צהסקפה ראשונה. וזה
 לשון דש"י: שם ונמלתם כמו ונמלתם והל"ן צו יתירה ליסוד הנופל לפרקים
 כגון ג' של נושך ונר"ן של נושא ונמלתם כמו ונשאתם אצל ימול לשון
 יפעל כמו יעשה יאכל ע"כ ועיין צאך דחוצות שצאך דצרי דש"י אך לא
 בראוי, ואמי אתן לך כלל דצרי דש"י אשר יאיר לך נתיב צכל מירושו צעמין
 דקדוק הלשון. דע כי דש"י ו"ל העתיק דוצ דצרי ממחצרת מנחם צן
 סרוק, שחצר אחד מן הקדמונים על שרשי לשון עברית ולא נדפס
 מימיו, והיה צכתצ יד אצלי נעהק לפני שנים דצות מכתובת יד המונחת
 צצליטהעקא צעיר המלונה וויגן. דש"י הולך צעקצות מנחם דרוצ דצרי
 וצחצור לפעמים את שמו עליו, והרצה פעמים צכל תנ"ך יצוא דעתו צלי
 קריאת שמו. והמחצר מנחם צן סרוק תפס דעת צעלי הא חדיים,
 השניים, השלישיים, הרצעיים, והחמשיים, ד"ל שיש
 את אחת או שתיים, או שלשה, או ארבעה וחמשה צתצה.
 שהן יסוד השרש. ודקדקתי צמלותי שאמדתי שהן יסוד השרש. כי
 לא דצים יחכמו, ויאמינו שצעלי אחרים ושניים נותים מדעת
 המדקדקים שיסדו לכל תצה שלשה אותיות שרשיות ולא פחות, ולא כן.
 שגם מנחם והגלויים אליו מודים שיש לכל תצה שם צשלשה אותיות
 שרשיות, אמנם דעתם, שיש צאירה תינות והן החסרים והגמים רק אחד

או שנים מאותיות השדשיות הנדלות צתיצה, ולותן לותות
 שדלות צתזה יקדלו להן שמותן יסוד התיצה. צהיותן יסוד המורס
 על עיקר פתרון המלה, וע"ז הקימו צנינס שאלותן התיצות שדלות צהן
 לותיות שדשיות שהן יסוד התיצה דומות צענינס ונהדלותיהן לע"פי
 שהן נפדות צבורתן. ואם אעתיק לפניך דצרי מנחס צזה תקצר הידיעה
 מהכיל, והמקום פה נר, לכן לא אציג רק איזה שדשים מספרו הצדיכים
 לפירש דש"י שממנו הועתק ויספיק לך להקיש על השאר כי צעל נפש אלה. —
 הציג מנחס צמחצרת מל יתחלק לארצעה מחלקות: האחד, ומל ה'
 אלהיך [דצרים ל'ו] בְּהַמְלִיךְ צשר ערלתו [צדאשית י"ז כ"ד] ימל קצירו
 [ליות י"ח ט"ו] וקטפת מְלִילָה [דצרים כ"ג כ"ו] ענין גזרה הס.
 [אבשניידען בעשניידען] ע"כ. ועיניך הדולות שלא הצדיל צענין צין
 הפעלים שגזרתם נע"ו מול צערלה, ולותם שגזרתם מגזרת הכפולים
 מלילות קציר; וחצרט יחד למחלקה אחת להיותם מן השניים ר"ל
 מהתיצות יסוד צ' לותיות השדש נדלות צתיצה מל,
 ושענינס נדף, גזרה וחיתון, כדיתה וקצירה. ונמיהו הציג מחצרת
 שך צמחלקה אחת ויִשְׁכְּבוּ הַמַּיִם [צדאשית ח' א'] בְּשֶׁךְ חמת המלך
 [אסתד צ' א'] ענין נחה, וצמחלקה השנית ישור כפך יקושים [ירמ' ה' כ"ו]
 אס יסך הנחס [קהלת י' י"א] לא תשיך לאחריך [דצרים כ"ג כ'] לע"פי שגזרת
 המחלקה הראשונה מן הכפולים וגזרת המחלקה השניה מן החסדים
 חצרט צמחצרת אחת לפי שאלותיות השדש הנדלות צהן הן שך
 והוא יסוד התיצה. משרש נִשְׂא הציג צמחצרת נִשְׂא כל לותם
 הפעלים ששתי לותיות השדשיות נדלות ליסוד התיצה. משרש נפל, פל,
 מן נדר, דר, ומן נגש, גש, לפי שנוני"הן נופלות צעתיך וצמקוד ואינון
 נדלן צתיצה רק השתי לותיות פל, דר, גש, הנקדלות יסוד התיצה.
 וכן צבורות הנחיס שוצ צמחצרת שצ, קוס צמחצרת קס לפי שה"ו
 תחסד לרצו מן הכתצ ונחה צת"ג שלפניה ונותד רק יסוד התיצה, ושנים
 צלו אל התיצה. כן דעת מנחס צן סדוק וכל הנמשכים אחריו הצעלי
 האחדיים והשניים, וכלם מודים ששלש לותיות השדש לא יגדע. אצל
 לפי שיחסרו מן המלה, לכן רק לותן הנדלות צתזה יקרא יסוד
 התיצה, ולכן תמצא דצרי דש"י תמיד המלות יסוד התיצה ולא
 שדש לכונה זאת שצאדנו ולא לכונה אחרת*) וע"ז יתצאדו דצרי דש"י
 צכ"ח

*) לפי הנועה זאת אין שום מחלוקת צין המדקיקים, כי גם לותם שחופסים
 דעת שחין לתנה פחות משלש לותיות השדש, אצרכים לנעות אחרי הדעה

צב"כ כי לרד. לקוחים ממחצרת מנחם. וכן צפסוק שלפנינו צנה יסודו
על דברי מנחם שהעתיקתי וכוונתי שיש שרשים משתי בורות כמל, מול,
חבל צמיהם יסוד. ועיקר התזה שאותיותיהן נדרות בל ולפיכך ענינם
אחד. ומה שכתב ונמלתם הכ"ן יתירה, אין לנו לומר שהיא נוספת כמו
שטעו דרים כ"ל שנראה יותר על יסוד התזה שהיא מל, והוא
יסוד הנופל לפרקים ר"ל אינו נראה צכתז כמו מו"ן של נושך וכו"ן של
נושא יסוד התזה הנראה תמיד הן ש"ל שך והכו"ן נוספת מן התזה
אע"פ שהיא שרשית ע"כ, והשאר מדברי רש"י יוצן מאליו. ואם אמנם
המצוינים ידעו כל זאת וזאת אריכות, הוצרכתי לכך להוסיף הערות מלב
אותם החושבים שצב"כ שהציא רש"י יסוד התזה דעתו על השרש וסוד
שהם רק שתי אותיות שרשיות *

ומעתה

[illegible]

והם מתרנסים שיה' כס' לון וכל לשון כס' מתרנסים תמיד תכלה. וזאתם השיב
רש"י על חונקלם וטעם כחן מדרך יסוד התנה. ואשתוק עוד אחד מהעני
עליו ידיו הרבני החכם הגלם מוה"ר יעקב זער שלעזינגער ר"י סתבז לי
זאגרתו: זכ"ה צהורה שכתב וזמוראים או זמורא ת"ל וזחזונין
וזחזוא הרי סהוא חשז שטרו רח"ה מנ"ה, חולס כ"ה שנחמר חתכס
ומורא כס' או סחדכס ומורא כס' תרגס וחימתכון מלשון ירח. והוא
רחיה שחונקלם חשז ככל הקדמונים שכל האשים אשר ח' מחזרתה השם נח או
פחסר לגזרה אחת יהיה החסר צרחשיתו צתכליתו או צחליתעו עכ"ל ויפה
כוון החכם הנ"ל וקולת ומה כבר קדמתי הרדן חצרנחל בספרו זבח פסח
שהציח ת"ל: המתרגס חונקלם ירחא מעשה מורא מלשון מרחא ירמח למרחית
השם שראו צמרים עכ"ד. ואחרי ציותי צחונקלם שתרבס הקעל מלשון ירח
דחל, חמתי ההצל צין ורחת עונש דלחא ונזק כמו סחדכס ומוראכס, חתכס
ומוראכס חומה, וירחת הכנור הסדולה וההדרוממות כמו חל גדול ונורח
[דברים ז' כ"ה] דחילה וכן זכ"ה.

(*) אחרי כהני זאת תלחתי זהירה 8 לענין פורטי הקליר שחצר ידיו הרב המח"ה החכם המפורסם תור"ם של ראשארט נ"י הנדפס בצ"ע שנת תק"ץ שהניח דעת החכם המפורסם ר"ו חיינרנהיים צמיושו על התורה [אשר

ומעתה נבוא לזכר התרומות. כל לשון נמל ומול מתורגם בלשון גוי
 ונשני נמינים, הקלוהא־תפעל. בן שמונת ימים ימול לך
 יגור לבן צ"ה, כן הנוסחא הנכונה בכל הסומסים המוגהים וזים
 ספרים יתגור כפירוש רש"י שהוא הנפעל מגזרת פ"ל פ"מ יש לסמוך
 על הספרים המוגהים שהנוסחא צקל יגזר. ואולי כוונת האונקלוס למה
 שכתב המצאד שהלוי צפרע לאזרהם שימול את חנני ציתו וכו'. וערל
 זכר אשר לא ימול [שם י"ז י"ד.] דלא יגור. זאת הנוסחא
 ג"כ בחומשים אלו ובשאר חומשים יתגור והיא צודקת קצושת כי ימול
 לשון יפעל כמו ידור ושז אל הפועל שהמעשה עליו לא אל הבוה הנפעל
 [עיי' המצאד], אכן וזיום השמיני ימול בשר ערלתו [ויקרא י"ג]
 יתגור צנח אתפעל, לפי שלא הזכיר כלל שם הפועל ושז על גזר ערלתו
 בעצם היום הזה [שם שם כ"ו] ת"א בברן כן הנוסחא הנכונה צ"ק
 ור"ס. וצאזזה ספרים צדל"ת בברן. והמתורגמן הציג ג"כ צד"ס.
 והציג הדמ"צן צפרשת אמור: וכן יאמר אונקלוס בברן יומא הדין
 [צק"ף] צקרני שלם יום וצלשון חכמים משלם את הקדן ואת החומש,
 וש גודקסן צכ"ל צ"ק והכל אחד כי צכתוצ קוצע וכוונע שוויס עכ"ל
 צקלרה

לא רחמי מעורר כי רש"י תפס פיקדות יסוד וצ' אחריות נדלות והיה כדעתו
 ושמחתי שכוונתי לדעת החכם הנ"ל. חננס מה שהוא מכון צדקני רש"י לצד חנני
 חומר מכל כת המדקדקים האחרונים והאזניים וצרחשם הקדמוני חננס צן סרוק
 שהעתיק רש"י וצדקו ומחזיק צהס תמיד. וזמן הפייטנים חן להציג רחמים ולא
 להציג חננס כלל אל הי הם נוטים, כי אף אם שרי תורה ונעלי לשון היו.
 לא שמו דרכי דקדוק הלשון וצדקו חק רשיון החירות צלחות פחליה להשתמש
 צתסקלים יחוסים ונטיית כפי העולה על רוחם וכאשר צריכים לחזק בנו שחזרו
 צפיוטיהם לנחנים, חרונים, אחרונים, ועוד אדגור חמ יותכצמקוס אחר.

(*) יתחן צן ערזיאל תרגם שם וביומא תמינאי תשתי, וברא יתגור
 בשר ערלתיה. פירש האשה מותרת לצעלה ע"י טבילה ציום השמיני.
 והוכיח לך תפני האמנה צבלת השמיני טפוח תפסוק ולכן הסג על טלמלה
 שהיא טמאה טענת ימים וכן וציום השמיני מותרת, וימול ערלתו ענין צפני
 עגורו ומוסך על צן זכר. מה רחיה לגביעות וטעמים שהיו מיוחדת קדס. ועוד
 הארבתו צור צמיה. אכן לפ"י חניה רחיה למילה שהיה ציום השמיני, ונפקח
 לרעת יצ"ע תפסוק וימל אצרהם את יחזק צנו צן שמונת ימים כרחיתא צמדרט
 תחומא פ' תליה קטן לנחיה נמול כן שז צנותו קטן נמול לשמונה מה טעם?
 ב"ס נמול יחזק חנינו פ"כ. וציה אמיטצ שצדרט וקלרתו למנין מדעתו.

צקלה. והנה רש"י צכתון צעלם היום הזה צא נח [שם ז' י"ג] הציא :
למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אלו אלו רואים אותו נכנס לתבה
אנו שוצדק והורגין אותו, אמר הקצ"ה אני מכניסו לעיני כלם ונדאה דבר
מי יקום ע"כ. נראה שרש"י פתר צעלם היום הזה צטוהרו של יום מעבד
צעלם השמים לעובר. ומלת קדן ג"כ אור וקדנים מידו לו, קדן אור.
פניו, ויהיה נוסחת הדמ"צן צקו"ף מיושדת. אולם צערוך פירש צכדן.
עלה יוכית עת וזמן.

יהודה בן יונה לבית ייטלש

התרת השאלה בנוסח התרגום

בבכורי העתים שנת תק"פ נד 39 העדותי על הנוסח צתרגוס
דמוקדין קטמה (ויקרא ח' ז') שאין לו הנגה כלל
וזהו נד במלך ערוכה ע"ס. וע"ז השיב לי צאברתו היקרה בצד חכם
צטח, איש תצונה ויקר רוח, מבדולי מחקרי הלשון ודודני לחות, ידידי
מעלת החכם השלם מה"ר שמואל דוד לוצאטי"ז הנודע ממכתביו
היקרים צמחצרת צבורי העתים לשם ולתפארת ולתהלה. שאל צחומס
דפוס לסצונא שנת רנ"א חומס יקר מאוד, הנוסח דמושידין בקטמה
צטי"ן. ועוד חפס החכם הנ"ל ומלא ספר אסיפת חלופי הנוסחאות אשר
קצן החכם הנודדי Samuel Le Clerc ונה ג"כ דמושידין צטי"ן,
והנוסח נראה להחכם הנ"ל הנכון והישר. וכן נראה לי והוא צאמת, כי
שפך הדרישן (סס ד' י"ז) מתורגם מיישר קטמה. וכל לשון
לשפיה מתורגם צלשון זה. וגזרתו אשר מנח"פא והולך צמקור ע"ד
נח"פי. כמו שצאברנו צחלופי הנוסחאות צפעל אזל, יל (צ"ע לשה ז)
והמתורגמן טעה מאל שהציאו צשרס שדא, והחליפו צפעל ש ד ש שהציא
אמר זה צמקור והוא ענין. השלכ ה. וזהו ההצדל, שפיה (אוישיטטען)
בזרתו אשר. השלכ ה. (ווערפן) בזרתו שדא. ועוד אצבר מזה.
צפרסה. ומושידין קטמה מצמין אפעל*) וכן יש לתקן הנוסח הישן
המשוזה

(*) כ"ז תתבררם חונקלם חולס צינע ותלאה בורת טד ה גם להורחת שפיכת הדם כמו וצרת דס האקי מישראל (דברים י"ט י"ג) ותפלן מצידי דס זכאי . וכן נא

המסורה בכל החפצים הנדפסים לעתיד. ותורות רצ חסללה נגד כל עמי
לדידי החכם הנ"ל, שחפץ זעיר ויגע למלוא הכוסח הישר ועשה עמי
לזם לעזבה צהודעתו לזכות זה את הדנים.

יחודה בן-יונה לבית ייטלש.

הערה בדברי תרגום אשכנזי על התורה בספר נתיבות השלום להרמב"מ ז"ל.

שלשה פעמים כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו.
ובשני פעמים מ' משפטים ופ' כי תשח העתיק הדמנ' מן ז"ל
מלת גדי יונגסם פיה, כפתרון המלה לפי פירש"י גדי חף עגל וכנס
בגלל

ינסר חסם טפן זה כי חס דפס ספכו (נמדנז ל"ה ל"ו) דאשקדי נח
חלכו בשידיות אדם ומחו שדייה. ומדי עסקי נענין זס לח חחלק
להסקיח עיני הקורא על התרגום חונקלם נססוק ונערת דס הנקי (סס) וחפלה
אשדי הם זכאי. מלת אשדי הוא תחז ר"ל שוען. וכן נז"ע סד יי.
והעד שופכו (ס) ת"ח אשדיה ויז"ע שדייה. וחין מן תחלו להחיה
סס מופסס סס יכות דס, דח"כ נחוי להיות מישך כמו נפפך הסון. וז
שידיות כמו בשידיות נז"ע. ולא נחלו חקלנו לסס מופסס נחוסן זס
צתבותים. ולא ידעתי על מי סמן החזקר לספר דנז"ס שכתב סס דס הנקי
ססכות דס הנקי וכן ת"ח ר"ל תרגום אשכנזי כי תרגום חונקלם לז גרחה
זחת. והנה דעת התרגום, שנופה התורה לבער הרולח שטועך דס הנקי כלומר
דס של נקי כהמנומו דס זכאי שהח סס התולזר ונכית תרגום של נקי זכאי.
וחס יהיה טעמו נקי תחז לזס לז"ל דס זכי ויתורבס לס"ל דען בלוט פזר

גיסר דפס ארנשולריי געסארדעטען ארוי ישראל ווענצפרייטען. ומי יתן
שמתחילים והפתחים את המלות ושימן יותר את עיונם על דקדוק לשון חרשית
כשרוצים לספור לשון התרגומים וידרו לסוף דעתם כי דנז"סם עתיקים ועמקיים
והס יהיו לנו לעינים ולמחזירים את הדרך נסססות הקרח ונציחור המלות
הנפניות כי הם היו קרוצים נחמן ונחקוס, ומדי יתירה מדעת להם נלחניות
הקס, מפיהם חנו חיים, ונחורס חנו הולכים ונלחיהם חנו תנשסס
בעורים נחללה.

צבאל שאין גדי פלל לשון ולך דך ע"ה. אכן צפעס השלישי פ' קלח העתיק בעקבען. ומי יתן ולדע העעס מדוע שנה פה תרגומו? ואס לרומד לומר טעם הרצ המעתיק ז"ל לפי שצמתי פרשית ראשונות כתוב צפסוק ראשית צבורי אדמתך תצו צית אלהיך, וזה הרצ המעתיק לכוח צתרגומו יונגעס פ"ה סמיכות ענין צדמין הצבורים, שגניהם צאדס ותחלת ילידתם מצנן האס המולידס, וסמן העתקתו פה עפ"י הרא"צנע צפרשת משפטים, שכתב: כי גדי לא יקדש רק שהוא מהעיס ע"ה, הנה אס כן נמליך צער הרצ ז"ל נחפיה עליו דברים אשר לא כן, ולא עלו על מחשבתו לעולם, כי מלצד שהוא רחוק מן האמת, ויואל ממנהג של המעתיק שאין דרכו צכך לדרוש סמיכות ענין צאופן זה, הנה עוד נגד הכלל המונח אלנו (צאור לנתיבה) להנדיל ציף סותר למתחלף וצמקוס שהפשט סותר לדרשת חז"ל הלך צדרך הדרש והחזיק צקצלתם צכל התורה. וא"כ אס שני פעמים פתח המלה ע"פי דר"י, צאופן שהדרש והפשט נדקיס ואמתיים יחד, מדוע יחד ידו צפעס השלישי חשען על הראצ"ע? ומפני הסמיכות לא יתנגד צתרגומו לקצלת חז"ל שהחמירו לאכול כל צער צחלצ? והנה כל המצאדים והמתקנים והמוסיפים על הצאור לא העירו ע"ה, ואמי אומר כי התרגום בעקבען כגבה היואלת מלפני המעתיק ז"ל צכתיצת ידו. ולכן ראוי לתת לצ ע"ה, וכל מורה יחליפנו צהעתקת יונגעס פ"ה, להויליט הטעות מלצ התלמידים שלא יהיו חושצים שהתורה אסרה דק הגדי של עויס. וכן יתקנו המדפיסים את החומש מחדש עם תרגום אשכנזי חששו צזה נחת רוח לנפשות הנדיק שתוסד המכשלה.

יהודה בן-יונה לבית יטלש.

ד ב ר י נ ח ת

לתשובת שאלת חכם בבכורי העתים שנת תק"ץ

צד 12 בענין פשתה, פשתים, פשתן, בתונא.

בוץ.

פִּשְׁתָּהּ זה"ל מקצה נאמד על נמח הדעה צעוד שהודע צמוך-הגצעולין

ועומדת צקמה (פִּלְאָכֶם) פִּשְׁתִּים צסימן הדצים הונח

על פשתי העץ צקני הפשתן כשהם נאספים מן הדעה אל הגורן ועומדים לאורג

לחצו. וזו אחרי שהם נאדבים לחושים (ליינשטענגעל, ליינזארן)
וכמזהו חֲמָה, שְׁעוֹרָה, צה"א הנקבה, כשהם נשנלים על השדה,
חֲמִים, שְׁעוֹרִים, צסימן הרצים, על גרעיני החטים שנעשה מהם
סולת ועל גרעיני שעורים שנעשה מהם קמח והלחם שנאפה ממנו,
ובם על המינים של חטים ושעורים הנשנין דריש משנת כלאים. ודוגמתו
הִגָּה צה"א על המין, דָּגִים צסימן הדגוי פרטי המינים. עֲצָה
(נעהעלצע) עֲצִים (ביימע). אהנס צפשתים לא יתכן לומר הרצים
יורה על פרטי המינים; כי פשתים אינו כולל כי אם הצד והשם לצדו
(ליינען) והדאיה:

מן התורה לא תלבש שעטננו צמר ופשתים יחדיו (דברי
כ"ז י"א) והוא צודאי לא נאמר אלא על המין הפרטי צד (ליינען)
כי קצום (האנק) צמר בפן (בוים. וואָללע) אינס שעטנו ומותרים עם
צמר רחלים (שאַוואָללע) כמצואל צס"ע. (וכן כתב לי ידידי הרבני
החכם מוהר"ד יששכר צער שלעזינגער מ' נאגרתו היקרה) והצד פשוט
וצרר.

מן הכניאים, יחקהל צמר נכהנים, בגדי פשתים ילבשו פארי
פשתים ומכנסי פשתים (מ"ד י"ז י"ח) הכונה על הצד,
שמשך על מלות התורה ולבש הכהן מדי בדי. ומכנסי בדי
ילבש (ויקרא ר' ג') והמפרשים אומרים הן קני פשתים שהן גדלן
צדק. עוד כתוב שם (מ' ג') ופתיל פשתים צידו, ופירש"י למדידת
קרקע ואין צד יפה מחצל פשתים ע"כ. ומעולם לא נעשה חצל מצמר
בפן ובם לא מצאנו פתיל אלא צמר.

מן הכתובים דרשה צמר ופשתים (משלי ל"א י"ז) מנהג האשה
צומננו, העוסקת צדרי הכית לעוות ולחרוג צד מצד (ליינזאנד)
שהיא הדרה לכתובות ולחלעות המטות. וכתוב שם מרדכים עשתה לה,
ואמר הוא צמר רחלים הנארג צצית לצבד העליון לכסות מן השלב והקוד
כאמור לא תידא לציתה משלב, ותמיד צמר ופשתים מקצילים אשה אל
אחותה, צמר רחלים ופשתים הצד והשם, ואם אין דאיה לצד זכר לצד.
ומן המשנה אמרו (כלאים פ"ט מ"א) אין הכהנים לוצשים לשמש צצית
המקדש אלא צמר ופשתים, פירש הרע"ז דצצגדי הכהונה כתיב שם
וצד, והוא פשתן שעולה צד צד כלומר יחיד מכל גרעין וכו'. ואם
יכלול

יכלול פשטים גם שארי מינים אחרים לא ידענו צאחה מין ישמשו הכהנים?
ואין סדר המשפה להציג דבר שאינו מפורש משפתם צדור מללן.

ורשון חכמים לחוד שצדורו כלשונם מלה מיוחדת **פִּשְׁתָּן** למין פרטי
של הבד; כי כן דרכם תמיד לצדור מלה מיוחדת צמשקלה
להודאה מוצגלת שלא ישאר מקום לטעות. וכדובמתו מליק **לִפְתָּן**,
למין פרטי של מעשה קדשה נצגלת ממלת **לִפְתָּ**. (עיין העדוך)
ובהד"ק נספר המכלול הציג צמשקלי השמות צמשקל **פִּעְלָן** ג"כ **פִּשְׁתָּן**
שאינו צמקדח והוא צלי ספק טעות הדפוס, כי הוא צעלמו כתצ צמשקל
פִּעְלָה. ורז"ל נשתמשו בו עם כו"ן צסוף צאמדם אין חדליקין צו
אלא פשתן. והודלת המלה הזאת על הבד בשוה ממסן ומתוקן, ואמרו
אין חדליקין לא צחוסן, נקדח הפשתן כן בשאינו מתוקן לפי שוה קשה
מלשון והיה החסון לנעורת (כך הציג העדוך צערך חסן) ולא עלו על
דעת חכמים לכלול עם מלת פשתן מין אחד חוץ מן הבד והסס (ליי-
נען) כי כן אמרו פיו של אמר צשל פשתן אסור, לא יקסור סרט של
אמר צשל פשתן (כלאים פ"ע מ"ט) וכאן צודאי אין משמעו חלל הבד,
דהא אמר בפן וקנצום מותרים. ועוד שנו (כלאים פ"ט מ"א) הפשתן
והקנצום שטרפן זה צזה וכו' למדנו שפשתן וקנצום שני מינים מוצגלים
הם (וכן הציג החכם ר' בינר שלעזינגער ראייה לספור מזה) ושצ
אמרו (סס פ"צ פ"ז) שלו חטים ושל חצרו חטים מותר לסמוך לו תלם
של פשתן, אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. מכל הענין שם נראה
שהכוונה על הבד לצד. ועוד אמר בפן לא נקדח זרע פשתן תלם פשתן
ודעה מין חילן הוא, והמשנה יחדה לו שם הפרטי אמר בפן (כלאים
ז' צ') פירש הרע"ז חילן שלו דומה לבפן (*) וצמשה (ר"ה כ"צ) כיצד
היו משיחין משולות מציחין כלונסאות של אצו ארובין וקנים עלי שמן
ונעורת של פשתן. והוא צד שמעלה שלהצת, ואמר בפן אין אסור נאחז
צו להעלות שלהצת כמו שהציג רש"י שם. וכן אמרם (יומא דף ע"ה.)
בד שדוהה לזרע פשתן בצצעולין כלומר בגביר של קאליאנדער שדומה
לזרע פשתן שגם הוא עגול עיין רש"י. מכל אלה נראה שהשתמשו
חכמים צמלת פשתן צפרטות על הבד. ולכן מה שאמרו צמשה (שצת
פ"צ מ"ב) כל היוצא מן העץ אין חדליקין אלא פשתן על פתיל הבד
למחודים

(*) הערך קודח לו צנצ"י ר"ל Bambace כן פתרו פחכם הנלסן, המעתיק
המשיניות ראב"ע והעתיק צנ"ח איין בוים דער דעם וויינשטאק, עזינגער ויהתם,

לחדיה כוונו, כהולדת תצת פשתן צלשון חכמים. והפתיל היולא מן
העץ לא הוא עץ עלמו כי אם הקוים שמתוך הנצעולים והם יתעצמו צחמה
ויוסדקו וינופלו היטב לנקותם מן הפסולת ויאורנו לחושך כידוע
ואפשר שזה טעם הסמיכות בַּפְּשֵׁתִי הָעֵץ (יהושע צ"ח) בלמד
סהמיניה אותם צקוי עלי פשתן, כשהיו מסורקים כד ויהא טוב לטמינה
ולא צבנעולין בפירות המפדשים ואוכרחו להפוך הסומך לנסמך. ותורגם
(אם געהעצלטען פֿלאכטע) ולולא דהסתפינא הייתי חומר דבר
חדש צכונת המשנה, שלא על הפתיל לצד היולא מן העץ (שמשנה
לא החכר פה פתיל) אלא גם על השמן היולא מעלי פשתן חמור,
ידוע שמן הזע של עצי פשתים יחוצט שמן טוב למאד (ליינארהל)
והוא מותר להדליק והעניינים משתמשים בהם צצת. וסדר המשנה
לפ"ז עולה יפה, צמשה ח' חמור חין מדליקין צפתילת האידן וצפתילת
המדבר, צמשה צ' חין מדליקין צשמן וכו' הרי שם פתילה וצמשים שחין
מדליקין צהם, ועלה תנו צמשה ב' כל היולא מן העץ הייתה צק פתילה
וצין שמן חין מדליקין אלא פשתן, ד"ל פתילה ששזין מן הצדק,
ושמן היולא מן הזע והצן. והנה ליסוד השמים מפני צנוד השבת
שריחם רע, וצפתילה שלא צמשה אחד השמן, אבל זולת זאת לא השמו
חכמים לחסור הפתילה שצמשה אחד השמן מפני שמכנה תהר, כי חולו
ידעו הכנה שתהא דולקת שעות הדצה צלי כצו חו שפשתן שלהם עוז
ודאוי יותר להדלקה מאותו שלנו וכן הטעם מצודר צ"ע א"ה דס"ד שלא
נאסרו הפתילות אלא מטעם שהאור אינו נאחז צהן אצל מדבר שהאור
נתלה צו כגון פשתה ופולא וצנר שם ואמר גפן וקנזוס מותרים. ומדוע
יעלה על דעתנו לחדש שהמשנה הציבה צמלת פשתן למד גפן דקקא ולא
צד ושא וקנזוס. ונעמים עלינו אסורים חדשים צדנדים המותרים,
ויאמרו הכי אינשי, הכי דנצן לא די שלא שרו לן עורבא אסור לן יורה.
ורחוק לומר דרך כללי, פשתים דקדא ודמתניתן יכלול כל המינים וכן
לפי הענין יצוא על מין הפרטי כי מה לנו הלחץ זו הדקקא
והמשניות תמיד יפרטו המינים צמנתם הראויות והמיוחדות ולכן אומרים
שלא נמלאו צלשונם, צחרו מלשונות אחדות והעד קנזוס. והשמות צמיני
זרעים ותצולות צמיני צהמות וחיות וכלים של תשמיש. ואם ישאל השואל,
אם כן שצצת פשתים הונח על הצד לחוד, למה נאמר פעם צד ופעם
פשתים ולא נכתב תמיד פשתים? על זה יש להשיב כאלה יש לשאול
על יתר המלות שצצות עלין אחד צמלות שונות. ועוד חולו הונחו על
המין

המין המשובח והחשוב צאלות שונות ולפי חשיבתם יוכנו צמלות נדלות
לכל מינס הסוגי אחד. או יש לומר צד נופל על האדגו לאחד פשמים
גם על הצמח (ואדגו עוד מה לקמן).

חוסת'ירה דגדגי הרע"צ שהצ"ב (שנת פ"ג מ"ג) למד בפן מין ארע
ובכללי' (ו' צ') למד בפן אינו מין זרעים, הנה כתובה שם צלדו השבת
במח"ט עליו שהצ"ב ראה לסתור מע"ה והולך להביא ש"ל מין ידקות.
וממם רבים דגשם אללי על הבליח ראה להבהת התוי"ט משנת (פ"צ מ"ג)
שהצ"ב הרע"צ למד בפן מין ארע והנראה שהיה כתוב דגדגי הרע"צ אינו
מין זרעונים, או זירועים, והדפיסו מין זרעים וכן צדמ"ס
שהצ"ב התוי"ט. וזממך נהגו לכתוב הלשון מין זרע, מין ידק, ולמה
כתבו לשון רבים מין ארעם מין ידקות אלא ודאי שהיה כתוב זירועים
אלא נמלא לדגשם אלל ל"ר. גם מלת התדגום פתגנא. מדה הצד לצד
(לינען) ולא למד בפן (בוימחא'לע) כי תדגום פשתה ופשמים צכ"מ
ביתן. והתדגום לא תלגש שעטנו למד ופשמים יחדיו עמר וכתן
יכיה שמתן צד לאחד משמע כי למד דחלים ולמד בפן מותרים ואינם
שעטנו, ואם ב' יתן צשאר מקום יכלול למד בפן לא יתרגם אונקלס
צדך שאין מצורר לנו המין האסור, כי מזהבו תממך צמלות עשין ולאין
שצומח המלה התיוחדת והמצודרת לענין המלה כמו שאלו דואים תדגום
טעמות תפילק, ללגית כרוספדן וכיוצא בהן (ואדגו עוד מה צמקום
אחד) וכן היה דואי לעשות צאיסוד שעטנו ולתרגם צלשון שהמין האסור
מצודר, אם לא מצודר אללו שאלת ב' יתן הונח על הצד צפרטות המין
ואינו משותף לצד אחד. וצשזיל שחי המצטט Cotton אין לנו לעקור
המלה מפתדותה. אולם יש לנו לתת טעם מדוע תרגם צד צן, ופשמים
כתן אם כתן הוא צד? והנראה בדגדגו לעיל, כתן הונח על הצמח
וצן על האדגו או ההצדל צאיכות הסוג צנחית המעלה והחשיבות
כצמח לקמן. ולכן הוסיף האונקלס צתרגומו מ'חבר פ'חדא שהוא
תרגום של מלת יחדיו, וצא ללמד שאין אסור משום שעטנו אלא ארוב
ותכוף זו צו דגדגי המשנה (פ"ט מ"ח) (וכן דעת החכם ר"צ שלעזינגער
צכומת התרגום הזה) והתוי"ט דקדק שם צלשונו וכתב ותדגומו
ידוע וכן הבינו חז"ל צמשתעות ביתנא רק צד צלמדם (ר"ה כ"ג).
אשר אטוני דכיתנא צכסיתא פירש"י חזילי פשתן שהן קשק לינתק ע"כ.
וחזלים לא נעשו מממד בפן לעולם. וצפתדן המלות מלשונות המזרחיות
לדגים לנו לשמון יתמך על דגדגי חז"ל כי קרונים היו צומן וצמקום.

מלת

מלת צוץ צדאי שאינו למדבן דהא מתורגס בכ"מ ז', נח. והוא
ל"המק ותצריך נח (אסתר ח' ט"ו) והמוספיה לא הציג צערוך שהוא
ל"המק כדרכו להוסיף. והנזק רק הנד המשוזה והיקר צלזן מלדים ועוד
היום הפשתן המלרי (עגיפטישער פלאכס) משוזה מאוד, ולכן לפשתה
המשוזה והמשוזה הגדלה צמדינותינו יקראו האכרים פשתן המלרי
בשניל חשינתו. והפשתן צמלדים הוא לנן צצרייתו, כמו שהציג הדלצ"ע
(שמות כ"ה ד') וכוונתו צלמרו מיני פשתים על המינים צצחינת
חיכות המעלה והיתרון הנדלום זה מזה ותמיד צמין צד לחוד לא על
פרטי המינים. והספרי כוון צבתו מין פשתים לצנה על אותו המין
סביל צמלדים והוא לנן צצרייתו. ואפשר משום שכהני אליל צמלדים
היו מלוצשים צצדים שנעשו מאותו למח הגדל צעדי והוא דומה ללמד
בין (כמו שהוצג צסם פליניוס צהערה מצעל מערכי הלשק) לזה משה
שהבאים צמקדש לא ילצשו אלל צד כדי להרחיק מחשצת ע"ז, כלשר
עשה צשאר מלות והלדיר צזה הדמצ"ס צספר המורה.

חנה זה חלקי אמרה כפשי, מה שנדלה לי אמת וישר והדצדיט פשוטים.
כלל אין אף צל להשיג על דצדי החכס היס"ד, צלעדי! אין
דרכי צכך, ולולל צקס החכס המפואר מלנשים לויצני אמת להביד דעתם
צזה, כי עתה הייתי כחחלים ולא עמידי דצד, כלל דלונז של אדס גדול
צצדי, וכצוד תורתו וחכמתו הנודע מתוך ספריו היקרים לשס ולתהלה
צצקומו מונח, חכמים כמותו ירצו צישלל!

יחודה בן-יונת לבית י"שלש.

פראג בחורש תשרי ליישרים נאוח תחלה לפ"ק.

דבריו חפץ

לחצטדק לפני קוראי בכוחי חעתים הנכברים, על דבר טענת מרדכי
איש בראדרי עלי ועל ידי החי בעולם הנצחי חהכס חמפורסם
ר"ל בן זאב ז"ל בפתרון מלת אין כל (צכודי העמים
סנת תק"ז לז 45).

מלת אין (ק"ין) שולל מליחות עצם הנושא צמקוס המוגצל (ראו
סוביעקט איזט חיר ניכט פארהאנדען) אין דואה (שמות
כ"ב)

ב"ג"ג) במקום ההוא. ואיש אין בארץ (זרעית יע"ל) צליל ההוא.
וזה ההצלה העלמי צין אין וצין אין השולל מציאות הנושא בכל מקום.
מלת לא (גיבט) שולל הנושא מן הכח וההיפך, ותמיד הכח והנושא
צמיחות. ולכן תשמש מלת אין צמיחות ולא צפועים ומלת לא צפועים
ולא צמיחות. וכשיחוצר מלת אין למלת כל ימלא לפעמים שתורה
ב"כ על העדר מציאות הדבר דק במקום כמו נפשנו יבשה אין
כל (בדבר יא"ר) (עוהיט פיר אונס היר אן דיועס צרט ניכטס גע-
נוסצארעס פארהאנדען) אין כל חדש תחת השמש שיעורו
אין נמלא צעולס דבר שהוא חדש מפני שכתוב אללו תחת השמש (עו
גיבט אונטער דער זאננע ניכט אין דינג וואס נייא איזט) והנה כל
מלת אין מתורגם ארמית לית והיא מלה מורכבת מן לא אית
המורה שלילת מציאות הדבר * וכן תרגמו צפסוק אין כל חדש תחת
השמש לית כלום פתגם חדת בעלמא הדין. ומעלמו יזן
שולל חלקי לא יתכן לבוא רק צמלת לא שתשולל הכח מן קצת הנושאים;
כי שולל חלקי זהכרח תתחייב מציאות הדבר דק שתשולל מחלק הנושאים,
אבל לא יתכן לבוא שולל חלקי צמלת א"נ. שולל מציאות הנושא בכללות
והיה תאמר קודם את עלמו ואין צום שום חילוק צין שיצוא לבד צלי
מלת

* ראה דברי צעל תכלול ויפי צפסוק אין מעשה פתגם (קבלת ח' י"ח) והציאות סס.
ולדעת המביט מפרשם ודאוי-לקחת אין פתגם מיעשה הפרעה נעשה מהרה.
(ווייל דיא שטראפן דער בעזען תאקדלונג, גיבט גלייך דארויף פאלגענד
פארהאנדען איזט) ואם תתנון צמקירות סס אין יודע החדש, אין חדש
פליט דבר, תמלא שכל שוללים מציאות הנושא ומלת אין מוסר על הסס
(עו איזט קיין מעכט פארהאנדען דער עו ווייט, עו גיבט קיינען מעכשען
דער דאסער דער גיטע איזט. וצכל קלם התרגום העלמי לית. חולס צאחת
מלינו והוא אין יס דות צפיהם (תלים קל"ה י"ד) שתרגם לא אית רוח חיי
בפירין. וסוף צעור מלת החדש יס מתחוצר חלי. וס' צלף שכלל יס
פה הנה סס תמקטע וגיטו יסא ב"ל איזט (וועזנעליכעס) מו. לצאחיל
היכזי יס (תל"ה י"ג) וגיטור הססוק אין יסא דות צפיהם וכוונת המסור
אע"פ שס אססרות שיוציא חליל מן הען רוח הנל דברים צפוי ע"י חזנות
חכמה מלכותית (שעכאנישעס קלסטרירעס). אחר חמלח היום צעולס, סס
אין יסא חלפות דבר סס כי מעשה צוי חדש. הוה. והמליה וקרה. וכן
הסגול צפיל יס אצח הסני המקיף לעי כי הוה מוה צמקירות חל הסס
רוח. וכן כחות החלמי (עו איזט קיין לעכעקייטס אין אונזערעס סונדעס
הויף).

מלת כל או עם מלת כל כי תמיד מלת אין שולל מליאות הנושא. ולכן
 אם תרצה לכוך בעצמית (גיבט אללע מענשען היטען איחרע צונגע)
 בהחלט תגדך לומר לא כל אדם שומר לשונו אזל אם תאמר אין כל
 אדם שומר לשונו תושחת הכונה שהיא (עו גיבט קיינען מענשען וועל-
 כער ויינע צונגע היטעט. וכן צדוק דידן אם צדעתך לכוך (גיבט אללע
 מענשען שרייבען). הוכרחת לומר בעצמית לא כל אדם כותב, כי מלת
 כותב הוא פעל צינורי, ועליו מוסב מלת השלילה לא שתשלוט פעל
 הכתיבה מחלק אדם הנושא אולם אם תאמר אין כל אדם כותב הכונה
 אין צעולם מליאות אדם הכותב (עו גיבט קיינען מענשען וועלכער
 שרייבט) כי מלת אין לא תשמע צפעלים לשלול פעל הכתיבה מנושא
 אזל תשמע צעמות לשלול מליאות הנושא.

כל הדברים האלה פשוטים הם, ואינם צריכים לעדוט כי ידועים לכל
 המתחילים ללמוד מעט הביון וקדוק הלשון. ולכן זה לא יותר
 משלשים שנה (כד הוינא עליא דחוק מאוד מאיב **בן עשרים ושתים**
שנה) רשמתי על ספר מלת הביון שלי שחתת אין כל אדם דלוי לומר
 צולל חלקי לא כל אדם בותב. ויקר מקרה שהיה צומן הקים צחור משכיל
 מורה צבית אחי הרב המפורסם מוה"ר צדוק ז"ל, והצחור המורה
 הדפים ספר מלת הביון עם העתקה לשכנזית שחצר, וכדלאת ההגה
 על הגליון רשומה צכת ידי הדפיסה והספר ילא לאור צשנת תקס"ג.
 ואחרי חלפו שנים רבות עוד היום על משמרתי לעמודה, שמאמר אין
 כל אדם כותב צלתי נדק להיות שולל חלקי כי אם הוא שולל כללי,
 כאשר כפצו שם צהגה צקלרה ופה צאריכות צדך צדחל צתך בקטנה,
 כאשר יסדר המורה לתלמידו צבית הספר. וידעתי אני גם ידעתי כי
 הדברים צאמת ללא נדך והאריכות שפת יתר, כי התנוקות של צית רצן
 ידעין זאת כעת שאולר השרשים צנאי צידס הקדפס אחד זאת צשנת
 תקס"ז. אך הוכרחתי לזה מפני תלומת העוען עלי ועל ידידי החכם צן
 זאצ ז"ל שהחפיו עלינו דצרים אשר לא כן להאשימונו צחנס **יששב שנו**
הנוסח של הרמב"ם ז"ל צספר מלת הביון והדצרים שקר. כי
 מעולם לא עלתה על דוחנו לשלוח יד צדצרי הנשר הבדול, בי צן זאצ
 לא הזכיר מאומה צספריו מהרמב"ם ולא נשא שמו על שפתיו והוא
 צדלוי קוי מאשמה, ואנכי צהערה שם. לא אמרתי שיש להביא
 צפנים ולשנות הנוסח רק את דעתי בליתי והרשות נתונה לכל
 איש לחות דעתו כפי העולה על דחו שחלק לו אלהים וצפרט שיסמור
 לשונו

לשוננו ולא יתן טעם דופי בלשון. ואין ספק בלשון אך צדור לי כשמש
 שהרמזים חזר בלשון הערבי כדלוי רק המעתיק ללשון עברי שנה.
 ומה שדונה המדכני להמליץ שיש הצדל צתנת אין אם יצא צמלמל
 בשאם אחד זולת תיצת אין אז הוא שולל כללי וכו' הנה ההמלצה
 הזאת, אמת כי חדשה היא לכל לא כל חדש אבות, כי מלת
 אין כל ציחד הן בשאם המלמד וחסר הכושל דר, המוצן צמלת כל
 כמד אין כל (דבר) צנית, כפשונו יצאה אין כל (דבר למלכל ולמשתה)
 ובמשל אין כל חדש תחת השמש מתוחו אין כל (שאל) (דבר) חדש
 תחת השמש (שאל) והתרגום ארמי הוסיף מלת פתגם.
 ואין לדמות כלל למשל לא כל מלככה תעשו, כי ההפך צקדיות מלת
 השלימה למלת כל, הוא רק צמלת לא לכל צמלת אין שתמיד יקדם
 למלת כל הוא שולל כללי. (עין אחר השדשים). והנה דרך המעלימים
 דבר חדש, לקיים דבריהם צולמית והוכחות ממקראי קודש, משניות
 ותלמוד או מספרי מחזירים חכמים מפורסמים שדחים להכריע, לכל
 פדות מפי עמנו לא מוכיח. והמשל שהציע הטוען כי אין חדש
 כפ לא הוא שולל חלקי, הוא מופרך, כי הוא שולל כללי ואם יהיה שולל
 חלקי לדין לומר לא כל חדש נפלא. ואם נמנע לסדרת הטוען, הלא עיניו
 למכח יצינו, צספר מלות הגיון שם שאלד צ"ל לכל פכחנו כחד פמיד
 שתהיה לשוננו צשולל חלקי אין כל ע"כ צלי בשאם אחד. וכן נמנה
 צין ארצעה הקפים אין כל צלי בשאם אחד לשולל חלקי. והוכחנו
 לומר שטעות סופר הוא ו"ל לא כל. כאשר העיד הרמז"מן צפירוש
 על שגיאות דעות צהמתקה ע"ש. אולם זה ראש מלמתי דלית לדברנו.
 מנוסח התפלה שסידו דעותו ז"ל ועליהם לסמוך, והוא צתפלת יוס
 הכפורים אנו אומדים אין כל דבר נעלם ממך, ואכן דלוי שולל
 כללי אף שהוא בשאם אחד זולת מלת אין. אעפ"י מלמתי צלית סדודים
 ומחזירים הנוסח אין דבר נעלם וכו' וגם זו כנונה כי אין לורך
 למלת כל לשולל כללי. ולולא פחד מדכני נפל עלי שיאלד ר' לצי ייטל
 צנש הנוסחא של תפלה (כאשר יונה וישלש שצתתי נוסח הרמזים
 וחסדני שלקחתי דברי ההנה מאלד השדשים הנה שדפסה שלש שנים
 קודם שילא אולד השדשים לאור ומה צנך שאלתנש צעליתו של חצרי)
 הייתי מקיים נוסחא הזאת. וגם לשון חכמים תסייעני צאמרים: אין
 אדם דואה חתה לעמנו. אין אדם משים עמנו דשע, אין אדם מעיו
 פניו צפני צ"ח, וכן אין כל בריה יכולה לעמוד כלם שולל כללי
 לכל

הכל בשלל חלקי ישתמשו במלת לא כל לא כל אדם וזכה לשת
שלחנות ודומיהם.

את כל חלה הוכחתי והערכתי למיכס קוראים משכילים וקריס! למען
משפטו מישרים כי בדרך אמרי פי. וכי נקיים מנחנו שמינו מלשמה
האיש ולא שלטו ידיו בדרך הרמז'ס ז"ל. אולם אני מסלס לו, למען
שהוא לעיר לומים, ומדרכי ידע את כל וכוונת בדרך לשון עזרית וידיו
רצ לו במליצותיה, אבל בשחרות שמתיו נעלמו ממנו הליכות עולם וכמו
זו נחשנו לו שצילי דרך ארץ, להזהר בלשוננו ולגזור על כל שפתיו, להתנהב
עם אנשים כדלוי להם ולצלתי הקל ביקרם דחע ושכניי. וגם את קפס
איש בריתי המתלוונת בל שדי! שאי בא לךדרי איש מכוונתך ומולדתך
כי דך בשמים הוא ותלמדי סלחתי! ונזאת תצחק תכונת איש שהוא,
אם יודה על האמת ויתגבר על ילדו להתחרט על מולא פיהו שלא כדת
הנימוסי. ולתס אחי ודעי האמת והשלום אהנו!

מלכי ישפר עליך לפיקו

יחודה בן ענה לבית ימלש.

אייניגע וואָרטע

צור

בעהערציגונג דעם ניטצליכען שול - אונטערריכטעם.

געשפראָכען

אין דיא הויזפֿעטער דער פראגער איזראעליטענגעמיינדע

בייא

געלעגענהייט דער אויפֿשטעללונג דעם בילדיסעם זיינער
קייזערל' קאניגל' מאיעסטאט, אונזערס אללערבעסטען
לאנדעספֿאטערס

פֿראגן דעם ערסטען.

אין דעם זאאלע דעם פראגער איזראעליטישען הויפטשולגעביידעם.

טעקסט:

באזוך פֿני מלך תֿנים

חין דעם געזיכטע דעם קהילה חזם לעבען — (מסלי ס"ז ט"ו)

פֿריידע מאהלט זיך אויף דעם געזיכטע איינעם צופֿרידענען הויז-
פֿאטערס, ווען זיינע קינדער דורך זיינע פֿערנינפֿטיגען
לעהרען אונטעררויזען, אויף דער באהן דער שונענד אונד דער סאָראל
געלייטעט, דורך זיין אייגענעם מוסטערהאפֿטעם ביאשפיעל אויפֿ-
געמונטערט, אן אייפֿער אין איהרער פֿפֿליכט - ערפֿיללונג צונעה-
מען, אונאפֿהאלטזאם איהרעם בערופֿע ענטגעגען איילען, זיך צו
ניטצליכען אונד ברייכבארען שטאטסבירגערן צו גוטען ערלען מענשען
בילדען. ווען דזע קינדער עס דאן ערקעננען, דאס מיט דעם פֿזישען
דאזיין, דאז דער פֿאטער איהנען גאב, זיא אויך דיא וואָהלטהאט
איינער

איינער צוועקסאָסגען ערציהונג איז זייער פֿאָטערליכען האנד עס
פֿעלענען; וואָ איבערהייפֿען וואָ איז געווען דאָפֿיר מיט בעווייזען פֿאָן
קינדליכער ליבע, געהאָרזאָס אונד טרייע, אונד אָפֿפֿענען איהם איהר
דאנקבארעם הערץ פֿאָלל פֿאָן פֿערטרייען אונד הערצליכקייט.
הייטער אונד פֿראַך בליקט דער גוטע פֿאטער אים זיך, קיינע טריי-
בע וואָלקע רוחעט איהר זייער שטירנע, דאָ אינגע צופֿירדענהייט
שטעהעט מיט לעזערליכען ציגען דארויף געשריבען, וואהרעס
לעבען, דער אינבענדיק פֿאָן גליקליך זיין אונד גליקליך
מאכען, שפּריכט זיך אין יעדער מיענע אים, אונד יעדער דער
איהן אנהעט רופֿט אים: אין דעם פֿרינדליכען געוויכטע
דעם פֿאטערס איזט לעבען! —

לעסט זיך דאָס פֿאָן איינעם פֿאמיליענפֿאטער אים אללגעמיי-
נען זאגען, מיט וועלך גראָסערעם געפֿיחלע קאָנגען וויר עס נישט
בייא דעם געהייליגטען היפטע איינער שטאאטס פֿאמיליע אנוועג;
דען, בייא איינעם דעגענטען, דער בייא דער טעגליך וויר פֿערדאָס-
כערענדען הערדשערמאכט, זיך אים ליבסטען פֿאָן זינגען צונטער-
טהאנען פֿאטער נענגען האָרט. מיט פֿאָללעם רעכט קאן אים
זאָלכער גוטער מאָנאך דאָס קינדליכע פֿערטרייען אונד דאָס
העגנליכקייט, דאָס ליבע אונד דאָס טרייע, דאָס געהאָרזאָס אונד
דאָס דאנקבארקייט פֿאָן אונד האָפֿפֿען אונד וואָ גערן געבען וויר וואָ
איהם! פֿאטער איזט טר דעריינגע, אים וואהרען זינגע דעם וואָר-
טעס, דער איינע גוטע ערציהונג אלו דאָ גרונדלאגע דעם צייטליכען
אונד עוויגען גליקעס זייער קינדער בעטלאכטעט, פֿאָן איהרער גיי-
בורט אן, דען פֿלאן צו איהרער פֿייזשען אונד מאָדאלישען בילדונג
ענטוויפֿט, דער זינגען קנאבען, קוים דען לאהמען פֿאטער לאללענד,
שאָן זאכפֿערשטאָנדיגען מאָנגערן פֿערטרייעט, דאָ יעדען זייער
שריטטע בעוואכען, יעדען איהרע קיימענדען פֿעהלער צו ענטווארצעלן
זיך בעמיהען, אונד דען זאמען דעם גוטען אונד וואהרען, פֿרייט אים
דאָ יונגע עמפֿאָנגליכע הערץ שטרייען, אים זאָלכער פֿערנינפֿטיגער
פֿאטער זאָרגט דאָפֿיר, דאָס זיין קינד צייטליך וואָהלבעדאָכטיגען,
אין דער אייגען פֿילאָזאָפֿישען גייסט ערפֿאָרדערליכען ערציהונגס-
קונסט איינגעווייזעטען, אין וואָרטען אונד הערען גלייך מאָדאלישען
מאָנגערן אין דאָ האָנדע פֿאללע; מאָנגערן, דאָ עס פֿערשטעהען
ענטוויפֿט אים פֿיר גוטע האנדלונגען אין איהם אנצופֿלאממען, אונד
דען האָנג צום באָזען פֿרייזייטיג צו ערשטיקען, זאכקנדיגען פֿע-
דאָנגען

דאנאָנען, דיא דעם יינגלינגע דיא רעכטע באהן דעם לעבענס פֿאַר-
צייכענען. ערשטורכט פֿאַר רעליגיאָן, ליבע פֿיר פֿאַטערלאַנד, אכ-
טונג פֿיר געזעטץ איהם איינפֿלאָסען, געפֿיהל פֿיר וויססענשאַפֿט
אין איהם ערוועקען, אונד איהן וואָ זיינעם בערופֿע נאָכער וואָ
פֿאַרט ביז צום צילע זינער בעשטיממונג ברינגען; וואָ ער זאָגן אלץ
מאן אין דיא וועלט טריטט, אללען יענען נישטצליך אונד וואָהל-
טהאָטיג אויף דיא ער צו ווירקען האט.

דוועס סקיצירטע געמאָהלדע איינעם אום דיא גוטע ערציהונג
בעזאָרגטען פֿאַטערס איזט עס נישט גאנץ דאז אונזערס אללער-
בעסטען לאנדעס פֿאַטערס אום זיינע שטאאטס-פֿאַ-
מיליע? זינד נישט דיא בילדונגס אַנשטאַלטען פֿיר דיא
יונגער איינע דער וויכטיגסטען אנגעלעגנהייטען זיינעם הערצענס?
זיין ענערגיש לויטען דיא פֿאָן דעם ערהאבענען קייזערטהרונג ער-
לאססענען, דאז שולוועזען בעטרעפֿלענדען האָכסטען בעפֿעה-
לע? וואָ זעהר ווירד דאז פֿערדינסט אום דווען צווייג דער שטאאטס-
פֿערפֿאַססונג געווירדזעט, אונד איזנע צייכענטע פֿאַרטשריטטע אים
שולפֿאַכע בעלפֿאָהנט? געוויס, נישט ערפֿרייעט דאז הערץ אונז-
רעם ערהאבענען אונד ווייזען מאָנארכען מעהר, אלס דער גליקליכע
פֿאַרטמאנג דעם אונטערדריכט אונד דער בילדונג אין זיינען שטאא-
טען; אונד דאזין שפּריכט זיין פֿאַטערליכער זין זיך דין אומ! איהן
דער גור דאז גליק זינער פֿאַלקער ווילל, פֿעסט איבערצייגט, דאס
דאז צייטליכע אונד עוויגע וואָהל דער מענשען לערניליך פֿאָן זינער
גוטען ריכטונג אין דער-ענעג אבהאָנגט, איהן קאן נישט פֿאַר-
ליכער מאכען, אלס דאז מיהאמע הינשטרעבען נאך דוועס צילע —
איהן, דעססען הייסעסטער וואונש עס איזט, אין זיינעם ווייטען
קייזעררייכע וואהרע אויפֿקלאָהרונג פֿערברייטעט, פֿאַראורטהיילע
בעזייניגעט, אונד אן דיא שטעללע וויטענפֿעדערבענדער, דיא
פֿערנונפֿט העראבוירדיגענדער מיסגרייכע, אַכטע רעליגיאָניזטעט
טרעטען צו זעהען, איהן קאן נישטס הייטערער מאכען אלס דיא
צוועקמעסיגסטען מיטטעל צו רעליגיאָנען בילדונג דער יונגער אין
זיינען שטאאטען ערגרייפֿען צו זעהען. פֿיר איהן איזט נישטס ער-
געטצענדער אלס דער וואָנעפֿאַללע געדאנקע: דורך איינען אללע-
מיינען נישטצליכען אונטערדריכט, איינסט אללע זיינע אונטערטהאנען
דורך דאז באנד דער איינטראכט אונד ליבע אומשלונגען, זיך ברי-
דערליך

דערליך אומארמען, אונד אונטער אַסטערייכס מילדעס צעפטר
צו איינער פֿאַמיליע פֿעראיינט צו זעהען. —

דיזער זאָ גוטע לאנדעספֿאַטער אים גייסטע איינע גליקליכערע
נאכזעלע פֿאַראויז ערליקקענד, איינע נאכזעלע, דא איז דא
שאפער דזעס ווערקעס, דען גרינדער איהרעס גליקעס, דען פֿאַ-
טער איהרעס לעבענס געגען ווירד, עספֿינדעט איינע זעלענדיקע,
דא איז יעדער געבערדע זיך אייסערט, איינע האָהע זעלענדיקע,
דא איהרעקענבאר אים געזיכטע זיך אבשפֿינעלט, איינע וואָנע
דא אונזער טעקסט בעוואָהרט: איז דעם פֿריינדליכען גע-
זיכטע דעם קאָניגס איזט לעבען! —

הויפֿטפֿאַטער דער געמיינדע! גאָטזעליגע מאָנער מינער
גליבענסגענאָססען! דא איז דא ערסטע אונד הייליגסטע פֿאַליכט
דער ערציהונג, איז דען הייליגען אורקונדען קענעט, אונד דא
ניכט פֿערווייט, דא איז, אללע פֿאַן דעם האָכזערייכען געפֿיחלע
בעזעלע זיך, אייערע קינדער צו גיטליכען אונד גוטען מענשען
צו בילדען, איז איהנען בריכבארע שטאַטסגלידער, דעליגיאָזע
אונד מאָדאלישע מענשען צו מאכען, דא איז דא גרענענליכער
ערפֿורכטספֿאַללער ליבע אן אונזערען גוטען לאנדעספֿאַטער הענט.
איינע ערהאבענען בעפֿעהלע זאָ געזן אונד זאָ וויללע צו ערפֿיללע
בעמידעט זיך, בייא אייך ברויכט עס קיינע איהרמונטערונג, אייערע
קינדער אן דעם אַפֿגענטליכען שולאונטעריכטע טהייל געחפֿען צו
לאסען. לאָגע דער איבערויגענדע פֿאַרטחייל דעם אַפֿגענטליכען
אונטעריכטס אייך אייך ניכט זאָ קלאר פֿאַר איינען, וואָרעט איהר
ניכט איבערצייגט, דאס איז איינער אַפֿגענטליכען שולאונט-
שטאלט מעהר איהרמונטערונג פֿיר דא יעדער צור ערלערונג
דער שולגעגענשטאַנדע ערצילט ווירד, האָטטען אונזערע ווייזען דעם
אָריענטס, דען גוטצען איינעס אונטעריכטס בייא איינער פֿערד-
זאמלונג פֿאַן שלעזן, בייא דענען דער אייפֿער פֿיר דא וויס-
סענשאפֿטען, דער מוטח, אונד אנדערע טוגענדען מעהר אלס וויא
ביים פֿריפֿאַט אונטעריכטע עוועקט ווערדען, אייך ניכט זאָ אַג-
געהימט אונד אים חערץ געלעגט, אלס זאָ עס ווירקליך געטחאן
האבען*) זאָ מיסטע בלעז דער ויסע געדאנקע: אונזער ווייזע-
סטער

*) סאן לעז סיינע איהרמונטען איז דען איבערויגענדע פֿאַרטחייל דעם
אַפֿגענטליכען

ס'טער לאנדעס פאטער ווילל עס, אונדזיא ערפילונג זינעם
ערהאבענען וואונשעם ברינגט פריידע אין זיין העכסט עדלעם הערץ.
דיא וויר. אין דעם פריינדליכען געזיכטע דעם קאנגיגס
לעזען, אייך אנאייפערן, דיא קינדער אין דיא שולע צו שיקקען.

ברידער! פריינדע! וויר פערדעהנען עס אין דזעם יאהרהונד
דערט ניכט מעהר; דאס מאן אונז דער פאראורטחילע איז דער
פיינסטערען פארציט בעשולדיגע. שטעהען וויר, דיא וויר ערסט
דורך יאזעף דען אונשטערבליכען געוועקט אונד דורך פראנצענס
ארעמערקאמקייט אויף אונז ערמונטערט ווארדען. אום אונזערע
בילדונג אונז צו בעקומערן, ניכט אויף דער הארען שטופע דער
קולטור גלייך אנדערען פאלקערן. זיך האבען וויר דאך דען גוטען
וויללען איהנען נאכצואהמען. געוויס איין גראסער טהייל אונזע
רעד נאציאן מאכט דיא גוטען גרונדזאטצע אנדערער גלויבענס
פארטחיען פאן אויבילדונג מענשליכער אנלאגען אונד פערפאלל
קאממונג דער גוטען בעגרייפפע אויך צו דען זינגען, אונד אללעס
וואס דיא הייליגע רעליגיאן גוט הייסט — אונד וועלכעס גוטע
אונד עדלע בעפיהלט זיא ניכט? — איזט אונז וויללקאממען. וויר
בעמיהען אונז, אונזערע שפראכע צו פערבעסערן, אונזערע זיטטען
צו פערפיינערן, אונזערן פערשטאנד אויפצוקלאהרען, אונזער הערץ
צו פערעדעלן, אונד העגען אינגיסט דען וואונש, מיט קראפט
אונד מוטח מיסברייכע צו בעקאמפפען, אונד מיט דעם צייטיגיסטע
פארט צו שרייטען — אונד זיך בעשטרעבען וויר אונז צו ערצילען:
דאס דיא הערצענסוואנגע אונזערעס גיטיגסטען לאנדעספאטערס
אללע זינע אונטערטאהנען בעגליקט צו זעהען זיין זייע אונד ניכט
געטריבט ווערדען, אונד וויר אונז זאגען קאנגען דורך אונזער הינצור
טהן: איזט לעבען אים פריינדליכען געזיכטע דעם
קאנגיגס! —

פאטער דעם פאטערלאנדעס! (*) ערהאבענסטער מאנארך!
בליקקע פערנער נאדיג אויף אונז, שענקע אונז ווייטער זיינע הילד
אונד גנאדע, דיא וויר צו זיינען פייסען פלעהען אונזער שיקואל צו
בעססערן!

אונד

אפגעשליכען אונטערריכטם געגען דען פרייטאונטערדיגט, אויז בעס חלכר

ערוויזען, אים בכורי העתים ת"פ.

(*) געגען דאז בילדניס זיך ווענדער.

אונד דא פֿאטער דעם היממעלס אונד דער ערדע! דער דא-
פֿאן דען היממעלס האָהען העראב אין דא הערצען דער מענשען
שויעסט, אונד דא גערעכטיגקייטסליבע אונד דא ערלען געווינגען
אונזערעם גרָאָסען קייזערס פֿראַגן דעם ערסטען געגען אללע
זיינע אונטערטאָהען קעניגס, זענען איהן אונד זיינע דורכלייכ-
טיגסטע געמאהלן אונזערע פֿילגעליבטע לאנדעסמוטטער אונד אללע
זיינע טהיירען אונד ליבען! לאסע נא איהנען אונדזיגען געדאנ-
קען זיין ערלעס הערץ בעאָנגעטיגען, קיינע זאָרגע קיינען גראם זיינע
זעלע בעאונדזיגען, נור הייטערקייט אונד פֿריידע אומגעבע איהן
אונד צייגע זיך שטעטס מיט לעבהאפֿטען פֿארבען אין זיינעם
אנטליטץ. שפענדע גיטיגעס וועזען, גליק אין זיינען געזאממען
שטאאטען אויז! זענען עוויגער! דא ערהאבענען פֿאללשטערקער
זיינער קייזערבעפֿעהלע, לאסע דא האָהען אונד אונטערען
שטאאטסבעאממען אללע גליקליך לעבען, אונד צופֿרידענהייט גע-
ניסען. בעלָאָהע אללגיטיגער! דא גוטען מיינונגען אונזערער קריסט-
ליכען מיטברידער, בעלָאָהע דא בעמיהונגען יענער ערלען אונד
וירדיגען אונזערער גלייבענסגענאָססען, דא אונזערע בעססערונג
ווינשען אונד דאראן ארבייטען! זענען דעם היממעלס אללען האָכ-
אנעהנליכען אונד פֿערעהרונגסוויירדיגען גאָסטען, אונד דויער טהייר
דען געמיינדע, אמן.

יודא יטעלעס.

החלומות

ויהי היום ויצאו בני עליהם להתיאץ על ה', ויאמרו ה' להם, הפעם
 תהא את האדם בכל החי צאדמה ואלדוש שלמו. ויצו את המלאך
 פניו לשלוח שצעה עלאכיס אלזה משמים נושאים כל עוז, וישלח את
 שצעה שרי העוזה, מלאך התבונה — התושיה — הבריאות —
 אריכות ימים — תענוג הנשמי — הכבוד — והשניעי נשאל
 שק מלא בסף וזהב —

וירדו מהררי שחקים אלזה, ויצאו לעיר כומיה קריה עליזה, ציוס
 אשר אנשים רבים התקצצו יחדיו על הממזר והמכרולת בחולות
 ובשוקים. ויקרא המלאך הרשע ויאמר: קחו תצוה, אדוני קחו צינה!
 ידעתי גם ידעתי חסרונכם, קחו איעול צינה, ומה לכם עוד אחרי כן
 צמערצי אחי, כי עוז תצולתי מכל! — וישחקו עליו כל השומעים
 ויאמרו לאמר דלו צא אלינו איש הלזה לנחק צנו, ואף אמנם זקן הוא
 צא ציוס, וצא נא עוד לשעשע בפשינו ונחק לפנינו — ויהי בראות
 המלאך כי איך איש צשוק, וילך צכל רחצו ופניה ויקרא צקול גדול: מי
 לציוס אלי! מי יחמק בתצוה? וישקיפו האנשים מחלון ביתם וישחקו
 ויאמרו: החסר סכלים אלו, כי צא זה האיש לנחק צנו? — ויען המלאך
 ויש פניו ללכת אל הצתים, וצא צית גדול למראה, ויפרוק השק מעל
 שכמו, כי כנף המשא אשר עליו. והנה האשה צעלת הצית מדיוצה
 את צעלה ועצדיה, ופרצה את המלאך ותשאלהו צקול המולה לאמר;
 אדם, מה תצקש, מה לך פה? — ויען המלאך צמענה דכה ויאמר,
 בנדתי! שאל לא לשאלתי כי צאתי ציתך לשאלך אם לא תצקש לקחת צינה,
 הנה נא לי רצ צינה צשקי. קחי נא את אשר תצקשי עתה צאשר
 לאל ידך, ותהי שמודה לך למועד אשר תחסד לך, כי מי ידע אשור לצו
 עוד הפעם. אכן, חן חן תלצושי. ותקרא האשה צהול גדול: גש
 הלזה, צליעל! ראש צא אלי איש חויל לנחק צי, וישימני לפתיה —
 ויען המלאך ויאמר, לא כן עמדי, ידעתי גם ידעתי מחלתך וצאתי
 לנהיה מזורך צנימתי. ותקם האשה ותושע ידה לקחת המעטעט לגרסהו,
 ויען המלאך וידן החולה.

עוררנו צפתה הצית ויפגשוהו השוער וישלכוהו לאחז: סורה אדוני,
סורה, מה לך צוה? הרימות מעמו מכם למלך? — ויען
המלאך ויאמר, אני סוחר מוכרי הסוחרים, לי צוה — צוה!?
קדש השוער, צוה! — מה זאת? אכן ימים רבים סחרתי גם אני
במערכים טרם באתי השערה להיות פקיד צעיר, והנני יושב בשער זה
שלשים שנה, ולא קדעתי, ולא ראיתי גם לא שמעתי מלך כי נל איש
הלום בסקורה זו, לזאת של כל אדוני כי איש מעורר במשמרת'
ואשאלה פי השופטים מה יענו — ויגדו השופטים לברך את הסוחר עם
עצונו מן העיר, בלמד: לנו די תצוה, ולתועה העיר היא ימרו.
גם לא נלך להוליך כסף מסיירה מן העיר, ויבדש המלאך פן העיר
יחדם לנלי ישוב עוד ולא ימות. —

המלאך השני כל ויקרא: קחו תושיה צני אדם! תושיה קחו! אכל
גם הוא לשול קדש, איך איש ישים עיניו אליו, כולם שמוהו
למתעתע. אך איש זקן מסכן וחכם פנה אליו לאמר: צני עצונך כל
צמיים. לא יחפז איש צו עוד היום, את אשר היה לפניו לרקס ותושיה,
היום משחק והוללות. הימים נשתנו, המועדים חלפו, השנו והתמודד
ימשולו בלדס, החדש יחדש פני העם לרבעים, לזאת אינך! לכה מה
דומה סלה — ויקם המלאך את הסבלות משקו ומשח צה את פניו
ויפתח וילך.

הישראלי צה צרחות וקרא: צריחות! קחו צריחות! ומלסמו אליו
אנשים מעטים נבועי התלזה, מוכי המדוה, רפוי החיים
אשר נתנו לתאוקת החרם וחילס לזעה, ולא יכול המלאך לרפסם. עדנו
מדבר והנה זה כל רופס אליל ויקרא בקול גדול: פנו אליו, והושעו.
ויפנו משם האנשים ויצאו אליו, ויאמרו איש כל אחיו, מה זה לנו
בכנעני הזה המלזה לנו לשתות מים, הלא טרם הרופס הכחם הזה
המותן לנו ללוחית מרקחת וסמים חיים משיצים נפש, לו משפט נכון
וחכם, הוא יצן דרכי הרפואה. וכראות המלאך כי לא יכול לרפאות
רק שצעה אנשים אשר שמו מול שפתיו, ויסבור שקו וילך.

ויבא הדניעי ויקרא: מי האיש החפץ חיים? אריכות ימים קחו!
קחו! — ויצאו קהל גדול אליו מכל דרוז ופנה, צריחים
וחלוצים חקנים וילדים, טף ונשים. ושמעו דניי העיר גם המה את
שמע הדבר הזה. ויצאו גם המה למקום אשר עמד שם, וכראותם כי
לא יוכלו לקרזו אליו, כי המון העם סצצוהו וילכו ויצאו אחרי חרז
לברש את ההמון — ויצא איש זקן בן שמונים שנה אל המלאך ויאמר

לו

לו נא אדוני! ראה גם ראה צעני, אמנם יש לי דג, אלפי אלפים שקל
 כסף יש לי בארזותי מלבד הצמים השדות הבנות והפרדסים, אשר
 טפחתים ודניתים נזעת לפי צמחל ויבון. ואף כי יש לי דלגה דגה
 ציוס ותלילה לשמור הווי מנגנים ושוודי ליל, בכל זאת נפשי נדעה
 תתמוגג אשר תחלל את הווי אשר עמלתי בו צין יום ולילה, אם
 אמות כיום, ויצולו אחרים ויסודו הווי לשקר, ואחלץ הנחם. מה אתן
 לך איפוא אדוני כי תאריך ימי חיי לחיות עוד שמונים שנה. בארץ? —
 ויען המללך ואמר, עשרת אלפים שקל כסף אתן לי ותחי בדדך —
 ויקלס הזקן, הו, עשרת אלפים שקל כסף! עשרת אלפים! מה אדוני
 מדבר אל עבדו? הן מלחך צי, לו יחפח אדוני עשרים גרה נתתי,
 וישיצו המללך למסד: דע נא זקן מסכן כי הכסף אשר לקח מחיר
 סחודתי אתן לרלים משרים, עניים וידעים — אצל הן דג הוא ענהו
 הזקן, לו יחפח אדוני שלשים גרה — עזרו מדבר והנה זה כל איש
 עוטה ארבעה, וצועה תלחלים גדלשו, ויקלס שבעי אדוני, הנה נתתי
 לך כסף שקלים עשרת אלפים כאשר דברת הכני שוקלם על ידי ותנה
 לי ארבעות ימים מחירם, חושה! — ויען המללך אחרו, טוב הדבר,
 הכני עזרך, אך לא אוכל לעשות דבר טרם קרית מאחי את הציבה
 החושה ובגדירות, צלתן לא תועיל לך עזובי, ולא תאריך ימים, אך
 ציגון ונדלגה תחיה — ויקלס האיש. הנה הם אחיך, איש איפוא? —
 נקם אותם ענהו המללך, הנה צלו אתי העידה. — ויצקשם צחורות
 ונרחצות, צנתים וצחורות, וישלחו רוכבים צסוסים על הדרך ולא מלאום.
 ויבא החמישי צק התענובים צשוק ויקלס: מי האיש אוהב, ימים
 טוים, קח תענו — עוד דברו צפוי, והנה המונים המונים
 צלו אליו מכל פנה ועבר ויסוצוהו ויקרעו את השק, וישצחו את
 התענובים ויפרלס פון על פני פון, פתות אותם פתים, ויבולו ויאטפו
 את רסיסי התענובים איש איש מן הצל צידו, וצפתחם ידיהם וידלו
 והנה איך תעמוג שלם לאיש מרס, ויקללו איש צלחיו גדלותו חסרון
 תענובו ציד דעהו, ולא חנה איש לתת מן הצל צידו לרעהו לקללות
 הסודו. ויקלף המללך עליהם ואמר: איך הפעם נקיתי מחטאיכם,
 אולתכם גדלשכם, מדוע מהרסם לבול ולחטוף ערובתי מיד, לולי
 עשיתם ככה לא היתה זאת לכם.

ויבא הששי ויקלס: קחו כבוד! — עזרו מדבר והנה תושצי העיר
 התאספו אליו קהל גדול ויצעטו איש צלחיו, איש את דעהו
 ויחקק ויכרו ויהרבו איש את אחיו, ונדללות המללך דרכי יושצי העיר,
 ויפתח את שכו צסמר ויקח את הכבוד הקשט וינח תחתיו כבוד שקר,
 ויפתח

ותפתח, ויצאו האנשים ויבולו ערצתו. — והשתוממתי מאוד לרא' צין הנאים
בם אנשים אשר דצרו תמיד צענות נדק לנפשם — והמלאך אמר אל
לבו ישמחו הצוערים האלה נכבדם הכוז, ואני אשע, הכבוד האמיתי
לאולם ויתגברו לאשר יישר צעיותי, ואלא מן העד.

ידי צצולו פתח השער, וידא את אחיו הנער, המלאך השניני אשר
נשא את הכסף והזהב שוכב מתעלף על האדף, תאמרו וזעפות
ויקדו בלב חמלה: מה לך אחי, מדוע תתעלף? — ותשז רוח המתעלף
אליו ויאנה ויענהו לאמר: חושה אחי, נזוסה ונמלע על נפשונו מכף
אנשי עול וחמס, הוה, מה היה לי! לא האמנתי לשמועה לא רדית, מהרה, חושה!

וישאלהו, אצל מה עשו לך האנשים האלה — הוה! צנה הכוזה,
הוה! לא אונל לספר לך שכן מקדונו, שיתם על לך,
כי זלתי ערצות ירעבו ימים כצויתם מצלי מלוא מחיה, פתלום יצא חים
כושל שוה על כתפו, כן אנני אליהם היום. טרם צלל העדה, עתני
על יד השער, עוד דצרי צפי! כסף וזהב! לרלס ולשיוטם, והנה
המונים המונים רלו על נפשם והכפידונו, לרלס, פשירס, מרצים,
שרים עצדים, ושפחות, צחורים וקרים. טף ורשים כל השם מקלס,
הכוני פלעוני, נשאו שקי מעל שכמי והציבור דק, הפילוני ארלה,
ויחטפו ויבולו כל הצא צירי. וצראתם השק דיק, ופשיטו אחני ערס
ויחפשו צגדי חפש מחופש לראות האם לא טמנתי זהב צצגדי ודליתי כי
האנשים הנאים צאחרוהו ולא מלכו עוד כסף נשק, נפלנו על האנשים
אשר כסף ביולס צידס, ויפלעוס פלעים וצנורות, וצמח הצנור על
החלס, וצנורות הן חים כן גדל שצו — לך הקינני וקניס חפלט למו,
מחר נמלע! — ויעפו למכת שצתם — השמימה.

פחנה . . . דוד קארן

הולדות העוף *

בטבע העוף

טבע, מלה מורה בכלל על יקום נסתר המקיים והמעמיד כל נמלא
צדדיה, או תורה ציחוד על מהות ותבונה הדבר אשר צו
העמדתו

(* Nach Buffon.

העמדתו וקיומו. אם יאמר האומר, טבע האדם להיות מדבר, ואם
מורה המלה היא כי צוה יפדר האדם מכל חי בצדקה, כי צדקתו כל
פיו מתן לא מכוונה עלמית לה לצדה אשר תקרא גם זאת ברוך עצמי
(אונסטינקט) וזה עלמי הזה נפדר כפי חושי הנמצא. — מוש הרלות
בעוף חק אחד מאוד, ויוכל לרלות צקלות מהידה דחוק יתר מזהמם
האדם, כי צפירי העוף נמצאים שני עורות יותר מצעין האדם והצמח.
הפנימית והחילונית. הראשונה מקומם נזית העין ותכונתה עתה
עין צלול (דורכויכטיגעס אויגענליער) ומשרת להחליק ולטכר בעד
הקרי ולבטל פסל קריי האור האחדיוס צעין לצלי מוכה צמורים.
העור השני נמצא צזית ומלא מבידי הרלות ויוכלו לשנות מעמדם
באורך ורחב לבסות ולהפמח מהר מאוד כפי הצורך.

על כי מוש הרלות יתן לנו מושג התמעה, וילמדנו לדמות מקום
למקום, והעופות המה קלי התמעה מכל החי בצדקה, לטת מלס
צוה חכמת טבע אשר נתנה חד הרלות לעופות העופות מהר. כי לולי
זאת חק רבים פסל בעופלס נכותל לו צאילן והציאו דמס צדלסס.
ודלס לרצו הוצו אשר תקדים עופותה לרלית ותעוף לרשת השממית.
ובסי מהירות עופפת העוף בן תבול חדוד רלותו. וכן נמצא הצל הזה
צממות, עד כי הצמח העלמות (פילטחיר) אשר פרח ומסחצ
עלמה לטס, יש לה פנימם ממוס וחלוש הרלות סיס מאוד, כי סין
לה לוד צמ הרלות.

מושג התמעה — אשר תפדר למחבים רבים כמו המהירות גדול
האדם, יחס סבבה, העומק ועקמימות השטח — צדקה
וידועה להעוף יתר מאוד מלחיות צעלי ארצו רגלים, ולמי אומר הדעת
נדלה כי הטבע העדים וקיימה תפפט הזה ע"י יחס אשר צין וצמחים
והדלס, כי אמנם עיני העוף גדולים כנה ציחם גופם, מעיני האדם
וחיות צעלי ארצו רגלים ציחם שלהם (*) — על כי יש לנו עורות
יתרות מכל חי צמח, לזאת רלותם חד, דק וך, ולזאת צמחיות סוק
המושבים יותר ההתפעלויות, וההכרח כח עלמס שונה ונעלה מכל החי
בצדקה. עוד סבה אחרת להצדל כח עלמית העוף מכל החי. הוא אשר
ישוט ויעופף צמחיות רע זמן רע צלי לשוס רגליו צלח.

דעוף ידע, לפי אומר הדעת, יותר טוב מהאדם ערך ההתנגדות
לרוח

(*) הלכסון נת עין נשר נקזה נחנה הוא חלצו (לחלל) וחלי, ולזכר שלסס קוים
(לייניץ); פחות מזה הלכסון נת פין איכים שסס קוים, ולחסידיה
כ"ז קוים.

תאורה האלת לשונות מקומם, אשר תהיה שני פעמים בשנה צצויה וצמח הכדחיה להם מאד, עד כי אשר גם העוף הכלול צבלו (תשם להם מעמדו ומצו) צבא עת הנסיעה יעמול ויסבוב מחיות ותחולות לנאת מצות כללו, עד כי לפעמים יכאז לזו וימות עבדל יביעה יגון וחנה.

האדם הנעלה מאד מכל אישי בעלי חיים צעל ללם ותמורה (ארגונידטע) יש לו חוש המאש בשלימות, ואולי גם חוש העטם מכל חיתו ארץ; אצל בשלה חושים אחדים ר"ל הראיה, והשמיעה והריח מצדד החיה עליו. החיה יש לה חוש הריח בשלימות יותר מהעוף, כי אין אף להעוף (גם הסדק אשר צמחמו יחסר לרצים) וסאת חוש המושג בשלם, חוש הריח צבהמה צעלת ארצת רגלים וחוש הראיה צעוף חמה כח עלמות, הצל סוגיהם, ובהם ירגשו ויתפעלו יותר. חוש השמיעה יצל אחרי חוש הראיה צעוף למעלה, והחוש הזה רצ צהם מצמחות, והמופת על זאת היא, צעת כי כלפוף לפניהם קול ושמע, יעמולו גם המה לעשות ככה, והשנית כי יתעבבו צבניהם תמיד וימרו, וצפדס צעת שתחתם, והיא עת חיוגם.

חזרה העוף מדצק צצד רצ ועכצרים (מוסקעלן) חקים יותר מצאדם וחיה, ללאת יוכלו לפשט כנפיהם מאד צמהרה, ולהתנועע צחקה יותר מאשר האדם יוכל להתנועע ארעותיו. חיה העוף חזק ורחצ יותר מצפנים וצחץ מצחיות, ועכצרי החיה החיונים רצים מאד, גם קני הרוח גדולים וחקים, אונות הראיה ג"כ גדולים ורחצים צהם יותר מצחיות, גם נדצקו צהם כיסים אשר צהם יעלד הרוח וצזה יקל בופס ויתחזק קולס תמיד. —

קול

תכונת העוף נעלתה על האדם. האדם הראשון (או איש אשר לא ידע ללכת אל עיר) אשר הלך צדרך למקום ידוע, לא ידע ארחו, ואך צדרישה וחקירה וחפש מלאו, ויסען לו המקום והדרך אשר צא צו לרעת לעתיד צלחתו ללכת עוד הפעם למקום ההוא דרכו על נכון. אורחות ימים צכצודות היתה ללדם, על כי לא היה לו מקום מוחס להגציל צו מושגו, ונסע על חוף הים, עדי נתחדש הקולמפס (* וחכמת התבונה הושלמה ללמד לרצ החולל הדרך אשר ילך צה, וידע לכתו

(*) קומפס הוא כלו מביני אשר צתוכו יחד החלגנע-פלוריה חסאי, ותסוד צקלתייה לנדי צמורי ודרומי.

קול העוף חזק ושמע יותר למרחוק מקול הצהמה והחיה, כי קול הצהמה לא ישמע כי אם צבצבת ארץ חלי פרסה לרפתית, לא כן קול העוף הנשמע עד למרחק רב. ועוד זאת מפליגת הצורף כי ידוע הוא במדת, אשר כדצוי האידים כן תשמע הקול זהם יותר בכל למרחוק, וכפי האזכנת האויר כן תמעט הצרת הקול, והנה הצהמה והחיה משכנותם צלדמה, מקום מלא אידים וקיעורים עבים והעוף יעופף על פני רקיע השמים. צאויר זך ונח וללול, וכל זאת קולו ישמע למרחוק, ולפעמים צמרק פרסה, מזאת נורל לבזר כי קול העוף חזק מאוד מצהמה וחיה —

עוֹר נפת חותך על זאת, קול העוף יעשה עיבול סביבו, ויתפשט מכל עבריו, כי אין מעגור לרוחו בשמים, לא כן שוכח ארץ אשר יש להם רק חלי עיבול בי הארץ תסביר צעדם, והסבירה הזאת תועיל להדמת קולם כי תשיצ הצרתם להם — אם איש ידבר את רעהו הדואה מצנע חלק מבור, אז האיש אשר צמרוס יוכרח להרים קולו יותר מהעומד על האדמה — צינה זאת והשתומם על בורל קול העוף.

(ההמשך יצא)

פחנא . . . דוד קאר

משכיל

לכתו. והעוף יעופף על פני רקיע השמים. צלי היות לו סימן ואות, יעוף עלי הרים ובצעות ויערות ולא יתעה אחרו, גם לא ינטרך להבזיל דרכו ולספנו צמוחשים, וצעלי כנפים רצים יעופו גם צחשכת ליל צלי לתעות צמהלכם. העוף אשר יעופף על פני המים צימים אין לו מוחש לסמן דרכו, אין לו מפות היס וגם לא הקומפס ולא למד חכמת התכונה, ומי יורם הדרך אשר ילכו זה? העוף אשר עין לא ראה ארץ דרום ידע להישיר עופפותו אל המקום ההוא כדעהו אשר כבד עזר זה. מי לא יאמר כי יד ה' עשתה זאת, להודיע בצורותיו, וללמד לאדם צינה? כי לא לאדם לצדו נתנה הארץ כולה, לא לאיש ההולך על שתי רגליו למשול כדלוננו על כל ולרמוס צשט צנפס לעפר ארץ נפש כל חי צשטף אפו; ובי צנים המה לאלהים כמיהו. ויד אל אחד צראנו.

משביל לאיתן

עלי ערש יונק.

וידוי היום צימי חצות, צעת השמש החלה לעלות בנהי שחקים. פני השלל לנשם ירק דשא ועשצות הרים, ויקהלו אחרת מרעיש, אנשים ונשים יחדיו ללכת השדה, להתענג צנעיות הימים ולשחק רוח לח לפיט וילצו ויתיעלו יחדיו צדך הזה צמה ותעצבו צפסם. עודם מדברים והנה לפניכם בן, וירן אחד מהם האורבלה לשלול צלום אנשים, ולנקט ממנם ללכת הבן. צוואו האורבלה ושתומם על המראה, צלמותו כי גם צפזפת הבן הקטנה חבבה מועדה היום. וישאל לאמר, מדוע עריתם עדי היום, ומה קול השמחה הזה צלמני? — ותען אשת הכורס, חב לנו היום, יום הולדת בני זם שנה — רשצ השולל לאחזה צרה ויספר להם את כל הדברים האלה לאמר: אם לו תדעו כי פה חב לאנשי הסוכה, ועתה דעו מה תעשו — ויסוצן כולם את המבדק לשמוע מפיו משפט המועד, וכשמעם חיה השמחה רוח כלם, וילכו האורבלה לצדך את הילך ולמת לו מתת.

מחשבה אחת הולידה אחרת, ויאמר האחד, שמעו אל למו ענתי אם תאלצו נתנה חיל המועד צדש המסוצים, כי לו משפט הצנורה היום, ערשו תעמוד צדש השולחן צלחם הצהרים אשר באכל פה. וירמו ערש היונק עמו וישארו צלהלה תחת כנפי אלונים — האם מרחוק הלכה אחריהם, צכה דמעו שמחה צצוד צנה — ויאמר האחד, נצחרה נא איש ממנו לספר משפט היונק ציום הזה, ויפילו גורלות ויפול הגורל על **איתן הספרדי** איש דעת וננוע הזמן, וישמחו כל המקהלים. כי ידעו כי מצין דצר הוא ומדצרו נאור, וישמחו הערש צתוך והמה ישצו סציה. — ויפתח הימן פיו ויאמר:

פה סוכצ חיל מועדינו, דעי ורעיותי! וחצוב יום הולדו צתגומה נעימה. הוא לא יחוגנו למען התענג, אצל אחרנו נחוגבו למען תפוש השמחה צצדויותיה. אם אשכילה צילך וצנו, אשפט, כי רק ערש היונק כס השמחה, אך היא עדי עלכות האדם, שלות האנוש סלה — האצ ישא את היונק על זרועותיו וישכיצו צחק האם למען ירגיע, זאת משפט חייה וואותנו יניחו צנינו, אחרי אלפי דאבות, אחרי דצו אנהות עת תקותינו אצדו, שמחתנו חלפו, למען נרגיע צחק המותה — צאדך — ערש האנוש השמיה, אשר עליה שיר נועם לא ידון, עין שמחה לא תצדכנה, אך עינים אדמו מצכי עיני דמעה תציטנה עלי ערש השנית. אך שפלת קול

רנני עמר אשר יפלו עליה המה זמירותיה סלה — ראשונה ישכב האדם
 בחיק האם על שדיה, ואחרי כן בחיק המות, זאת תורת חייהו. ואשר
 בין המלדים אך עמין רע, תלוס ליל, קול יענה תתיפח בין הקדרים,
 חבוז ושחוק איש משתולל, קרן שמש העוצר אהר עלי בצעות ועמקים
 פנין עצים חשבים! — הנה תשחקו! אצל, לא השחוק הזה, אשר
 בשם חיים יקרא, יקרו אין? — ראשונה אלמי דאבות תאכלנה הלז
 הזאת, ואחרי כן בלרון — הרמה.

אכן יונק, קרל המדבר, ואור פניו נפלו ונזעפו — אכן יונק נעים!
 אצרך תנומתך, הטצע נתנה מח בלבנתך עוד דך כמים עוד לא
 יחדת עליה דבר לזכרך, השמחה והעונז לא יוכלו עוד חרות זה דשמי
 פעולתיהם, קול יללתך לא יצטר ענזון, אצל החזון אשר אתה דואה
 מדחוק, לפית ימים יצואו תפחיד נפשך. הטצע תאלפך גם עתה בני
 ולנקה, עוד טרם תדע מה זה יגון ועמל.

הורידה איפוא דמעותיך ילך שעשועים, הורידה! הלא חיי האדם,
 הלא התצל הזאת רק לשכת אופל תהפוכות (Cammara obscura)
 חדר עיפתה הנה, חשך משחור תלדה, מקוה שחרדות מעטה
 המות יעטפה. רק צער אשכז לר קרנים מאלף החיים יופיעו אל חדר
 המרוח, אך תמונת דשפי אור צער מחזה תלין למו, צעת חדר אצל
 הזה עלטה ואופל ימלאו; אם יריעת הפהי תכסהו כלו, רק אז יאורו
 הצעים, ה! הלא תקותה נחז כינולה עולם ועד פמוד דמעות חזון
 נפש דבו מלספר נקח ערונתם! — הלא נפשינו תחתל ראשונה צחתולת
 העמל והאער טרם תציע צאור הנלח. ה! ילך מסכן! ה! לך! העמל
 והיגון יכסו לימים גם פניך בצעיף אצל. באשר צקול יללתך תצכה עתה
 במחזה על פיד יצואך, ככה לימים יכה לצך צשחרותך ויקוה למאור חצץ
 צאחיה והצהה אצל לחנם תקוה, כי אינם פה צתצל — קינולי תושיה
 יעלו כך נחמים תלהצת ילדותך, וצדמעות תקותך תשקמו, אצל חיש
 יצולו מקדם התוגה כי תלדה תהפוכות צתצל, אם תחצק חק נכרי
 ותשמח. חיש יצואו ילדי זמן האכזרים, ויתנו ידם הקלה צינס ויפרידו
 אלופים, זה לו זה ימות ותעמוד בלמוד, תמחן ירך, תפלע לצך, ואין
 איש יבהה מצור לך לחצשך, אן איש יעוף לך דמע כוחס, מעט לרי
 ללז אנוש — פה פני המדבר קצלו פלדור, עיניו שפכו דמעות,
 תנשינה על הארץ, חדים קולו ונעמה — ואם גם עין דמע יחז לנוד
 לך

לך. אם גם אחת — הנה. אז תסור עיניך מדמיו נחם, תסבור לצדך
ותרצה פלעך, כי תצדק למקום חן דמע — לקצר.
פחל . . . דוד קארו.

כלל חדש

במלת אם הצאה אחרי השנועה והנעמה.

מה דב שקריתי ושמיני את ציטור נתיבות השלום מצדאשית עד לעיני
כל ישראל, עצרתי תמיד על ציטור הפסוק אם תשקור לי וכו'
צפ' וידא, רק צהעצרה צעלמא, חשתי ולא התמהמתי, לפנות מחשבותי
אליו ולחשוב צו, לעומת מה שצעמנו העיר שם הלצ המצאר צו"הל:
מלת **אם** כ"מ מלה מקופקת, ואל תחשוב צה צלתי זה והיא
צלה צרוז מקומות השנועה, אם תשקור לי, ולכן נשענתי לצית עלי
אם יתכפר (שמואל א' ב' י"ד) אחת נשענתי צקדשי אם חכנז (תלים פ"ט ל"ו),
וצאורה כ"ת שתצוה על שנועה כמו **ישראל**, כמו אם אחת תצוה
אל הארץ (צמדצר י"ד ל') שלל תצוה, וכן ת"א פה דלל תשקד צי, וכן
מתורגם צל"א, ועיין מ"ש צפ' שלל צפסוק אם יראו את הארץ, ע"כ —
והנה זה לי ימים אשר האירו דצרו חלה לנגד עני, התעוררו רעיוני
צקדצי לחשוב צאמת צמלת אם, למה שיפורש תמיד אחרי שנועה כמו
שלל, ואין ספק שהיה למניחי הלשון טעם צזה אשר עד כה נחתם
החון ממני, לכן אחרי עיוני צו היעצ דלה זה מה שמלאתי צאמליות
חקירתי ממני כלל גדול הוא צקדוק הלשון, והיא שמור צלצנך תמיד —
דע כי מלת **אם** הצא אחרי השנועה או אחרי ההצעה, יתצאל לפי
הנחתה הראשונה, ע"ד התנאי, רק המסוצ הממך אחרי, הוא חסר
צענין, כלומר אם שיקוים דצר האפשרי העולה על דעת הנשע, אז
תחול השנועה על הנשע, וצבלל כן מוצן צזה השלילה מעממה, שלל
יקיים הנשע את דצר האפשרי, למען שלל תהי' השנועה חלה, וכן
תרגם המתרגם (צירמי ל"ט ע"ז) וישע המלך דקדי' וכו' הי' וכו' אם
אמיתך ואם אתנך, ווען איך דיך אומברינגען אדער דען לייטען איבער-
לאססע, וף — — — סתימתו זו מורה על חסרון המסוצ המוצן
צענין — ואולם להיפך כשתצוה מלת **אם** לא, המוצן צזה החיוז,
ר"ל

ר"ל אם לא יקדים הדבר, אם מפאת שהוא בלתי אפשרי או מפאת סבה אחרת, אזי תחול השבועה, ונ"ל יוצן מזה סחיצה, שאף בצננת המניעה יקיים אותו בהשבע למען לא תחול השבועה עליו דמיון זה (בישעי' ה' ט') בלתי ה' לנצות אם לא נתיים דמים וכו' יתורגם שם ווען נכתב דער פראבט וגו' זף — — לזאת הביטוי היטב לשון המענה שהיא קצ ונקי (בשבועות ד' כ"ט) ונ"ל: איהו הוא שבועת שוא השבע לשנות את הידוע וכו' השבע על דבר שאי אפשר לו, אם לא ראיתי במל שפורח באויר וכו' והבנ' שמקשה על זה שבועה שראיתי לא קאמר מאי אם לא ראיתי? תירץ אבנ' תני באמת ראיתי, כוונתו בעל המקשין היתה הבערונת ונצן בתגלית זה אם לא ראיתי, והוא לא יודע לעומק כלל דקדוק הלשון אשר הכחזו פה, על בן אומר ותיי באמת שראיתי, ודבר אומר, באומר יאסרו כל הפירות אם לא ופלה התגלית באמירת יאסרו המוקדם לזה, ונ"ל מלכה מזה שעל קיום דבר שאי אפשר שהוא פדיונת הבמל באויר גורם לומר אם לא, והעובד אמנם הוא הכיור באמת שבועת שוא כמו שפורש במתניתין, והבנ' ג"כ כוונת רש"י ז"ל צ"ל שלח חי אני אם לא כאשר דברתם בן אשמה, לשון שבועה אל"כ אשמה כצינור איני חי, ונמכות פ"ו אומר ד' יהוד' בן טזאי חלפה בנחמות אם לא הרגתי עד זומם, פה מפורש היטב המסובב קודם התגלית (*) ולפי כלל זה אשר יקדמו ראיתי מסכים עם זה פי' הרמזין על פסוק שצ"ל משפטיו והוא, אם לא ימלא הבגד ותקרב צעל הבגית אל אלהים אם לא שלח ידו במלכות דעוהו, שהנכון הוא שיקרב אל אלהים לישבע שנגנב כמו שהוא טוען, אם לא שלח יד להשתמש ללדנו במלכות דעוהו כי השולח יד צפיקדון נעשה עליו בזמן וחייב באונסין עכ"ל. וכוננתו בזה ע"פ פי' המזרחי ז"ל לומר שאין השבועה הרמוזה צמלת ונקרב על שלח שלח ידו בשלו כמו שפי' רש"י ז"ל אלל על הגביצה שטען זה ולא הולך הכתוב לפדש אותה, מפני שהוא מצוה צעלמו, שהשבועה לא תהיה, כי אם לקיים טענתו, וכאלו אומר זה צפידש, ומאמר אם לא שלח ידו וכו', הוא מאמר תגלית, כאלו אומר שמה שהלך הכתוב, להשבע צענת הגביצה כדי לפטר, הוא אם לא שלח ידו צפיקדון, אבל אם שלח ידו צו להשתמש ללדנו

(*) והאחרו בפני זאת מלתו לזכרי קצת ראוי בספר השכחים הקצר אשר להחכם בעניינאחרים שמה אם ונ"ל שם: ריא גרונדבערייטונג בלייבט היר, ווען. אומר עו שעהלט נור ריא שוואור* פארטעל, גאטט טהוע, סיר דיוועט. אונד יענעס אדער אנדערע, וויא (שמחל' ז' ל"ה כ"ה) כה יעשה לי חלשים וכה וסיף כי אם ע"כ —

לזרכו קודם שטען שגנב, כזר נעשה עליו בזמן וחדש לא על הגניבה
לזר. חלל אף על האונסן — וא"כ יראה מזה צדור וצעליל שמה
שציותו הכריח הרמז"ן ז"ל לפירושו הכל, הוא צודקו סנת סבולת
הלשון אשר לפי גררנו היה המדון פה פשילת אם לא הצלח אחר
השצועה, על החיוב ששלח ידו. והוא היפך כוונת ענין הכתוב, ואדרבה
הל"ל אם שלח ידו, כדי להצין מזה השלילה גרידא שלא שלח ידו כלשהו
הוכחה מן הפסוקים שתחלת דגרינו. לזאת יתבאר לפי הרמז"ן שיש
שגנב כמו שהוא טוען צטענת הגניבה, דהיינו. אם שלח שלח ידו כו'
וא"כ עומד אם לא איננה הנמשך פה אחרי השצועה כי אם הוא
לזר דרך תנאי צפוי עומד כמו שידוע כמובא למעלה. — והנה כל
מקום שיפגע הקורא צמקומות השצועה מלת אם לו אם לא יראה
צעין שכלו אמת, כלל זה אשר הנחתו. ואם אולי שגיתי אחלה נא פני
הקורא שאל ישפטי קשה, כי אני לא אשלט כלל שמתני מקור האמת
נצטע ורק על יסודותי יקשרו מומות הצבן. — אי הנה שמתני משפטי
לפני כל מחקר הלשון, ועליך הקורא לפלס על מאזני שכלך אם טרוד דגרינו
אם לא. אהב התשני ואהב הקמחי והאמת אהב משניהם, כי צעל נפש
אתה וצין תצין את אשר לפיך.

יפת פלעש

כלל חדש שני

אשר חק לי אלהים למלא אותי ולהוסיף

על כללי ספרי הדקדוק שצלונינו הקדושה, כאשר נקרה נקריתי
צמקום אחד שנתלמד. וראיתי שם דגרי צעלי התוספות קשים
להולתם, ששכז עזרו וחלפו ימים דרים אשר תרתי צלצני לדעת את
בוונתם אך לשוא עמלתי וצדי ריק הלליתי ולא יכולתי להשיג את עומק
הדברים, עד שפתח ה' לפני את אולני הטוב ונפקחו עיני להצין
ולהשכיל כוונת התוס' צאמציעת הכלל אשר הנחתו, ולא שכחידנו היום
תחת לשון ולא שכסנו מכל דורשי ומחקרי לשוננו, ואולם זאת לדעת
מקדם כי לא אאמין צמו פי את כל העולה צלצני, לא אחימד צלוני
לאמוד כי אתי אף האמת נעדרת ורק אני לצדי צחתי שכלי קלעתי אל
העטרה, לא בן אכני עמדי לא דגל בן מאז על לשוני לצד כמו אלה
הלל

הלא ידעתי את שכל גורמי זאת קטני חכם אני נחמה; אך מה שנוח
לדעתי אברהם ולדעתי ירוחם לני ואתם קוראי סתומי! קחו עמכם
דברי ולזנו וחקרו על ישרותם אם הם כדרכונות אם אמתים הם,
והיה אם יושיצו צעניכם והיה זה שכרי הדעה מאור ואם אחרים דע
צעניכם אשונה לי והיו כל הדברים אשר דברתי כלל היו, ועתה העו לי
קוניכם הבכת. —

איתא במגלה פ"ד' אשר הגלה אשר רצא שגלה מעצמו וכו' וע"פ
צפ' דש"ו ז"ל ופירשו שם בתוספת ח"ל. ודריש לי מדלל בתי
הגולה יע"ש ודברים הללו לריכין ציבור, כי כל המכיר צניצ דקדוק
לשוננו העברית ידע שאין הדל כלל צניץ הפעל, אם שה"א הצניץ
מנוקדת בקמץ או בקצוץ, הכל אחד, אשר על כן הונח זה כללי על
סופן הכל. —

דן כזר ידוע שיש לפעל הודאת התפעל כמו השמרו לכם, כי ימור
אחיר ונמכר לך, ר"ל ע"י עצמו מפני דחקו כדדרישין בתלמוד,
וגם זה צדור, שהצניץ פועל תמיד מתפעל מחולתו, ולזאת נקרא צפי
המדקדקים צניץ שלא חזר שם פועלו, ומעטם זה לא יתכן צו לזוי כלל,
ומשותף עמו הצניץ הפעל לפי דעת הרז תל"ע ולפי דעתי אחרים יותר
דומה הצניץ הפעל לצניץ נפעל צנחנה זו מאחר שצו ב"כ נמצאים שבאים שהם
פעם פעולים מאחר ופעם פעולים מעצמם, ומפאת השתנות הוראה זו
ב"כ ניקוד ה"א צדאש משתנה, כשהיא צאמן על דרך ניקוד פ"א הפעל
שנקל (וכן נקודתה תמיד בשלמים ולרוב בשאר הבזרות, עלצד אם
אחרי ה"א דגוש צלוח שאחריה אזי היא בקצוץ) וזאת מזה שפתי
ב"כ הודאת צניץ הפעל משותפת פועל ופעול מעצמו, כשהיא אחרים
מנוקדת בקצוץ אף לפני שזה נח (כי הקצוץ יותר נלח לפני דגש חזק)
ושותף הצניץ הפעל במקור זה לצטן פעל, וידעה אליו מלך זה להורות
שהוא רק פעול מאחר ולא מעצמו כמו שהוא דגול צה"א קמוצה, חז
העטם שנמצא בכתוב והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת, בהשתנות
ניקוד העצב מן המקור שצא לפניו ובהרכבת הפעל עם המקור שבהפעל
להורות שההפעל בכל מקורים ה"ל הודאת פעול מאחר הוא, צעצור
שיצא אחריהם מכוונה ניקוד הקצוץ צעצור שבהפעל וצפעל כדיו. וכן
מצינו בתלים כי עליך השלכתי מרחם צקמן תחת ה"א ולא בקצוץ כמו
שנמצא לרוב שורש זה בהפעל עם ניקוד הקצוץ והוא ב"כ מכוונה, יען
שהוראתו פס היא עומדת ואינה יולדת ויפה פסכים לזה מרגש
הלמנ"מ

הרמז'מן [אויף ריך פיעל איד], ענינו דעין שפעה הפעולה ולא מתקבל, ר"ל מיום שנאלתי מרחם אמי מוסל אמי עליך חלשים לכלכלני, והבות הלשון בלשון עצמי הוא כן, והאדון מיינער, בספרו המכונה שם [פרהילאזאפישע שפראכלעזערע], שגה לפי המחשבה למדגם מלת השלכתי כפעול מאחר כמנהג ובלל כן נלחץ לפדש מלת עליך כמו על ידך [דורך ריך בין איד געווארפען], ופי' זה לא יתכן צעצור שצפסוק שלפני זה, המתקין המשורר ענין זה צאמרו כי אמה גוחי מצטן וא"כ מה הוסיף בזה לולי שכן למה שדגם הרמז'מן יאות למה שאמרו, ומלכד זה מלינה זו איננה נהוגה בלשוניו שיהי פועל השלכה מורה על הלידה כמו שרגיל הלוטז להשתמש בלשון זו אלל חיתו שרה, והנני מתפלל צאדון מיינער שילכה שגבה זו מלפניו. — נמשך מה דברי תוס' למעלה מכוונים עולים ככפתור ופרח כשפירשו שגלל בן דריש דכל הגלה שגלה מעצמו מכלל כתיב הגלה צקצן (וצתוס) כתיב הוגלה לדמות על ניקוד הקצן מפני שגב' הניקוד אינו מלוי) כי רק צקמן יתפרש הכפעל ג"כ פעול מעצמו זולת שיש לו ג"כ הוראת פעול מזולתו, אבל צקצן לא יתפרש באופן אחר כי אם ע"י אחר. — ומלאתי אחרי כתיב זאת סעד לדברי צפי' דש"י ז"ל על מלת יַעֲקֹב חי צפ' אחרי מות שש פירש צ"ל: יעמד כמו יועמד ע"י אחרים, וכן פי' המצטר שם ח"ל: יעמד הראוי להיות יועמד, יען שהעמידה היתה ע"י אחרים וזהו דוחקא אם שהנקוד צקצן, והוא פה צקמן צעצור אות הגרון סלחתי. וששתי בעל כל הן שכוונתי לדברי דש"י ז"ל אשר כל פירושו צפי' בדגש למחוק. — ומה ראה אמנם דלא לפדש בן צתחלה מלת הגלה ומה דחקו ללכת מן הכפוע? נראה לי ג"כ לצאר אגבדרה, ומן הכורך הוא לפנים, להציב לעין הרוצה כל הענין הזה צמצלת אסתרי: איס יהודי היה צושן הצירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איס ימיני, אשר הגלה מירושלים עם הבולה אשר הגלתה עם יכני' מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך צל — והנה לפי צמצלת אשר נכלל דק הוראת הצורך לצד כמנהגו שמתקן השם המשתתף לשני משפטים, צע"כ פה צדון שלנו המשפט המצורף אשר הגלה שצסוק הפסוק דק מצטרף על השם המשתתף שהוא הגולה אשר הגלתה ואיננו נמשך על אשר הגלה שצתחלת הפסוק, כי אלו היה ג"כ מצטרף על הנושא הרחוק ר"ל מרדכי ה"ל צסוק אשר הגלם צכיני הפעול. וציותר כשיתחלף יחס השם בין משפט למשפט, כי צלאשק הוא ציחס היסד וצשני ציחס הפעול.

וכן

וכן מלינו כי אם כחך אשר תדענו דת השם המשתתף בדלשון הוא
 זיחם הדמיון, וזשני, זיחם הפעול וסמנו כן לטעם זה. — לזאת עוד
 יתברר לומר שמדרכי דהיינו הנושא הדלשון נגלה ממלצו, מצלי ספעל זו
 כבודכלר כלל, וכן מתורגם שם מדרכי [געג אין דאדעמאנענשאפט,
 אונטער דענען דא] כבודכלר אד"ר, דל"כ משפט הדרכי מהול עם
 הבולה וכו' מיוחד יותר ע"י משפט המזורף אשר הצלם; ומשפט הדלשון
 מדרכי הגלה אינו כן מיוחד צלשך שעליו אינו מתערך כלל אשר הגלה
 על כן דחק דלשן לפרש פה מלת הגלה שגלה מעלמו וזו יתכן כמו
 שאמרנו. ובגלל כן גם המשפט הדלשון כזה הוא מיוחד יותר ע"י
 גלות העלמי דומה למשפט הדרכי שנתית ע"י בגלות כבודכלר. וקרוז
 לזה פי' המהרש"א צח"ט — וכן —

מהר"ל

תיקון פלעות הדפוס.

אשר מלאתי דרש"י ז"ל בכל הדפוסים שונים שהם צדדיו, עד
 זה היום, והוא צפ' וישלח ל"ה ח' על פסוק ויקרא שמו אלון צבות,
 וז"ל דרש"י שם: ואברהם תקצר שם גלגל שני, שהגד לו על אמו
 שמה, ואלון צלשן יומי אלל ע"כ, והנה אני מאן עמדי על ידיעת
 הלשונות. לחקור ולדרוש אחר כל מלה ומלה צפרט לדעת אותה עד
 היסוד על צדיה, שמה לי על כן לחוק ולחזק, כשמלאתי כמה פעמים
 מלה זרה צדדיו חז"ל וציתור צדדיו דרש"י ז"ל וצשקרי מפרשי תורה,
 להשוותה תמיד עם ציטוי הלשון ששם נמצא מקורו, לזאת נפליתי על
 דדני דרש"י ז"ל צמקום הזה. שמציא מלת אלון לפרוש אותה מלשון
 אלל צלשן יומי. אחרי צדדיו חקירתי וצחיקוס אחר חיפוש בכל ספרי
 דרש"י היונים, לא זכיתי למצוא מלת אלון שיהי פתרונו אלל, עמדי
 משתאה ומחדש לדעת היצליח ה' דרך אמת לפני ליסד הדבר על אופנו
 להצדיק זו את דרש"י ז"ל אשר לא יחטא צלשנו הטבור להוציא מפיו
 מלה שאינה כהווייתה וכלורתה צלשן אחרת וכבר הייתי מועץ עם רוב
 ידעי לשון יומי על אודות דבר זה, ולא מתקדדה דעתי מכל הדחוקים
 אשר נלחצו להשיצ לי — עד כה ועד כה כשהייתי חוזר כפעם צפעם
 על ספר תלים וצאתי צפרט' ק"ט פסוק יד צד"ה יזכר עון אצותיו אל
 ה' וצעתת אמו אל תמח, גלה ה' את עיני לקרות פי' דרש"י על זה
 והוא

והוא כן צו' כל: שהשמים רחמים ושמים להעלים את קצותם מן הצדיות שלל
 וקללו, שלל מדריסה עשו, כמו שנאמר ומתה דבורה מינקת רצקה
 ובו' אלון צבות, כלשון יומי קודם ל' אחר אלון, שאכל אחד היה ליעקב
 עם של דבורה שמתה אמו והעליו מיתתה ע"כ *) טעם טעמתי מתה
 ותאודנה עיני אז ראה ראיתי צדורד בי צדקס משונש ומקולקלת היא
 דרש"י שצתורה וגם שם לרדך להיות תחת מלת אלל, אחר, יען שנאמת
 מלת "אלג" כלשון יתן ויפרש כלשוניו צמלת אחר, ועם זה לדקור
 דברי דרש"י שם לומר שנאמר צאלל שם, וחשתי ולא התמהמתי לתקן
 טעות זה בחומש שלי, ולמען הקד במכשול הזה מכל החומשים שידפסו
 מכאן ולהלאה. ראיתי א"ע מוכרה להודיע כל זאת למדפיסים אשר
 צאק לתקן ג"כ טעות זה שלא תלך עוד תקלה מידיהם לעצור על לפני
 עוד לא פתן מכשול. ואני את קפשי צום כללתי. —

מחנ"ל

שפת לשון

מאמר מיוחד שבו יתבאר, איכך נשתלשלו הלשונות
 ומצנן מי ילדו, ומי ילדו, ועמו יתדע ההבדל
 בין שפות הכנענים שפה ולשון —

הנה תמצא צירופי דמגלה פ"ק ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים
 אחדים, ר"ל ור' יוחנן חד אמר שהיו מדברים דע' לשונות,
 וחורנה אמר שהיו מדברים לשון ציחידו של עולם כל"הק. וכן איתא
 צ"ד פרשה ל"ח: ודברים אחדים, דברים אחדים, מה שציד זה, ציד
 זה, ודבר אחד שפה אחת ע"כ. והנה טעם אחד משתי זוגות חכמינו
 הקדברים אשר לקחו לז לאמור שהיו מדברים כלם שפה אחת האופנים,
 הוא אחרי שהוקשה אצלם להבין, איך זהויות תפוצתם כדגש, למדו
 לשונם עד מהרה לרדך כמה דברים המצטרפים, לזאת ראה לצדם לפרש
 הכתובים על נכון, ואלה צמעת תחדות אשר העילה מדת הדין צינותם,
 נפרדו איש מעל אחיו, ואיש וציתו החזיקו להם כלשון מיוחדת לכל ימי
 ארץ

(*) וכו' כן תמצא דברים אלה צמדת דע' פ"א צה"ל: ויקרא חמו אלון
 צבות, ר' שמואל דר נחמן אמר לשון חיות הוא אלון אחר, ואמרם חיות
 דרש"י שם אלון, אחר. —

אזן. אמנם עכ"ז הוסכם אלל קדמונינו דעת חוריה שהיו כלם מדברים
 בלשון הקודש, וכן דעת ת"י וירושלמי על פסוק ה"ל ח"ל: והוא כו
 לדעה לישן חד וממלל חד בלשון קדשא וכו'. וכן קול אחד. הסכימו חכמי
 האומות אריגוסטיגוס ואריגיגוס וכן הוא לשון צעל המחזר מאור עינים
 שהוא רצינו עזרי' מן הארומים: אשר מרחיצ ציצאורו שס על עינין זה. —
 ואמי אמנם לא לרחק דעה הללו זלל לקדש דעת זאת, כי הם לז'
 פועל לי שדעות שניהם נודקות ויחדיו המה פועלים על פסוק אשר
 התחלנו, תתחלנה בעינים. אך לעתים שונים. הן צאמת טרם צלול
 הבלשונות היו כלם מדברים בשפה אחת שהיו לשון עזרי, וכן דעת
 הראז"ע והמהרש"א ז"ל ע"ז (ועם אנקראת ל"ה עיין צמורה גבוים),
 ומלת **שפה** נאומה ומכוונת לזה, כמה שנאמר שפת לא ידעתי לשמע,
 ר"ל שפת עזרי, וכן והספך אל עינים שפה צרורה כי היא לשון קדומים
 אשר נתנה לאדם הראשון, היא הלאה אשר עתידה להסלך צדוק ה' את
 שנות עמו, ומלכד זאת הונחה מלת שפה על הלאה המוסמכת מקיצון
 עם לרדד זה כל דעיומו דחם וחפלי לצנס, והיה כך למופת על בדר
 זה פסוק הנמלץ ציסעי' י"ט, והיה ציוס שהוא חמש ערים בלשון מלרים
 מדברות שפת כנען, התצחק לשון הנביא צאמרו **שפת** כנען זלל **לשון**
 כנען, כי צמלת לשון כנען לא היתה ההתהפכות והסתנות של חמש ערים
 סידוש כלל, יען יוכל להיות שמלפנים ידעו ויצאו ג"כ לרדד לשון כנען,
 כאשר חדמן לרדד שידברו אנשים פרטים זולת שפתם המיוחדת להם
 עוד איזה לשון אחרת זולמה. אמנם מלת שפת כנען כוללת ההסתנות
 יותר, ולכורות צל הנביא צאמרו שמהינה ה' ערים בלשון מלרים אשר
 ימאסו בשפתם הפרע' ויצחרו להם שפת כנען להשתמש בה, ואנשי
 חמש ערים הללו, היו השצויים אשר פטר יחזקי' ממלך אשור כמו שפירשו
 שם המפרשים, והנה גם בפסוק שלפנינו היתה לשון עזרי נצחרת מדור
 שהיה טרם נפך על פני ארץ, להיות להם לשפה מקיימת, ומלכד זאת
 היתה עוד איזה לשון צפני עממה ידועה לכל אומה ואומה אשר דברו בה
 לעתים מתחלפים, כי גם קודם צנין המגדל כתיב על כל אלאי שלושת
 צני נח, איש ללשונו למשתפחתם. ומלת **לשון** הונחה רק על המשתמש
 זה על דרך הלידרי, ע"כ יתכן לאמור על איש בעדמאני שמדבר **שפת**
 אשכנזי מפאת שהיו שפת מולדתו אשר היתה צאמנה אמו, ומלודף לזה
 מדבר **לשון** נרפת או איזה לשון אחרת אשר מכיר זה, אזל לא אוכל
 להפוך ולאמור שמדבר **לשון** אשכנזי ו**שפת** נרפת, כי רק זו יתכן
 לאמור על איש הכולל בלשון נרפת להיות שהיא שפת מדינתו. מן מולל
 דברים אלה יתצדד ויתלצן אמתת כוונת הפסוק, וזה שיעורו, והיה כל
 הארץ

הארץ שפה אחת ר"ל שפת ל"ה שיהיה. כנחת או תלמי גל הארץ, וצדדים אחדים, דהיינו יתר הלטאות אשר כל אומה ואומה החזיקה לה באיזה לשון ע"ד הנדדי להיות רבילה זה, והי אומה אחת חטאו כלשון מדגרת גדולות לאמור הנה נדדה, הכו כמו כן כלשון, וכלל ה' את שפתם, להשכיח אותה הלשון הצדודה כמו שאלונו צמח הדק אחר דב, חויר מגדל משכיה, ופי' רש"י ז"ל שכן כבוד על אותו מקום שיסבה, ע"כ הם עומים שם לאורם, וכן אמר ר' יוסף צל וצור סוף סימן דע לתורה מאי צור סוף א"ל חסי צור שאפי מלשון השופה את היין לשון פורק מכלי אל בלי ותפח מה שמה צל שמשכחת — א"ל נשאר לכל איש ואיש יולד זה דק לשון הצדדיה הידועה לו מלך שהיתה עפלה, לזה אמר הכתוב וצלה הם שפתם אשר לא ישמעו איש את שפת רעהו ר"ל צמלות שפתם ושפת, להיות שכל הלטאות נשארו על מתכונתה אך שפת עצמית לצד צל ה' וישכח אותה אשר לא ישמעו איש עוד את שפת רעהו שהיתה משתפת צינותם לפניהם, כי אם שמע כל איש לשון אחרת מדוברת מרעהו אשר לא ידע. או שפי' לא ישמעו לא וצונו עוד שפת רעהו, ר"ל הם ועצד, מפני שאלו לא משכו ידם את לוצים, ונשארה להם לשון נוסגת אשר הרבילו זה קודם המצול, מצלי ודעתם לשון אחרת זולתה כי אם לשון ארמית הקדושה כלשון עברי, וכפי דעת סאטנאז צם' הגדדים שהיתה להם לשון ארמי, הרגל דיוצר לכל דבר של חול יע"ף. ותחת ה' היתה נסבה שמשאל ל"ה צדע הקדוש, בפי מה שיאמר אונוסטיעוס. לכן נתגלגל ריו ומה ציניהם, זה מדבר כלשונו הידועה, וזה כלשונו הידועה ר"ל הצדדיה, זה שאלל לנה, תה מציא טיט, כי כן יקרה לרוצ כלטאות השתות איזה מלה צקידות המצטא, והוראתה אמנם כלשון זו שונה מכלשון אחרת. ולפי זה יוצנו דברי רש"י ז"ל, ונגלל כן חלק לצם לשונא איש את דעהו, כי בהתנכרות לשון, גם צדית אחים תופר, ויפרדו איש מעל אחיו, ויפארו על פני כל הארץ, ויחזיקו איש וציתו כלשון אשר ידעה קודם זמן ההפלה, ותהי להם לשפה ע"י הסכמתם וצחירתם זה, שמה' מן הוא והללה שפה כללית משותפת, והיתה זאת מכוונת הצורא צ"ה, שלא ישארו במקום אחד, כי לא לתוהו צרא את הארץ, כי אם לשבת יצרה שיתישצו בני אדם צלל הארץ ולא יתקצו צאקלים אחד. וכמו כן דעת הרמב"ן על התורה. ולכוונה זאת לדעתי אמר המאורר מה נעים, שמו צשמים פיהם. ר"ל צוני המגדל אשר הרחיצו את פיהם לאמור ננה לנו עיר ומגדל, ונגלל כן לשונם שהיתה לכל אומה ואומה מקדם על דרך הצדדי

האדרי, תהליך צאחז ר"ל תתקיים להיות מנהלכה לשפה משהתפת
כאשר כפולו אחרי כן צאחז. — והנה לפי גדרינו יתיקצ ג"כ דקדוק מלת
ונכלה לפי הים אומרים שהוצאו במכלול קע"ז ב' שהיא משרשים שפלי"הם
זו"ן צמלם ונפלה, א"כ שרשה נצול מלשון נצול שעיניו כמישה,
כח תם ונללה, וכן יתכן לאמור על הלשון שנשתכחה, שיצא כחה הראשון
אשר כצר התפשט צכל דוצריה, וגם לפי דעת המוסכמת מכל המדקדקים
שהיא מבזרת הכפולים, נדקו דצרינו לאמור, שה' צלל שפתם הנשתכחה
צין שארי לשונות, אחרי שנשארו כמה מלות מל"הק פזורות ומשתצעות
צרוצ לשונות אחרות, לכן תשכל ותדע כי גם קודם ההפלה כל' הע'
לשונות כתודעו ע"פ האדרי לכל אומה ואומה הפצטית והסכימו עליהן
אח"כ מצחירתם שתיז להם לשפה והכל עולה על נכון. ועיין מזה צכוצרי
וצלמרי ציכה וצאפורי וצצצרי יקיד' אלכסנדרי וציתר ספרי חכמי האומות
אשר כולם לא השיגו אמתת ענין זה, ואני צכל זאת אינני אומר צהחלט
קצלו דעתי שהיא הנכונה מכלם. לא צן אדמה, לצצ' לא כן יחשוב,
אלל עמתי רק חוקי צזה מה שעלה על דוחי והיה חם יועינו דצרי צעימי
קורלי ישמח לצ' גם אני. —

אמנם פן תשיצורי להרוס את גדרי זה ולהפיל אותו על תלו, מפקסוק
הנמלס צמבלת אסתר, ויכתוב צכל אשר צזה מדלכי וכו' מדונה
ומדינה ככתבה ועם ועם **ברשוננו** ואל היהודים ככתצם ו**ברשונם** "
שסם הל"ל **בשפתו**, **בשפתם** לפי המצואר ממני? על זה אשיצ
ואומר שתי משצות צצצ, (א) אין להציג סתירה מן ההוכחה צצמבלת
אסתר, הלא כל איש לשון וצעל נפש ילדה צהשתכלות מעט איך שספר
עגלת אסתר נשתלה מכל ספרי תנ"ך, הן צלחות וצדקדוק הלאון, והן
צחיצור העלינה, אין זאת כי חם נעתקה משפה אחרת, כאשר אמר הר"י
עצמאה ז"ל שנעתקה מספר ד"ה למלכי מדי ופרס, לזאת גם צלמת היה
מן הראוי לאמור **בשפתו בשפתם**, (ב) מכל להוילס עצמינו מן
הלחן הזה שאף לפי גדרינו תלדק מלת **לשוננו לשונם** פה, צעצור
שכתב העלך את דתו וחקו לכל עם ועם גם צלשוננו האדרי' מלצד שהיה
כתוב צאין ספק צשפתם, אשר אין מן הלוך להודיע זאת, וכן עוד
המנהב עד זה היום שיכתב צסם העלך כל דתו וחקו לצני המדינה
צשפתם וצלשונם, מפני שיקרה צמלכותו להקת עם, אשר נוטה יותר
מתאות לצס לצצ צלשון האדרי, ולפעמים יודמן שמתהפר הלשון לשפה
צתוך כתי צמי אדם, ע"כ תלדק מלת **ברשוננו ברשונם**, רק על
זה צל ללמד כמו שצצרו — גם אין יש סתירה מפקסוק נחמי' ולינס
מכירים

מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם. שעיניו שם שפה המיוחדת לכל העם. אולם לפי גרדנו גם זה יתישז היטב, כי שם פי' הפסוק הוא כן שאינם מכירים לדבר יהודית אף שהיתה להם אז רק ללשון הכדדית, וזהו היסוד כל האומות אשר מכירים לדבר היטב בלשון שלקחו להם ללדדי כמנהג, וצגנות היהודים הכתוב מדבר ואומר ואינם מכירים וכלשון עם ועם. — ועל אופן זה יוצן מה שאמר המאמר „אשר אמרו ללשונינו כגזיר ושפתינו איתנו מי אדון לנו, הכתוב אצל לשון נסמך מלת כגזיר, צהיות שכל איש הלומד לשון אחרת להיות טפילה לשפת מולדתו, לדיך בצורה דהיינו התאמנות והשתדלות להרגילה על פיו ואצל שפה אחר אף־בן, להיות שהיא דציקה ונלמדת לאיש אשר נתבדל צה. ולפי הפשוט לשון ושפה שם צהודלתם הפרעית, צונגע, מוגר —

גם אל ינלחני הקורא מן הפסוק שצמטנה תורה ישא ה' עליך גוי מרחוק וכו' גוי אשר לא תשמע לשונו, ומן הפסוק שצירמי' הכני מציא אליכם גוי מרחק גוי לא תדע לשונו, הלא צמניהם לפי גרדי הפונח הלא שפתו להיות שמוצן צזה שפה אומית. אולם לפי דעתי גם צמקומת הלא דבר דבור על אפניו, והיטב אשר דבר המוכיח כלפי ישראל מוכחתו המגולה, ר"ל שיצא אלך גוי אשר שפתו הכללית לא תהי' צקדנן אפי' ללשון הכדדי לדבר צה ולהצן אותה כידיעת שארי הלשונות הרבילים צשעדיך, וא"כ צהצטרפא כלפי ישראל יתכן יותר לומר מלת לשונו ולא מלת שפתו, וכמו כן לא יתכן לומר שאני או איש זולתי יודע ומכיר שפת עם אחר, צאשר שאיננה שפת מולדתו, כי אם לשון נכדיה היא כמו שצאדרו למעלה. ויותר מזה הפליג ירמי' הכניא צתוכחצא צאמרו מקדם גוי מעולם הוא כפי' רש"י ז"ל מימי קדם התחיל למדוד צדור הפלגה צארן שנער ר"ל שאל תחשוב שמצמי זה לא תדע לשונו צעצור שבו זה לא היה ולא נצרא מעולם ואין שפתו מדוברת כלל. על זה דומז שאינו כן כי אם גוי מעולם הוא ישנו מפורד ומפורד צק העמים צדור הפלגה, ואתה צכל זאת מפורעקית ה' לא תדע לשונו. — ומה שנמאל ומדבר בלשון עמו, כל הגוים והלשונות, מכל הלשונות והגוים, יש לדעת כי מלצד הודאה הנצרת עוד יש למלת לשון הודאה המינית שיפורש בלשון מנהג או אופן ושינוי הדיבורים הנמצאים צכל שפה המיוחדת, או שפירושו קצח עם וכן מתורגם בלשון אשכנז כל הלשונות וגוים, פערשידענע נאציאנען, אנד פערלקער. —

סוף דבר עוד את זה דליתי להוסיף טעם ע"פ הנחתינו למה שנקראת שפה, לפי שתדמה צאותיות מתחלפות שהם ממואל אחד למלת

זכה

זכרה, כלומר אחרי שהיא מוסכמת תקיזון עם, ע"כ היא מלמדה חשיבות
לצנים, וזה ודאי שפעת מלון לכל המשתמשים בה כל דרכיהם. מלת
לשון אמנם נבזרת מדרש ל"ש ע"כ לציון מדרש ל"ש, מסנים
לפי דרינו להיות שלשון הדרדי וכל עם דפס היא כלשה נזק עד חומלתו,
קשה וכזירה יותר ללמד משפה המוסכמת. — ועתה זכינו להבין גם
את הכושר שלינו בתחלת דרינו, והם שתי מלות **שפת** **לשון** שכן
מנינו (ביחזקאל ל"ו ג') ח"ל: לכן הכנל ואמרת כה אמר ה' יען וזיען
שמרת ושארף אתכם מפניו להיותכם מדרש לשאלית היום ותעלו על
שפת לשון ודעת עם ע"כ. ובהשגחה הו"ו אלל לשון וענינו כללו אמר
שפת ולשון, ר"ל שהועליתם על שפה הכללית ועל לשון הפרטי כנכח
זאת כמו זאת היה תמיד הדיבור ממכם לרעה והייתם להם למלה
והוסיף כנזיל ח"כ לנחם אותם מפסקים כנאים ע"כ. —

מתג"ל

קשימה דאורייתא.

ראיתי בספר קאנקלדלני שפי' מלת קשיטה מלשון כנש, ועמו מלמתי
מסכימים בע"ז זקמים שפירושו את הפורה שלשון יח (העקאטלן
שמתלן) והנה פי' זה היה זר ונפלא צעני זה כמה ימים, אחרי שלל
מלמתינו בשום אחד ממפרשי תורה, ונוסף לזה הוא כנגד דרינו ח"ל
שהוצאו בתלמוד זכ מציאם דש"י ז"ל צמקומו אמר ר"ע כשהלכתי לערביים
היו קורין למעה קשיטה, למכ"מ לפרושי קשיטה דאורייתא, וא"כ יראה
מה שהוא מטבע ידועה אשר השתמשו בה יושבי קדם, וכן בוקסדארף
ואמטינגר פירשוה שהיתה המטבע, חקקה עליה נורת הכנש, למען
היות שתי דעות יחדיו. — ואף שלל יתחייב השכל שתתצלז מלת קשיטה
מעין המטבע, להיות שזימי קדם צודקו לא נודע שום נורת המטבע,
ועיין מזה דרינו טיכזען, מ"מ יוכל להיות שהיתה קשיטה אז מחיר
כסף כזהר כמו שנתודע שקל כסף הנמלל צימי אצרהם אצירו ז"ל. —
ולפי רוב חכמי העמים נתפרשה מלת קשיטה בשם כלי ידוע, שהשתמשו
בו המון עם במחירו תחת מטבע כסף, וכמו כן הודיע האדון פאבר
צמופת נאמן שקשיטה היה מין כלי דומה ללשון ערצי קיסט, או ללשון
נשי קסטט שפירושו כד ועיין מה צאור אסתר, כהערה על ערך מדגלל,
וישיין

ויעניו ג"כ נס' ביבלישעס רעאל לעקסיקאן לאדן העצל אשר דעתו
 ג"כ נוטה מהוא מן כלי, ודעת תרגום יונתן שפי' במאה קשיטה במאה
 מדגלין, מפני שגלשן אדמי נקלה עקב לגרון כסיתא, ועיין ביבלישעס
 ויעניא צאיקאן 1. 4. 43 אשר הרחיב שם לדבר מזה הענין, ואולם אין
 אחד התעורר לפרש את המלת מלשון כנש — ורליתי איז זלזי
 צדאשונה לדעת הטעם מה שהביע את צעל ספר קאנקארדנלי לפרוש כמו
 כן, והוא לדעתי הטעות שהעתיקו לזה תרגום אונקלוס שפי' במאה
 חורפן (טוטים סדיפים כגון עוזר לסוחר) ותרגם ג"כ כנשת האלן
 חורפן דעלן, ר"ל המיטב שגלשן, על כן השז שכתב שגלשן אדמי חורפן,
 וצבלי כן שבה לפרוש ג"כ פה מלת קשיטה כנש, לפי שיפרוש התרגום
 חורפן. — ועם כל זה לא מתקדדה דעתי בזה על הע"צ זקנים, שהם
 הסכימו בהסכמה אחת ע"פ רמז הנדול ש"ס לפרוש את תורתו, איך
 צענין זס טעו מדברי רז"ל, ומן הפסוק? וצויתו כאשר רליתי צמנו
 התורה אל האדון אייכהארן, שמחפיה עליהם דברים אשר לא כן,
 צאמרו, שע"צ זקנים כ"כ נחלדלו צדיקות אדמים, עד שנחקרו לפעמים
 לפרוש המלה בתרגום אין צו דיעה, כטחי תפל, וכמוכי שבען, לזאת
 התעוררתי והשתדלתי לחקור ולדרוש היטב בכל המדרשים, אולי יעמוד
 לי דוח והלכה ממקום הזה, ועתה ראה גם ראה שגלשתי צמנו ויקוט
 שמעוני פי' המלה הזאת צום האופן ח"ל שם. קשיטה הוא נוטריקון,
 אונקיות סלעים, טללים, ר"ל הקו"ף ממלת קשיטה מורה על מלת
 אונקיות, השי"ן על סלעים, והעי"ת על טללים, וכמו כן נדרש
 הנוטריקון על אופן אחד צדאשית דנה, (פרשה ע"ה ד' פ"ט ע"ה),
 אחד רצא צו כהנא, במאה אונקיות במאה סלעים, ח"ר שמעון קו"ף
 קמילא. שגלשן יומי קעי מעליא טרינקעשיך צל"ה, סמ"ך סלעים, עי"ס
 גדיין, ע"כ. ע"מ משמע מילקוט שמעוני הכ"ל שצמלת קשיטה נרמז ג"כ
 כנש, אם שהדבר נקבה צלששת יחד, או צאסד מהם דווקא, ויוכל
 להיות מפני שזמנים קדמונים היה כל רכושם צמקיה אשר על כן ערצו
 כל מערצם וסחורת ידם צחליפי המקנה. ואולי מטעם זה יסדו ממיח
 לשון רומי לתרגם. את מלת כסף צמלת pecunia, לפי שגבולת
 ממלת pecus שפירשה צלשונינו מקנה — וא"כ מלאתי חצר כאלון
 צפי' מלת קשיטה לצעל הקאנקארדנלי, ולע"צ זקנים, וטעם
 זקנים יקח. —

מהג"ל

החספות ותיקונים לתולדות רבינו נתן בעל הערוך ושאר גדולים שנדפסו בשנה העברה.

להערה 4) צענין ספר השאלות שנידחו שנתקלד וגם שרז דצדי
כ"ג מלוקטים מדברי השאלות, מלאה עפה יותר שיש
לתקן לפעמים דברי השאלות שנשחתו ונתבלבלו ע"י הקצור. ע"פי ספר
הלכות גדולות, וגם שמואל כד כספר ה"ב דר אחאי בעל השאלות
צמחו. יענין בשאלות סוף פ' מגורע דרס לדיך חילו. היכא דאיכא
משיכלא דמיא מהו למישך אינש ידי' וכו'. ח"כ אובל מחמת מאכיל לדיך
מנ"י או לא וכו' ח"כ מאכיל לחצירו וכו'. ח"כ דאצוה דשמואל וכו'.
זהדבר תמורה שם שפוטע רק צפיה אחרונה ומראשונה לא ידבר עוד.
וצהערת שאילת שלום שם (ס' ז"ל) זה לשונו: דוגמתו לא מלאה עדיין
בספר הנורא והקדוש הלצה דישמר דרס לדיך ולא יאמר עליו ח"כ או
ח"כ וצלתי ספק דחסרון צפנים יש בלן צקלקול הדפוס עכ"ל. ומעתה
דאם פלא שזה"ג (סוף פ"ו מהלכות צרכות) מציא מתחלה לשון השאלות
שמקודם שם וכד משי ידי' וכו' ואח"כ הצעים ראשונה שלו וכתב ח"כ:
ואמר רב אחאי ש"מ מדקמיציעא להו לדבן הכי ש"מ פשיטא להו
זכו, ע"ש בצדיכות פשטות צפיה הראשונה מפורש צמס דר אחאי מה
שחסר לפימנו בשאלות שנתקלדו. ולענין מה שכתבתי שם שלא נמלא
בשאלות דברי צע"ה פ"א דמו"ק שמיא צמסו ידעם ועחי' מלכו
צמח. הכה הראוי עלם משיכל וחרון שמיא כן צפ' מלדע שם. אכן
צנף הענין לא תזיק סתירת דא' וכו'. יותר הראיית שם קיימין גס דא'
החדש שהצאנו כעת מציא הדבר לדי צירור גמור שהיו שאלות גדולות
צקטנות ולו שצדיח הן הקטנות.

להערה 5) צין התיבות שנשאלו מיתר פליטת ל"ה אע"פי שלא
נמלאו צתנ"ך יש למוות עוד שם מרדע שאין לו מקור
צמס לשון והודעתו עברית גס משקלו על משקל צפרדע, ועיין
ליקוטים מפירושי הר"ח על התורה (פ' צא) ומה שהעירותי שם על
תל"ה ז.

להערה 11) צענין ערוך של דר נחח לדיך לחשוז לספרו מה שנמלא
צטעה מקוצרת (על צ"מ ס"א ח') מתשובת דר נחח דר
פלגיו בלח פידוש על את ונוולא אחי שצילדורו את ויהו (כמו שפירש'י
שם צמס תשובת הבאונים וכוונתו לדר נחח עיין דשימת מליס לתולדות
בעל הערוך ערך נוולא) ומציא שם ג"כ מהא דמיה (צ"ה צ') דאמר
ד' צעירא סנא ונוולא הוינא יתצו קמי' דר'י (ולפימנו שם סנא ויהו)
וכן מדיש פ"ז דביטק יומא חד הוי יתצו איהו ונוולא צציתא ל"ל שלמה
ואשמדאי צלנר, (ולפימנו שם הוי יתצו צלחודי) ומה נראה שחלו ידים
צאיזה מקומות צתלמוד והחליפו מלות קשות צמוצנות כמו צדקה שם
שהעמידו

שכפחיו נחקוס ומוולל מלת וזאל וצניעק שס השמיטו המלה כל עיקר:
ודע שמוצא רב נמצא גלון צערך מבל ג'.

להערה (12) צאלפ"א צית"א דר' מכיר, כתנתי שס דנהידנא שרליתו
עוד מוצא ממנו צספרים. ועתה מאלתי מ"ש על שמו

צספר הישר לר"ת (דף נ"ח צ') פירוש מלת עדשים (סוף ע"ז) שהם
אזנים גדולות או ריחיים שמונחים על הדפין והקורה מכזבת עליהן.
ושם צס' הישר כתב וגם צערור כן. ע"כ. וצאמת נראה כן קלת צערך
עלפחא אולם צערך לולב צסס דצינו גרסא פירוש עדשים הוא הגת עלמו,
ופירוש זה סתר לר"ת שס וכתב ואין לפרש שעדשה עלמה הוא הגת.
ומזה נראה צציאור של' מכיר עזב לפעמים את פירושי אחיו רבמ"ה,
ולכן אפשר שהיינו יכולים למצוא צא"צ שלו מה שלא נמצא צערור של
דצינו נתן תלמיד רבמ"ה. אחר שכתנתי זה צא לידי מנתב מחכס עמנו
דאקטאר לית צצולין והעירני ג"כ על דצרי ס' הישר. והוסיף עוד
מהא דעירוצין (כ"צ א') שאציא דש"י שס מה שמאל צא"צ דר' מכיר
פירוש על מלת קורמי שהוא במי לח כי עקרת להביא רכיבא דלית צ'י
וטחמי לי' ועצדי ריפתא ע"כ וגם זה אינו מוצא היטב צערור.

להערה (18) צצאור הכונה של ארץ האי אס ד"ל האג או ענגלאנד,
מאלתי כעת צסמ"ב (ל"ת הלכות שצת) ולעצור יס

האי שקורין אינגליטירא דרך דייפ"א דגילים לעצור ציוס א' כשיש להם
רוח עוז ע"כ. ונראה שצ"ל דייפ"א צדלית והיא dieppe צלפונית
מערצית לנורמנדיא.

להערה (24) לריך לתקן טעות הדפוס נחתלתה שצמקוס וע"ט ע"צ
שורה ט' צ"ל וע"ט ע"צ וכו'. ועוד שס (לך 30 שורה

(10) צמקוס שכתמנה לבאח ד"א תק"כ צ"ל ד"א תקכ"ו. ושם עוד
(שורה 13) צמקוס וקסה הדצר צ"ל יקסה הדצר.

להערה (29) אלל רב עמרס באח לריך לתקן שצוס שס (לך 37
ד"ש העמוד) שצמקוס אלף וקפ"ט לשטרות צ"ל אלף

וקס"ט לשטרות. ועל הראי' שס נגד הראצ"ד הלוי צסדר זמנים של
הגלונים ממנו של רב עמרס, יס להוסיף עוד דאי' נגד סדר המקומות
סלר, שכפי דצדיו הי' רב יעקב מנהר פקוד באח צפומצדיתא דדור השני
של גלונים, נגד אגדת רש"ג שמעמיד רב יעקב הכהן מנהר פקוד לבאח
צסודא, והנה מוצא צכפתור ופרח לר"י הפרחי (פער') תשובה מדצינו
יעקב כהן ד"ש מתיצבא דמתא מחסיא והיא סודא.

להערה (30) אלל רב נחשון באח. יס להוסיף שנמצא ממנו צספר
צצדונות על שמו עיגול דרצ נחשון באח. ולא דליתי

עוד צצוס ספר אקד מוזכר ממנו ולא ידעתי המקור לצעל עצדונות. גם
מציא הדצ המקוצל צעל עצדנת הקדש (חלק היחוד פ"ח) את רב
נחשון צין הגלונים צעלי הקצלה. וזה הי' מסכים קלת לדרכו צטעס
מנהב מילת קטן שמת תוך ח' ימים שהצאח שס על שמו. אכן נודע
השתדלות של אלו צעלי הסודות למנות צין צעלי צדיתס כל קדמון וגאח
אע"פי שלפעמים משענתס דלח מאלד, ולכן גם אלל רב נחשון הדצר
עוד צספק גדול ולא נמצא עוד צמקוס אחר מוזכר ממנו איתר דמו
שורה על עסקו צדיעה זו. וגם טעס המנהב המוזכר אינו מוכיט

עוד

פד היעז על דרכו, שמלמתי כעת צערי לך (שער ה' דינו מילא ס' ה') תשובה תתנו על ענין זה צעמנו ח"ל: "ודאיתתאליה קטן דשכיז צגו ח' ימים הכין חזין ללא לך ללמיהלי' מ"ט וציוס השמיני למד דחמנא ואי מהלין לי' על קברי' כי היכן דנהיגין ל"ז לצדוכי דמחתך צצסר הוא ואס מצרך מוילא ש"ס לצטלה" עכ"ל. מזה נראה צעליל שמה שמתן טעם בתשובה אחרת המוצאה אללמ על מנהג זה דכך מרחמין מן שמיא והוי תח"ה וכו', הוא דק לרנח השואלים ולי' לא סצירא לי', וכותב כלן מתחלה דעתו צצאור ללא לריך למימיהלי' וכו' ואי מהלין לי' כי היכי דנהיגין (ד"ל נגד הדק) מחתך צצסר הוא והמצרך מוילא ש"ס לצטלה.

להערה (31) אלל רצ סעדי' גלח לריך לתקן שס (לד 38 שורה ט"ז) שצוש צצמקוס אל"ף דל"ת ערצי ז"ל אל"ף צי"ת ערצי.

והנה שמחתי מלך שנתלמח לי מה ששערתי והוכחתי צהערה (1) לתולדות הכדפסת צצכורי העתים לשנת תקפ"ט, שט"ס נפל צספר אמונות ודעות (סוף מאמר ח') וצמקוס ד"א תרל"ב ז"ל תרל"ב. ועכשיו צא לירי דשימה להחכם המלומד דע דאססי על סדר ח"צ מרדו חכמי ישראל המפורסמים, ואמר שס אלל רצ סעדי' כי מלא צלחך מקוציו (של דע דאססי) ס' אמונות ודעות כ"י המובה היעז והי' כתוצ שס ד"א תרל"ג. ועוד שס (הערה 18) כתבתי שיש צצכדוכי עוד חזיה מקוס שמוצא צו ס' השטרות של רצ סעדי', ועתה מלמתי צצט"ה (ריש צ"מ) ח"ל: ומסתצרה דליתא למאי דאמר רצ סעדי' גלח ז"ל צצצור שטרות צהחוק כפרן שנגדו נצצו וכו', עכ"ל. ואמרו לי כי צצידוכי דמנ"ן על קדושין מוצא עוד ס' המתנה לרצ סעדי' ואולי הוא חלק מספר השטרות. ואחרות סדר התפלה שלו הנה נמלא עוד כ"י צאור הספרים של אקספארד צק קוצלי האטינגר מומד 488 והתחלתו נשחתה. והוא צלשח ערצי דק התחלת כל תפלה צלשח עזריות, ונכתב מר' יוסף רצ יפת שנת אשע"ח לשטרות, וצסופו נמלאה תפלה מרצ סעדי' המתחלת אמה אחד כוללת ט"ו עלים והיא מדצרת מאחרות הצורא ושהוא צלתי משתנה (זולף צאור הספרים ח"ג) והנה זמן הכתיבה הוא מאוחר קצת יותר מדאי, שעולה לשנת ה"א רכ"ו ואפשר שלא היו כותבים עוד אז צלשח ערצי. ואולי ז"ל תשע"ח ליצירה ונכתב דק ע"ו שנים אחרי מות המצצר. והתפלה צסופו היא צלי ספק אותה שדצרתי עמנה צהערה 21 לתולדות רצ סעדי' שהיתה נמלאת צצחצור ספרד הישן. וכפי צכדוכי התחלתה צלמח אמה אחד. וצצצד הירדוי אשעמו מכל עס שיחסמו אליו, עיין מה שנסתפקנו צזה צתולדות רצינו נסים (הערה 30). ולענין דרכו לקצ כל ענין אל השכל כפי מה שאפשר ע"ש צתולדותו (הערה 42), יש להוסיף שאע"פי שאמר דמזס על הקן שצצו עזר מה שימלמו צו ח"ל, הנה צצד הלדיוקו אדוכונו הרמז"ס ז"ל צה צלגרת תימן שלו, ודאי להעתיק כלן לשונו מפני שכולל ג"כ שצחי רצינו סעדי' אשר לא ימעט ערכס ציאלס מפי אדם גדול כזה. ואלה דצדיו: אלל מה שזכרת מדצד הקיאים ומה שצאד רצ סעדי' ז"ל צהס, תחלת אמה שיש עלין לדעת שהקן על דרך האמת לא יתכן לשוס אדם לדעת אמתו לעולם וכו', ואני כדח את רצ סעדי' לכך זכות ונאמר שמה מה שצציו לענין זה ואש"פי שהי' יודע שהמורה אסרה זה, לפי שהיו צמי דורו צעלי סצרות דצות נשחתות וכמעט שחאבר תורת ה' לורא

"הוא ע"ה, לפי שהוא גלה מן התורה סה שהי נעלם וחזק ממנה
 "מה שנדרלדל, והוריעו בלשונו ובכתבו ובקולטמו, וראח בכלל מה
 "שראה ברעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקצים כדי לאמין
 "אותם ולהוסיף על תחולתם, והוא התכוון בכל מעשיו לשם שמים,
 "ואין לטעון עליו על שטעה בחשבוניותיו כי כוונתו ה' מה שאלמתי
 "עכ"ל, והבן עוד חכמת המצ"ס שהשכיל נדבדים הללו להכדיק גם את
 "עלמו כמה שלבסלה שס ילך צדק רב סעדי' אשר התלונן עליו בתפלה,
 "ויעמיד רמזים לזמן הקץ, כפי מה שקבל מאזני ואזני מאזני אצוי עד
 "תחלת הגלות של ירושלים, ואין ספק שחשז את דורו כדורו של רב
 "סעדי ומעשיו כמעשהו הכל לש"ס. — ולענין החדשים על מספריו
 "אותיות שנתורה העירני חכם עמנו דאקטלר לית צמכתו אלי, שלמים
 "פחנו דק מד' סעדי' בן צכור שור כמו שדרש צסוף ספר נוצלות חכמה.
 "והנה גם אחי ידעתי זאת, אך מעט עיון יותר שס נדברי המדפיס אחר
 "סיום החדשים, הורני שהוא רב סעדי' גאון ע"ס שכתב כ"ז הוגה ופודש
 "מדי' ר' אלי' המדקדק המפורסם והוא כתב שנמאלו צו מלות חמורות
 "ודרות מאל' אשר לא מצני ישראל הרה, ושכדמותן נמאלות בספר האמונות
 "שחבר רב סעדי' חנ"ל, עכ"ל. ומאלתי ג"כ נרשימת גדולי ישראל של
 "דע דאססי חושב צין ספדי' ר"ס גאון חדשים אלו, ואמד שהדפיס ר'
 "אלי' צחור צסוף ספרו מסורת המסורת ע"כ. ונדלה שסס פירשס ג"כ.
 "אך לפימנו צמסדות המסורת ר' זולנצאך לא נמאל דבר מזה. ומזה
 "נדלה ג"כ דרני המדפיסים שכל המאמר צהס מחסר איה דברים מן
 "הקודם לו. וענ"פ מצודר שמה שנקרא שס בתחלת החדשים ר' סעדי'
 "בן צכור שור הוא כינוי מאיה סופר לאזני הגאון שהי שמו רב יוסף
 "ע"פי צרכת משה ליוסף צכור שורו הד' לו. עוד העירני החכם לית
 "צמספר תימל (ד' ק"צ צ') מוצא פירוש רב סעדי' על עזרא נבר מה
 "שחשבתיו צין פירושים הגלתי מוצאים צמנו.

להערה (32) אלל רב שרידל. ע"ס מתכונת רוחו שמתניע ליהס
 לשיצות צצל ארץ מולדתו וניחוד לפומנדיתא תקום ושיצתו
 קרימס רבה צמים מדורות עולמים כמה שהסתלל להחזיק משפחתו
 מורש דוד. ויש להוסיף על זה שכן התלמן ג"כ לרומס כל פסקי
 הגאונים ולהעלות כל דבריהם צעניי החכמים כמו דברי חז"ל בתלמוד.
 יעויץ צתצותו הנמאלת צריס ספר סעדי' דק אשר לפי דברי המג"ה שס
 היתה כתובה בתחלת הספר כעין הקדמה לכל התשובות מהרבה גאונים
 שנכתבו אח"כ. ח"ל: "ושאלתם דלית צניינו תלמידים והס שועלים
 "תקנים דלית צהן משאלי וחולקי' ואומדי' על הגאונים עמודי עולם
 "מנין להס דבר זה ומוליאן ספריהם, והס לא יצינו פועל ה' ומעשה
 "דדיו, ולא השיבו אפילו דבר קטן ממה שהציג תלמוד מתלמידיהם של
 "קטן צגגאונים, כדאשכחן לחד מן הגאונים צתר דנה נפשי' אשכחן צי'
 "ואמר האוא צנרל לטז כל הויי דרצק קדמאי דל עס דל וסית סדרי
 "המשה דליתגניזו מיומי הלל ושמאי וכמה עניני דלית לך שיעורא/
 "ואפילו צמתיצתא דרקימל יסדרתן הלכה כמותו, ואין צאין שועלים
 "אשר לא ראו מאורות וחושצין לאמר סרה-על עס ה' ועל נחלתו, מי
 "שהיף פולסר נפי כל התלמוד ועמד על כל מה דהוה מיומות יהושע צן
 "צן אים מפי אים הלכה למטה מפי, ואומרים מועה על תלמוד קטן
 סצקטרי

שנקטני הבאונים, כי כולם דברי חלקים חיים ואפילו במדרשו של משה רבן של נביאים לא ידחו אותם ממקומן. וחכמתם ופולסם הוא הדבר אשר צוה ה' את משה, ואע"פי שאומרים הכי הוא ואין מציאות דא"י, צאצא מקום הוא, אין לחוש על דבר קטן וגדול. וכל החולק על שם דבר מכל דבריהם בחולק על ה' ועל תורתו. עכ"ל. — ולענין דפנו דרך צעלי הסודות מאלתי עוד נספר שומר אמונים (ויכוח א') שמצא תשובה מרד שירד ורצ הא' לחכמי פא"ס שאין הדברים (כל הידוע שיגור של יוגר צדאשית) כפשוטם אלא הרי הרים של צפוני חכמות גדולות תלויים בהם וכמו שהוצא לשון זה בספר תורת העולה ח"ב פ"ב מכ"ל ואין צדיק כעת ס' תורת העולה לעין זו:

עוד יש להוסיף מ"ס הרצ להזכרהם (בסדר הפרשיות) נסס ר' שמואל צ"ל בדשם שצעת נפטר דב שירד קראו צלותו שצת יפקוד ה' חלקי הדוחות לכל צד ובהפיעדו יקדצו ימי דוד למות, וצמקום פסוק ושלמה וצ על כסא דוד אציו קראו והאיו וצ על כסא שירד אציו ותכנ מלכותו מאד.

להערה 37 לדיד לתמן שגש צמקום צן דודו שג דש"י ז"ל צן דודו של דש"י.

להערה 40 אדות ד' יונה צן גנאה, שמחתו מאד שמאלתי השערתי על קדימת זמנו צתחלת מאה התשיעית, מצולפת

בהקדמת ד' שלמה פרחן לספרו המספרות שצא לדי אס"כ כ"י נצדס צלל בוף החצור. ח"ל ס: "ועמד אחדיו (אחרי ד' יהודה חיווג) ד' יונה ז"ל הידוע צן גנאה והלך על שצילו ולמד דצדיו ומלא כי לא יספיק אותו כספר (של ר' יהודה) לשום אדם ומלא לו תפיסות ושכחה ושגבה, למפיך הולך לעשות ספר קרא אותו מוסתלה"ס (ז"ל מסתלה"ק המוצא אצלנו סס) והי' דודו אדם גדול ושמו ר' שמואל הכניד ז"ל חרה לו מאד על שתפס את דנו וגילה גנותיו וסחחותיו ומה שהסג (ומהר להשיג ?) על דצדיו, הולך עוד ר' יונה לחצר ספר להציא צו דאיות, כי מן הדק עשה כל מה שעשה, יקרא אותו ספר תשיר (נדאש שהוא ס' הקידוצ והישר המוצא אצלנו) והי' צימיהס ד' שציה הקטן ז"ל הצן, מצדריהם ובו" עכ"ל, והנה ר' שמואל הכניד ז"ל נפטר בנת תתע"ו וגס ר' שלמה הקטן שהוא צן גצירול הי' חי צתחלת מאה התשיעית ותצדרו דצדיו צאץ ספק עוד. ולענין דציו צחיי צעל חו"ה שמציוו הראצ"ע, עייק עוד צפידוסו פ' האציו על פסוק אני אמיט ואחי, ודב צחיי (בפי נוסחת צעל מק"ח סנדפס צפוי עלכו ולא כפי נוסחת שלפנינו שכתוב כאן צמקום דב צחיי דב האיו) אחר כי לא הולך הכתוב לפרש דצדי העו"ה כי הי' ידוע צהעתקה ע"כ. והוא צאמת צחו"ה (שענ הצטחק פ"ד צחלק הי') ע"ס ומהס שגמול עשה עושה הי' מקובל ובו'.

להערה 44 צענין המדרשים הראני העלם המשיגל שהזכרתיו למעלה, שמצא דש"י צדיס חגי ועוד צאצא מקומות

גס ויקרא דבה, וא"כ שוב צזה לרש"ס נכדו והוצד צעל העדון שלא דאו בולס דק צ"ד וי"ד. אך הרמז"ס הוא שראה דק צ"ד לצדו. וכן מאלתי גתה צסוק ספר הי' צחשצו כל ספרי ח"ל שגמלחו צימיו מדרשים דק צדאשית דבה ועל שאר חומשי תורה מדרשים מכלתא ותו"כ יע"ש היעצ

ני הרצה יש לדקדק בדבריו. אכן מה שהראני עוד דרש'י פ' וילא (על פסוק ע"כ קרא שמו לוי) שכתב ויש מדרש אגדה צאלה בדברים דנה וכו'. אין ספק אצלי שאיזה שנוש נפל שם, והנה העלם חפש במדרש שלפנינו בכל ספר דברים ור"ל צאלו הענינים יש מדרש אגדה, והוסיף לזיה סופר מלת דנה. וכבר דברנו על צעל הערוך ורש"ם שלא דאו וגם לא ידעו ממ"ד יותר מן ספר ח' וב', ואילו ידע רש"י ממדרש דנה של אלה הדברים עכ"פ לא היו נכדו הרש"ם סותם וכותב על גילת אגדות, צראשית דנה ויקרא דנה. ויתכן יותר עוד שכיוון רש"י למדרשו של ר' משה הדרשן צאלה הדברים שגם מדרשיו היו נקראים דנה דק צהרש שמדרש דנה שלפנינו הי' נקרא זוטא ושל ר"מ הדרשן. צנתא. וסויע לנל זה לקמן (להערה 47) אצל ר"מ הדרשן: עוד הראני צשאלתות (סוף לו) מוצא מאמר ד"ל כל צור מלא שצמקרא צלור המדינה וכל צר חסר צדומי המדינה הכתוב מדרש וצהבהת הגאון דר"צ מרשים שם מ"ד ואדא פ"ט ע"כ. אולם כבר מוצא מאמר זה צערוך (ערך צר ח') משלשה מקומות היינו צ' פעמים מילמדנו וצ"ד פס"צ (אע"פ שלא מלאהו שם צצ"ד) ושמעתי עוד מידיו חכם גדול מהור"ד נחתן הכהן נ"י שהוא כמסתפקאם לא כיוונו צה"ג ורמז"ם צהצואם דק צ"ד לצד, לאשה מדרש או מכילתא 'שהי' כולל הלכות ודינים ואינו היום לפנינו. אכן מלצד שצמעת כל המקומות שצוא צעל הערוך מצ"ד מלאים כלם צמקומם לפנינו, אך גם צה"ג צעלמו הקדמון הרצה מאד צומן יותר מכל אלו שהצאנו כתב (סוף הל' יו"ט) תאני צצראשית דר' אושעיא וקח זה הקינרם ודרדר אלו. עכציות עכ"ל והוא לפנינו צצ"ד צמקומו. ומה שקוראכו כאן צראשית דר' אושעיא הוא הוא, שעל שמו נקרא ג"כ מדרש דנה והוא צעצור התחלת המדרש ר' אושעיא רבה פתח. ולמתקש עוד נאמר שע"כ מדרש דר' אושעיא אינו אחד זולת צ"ד שכן לא יחשצרו צסוף ספרו כנ"ל. זולת זה יש לנו עוד הרצה דברים על ענין המדרשים דק אין כאן המקום להאריך יותר.

להערה 46) לניין דנינו ליאח או ליעונטין דנו של רבמ"ה יש ל"אסוף מ"ם רבמ"ה צעלמו על דנו זה, צתשצתו הצמלחה צסו"ת מהר"ם צצ"צ (ד"פ סי' דס"ד) ור"ל: "מפני שר' ליאח דני שלמדני דנו צתלמודו זל"ל חכם מופלא וכו' ואם צתלמוד אינו ומסוצא אינו (נ"ל אנו) רואה את דברי ר' ליאח שמסר לי כי מופלא צדורו הי' ואחרי דבריו לא יסנו" עכ"ל. וכבר עוד דנינו ליאונטין צמקום אחר. עיין ראצ"ן (דף קמ"ג ז') צתשצות הרש"ם אליי. חתן לדנינו ליאונטין ראש שצטי ישראל הממולא דוח חכמה וצניה ע"כ. ולא ידעתי הכוונה צצממת חותנו של הראצ"ן הי' שמו ר' אליקים צל' יוסף ע"ש (סי' ה' י"ט וס"א) ואם גם נדחוק לומר שהי' לו מקודם חותן ר' ליאונטין הנה לא יסכים הזמן שר' ליאונטין דנו של רבמ"ה יחי' חותן הראצ"ן צן דורו של האחים רש"ם ור"ת. ולענין שלא הי' רבמ"ה דנו של רש"י עיין עוד הבג"מ (פ' הגזל צתרא סי' י') תשצנה מרש"י על דבר אדר"ג צענין גדול ומתיחס היטב אל רבמ"ה צמה שאידע לו עם צנו ר"ל, ושם תראה שרש"י מדרש צמנו כמו מאיס מוזר לו שהי' חי קודם לדורו. ואודות ספריו לדין להוסיף שצספר ועד לחכמים (מערכת ג

ב' סי' י"ד) כתב שגשגלי הלקט כ"י מוצא מדרגה ב"כ ספר פסקים לחיצות צפ"ע.

להערה 47) חלל דצינו משה הדרשן, לריך לתקן שם (לד 47 שורה י"ט) שגשגלי וזהו דא"י כמו לזקש שג"י לזקש עסק. ודע כי בספר ישועת משיחו להר"י אשכנזאל ז"ל הכתוב מחדש, מוצאים בהרבה פרקים עוסקו כמה מאמדים זרים מוצאשית דעה דתחא של ר' משה הדרשן, וזוהי שגשגלי צאספמיה הציאז' מנדינו כמה דליות מהם. והר"א ז"ל חמד שם חיה פעמים שלא דאבו מעולם. ושם קורא ב"כ לז"ר שלנו צשם צ"ר זוטא. וכפי הסדרה נראה שלא רק על ס' דלשית לזר חזר ר"ע הדרשן מדרש כזה רק גם על שאר ספרים. וזכר לזכר בתחומא שלנו (פ' האזינו) וכך נמצא בספר הרצ' ר' משה הדרשן. ודע מה שמצינו רש"י צפירושו לספרים האלו על שמו מלים כעין מדרש אשר עלי ספק על שם חזר מדרשים האלו ה' נקרא הדרשן. ומצאנו צו הרבה אגדות מקדמונים. עיין צפרת נשיאים וציסורו של ר"ע הדרשן מלאתי אל' פנחס צן יאיר נתנאל צן לווער השיאן. ענה זו ע"כ ולא נמצא לפנינו צמדרשים. ושם עוד הרבה דמים צמספרי הקדמות ומשקלי הקדמות וכדומה ומסיים ע"כ ציסורו של ר"ע הדרשן. וכלם נמצאו לפנינו צמדרש של פ' נשא האדון ובדול צכמותו יותר הרבה ממדרשי שאר פרשיות וכפי ההשערה לוקט כזר ב"כ ממדרשו של ר"ע הדרשן. וגם מה שמצינו רש"י צפ' ואלא אלה הדברים דעה (עיין למעלה מ"ש להערה 46) כוונתו לרעה של הדרשן כמו שקוראבו מהר"א ב"כ צ"ר דתחא ורש"י הסתפק צתאר דעה לזר ולא יקראבו דתחא צעצור שלא ה' לפניו מדרש דעה שלנו על דברים כנ"ל וה' די לו צליון שם דעה לדעת מענו שהיה הנודע לר"ע הדרשן. ואחרי שגזר הדליון שהשתמש ב"כ צמספרי הדקדוק של חכמי אפריקא צענין דרישת לשון ערצית. נראה שמדרשו ה' ילקוט גדול כולל פירושים פשוטים וגם אגדות הרבה ובהם כמה וכמה דים ונחשדים שלא נתקבלו ולא נודע מציין מי ילאו. ויש לשער שמפני הטעם הזה לא השגיחו חכמי ישראל על ילקוט זה להעתיקו ונטבע צים הנשי'.

להערה 49) הרא"י על מות דצינו נתן אחר שנת תתס"ו עת"ש צחיתת ספרו שנת תתס"ז שהיו חיים עיד אחיו וצית אציו חיה מדוקדקת לפי ההוכחה בהערה 2) שר' דניאל אחיו הצבור ה' מת כזר צעת כתיבת הערוץ שכן מציאו תמיד צהוספת ז"ל א"כ כיון ע"כ צחיתת הספר לאחיו הנעיר שה' חי עוד. אכן צכ"ז אשכנז עוד לקרוב שגשגלי היוחסן כתב שנת פטירתו רק ע"פי מה שראה שנת חיתת הספר כמ"ש בהערה 1).

להערה 60) לענין שכתב רש"י לשון שמעתי על פירוש צעל הערוך שגדלה מזה כי לא דאה לפעמים גוף הספר. מלאתי עוד צחולין (קל"ב א') פירש"י שמעתי משום דהעתי דברים כלפי מעלה צתענית דעני מיערל וכו', והוא צעך נוף. ועיין תשו' מהר"ס צד"צ (ד"פ סי' תשנ"ז) לשון ר"ת על השאלה אודות הערוך שנתמסכן מיד ליד וגם יד בו צאמלע. ומזה נראה שה' עוד ספר הערוך יקר וחשוב צלפת גם ציני ר"ת נכר רש"י.

להערה

להערה (94) צענין קוסי הצנת דצרי צעל' העדוך צעוך מרכוף
 סכתצ וז"ל המרכוף עהוד פידוש אמדו שמאלו תללים
 בליס צחק דוחה ומאלו צו פידוש זה הדצור סוסיס דצוגמיתל ודומס
 לאותה שגנסנו צלחתל דצי צר ליתל עכ"ל, הנה מאלתי אח"כ ש"ס
 בלן שצות צמלת צלחתל וז"ל צלחתל והצוונה למ"ס צעוך כלת פל הליס
 דיצמות (כ"ל צ') שאלמדו שס כלתל דצי צר ליתל ופידש שהיו נודעים
 לצעלי צמים גדולים והיו כלות הצנות מלויכות צצתיהס כמו כלות
 הצנים ע"כ, וכן הי' מפורסס סוסיס של לזיה אדם מלויין ששמו
 צר גניתל והי' עליו מרכוף כזה. ולפי"ז נתצאר החלק האחרון מהמלמד
 הקסה וכשאר עוד חלק הראשון צלי פתרון. וכאשר אמדתי זאת לאחד
 מידידי דצ מופלג צתורה וצשאר לימודים אחד לי שז"ל מאלו חלמוד
 כלים צמקוס חללים ור"ל שמאלו תלמוד על מסכת כלים שס (פצ"ו)
 נמאל מלת מרכוף ע"כ דצרו. והנה צעוך ד' וויזיו' ליתל חלמים
 צמקוס חללים, ובידסל אז קרוצה יותר להשערת השצוש רק למי העתקתי
 חללים ע"פי נוסחת העדוך ד' צאזול ומוסף ופידוש ר"ש לכליס שס.
 אח"ז מאלתי למי צפידוש הרא"ס שס סכתצ מצולל ח"ל. המרכוף פי'
 בלן שמאלו חלמוד ממסכת כלים ופי' סוסיס דצר גניתל וכו', א"כ
 אץ ספק עוד צצד ונתצאר גס חלק הראשון. ומ"ס פידש בלן צלי
 ספק אללי סניון לרצ הלוי הנודע למחצר פידוש על משניות סדר
 טהרות עיין תולדתו. וגס נודע שצמקוס סכותצים המפרשים צתלמוד
 בלן סתס כוונתס לרצ הלוי עיין קודס הדורות (ה' א'). והרוחנו
 צזה ידיעת דצר חדש שהי' נמאל צימים קדמונים תלמוד על מסכת כלים
 אץ לזיה חלמוד ירושלמי או צצלי לינו מצולל שס. וקדוצ שהי' ירושלמי
 מי רק צא"י היו נוהגין עוד קלת צדימי טהרה ולס צשאר אדנות. ועוד
 נשאר לפתור צעוך לזיה ארץ רוחה. ומלס שהרמ"ס השמיט שפי מלת
 אלו מחסוק ידיעת כוונתס.

לרשימת מלים המחוברת לתולדת רבינו נתן.

ארץ אגריאין. לריך לתקן שס שצוש צסופו שצמקוס Saloatico
 צ"ל Salwatice צעוך וכן לריך לתקן צעוך פדוקלום
 אללנו ע"ס.

ערך אפרהנג. גס שס לריך לתקן שצוש וז"ל שכן יקדלו לסופר
 (דצי) ולשופט (דאווער) ולענין מ"ס שס שאלל
 קדמוני העמים היודע לכתות הי' גס המתן חקיס ופקודות יס להוסיף כי

מלת מחקק לעד שנקדס כן השופט ונותן חקיס גס מטף אשר יכרה
 צלדן (צמדצר כ"ל י"ד) מפני שהיו נודיס וחזרתיס אותיות על האצנים
 צמטות כאלה צימי קדס. והמשפט הי' נקדס **מחקק**. (משלי ל"א ה')

וכן שומר מדגוס סודי ספרא, צלי ספק על שס שומר צלרמית וכן
 תרגמו השצעים ולותר אחריהס (שרייבער). וצד"ב (כ"ו י"א) נמאלו
 סופר וצדער סמוכים הכותצים מספר הלכא.

ערך

ערך היות דאזי ורנא. פירשתי עשרה חונא גלגלית וסחית
 פמורה שכל ורנא, ורנ"ל פשו עשרה זה פעל ואמרו היו זה
 ד"פ בחסדון המ"ן מן השם כמו שיפילו המ"ן מרחק וזנן אע"פ שהנזל
 יש ציניהם ע"כ ונכתב לי על זה מלת החכם החוקר המעורר להלל מ'
 שמואל דוד לזאטו מ' פראפססור נקאללעביוס ראציניקוס אשר צעד
 פאדור, שאמרו שהמ"ן צמלת הונא היא ערשית לא יתכן להפילה משא"כ
 צמלות רחמן וזנן שהמ"ן מן הן רק סימני התלד. והשגתי לו כי גם אני
 כוונתי לחילוק זה צמה שכתבתי אע"פ שהנזל יש ציניהם. אולם אעפ"כ
 לא נסתפקתי ואיני מסופק גם עתה שרנ"ל לא השגיחו על זה אם
 האות היא ערשית או לא רק אם תפול לפעמים אז התירו להם צנקל
 להפילה כחפזם וכן דרך כל הקדמונים צדקדוק. וכבר הדלתי צמלותות
 הקליר (הערה 8) מהם כעין זה על רש"י, ר"ל צנ"ן ערשית של נשק
 ונשא סקדאה יסוד נופל לפרקים ואשה אחת לנ"ן של ומלתם שאינה
 ערשית כלל, וצדק זה הלכו ג"כ הקליר והערוך יע"ש היטב. ואין
 לפעל היו צה ד"פ צה"ס פירוש אחד רק כמ"ס, וצולה יפה לפי"ג ג"כ
 פירוש היות דאזי ורנא. והוכחתי לנאזר כל זה כאן בעצור כי גם
 החכם הגדול סופר מהיר מ' מרדכי יאסע נ' מצדקן הודיעני צה"ס אש
 מצין ממידעיו אשר השיב ג"כ על עוד זה וגם על עוד שזה, ואע"פ
 שלא צאז דצרו צמייהם צלי ספק שכיון כאן לדברי רש"י לזאטו,
 ולכן פשוטתי זאת תתייחס גם אליו. ועיין צסמוך ע"ש לערך שרש.

ערך סף. צמקוס ורנ"ל מעורר סף ל"ל ורנ"ל מעורר יסף.

ערך פרא צמקוס parum ל"ל parum.

ערך שרש. כבר אמרתי כי איש מצין צלשונות השיג על דברי צערוך
 זה אך לא נתבאר לי מה השיג. והנה אודיע פה לכל
 קוראי מעשרותי כי אין עמדי מדרשי מלים צלשונות קדם אשר אובל
 למנא צהם ציאור כל מלה ואוראתה צכל צד כלאוי. ואני יושב צנקה
 ארץ לפון הרחק מעדינות אשכנז ולרפת משכמת החצמה מוזן רצ
 אשר שנה צנה יוסיפו סס דעת צכל מחקר ותושי ורנא מצדרי ספרים
 חדשים צכל ענין וציחוד צדרישת לשונות קדם. ואין אחי צציתי רק
 מדרש מלים הקצר מהחכם יאהן על מעט תיבות הנמלאות צדוגמאות
 לשון ערבי שהדפיס. וגם צאולר הספרים של אקאדעמיע דפה נמלא
 רק מדרש מלים אחד על לשונות קדם מן קאסטעללי, ולא יותר. המדרש
 מלים של החכם דע ואלי הירפתי לא רחיתי מימי וכן שאר המצודים
 המתחדשים צענינים אלו, ולכן אם אעזב את לצי לנאזר הודלת חיזה
 מלה תלמודית ע"פי לשונות קדם הקדושות, הנינו נוסר מאד ומשים
 עין צל אכשל, ואצקס לי משען ומשענה צדצרי חכמים קדמונים אשר
 ידיעתם צלשונות ההן נתצדדה לי, וככה נהגתי צכל ספרי ערך מלים.
 וכן עשיתי כאן צמלת שרש. בעתקתי דברי דצינו נתן צעל הערוך
 הכודע לי למצן גדול צלשון ערבי, וכן הרד"ק המסכים עמו, כי גם
 זאת ידעתי אשר כל דורשי לשונות צימינו עוד לא הגיעו אל השלמות
 לדעת יותר היטב הודאות מלים מאשר ידע חכם שה' מי לפני שצע
 מאות שנה צעת אשר נכתבו עוד ספרים צלשון ערבית. ובאן מלאתי
 און

אין לי עוד צחצור קאסטעללי שכתב צאט און סינה שיקדא חתוך גוית
האלס לאנדס (סענידען) אלשרא. עוד כתב שס שכן יקדא צאר שות
מנען וכתות וזה מצולא בדברי בעל הערוך. ונדאה ש"ד בשאלה צא
הולדת מלך א ג"כ על שכינה עם צתולה ע"ס.
ברשימת אנשים ערך בעיה נריך לתקן שצוט שצמקוס תיבות הנמלאות
צירושלמי צצ"ת הן צצצלי צת"ס ל"ל להפך תיבות הנמלאות צצצלי
צצ"ת הן צירושלמי צת"ס.

לתולדת רבינו הא"י גאון.

להערה 1 אודות גדולתו צעיני אנשי הארץ עיי' מ"ס למעלה
צתיקונים (הערה 32) של תולדת רבינו נתן מה שהעטירו
צצצת שמת דב שרירא שצמקוס ושלמה נאז על כסא דוד אציו קראו
והא"י ישב על כסא שרירא אציו ותנח מלכותו מאד.

להערה 4 נריך לתקן שצוט שצמקוס יהי' מנוי דב הא"י לאצ"ד
צאמצע שנת דל"ד ל"ל צאמצע שנת דל"ז.

להערה 7 שהספיד עליו הרב ר' שלמה זון בציורל צשיר, יש להוסיף
שבס רצינו חננאל הספידו צשיר. יעויין ליקוטים מפירושו
על התורה סוף פ' ויחי עם הערתי.

להערה 8 אלל רצינו שמואל זון חפני. נריך לתקן שצוט שצמקוס
ואללי קשה להאמין ל"ל ואללי הי' קשה להאמין. ויש
להוסיף שהרבה תשובות נדפסות ממנו צשערי נדק וכן מושכלות צסדר
הדעיונות. וממה שקוראהו רצינו הא"י צסתם דב שמואל באון ז"ל ולא
צצס חותמו נובל להוליא שלקח את צתו אחרי מותו וצעת כתבו
התשובות ההן לא הי' עדיין חתמו, אך עכ"פ נפטר צצר שכן יוסיף דב
הא"י עליו מלת ז"ל צצרי המקומות שהצאנו. ואחרי שרצ הא"י נפטר
דק כחצעה שנים אחריו (ס' הקצלה) א"כ כתב תשובות ההן צעת
הגיע צצר לזקנה יתירה ועכ"פ צשהי' זון ס"ה שנים ויותר ולכן אפשר
שימעט קלת הפלא אם הוליא אחיה דצרים קלים נגד דב שמואל וצכלל
נגד המדנים לקרות צספרי עכו"ס, כי לרצ המצטייד לאורה דחוק
(לעולם שכולו ארוך) יחפש צחדריו וצדה הללא כל הנחשד דק מאותה
צעניו. וגם כח התשוקה נחמד אז ויתרלו חתחתים צדרכים המוצילים
אל המערה ונדלים כלס צחוקת סכנה, יעויין דצצרינו ראש מחצרת זאת.
אולם מאשר לקח אח"כ את צתו של דב שמואל נראה שצצ"ז צצדהו
צצצו. — ולרעת יותר צדור דרכי ר' שמואל זון חפני צאבדות וצמדלות
הנציאים יעויין תולדות רצינו חננאל (הערה 14) ורצינו נסים
(הערה 11).

להערה 13 מדרך דב הא"י לקרב האבדות אל השכל כפי מה
שאפשר. עיי' עוד תולדת רצינו נסים (הערה 11)
פירוש הגאון על תפשו הקצ"ה למשה כרי שלא יסתור שקול הדעת,
אמנם

החכם כנגד זה דעמו צדקת הפנימים. שהיא צדקת עין ממש ולא צדקת הלז כגד ר' שמואל בן חפאי ורבינו חננאל, ובהה הפדש צינו וצין אלז החכמים ז"ל גם צדקת הדקיקים שאינם נביאים, עיין בצאור תולדת רבינו חננאל (הערה 14 15) — וצדק ס' שערי שצעות שקוראהו ר"י צד' ראובן אלזדלנוני, הכלל והשדשים לשצעות צריך להוסיף שגם הרמב"ן צמלחמות (פ"ו דצ"ק) לענין ישראל שאנשו עכו"ם קורא לחיצור זה של הגאח ס' שרשי שצעות. אולם הוסיף גם זאת צדקתיו צהן מפרש ע"כ. ולא ידעתי לאיזה חדוים כוון. אולי נמלא כן צדקת מקום צשירי מוסר השכל.

להערה 24) אלל ר' ינחק צד' ראובן אלזדלנוני. נראה שיש צידינו עוד ממנו שרי פייטנים נאמרים והם (לפי ח"פ) באולה לשצת ה' אחד פסח המתחיל יקוש צעניו, ואהבה לשצת שלפני שצעות המתחיל וינה יעלה חן. והנה צשניהם חתום צדקשי חרות ינחק. אך צשני יתכן למלא צסופו גם בן ראובן לזה. צחוכה, נדיבה, ריעתי, אשל ואלי, כ"י לשצעתי, וצריך למחוק מלת הן צתחלת חדו האחרון. וכינר דרך פייטן ספרד צשניהם וצינח דרך ד"י צד' לסיים כל חדו צמקדא הנאות לענין כמו צדוגמאות מאזהרות שלו שדקיתי מהם צדפוס ומהם צכ"י, וכן צשני פיוטים אלו וצפרט צפיוט יקוש צעניו, לוקחו פסוקים רחוקים ונאים הנה כדצקים ומותאמים מתחלתם לנושא המצוקה.

להערה 26) שמחתי מאל, כי הצדיעני חכם עמנו דאקטאר לינו אשר נצדדה אללו השערתי כי סדר תגאים ואמוראים של רב האי הנמלא צאור הספרים של ר"ד אפענהיים הוא אגרת דש"ב ציוחסין. וכפי הנראה ראה הוא גוף הכ"י. אך לר לי שלא עיין היטב ולא הודיע אם נמלא שם איזה נוסחאות ישרות אשר נשמצשו צדפוס כמו שצדדתי צתולדת רבינו נתן (הערה 32).

לאחר עשר ספרים של רב האי צריך להוסיף עוד. י"צ) הלכות תפלין כ"י מוצאו צשיורי צדקה להגאח דיק"ח אזולאי, על אר"ח (ס' ל"צ ס"ק י"צ). י"ג) סדור תפלה. וז"ל שצלי הלקט (ס' ק"צ) וצתשצות הגאונים ז"ל נמלא רוצ הגאונים מחזק לומר כל נדרי לפי שאין צו שום תקנה דק דע, זולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל והכי איחא בסדורו: כל נדרי ואסרי וקונמי וחדמי ושצועי דנדרנא דאישתצנא דאחצרימנא דאסרנא מיוס לוס הכפורים שעצר עד יום לוס הכפורים הזה, ועצנא עליהן צשלו לו צאונסא. ניצעי דחמא מן קדם מרי שמיא דלישרי לן דלישצוק לן. נדרנא לא נדרי למיחייב עלייהו אסרנא לא אסרי למחטי צהן ושצועתנא לא שצעות למילקי צדליהן ככתוצ ונסלה וגו' עכ"ל. ולא מלאתי עוד נוסח כזה צמקום אחד ומשונה הוא גם מנוסח הספרדים שצידינו ועולה יפה על ידו הצצור של ונסלה. ולכאורה יתפלא הקורא ממה שנמלא צצור אר"ח (ס' תרי"ט) צשם רב האי שאין כוהגין לומר כלל כל נדרי ולא שמענו שמתדיין נדרים צין צד"ה וצין ציו"כ יעו"ש. אולם גם כאן ימלא מה שהדאינו פעמים רבות שחסרון או הוספת מלה אחת הדצה קושיות לחכם שמקור דצרי הטור הם צדא"ש (סוף וומא) ושם כתצ צצאור רב האי צד נחשון וכן צכלנו (ס' ס"ח) כ"ח

א"כ רצ הא"י סתם המוצא צענלי הלקט הוא צלי ספק בן דצ שריח ולין
כלן קושיא כלל. והוא א"כ המהצר סדור התפלה. ואולי ה' נמלא סם
הפיוט שמע קולי לערצית יי"כ. י"ד) ספר מתיבות. ובצר נסתפק צסם
הגדולים מי הוא מהצר זה הספר המוצא הרבה צקדמונים. ואני מלאתו
צדמצי"ן (יעל ע"ז כ"א) שכתב ח"ל אזל לצעל מתיבות ר' הא"י ז"ל
מלאתי שכיח שהשבורה וצו'. אכן אפשר שז"ל וד' הא"י ובפרט שקצת
השמע צצעה"ע (ד"ס ספרו) שאינו מרצ הא"י שכתב שם ור"ח ופעל
מתיבות לא פסקו כלל וכו'. נראה שפעל מתיבות מאוחר לר"ח. למען
מלאתי עוד שם (ד"ס חישות) שכתב וז"ל מלאתי לצעל מתיבות עתיקתא
למאי נ"מ כו' חו הודאת דצינו אצינו ראש ישיבת באון ועקב שער ישיבה
של ימין עכ"ל. מה נראה שהי' מתיבות ישן וחדש וכ"כ צסוף ד"ס יזכו
וז"ל וכן צעל מתיבות הישן עכ"ל. וא"כ יש עוד כעין דלי' משם
שמתיבות הישן פצרו רצ הא"י שלא נמלא באון אחד שיעיף את אצינו צסם
באון, ובצדרי רצ הא"י נמלא כזה הברה, גם הכינוי ראש ישיבת באון
יעקב נמלא ג"כ אלל רצ שריח צהמלות השאלות שצערון (ערך אצינו)
וצאגרת רש"ג שציוחסון. והסם מתיבות נראה צעצור שכתב צו כל צק
שעלה עד ימיו צמתי הישיבות פומצדיתא וסורא. ונראה שפומצדיתא הו'
נקרא ימון לבצו סורא וזה כוונתו צצ"ס שער ישיבה של ימין.

לזמן ומקום ר"א הקליר ועיניו התפלות.

להערה 1) למתעקש עוד אחרי כל הדליות שהצאנו ויאמר צכל זה
שהפייטן הוא ר"א צן יעקב התנא צעצור שחתום אלעזר
צן יעקב נציא עוד הוכחה אחרת ואולי יתושר ממנה, כי הנה ראצ"י
אמר ג' נציאים עלו עמיהם צבולה אחד שהעיד להם על המצח ואחד
שמקדיצין אע"פ שאין צית ואחד על התורה שכתב אשורית (צצחיס
ס"צ צ') ועיין דס"י שם שמתחלה ניתנה צכתב עזרית גאודוש גדול על
המפלפלים צכתב שניתנה תורה אס צאשורית או צעזרית, יעויין מ"ע
פכ"ס, שהציאו כלם דק במאמרים צמנהדרין [כ"א צ'] ולא העירו על
מאמר זה של ראצ"י שמשנתו קצ ונקי' ואלו ר"א הקליר אחד צפריטו
לשצעות או בכתב אשורית וצלשון עזרית. ובצצור מלרית הנחלם לצת
עזרית.

להערה 3) יש לתקן צנצס שצמקום מתקו"ז או תתק"ח ז"ל תתקו"ד.
או תתק"ח. ותיכף צסמוך צמקום תתקל"ז או תתקכ"ח
ז"ל תתקל"ד או תתקכ"ח. ואורות הרא"י על זמן הקליר מסוף הקינה
לך ה' כלדקא צתשע מאות שנה שהיתה שאלה צנצסה מלהשמע, לרין
להוסיף שאע"פ שנמלא כן צלשון המדרש (ד"ס ט) מ"מ נראה שהשתמש
דק צלשון המדרש להוילא כוונתו על חשצון זמנו. וגם צלא רא"י זאת
יצצור למעין שם היעב זמן הקליר שרשמו, כמנה דליות אחרות שאין
לחשיב עליהן.

להערה

להערה 7 בדגד ההגה על חכם עמנו לזכר שבת כדבר נודע
סדנינו סעדי' גלח' מניח כזר את יוספון העברי
מלאתי חז' שבוין למ"ש וואלף צאזר ספרים עבריים (ח"א נומר 873)
סמאל צפירוס ר'ס לדיאל (ט' כ"ז) ליוענים ולשרים כגון יוסף נן
בדיוח הכהן. ע"כ. אולם כזר צדתי צולדת דצ סעדי' (צכורי העתים
תקפ"ט נר 34) שהפירוש המיוחס לו על דיאל אינו ממנו, וינטרף
ח"כ גם מאחד זה לראי' אל שאר הדאיות שס שהי' יוספון העברי ע"כ
שמואל לרנינו סעדי' וגם לר' מנחם נן סרוק המוצא ממנו לסופר כמ"ש
צהערה 7) לזמן הקליר.

להערה 9 לענין החתימה של הקליר צירצ' צו"ד אחד צי"ת ראשונה
שהוא מדרך האשכנזים אשר קצלוהו מחכמי איטליא
לכתוב התיבות מלאות וי"ו ויו"ד, נדון להוסיף שכזר צתלמוד ירושלמי
כהנו לכתוב כן ונמלא שס תמיד ר' יוסי צירצ' צון ולא צצצלי ער"ז אלל
שום חכם. ויהי' גם זה לראי' על מה שהלחינו פעמים רבות שיהודי
איטליא קצלי כל למודיהם מא"י. ועוד זכר לדבר שס צזה היו מחולקים
הצצלים עם הירושלמים, יעוין גיטין (ס"ה צ') ר' נתן אומר פטורה
(צבט) דצרו קיימין, פטורה לא אמר כלום. אמר רבא ר' נתן דצצלאה
הוא דייק צן פטורה לפטורה תנא דידן דצר ח"י הוא לא דייק. ע"כ.
כלא פשוט שהצצלים היו נשמרים מלכתוב יו"ד יתרה כגד חקי הלשון,
ולא כן הירושלמים שהצצו תמיד ציו"ן ואע"פי שכאן אינה מורה כלל
על נקודת החי"ק, ואין אנו לריבין ח"כ לדוחק פירש"י שס שצצל
מספרים פעמים לשון עברית ופעמים חרמית משא"כ צא"י שמספרים
תמיד עברית. וגם צמחלה מכבודו האמת אינו כן, שנודע שמימות
השמונאים ואילך היו מדברים צא"י צלשון סורית והרבה דאיות יס על
זה צמחיות ותלמודים, וצלשון ההוא נכתבו כל השטרות וגם אשה
צעמנו לראי'. וכזר התרעם על זה דנינו הקדוש ואמר צא"י לשון
סורסי למה אלא אי ל"הק אי לשון יונית (סוף סוטה) וצרש"י צעמנו
שס לשון סורסי קרוב הוא ללשון ארמי ואומר איי שזה לשון בערת
ירושלמי וכו' ע"ש ויפה פירש סס.

להערה 10 צמקום שכן נקרא ארץ צצל צירושלמי בואלכא ל"ל שכן
נקרא ארץ צצל צירושלמי בואלכא.

להערה 12 שמתתי קאת מצינים חושנים ליגיעה יחידה ולהב הרצה
לחשוב כל הצימטריות של חתימות הפייטן צצמו וסס
לציו וסס עירו. אמנם המצין היעז צמלכת הציקוד והדרישה צכל ענין.
ידע כי לזין דצד קטן וקטל אשר נמלא צשימת עין שלא כוכל להוציא ממנו
תולדות רבות המועילות לענינים הרבה, וככה גם כאן צצימטריות האלה
נמלא צהס גם שס חצי הקליר ר' יעקב מסכים למה שראה המב' ליוחסין
צחתימת ראשי החדושות שלא צא עוד לעינינו והיינו עדיין כחסתפקים
דצדדיו. גם עי"ז ימעט הפלא צעיני הקורא על רוצ הלחן ומלות הודות
צהרצה מפיוטיו. ועוד ימלא עי"ז דרכו לכתוב תיבות מלאות וי"ו ויו"ד
ע"ש היעז, וגי יודע כמה תולדות יוצא עוד מזה מצדק זולתי.
ולמתעקס שיעלה עצמו מסופק ויאמר אולי דק צמקרה כפלו דמיותי כל
המספרים

התפסדים הנזכרים גם עם חתימות שם הקליר, נשיב שחן מהשתות
המספרים לחתימות שמו, יהיו גם ההשתות שנמספרי החרוזים צילם
לצין ענמם לפלא גדול כמו עד"ת התחלת פיוט זכרונות, מעט אשר
בכל שנה נעם, שזה נמספר להתחלת הקיבות, שנת סורו שמעוני עוצרי.
וכן הפיוט למסוף פרשת החדש, שפתי צאורי ארבעה חדשים שזה לסיום
הקינה צמצע חיש חמודות ושוע העה (אלקי) אונך ושמע, וככה
תחלת פיוט מלכיות, חנסינה (מלכי) לפניו צהת הלכי אומנו צהמליכי
שזה נמספר לתחלת פיוט בשם, אפיק מען מעוטל ציוס המעוטר,
וכדומה שם. הבס כל אלו הדמיונים נפלו במקרה? ומכ"ש אם מספרים
האלו המתדמים צעמם ישור עוד למספר שלישי והוא חתימת הפיוט,
מי זה חסר טעם אשר יעלים עוד את עיניו ויאמר שכל זה לא יצד
עוד הדבר היטב? וחכם עמנו דאקטאר לינו הודיעני שאחרי דלה דצרי
חפש גם הוא ומלא כי החרוזים הראשונים של קרצות לת"צ כוללים
כולם גימטריאות כאלה. והנה גם חתימת שמו בדאשי החרוזות שהי'
הקליר ראשון צזה. הוא כצד דרך נועדיקת וגימטרי, וכשם שחפש אותיו'
בך חפש מספרים לרמוז בהם שמו.

להערה (17) אשוב עוד פעם שלישיית לספר ארבעה חכמים שנשצו
באני ונמכרו למאדים ולאפריקא ולאספמיא, צעצוד
כי הוא דצד גדול הנוגע לענין רצ מאד של קורות ישראל והתפסות
שני התלמודים צצלי וירושלמי. כי הנה חשצתי שם קרוב לודאי שצחצירתם
היו הולכים מצארי והם היו מאדן סכסתאן אשר צפרס, וצתולדות רצינו
חנאל (הערה 2) הייתי כצד כנוטה מזה, וכעת נראה צדוד ההפך
מזה שחשצתי צתחלה, והא לך ראיותי. כצד כתצתי שנמספר הקצלה
לדאצ"ד וציוחסין כתוצ שהיו הולכים מצארי למדינה נקדלת ספסתין רק
צקורל הדורות כתוצ סכסתאן. ומה ששערתי שם שהוא סכסתאן
(צכ"ף ולא צצ"ת) אשר צפרס אינו כ"ל כעת מפני שלפי"ז יהי' צעל
קורל הדורות אחד נבד שנים אע"פ שהוא דלה גם נוסחת רצ שמואל
הכניד צספור זה יער"ש. אכן טוצ יותר לבדוק כמו שהוא לפנינו צקורל
הדורות סכסתאן צצ"ת ויהי' רק ההפך צין צי"ת לפ"א המצוי אלל
חכמינו שהתגוררו צין הערציים. ואולי ר' שמואל הכניד שהי' חי צקורטצה
שצאספמיא הדומית צין הערציים ממע. הי' כותצ צצ"ת כדרכס,
והראצ"ד שהי' דר צטוליעולה צין הנארים שצאספמיא הצפונית הי' כותצ
צפ"א שכן יצטאו אכשי אספמיא עוד היום כפי ששמעתי וצצללונה הוא
צפיהם כמו מצללונה. ועכ"פ רק עד"ז מוכל להתאים גם דצדי צעל יסוד
עולם שכתצ צמקוס ספסתין מדינת קוסטנטיין. ונדלה שהכוונה על
אז סעצאסטע הסמוך לקיליקיא ונקדל מלפנים (eleusa) יעויין
קדמוניות ליוסף הכהן (סי' פ"ד) והוא עם קיליקוא היו אז צשנת
תש"ן לאלף החמישי תחת ממשלת מלכי קוסטנטינא (ביצאנטינישעם
רייך). ולכן נקדל ציסוד עולם מדינת קוסטנטיין. וגם מדינת צארי
היתה אז תחת יד הנוארים וממשלת צילאק. ולכן הלכו החכמים מצארי
אל האז הזה אשר כפי הנדלה היו, דריס צו אז ישראל רצים צמספר
וצעושר. אכן צין מדינות הנוארים ומדינות הערציים הי' אז שעת חירוס
ולא היו יכולים ללכת מוצו לוצו צאין מפריע. ועולה יפה מאד לפי"ז
לשן הראצ"ד שינא ממדינת קורטוצה שליש ממונה על ציים וכו' לכצוס
ספינות

ספירות ועשרות סמוכות לספר, והלכו עד חוף הים של א"י ונסצו אל ים יזן והאיים שבו, ומלאו אמי' וזה ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת באר למדינה נקראת ספסחין וחכמים אלו להבנסת כלה היו הולכים עכ"ל. הנה הלך הממונה לבגוש ספירות גם עיירות הסמוכות לספר כמו שהוא אי סעצאסעו הנקרא ספסחין, ובעת נסצו ים יזן ואל עד חוף ים של א"י מלא אמי' של החכמים שהלכו ממז צדך הנזכר כי קיליקים צנצול א"י והאי סמוך לשניהם, ובגש את האמי' צעצור שהיתה מצארי מדינת נולדים, והוא הי' ממונה ערצי מקורעצה. וצאמי' היו גם החכמים הנזכרים שהיו הולכים להבנסת כלה נראה משגרת הלשון שלל צחצחתם היו רק צהליכה ראשונה מצינתם, ואחשצו שמכל זה צלרוך הראיות עוד צתולדות הר"ח (הערה 2) ישער כל מצין שהחכמים היו הולכים מארץ מגורתם צארי. וא"כ הי' למוד התלמוד נודע כצד ונתפשט שם עוד. צטרס נתפשט צאספמיא ואפריקא. וזה צאמת אדום גדול. ועד"ז נצין יותר דברי ר"ת צספר הישר המוצאים אללנו שם צהערה 17) לומן הקליר, שהיו אומרים מקדם כי מצארי תלל תורה ודבר הי' מאוטרנצו וזה מפני שמס נתפשט התלמוד לאפריקא ואספמיא, וגם לאשכנז ולרפת כמו שיצולר עוד. והראצ"ד שהוא היותר קדמון אללנו צספרדים כאלו לא יצד כלל מכל ארץ איטיליא צפוט, ומכ"ש ממדינת הדרומיות שלו, רק כתצ צסתם ח"ל, וקודם לכן (ר"ל לפני הססקות ישינות של באומי צצל) היתה סנה מלת הקצ"ה (צדצד שניות החכמי') סנכרת חקס של ישינות שהי' הולך אליהם מארץ ספרד וארץ המערצ ואפריקא ומארים וארץ הצני, וכן היתה הסנה שילל ממדינת קורטצה וכו', ונראה שצאדנות המערצ יכוין לכל אדנות איידאפא שברו צהם ישראל צעת הזאת. חון מארץ ספרד שחשצו צפרט. יעוין ריש אגרת תימן כמו שעתה הכנעני צאדנות המערצ והכוונה לצויות תתג'ו. ואפער א"כ שכלל הראצ"ד כל ארץ לרפת ואשכנז ואיטיליא צסם הכולל ארץ המערצ. ועכ"פ צפרט לא יחזיר מאומה מאיטיליא ומשום חכס שהי' חי שם, ולא ידע אפילו מדצינו נתן צעל הערוך ועוד חכמים שהיו לפניו כמו שצנצד עוד. אולם גם ממשכילים צולת. הראצ"ד, החוקרי צקדמוניות ישראל לא דצד כלל הצורך מארץ זאת, מה שנעשה צה צמשך זמן דצ של ת"ת שנה ויותר היינו מימות האמוראים עד סוף ימי הבאונים. ואשער על זה את לל חכס דותנו ר' מרדכי ואסע ל"י כי צין חקירותיו הנפלאות צספרו הגדול על קורות ישראל צארץ וארץ, לא מאל מאומה על ארץ איטיליא ציחוד ויהי כמחריש, אפ"פי שרק ממנה יאלה תורה צומן ידוע לכל ישראל — הן אמנם הוא קאת לפלא כי על אספמיא הרחוקה מצצל יותר הרבה מאיטיליא נמלאו כפעם כפעם דשינות וסימנים שהיהודים אשר שם מדעו לחכמי צצל עוד צימי האמוראים וכן אח"צ עד ר' משה ור' חנוך, וחון מהספור על ילחק דיש גלותא דאזיל מקורטצה (?) לאספמיא ושכיז והשאלה עליו לאציי ודצא צצצל (יצמות קט"ו צ') נמלא גם צמדרס (וי"ר פ"כט) ואת זערך מארץ שנים חגליא ומאספמיא וחצרותי' אכן צימי צעלי המסנה חשצו עוד אספמיא למדינה רקוקה מאל (צ"צ ל"ח א'), ואשר דמה החכס ר"מ ואסע (צהעדות לחלק חמישי מקורות ישראל (לך 328) למלאו צפירות הר"ש (ספ"ו דשיניות) צסם הידועלמי מאמד צן אטינס הציז צבורים מאספמיא.

מלספמיה וקצלו מענה, אינו מתחם לבאן, שלע"פ שזר"ש וכן בירושלמי
 שם במקומו בדסיק אספמיה, ח"מ הע"ס נראה לעין של"ל אספמיה וכוונת
 בירושלמי למשתבו (סוף חלה) ארסטון הציג בכורים מלספמיה וקצלו
 חמנו מפני שלמדו הקורה צקוריה כקורה צפרודי ירושלמי ע"כ, והיא
 (Apamea) אשר צקוריה ומקומה צין אהלצ לרמקש ומצואד שם בירושלמי
 שניעות ארסטון הציג בכורים כמו שהיא צמנה סוף חלה לא בגידת
 הר"ש בן אעיוס, רק השנוה של אספמיה נשאר שם בירושלמי במקומו,
 אכן בירושלמי עצמו סוף חלה מצואד כמו שהיא לפנינו במשניות שצצלי
 שם, אספמיה, וכמו שמוכיח הענין שהיא צקוריה, ושם צסוף חלה מקשה
 ג"כ בירושלמי הקושיא שהקשה צספ"ו דשנועות. תמן תנינו אין מציאן
 סרומה מח"ל ויצאו בכורים ע"כ וכמו שמקשה פתס ויצאו תרומה.
 ולרעתו ז"ל כלן צסוף חלה, ויצאו מסוריה צמקוס ויצאו צכורים
 של"כ הקושיא מחוסרת הצנה ע"ש היטב. ואין להאריך עוד צזה רק
 להראות שגם חכם עצמו דלקטאר לינו נתקל ממש צבעק זה צמה שהציג
 צמחצרת עפות שלו (חוצרת א' נד 141) מירושלמי פ"ט דלללים דהשע
 ימא דלספמיה צין הימים שסוצצס א"י וגם מצדרש תלים ימא דלספמיה
 הוא ימא דחמק ע"כ. והנה בירושלמי שם מצואד ימא דלספמיה ונ"ל
 צמדרש תלים המצונש צלל זה שם כי ימא דחמק נחשצ בירושלמי לים
 צפ"ע. רק צצצלי (צ"צ ע"ד צ') נמאל צמלמד זה צעלמו של בירושלמי,
 ימא דלספמיה. אכן בגידת בירושלמי היא העיקר צלי ספק שאל לים
 האמלעי יקרא כן צעצור שיורדן צו מל"י ללספמיה קשה הלא חשצ שם
 צצצלי ים הגדול ובירושלמי ימא דצל, ואין יחשוד עוד ימא דלספמיה
 לים צפ"ע, אלא דדעי שהיא ימא דלספמיה, וכפי שטרלצא ואצו אלפידא
 נמאל צלמית ים סמוך ללספמיה יעויין געזעניוס צהערותיו על נסיעת
 צורקהלרד לצוריה. וס"י (ח"א לדף 237) שהיא הנקרא ים תרומתי
 ולדכו נשס ורצנו כשלשה פרסאות. ומה שיחצצוהו שם צין ימים
 שמקיפים ס"י הוא צעצור שגל בצולי סוריה לל"י חשצו כמו שרלינו ממנה
 סוף חלה ויותר עוד צמדרש ש"ה פסוק אחי מלצנון כלל. ומללתי
 לח"י צספר כפתור ופרח לר"י הפרחי (פ"ז) שמציג גם צלסח הצצלי
 צ"צ שם, ימא דלספמיה. אכן צימי האמורלים ידעו צצר מיהודי אספמיה
 כנ"ל. ויותר עוד צתחלת ימי הגלונים שצצר החלו לצלי הערציים
 להתפסע שם ועי"ז הי' יותר התחצרות צין היהודים אשר שם וצין
 היהודים אשר צצצל שצכצשה אל ג"כ מערציים. וצקדר עתלס צוטל צל
 אספסיונים והחציו הצית והגלה אל ישראל ותתס הרצה מצית דוד
 ויהודה ללספמיה היא ספרד ע"כ, ומחצרו נודע לצצלי מימות הגלונים,
 וצפצ זה אחרי מה שנודע לו הרצה חרוד ישראל צלספמיה וחצינתס
 שם, ציולי דצ נעלחצי ורצ פלטוי הגלונים נמאל דצ אלעצור אלוך דמן
 אספמיה שאלל אותס (שערי דק שער א' ח"א ס' י"ז) אך כפי הנרלצ
 שם קלת הי' דצ אלעצור זה דר צצצל, והי' נקרא אלוך דמן אספמיה
 רק צכנוי אולי צעצור שאליו היו פונים אנשי אספמיה צשאלותס כמו
 שהורגלו ציומס האחרונים לכרות אחי מרצני שצכנו צשס הכצור צשיאה
 דלרעס דישרלל. ורצ עמרס שלח סדור התפללות לספרד. ורצ סעדי
 שלח לשס הרצה תשוצות עיין הערה (31) לתולדות דצינו נתן. לא כן
 אכן איעללי כי היא ממש צלתי נודעת עוד צימי האמורלים ורק צימי
 התחלים

התנאים מלינו כפעם נפעם נסיעת החכמים לרומי, ור' מנחם כן חזר
 ה' לו שם ישעיה (סנהדרין ל"ז ב') (וגם ר"י בן לוי סליק להתם (ב"ר
 פנ"ח) אכן לינו מספר עוד שום דבר מאלה חכם משם. ומאמר עולה
 מגול עיר דומי והיכלי הדנים הנמלא לפניהם רק צע"י (מגלה ו') ולא
 נש"ס שם, הוא כנר דרך סיפור בחמי מעיר רחוקה ובלתי נודעת עוד
 היטב לאנשי צלל. ויותר נראה שכיוון שם לקונסטנטינופאל שזנאה
 קונסטנטינו מחדש אז צימי עולה והשנים מסכימים, וישנה שם צילאק
 שנקראה מלפנים ויקראה מתחלה רומי. מרתא ואח"ז הוסב שמה לכבודו
 קונסטנטינופאל. ולכן נקראה גם צפי עולה רומי, והנאמר שם שהיא
 חז"י ים וחז"י יעשה מסכים מאד לזה, ולא אוכל להאריך כאן, ואח"ז
 לא נמלא עוד מאטילי כלל, וזה צעזר הבזירה שהיתה צימי רב דומי
 צא"י וכחתו מהתם לצלל כל חכמי התלמוד (אגדת דס"ג) ושזו לא ה'י
 לאנשי צלל שום התחזרות עם רומן ולא גם עם קונסטנטינופאל נשעת
 החדרם שה'י אז במלחמות הפרסיים תמיד עם הרומיים, ולא נשמע
 עוד מיהודים שזאטילוי. נשום ספר, זולת מיהודי עיר נעלפעל שלחמו
 צחקק על נפשותם נבד לצאי צילאק בשנת 537 למספרם. עיין צנאור
 מזה צקורות היהודים לחכם עמנו ר"מ ואסט (סט"ז פ"ז) ואיה פקורות
 ג"כ מראשי דתיהם צרומי לעיר קליר ולשאר ערים ולא יותר. אך כמו
 לפתע פתאום תצא השמועה לאזינו ממספחה גדולה של חכמים שהיו
 צעיר לוקא והס' ר' משה הזקן ואצותיו עד דוד הששי קודם לו ור' משה
 הלך למגנלא בשנת תל"ז יעויין מזה צנאור אללנו (בהערה 19) לזמן
 הקליר. ואם נחשוב מות צן אחד אציו ע"י הסורגל כשליש שנה
 יה' זמן ר' משלם הראשון הנודע ממספחה זו צעך שנת ת"ס. ואח"ז
 נתפרסמו ישיבות צארי ואוטורנטו צאטילוי הדרומית כמו שהראתי שם
 (הערה 17) ופה הוכחנו שאלצעה החכמים שגששו צימי רב שרירא
 באך היו ממדינת צארו. וצימים ההם נודע ג"כ הפייטן ר' אלעזר מעיר
 קלור צסרדיניא, ואח"ז ר' משה כלפו מצארי דל שמואל מאוטורנטו שהשיב
 לר' שלמה בנו של ר' יצחק מסיפונט (סס) והוא צלשונס (Siponto)
 צממלכת נעלפעל צמחח קאפיטאנאטא סמוך למאפרעדוניא. וקדור
 לשם נשמע אח"כ רב שיטא מרע הגאונים שהרצין תורה צפוליא מחח
 נעלפעל וה' ג"כ מקוצל גדול, (תולדות צעל הערוך הערה 57) וכל
 אלו צקא הטיילא הדרומית ויש עוד ר' עקן צר' מדינוס הכהן מעיר
 סיפונט וה' כפי הנראה צימי ר' קלוימוס צר' שצתי מעיר רומי (שצלי
 הלקט סי' י"ג וצ"ז) שה' צן דורו של רש"י ומעט זקן ממנו. ועלינו
 מעט לצפק ומלינו צתשובת רב האיי וצל הסדושים מחכמים הנאים
 מרומי משצשים אמתם להגדיל תורה ולהאדירה (תמים דעים סי' ק"א)
 ונמלאו שאלות קדמוניות מזקני פרי"ש לחכמי רומי, ושם רצינו נתן צעל
 הערוך ואציו וקודם להם רב יעקב דיש מתיצתא. עיין מזה ויותר שם
 בתולדות רצינו נתן (הערה 57) ורצינו תם הנודע צן הדרפתיס
 לגדול שצדורו צלמוד התלמוד, כתב עוד שאלות לחכמי רומי לפרש לו
 משה דאבלות (ס' הישר סי' תרמ"ט דף ס' ע"ד) אכן כתב ג"כ כנר
 תשובה לקריב ר' שמואל מצארי (שצלי הלקט סי' ד'). ונמחח רומי
 נודע ג"כ ר' אברהם מפיוזר שכתב תשובות (שם סי' כ"ה) ועוד יותר
 קלת לנפח חח ממספחה ר' משה הזקן צלוקא, נמלא ר' משה מעיר
 מעוס

מפניו צימי רציו נתן צעל בערוך עיין תולדתו (הפרה 15), ור' פשה צד' מאיר מפורדה צימי צעלי התוספות (ש"ק ד"ל ל"ט ח') ויותר עוד לנפונות מערצית ד' משה מפריאה שכתב תשובות (ס' הישר ל"ז ח') וחזר צאחה ערוך של באומים לא בערוך של רציו נתן עיין תולדתו (הערה 41) אולם צש"ק כתב צלי שימת עין כדרכו ח"ל (ל' ח') ד' משה מפריאה חכם גדול ונזכר מאד צהגרות ובערוך עכ"ל, והנה בערוך שלפנינו לא נמלא כנזכר וגם צהגה"מיי (שיקראם צעל ש"ק לדור צסתם הגהות) לא מלאותיו עוד ועכ"פ לא נזכר שם מאד. ולנפונות מצדיות ד' אלעזר מוירונא (שצלי הלקט סי' ה' וע"ה) ואחריו רציו ישע'י מטראנה שה' נכנס ועוצר צווינליאה צספיות צשצת לפי שהם לריכים לעצור צספיות משכונה לשכונה שהיא יושצת צמים (שם סי' כ"ט) ולכל אלה ראוי לחשוב ג"כ רציו צרוך מארץ יון המזכר הרצה צפסקי דקנטי ועוד צאחה פוסקים, ועשה פירושים לש"ס המוצאים צצצ"הע על שם רציו צרוך צסתם וכיון אלו לא לרציו צרוך ממגנלה המאוחר לו. והוא ר"צ היוני ה' צדוד שאחד הרי"ף שכן מוצא צצצ"הע כ"י שדלית (דף כ"צ) השגה ממנו על תשובת הרי"ף. ואולי אלו ג"כ כיון הראש צבהגותיו על סדר קדשים וטהרות להרמב"ם, שמציא צכמה מקומות צסתם הרצ היוני וצפ"ה מתנות עניים ה"א כתב עליו ספיקש המשניות, ואין ספק שה' התחצרות צין יהודי איטליא לאוי יון ודרך אחד להם צלימודים. ואחשצו עתה לקרצו מאד שגם צלרפת הדרומית כתפשט לימוד התלמוד רק מאיטלי' דרך ים האמלעי. וצרים מסעות ד' צנימין, מוכפישלייר (מאנטפעליער) הים מקום יפה לסחורה קרצו מן הים צ' פרסאות, וצאים אלו מכל מקום לסחורה אדום וישמעאל וארץ עלעדרה (?). ולומצודייה ומלכות רומה רצתה ומכל ארץ מלרים וא"י וארץ יון וכו' ומכל לשונות הברים נמלאים שמה ע"י גינואין ופיסנין (געגרי עזער אונד פיצאנער) ע"כ. ושם להלאה ירשים הדרך וכותב. ומעיד מרשיילי' ינכם אדם צספיה לעיר גינואה היושצת על שפת הים ע"כ. ורציו נתן איש רומי למד לפני רציו משה הדרשן צעיר נרצונה, והנה ד' משלם צד' קלוימוס מעיר לוקה (אשר נגד מה שהחלטתי צתולדת רציו נתן (הערה 36). אחשצו עתה שה' צעלמו צלוקה, חה צעצור הוספת צע"הע תמיד אלו מעיד לוקה ומשמעות דצדיו שמוסב על צעלמו לא על אציו, גם מדרכו להשיצ לקראים ע"ש, שלא נדעו אז צמגנלה כלל רק מא"י נדעו לאיטליא ע"י ההתחצרות צין שני האלנות עיין לקמן. ואפשר שהשלידו שם אציו אציו ד' משה הזקן כשהוצל הוא למגנלה, צביותו נער קטן או שהוא אחד ממשפחה זאת, ועיין עוד רא' לזה צסמוך) השיצ צצ"ד שצאדלרי (ע"ש צתולדת רציו נתן) והוא חלעט הנקרא חלפנים (arelate) וסמוך לנרצונה. יעניין צצצ"הע (ס"ה צ') ומנהג נרצונה ואדלרי לגצות שלים מצני חרי (וזה צעלמו ג"כ לדאי' שר' משלם ה' ד' צעלמו צעיר לוקה ועולה יפה ההתחצרות ציו וצין ארץ מרצוינלה אולם צין עיר מגנלה ופרופינלה לא נמלא שום התחצרות וצפרט צימים ההם).

ובצרתה נשוב ג"כ מאשר רשמנו צתולדת רציו נתן (הערה 57) שני מקורים נפרדים להתפשטות למד הקצלה, האחד צלרפת הצפונות מאיטליא הדרומית והשני אצל סכמי פרצוינלה, ונעת נתצדד אלו

אלי שמקור אחד לשיהם הוא ארץ איטליה, שהראשון הנודע למקובל צפוניאנל
הוא ר' אברהם אב"ד ע"ס, והוא הי' דר נעיד מאנטפליער הסמוך
לארלדי ונדונה, ולכל הערים האלה הי' התחברות עם חכמי איטלי
כמו ששמענו. והנה ר' משלם זר' קלוימס שהשיג לזי"ד שגארלדו גרשם
ג"כ למקובל (תולדת רבינו נתן הערה 35). ומר"א אב"ד קנל חתנו
ר' אברהם זר' דוד ג"כ למד הקבלה. עיי' מה שמוצא מהשגתו על
הרמז"ס זכאף משנה (פ"א מיסודי התורה ה"י) ופנים ואחור סוד גדול
הוא ואין ראוי לגלותו לכל אדם ואולי נעל הדברים הזה לא ידעו
פכ"ל, ובהשגות שלפנינו נשמע זה. וכן הלך למד זה משם להלכה עד
אספמיה הפניוית וזא לגירונה מושב הרמז"ן. וחכמי מאנטפליער
נודעים מר"א אב"ד ואילך למתנגדים אל למד החכמות והידיעות,
ותיכף אחרי הראש"ד המשיב זא משם ר' שלמה הנקרא על שם עיר זאת
מן ההר, ודנה לפעול אלל יושבי אספמיה הפניוית איסור נגד לימוד
ספר המורה, ונודו שאחרי הסית חכם אחד משם ע"י כמה כתבי שטנה
את הרשע"א והרצה חכמים לתת כתבי איסור נגד העסק צפלקופיא
לפני הביע לכ"ה שנים כנודע מתשורותיו (סי' תי"ד) אולם כפי הנראה
ר"א אב"ד הי' דק הראשון צין הגדולים צתלמוד אשר נפטרסמו ג"כ
ליודעי הסודות, אכן הלימוד שלהם צעלמו נתפשט צין הלומדים שם
ולמעלה עד עיר ליאון עוד קודם לו כשלם מאות שנים, שאז כצר הלשינו
על יהודים שגליאון שמשגימים לצורא ומיחסים לו אמצעות (כנגד י'
ספירות) ויחשבוהו ליושג על כסא מנושא מלרצח חיות, עיי' תולדת
רבינו גסיס (סוף הערה 14).

נתגלה לנו איפא ארץ גדולה ונושנת היא איטליא למדנו אשר ממנו
ילאו קוים צלמודי התלמוד והדקדוק והקבלה לפניוית מערצית
(אשכנז ולרפת הפניוית) ולדרומות מערצית (אספמיה ולרפת הדרומית)
ולדרום (אפריקא) וגם לאיי יון. ולכן צארץ ההיא יש לחפש עוד
קדמוניות ישראל, וציחור צדרומה צגנול נעאפעל. והחכם צעל מערכי
לשון כתב (צערך קרב) צסם שודט צספרו היקרים (?) יידישע דענק-
וירדיגקייטען) שהי' צית מדרש גדול ליהודים צעיר קליר. ואין צדי
הספר הזה של שודט לעיין צו.

ואחרי כל זה נוכל לרעת יותר ג"כ הסנה לפי שהראתי צמנה מקומות
שחכמי איטליא קצלו הרצה מדרכי לימודיהם וגם נוסחי
תפלותיהם מא"י צימים קדמונים, כי צאמת אחיו שצכל שאר ארצות
השניחו. אז דק ללימודי צכל מקום ישיצות הגאונים ומשם קצלו תשוצות
על כל שאלותם, ולא כן אחיו שציטליא שתחלת התישצם שם הי' ע"י
איה משפחות מא"י עוד צימי צית שני וציותר אח"כ כאשר הגלם עיטום
משם לשם. ונשארה התחברות עם א"י זמן דצ, ולכן הי' אללם צלי ספק
ג"כ במדא ירושלמית לעיקר גדול אע"פי שגם תלמוד צצלי צא להם
צומנים מאחרים ועיינו צו ת"מ לא הי' עולה כ"כ אללם לעשות על ידו
הירושלמי כעפל נגדו כמו שעשו צשאר ארצות ע"י התאמלות ראשי
ישיצות צצל כמו שהלחינו צתולדת רבינו נסים (הערה 16). וגם אחרי
צאו רבינו חושילא ור' משה לאפריקא ואספמיה מצארי שציטליא לא
הסיקו להעלות שם ושם חשיצת תלמוד ירושלמי שיהי' שיה צצלי. כי
נצר מקודם להם היו חכמי אלו הארצות עוסקים כל ימיהם דק צתלמוד
צצלי

צבלי ולא צירושלמי כלל, מאשר ראו דרך זה צתאצות שנשלחו אליהם
מגאומי צבלי (ע"ש צתולדת רצינו נסים). ולפי כל הצירודים האלה נקל
לשער עתה שמה שפנה לו רצינו נסים דרך חדש צלימוד ועסק הרצה
צירושלמי לתוך על ידו ספקותיו צבלי. (ע"ש) לא כולו מלנו צלצד עשה
זה רק קצת מניע אליו הי' גם רצו רציח חושילאל שצא מאיטליא והציא
משם צלי ספק ידיעת תלמוד ירושלמי ולמדוהו לתלמידים שלא היו עוסקים
צו עוד הנה, עד שאחד הפצוין צהם הוא רצינו נסים הרחיצ לו עוד
הדרך יותר צמה שידע לתוך כמה סוביות צצלויות ע"מי במדל ירושלמית
שהעמיק צה העיון, וחצר על זה ספר מיוחד הנקרא צשם מבלת
סתרם. (ע"ש הערה 17). והנה אין צדינו טוס ספר מספרים
ופירושים הרצים של רצינו חננאל לעין צו. וכפי הסדרה הציא שם
ג"כ הרצה דברים והוראות מירושלמי, כי גם הוא תלמיד רצינו חושילאל
וגם צנו ורק שתי פעמים מלינו זכרונות לצדד שלא חשצ את הירושלמי
בעפל נגד הצצלי, האחד ע"מי דצרי הרי"ף סוף ע"רצין שפסק שם צדן
אחד נגד תלמוד ירושלמי צצציל ששתקו ממנו צצצלי ולא כן הר"ח ססומך
צכל זה על הירושלמי (תולדת הר"ח הערה 20) והשני צפירושו על
מקרא הצנות צנותי (פ' וילא) ע"מי הירושלמי נגד הצצלי שצוצר צו
ההפך. ע"ש צליקושי פירושו על התורה והערותו על דצדיו. אכן
לעפ"י"כ לא הי' לימוד הירושלמי חדש כ"כ צעיני ר"ח ער שימשוך כל
מעניניו אליו, כי צן רצינו חושילאל הי' ובדל מנעוריו צלימוד שני התלמודים
יחד, משא"כ רצינו נסים שהורגל מתחלה רק צתלמוד צצלי, אך אחד
צוא רצינו חושילאל לעירו צימי נעוריו של רצינו נסים ונעשה תלמידו,
צפקחו עיניו פתאום ועד מהרה שם מגמתו, לעיין היעצ צתלמוד זה
החדש אללו ולא מלא התיחסות הרצה צינו לצצלי לישר על ידי הרששון
כל הנדאה כתפוח צשני.

להערה 18 צמקום אך לא צשם קליד ז"ל אך לא צשם קליד.
להערה 19 נד 111 צשורה שלפני האחרונה ז"ל הי' ר' משה זה
מוקדם לפני זמן הקליד לפי חצצוננו. ושם נד 112 צשורה
האחרונה צמקום חכא קלוינימוס ז"ל חגנא קלוינימוס. ונד 114 שורה
20 ז"ל וחצצנו את הקליד לפייען היותך קדמך שפיוטיו נשאלים אללנו.
ונד 115 צסוף הרשימה של משפחת ר' משה נחפך הסדר. וז"ל כזה.
ר' חננאל ור' קלוינימוס ור' איתילאל ור' יקותיאל משפירא כלס צני
ר' משה.

ר' משה צד איתילאל — ר' משה צד יקותיאל שנשאל מרש"י.
ר' משלס ממגנלה צן ר' משה, שהוצא צערוך.

להערה 20 צענין התפלות וסדרי הצרכות המאחרות לתפלת אנשי
נ"ה, שתיסדו על סדר א"צ כמו אל צרוך ואל אדך,
לדך להוסיף שמהם הוא ג"כ התחלת צרכת הטוע והמטיצ צצרכת המזון,
שעיקר צ"הו היתה חותמת צצונה ירושלים כלו שצורה מלת אמן ועוין
צה"ג הלכות צצרות, וכשתקנו אח"כ הטוע והמטיצ הוסיפו עוד איזה
מחצדים מאוחרים התחלת א"צ צצצח השם, והוא אדירנו, בודלנו
גואלנו (אצ"ג) יולדנו קדושנו רוענו (יק"ד) ואין מרש שחסד צאמנע
ונסופו, שכן הוא ג"כ צתצדך נולדו, כלס אהוצים בדודים צצורים
(אצ"ג) וכלס עושים וכלס פותחים (ע"פ) ולא יותר. והמדש (רש
ס"ה

ז"ה) כוח למיטות כלל נאמר. חרין פייטמאבר עבד אלפ'א בית'א
 ומגין מחסל לה חמנין לא מחסל לה. ע"כ.
 (להערות 28) 29) צין פיוטי קליר הכלצדים מאתנו לרין להוסק
 גם סדר עבודה למוסף יו"כ (דמנ'ן צמלמות פ"צ דיומא)
 וס' כתב הפייט הראשון ד"ל הקליר, והוא לאו דווקא שהרי ד' יגלי
 הפייטן קודם לו. עיי' הערה 19 שם. אך עכ"פ רא' לדבריו שם
 שאין ד' פשה הזקן המהצר פיוט חומת נדחותין מוקדם לקליר כמו
 שטעו עד הנה. ויש להתאונן על סדרן פיוט זה של העבודה למוסף
 יו"כ שזו היתה נציגת חכמת הקליר גם צהלות התלמוד, ואנחנו ראינו
 עד כה דרוז פיוטיו דק נקילתו הנפלאה צלגדות ומדרשים.
 (להערה 33) אורות נוסח התפלה של הקליר ור' טורי' נעל
 הפסיקתא צהנסת צרכת את למח צנוה ירושלים,
 קאלתי עוד צמחודים אשכנזים צקים ליוזר יו"כ צפייט המתחיל אהללך
 צקול רס ומיוסד על סדר א"צ וי"ח צרכות התפלה של חול, נשמע גם
 שם צרכת את למח. יעו"ש החודשים מדבר ומקיס, מצטח ללדיקים,
 צותן אור יומים, צונה ירושלים, סולה לדגלה, שומע תפלה. ויתכן
 ליחס פיוט זה לקליר המדע צמסח זה. ומאלתי יותר עוד צה"ג (פ"ה
 מהלכות צרכות) ח"ל אמרו צמערצא דאשכחן צתפלת חנה מעין י"ח
 ובר' ע"ש ממע דברי ר' טורי' רק שכתבו שם מפורש יותר אלקי דור
 צצונה ירושלים וירם קרן משיחו. יותר מזה עוד מכבר נמלא כזה צמדרש
 ויכולו מוצא צרוקח (ס"פ סכ"ו) ע"ש וליף מחנה שהיתה צתפלת י"ח
 צרכות כו'. קרן משיחו דור, אף לור כאלקינו (שומע תפלה, גל'ל)
 אל תרצו תרצו שחותך לצדך ציראה נעבוד עכ"ל והנה גם שם לפני
 קרן משיחו כתוב קשת צבורים מצטח ללדיקים א"כ אף שם סימן ג"כ על
 צרכת צונה ירושלים. וראה זה דבר פלא שצמחודים מוצאים ג"כ דברי
 צה"ג אלו רק צתיקונים ואחד מהם וכסא צבור ינחילם צונה ירושלים.
 וירם קרן משיחו את למח עכ"ל א"כ מצאנו נוסח י"ט צרכות והוא
 ההפך מנוסח שלפנינו צה"ג. אולם מכלן ג"כ רא' למע שצדדנו צמקום
 אחד שח"ג שלפנינו עיקרו הוא מחזור ר' שמעון קיירא דק קלת הוספות
 צו מספר הלכות פסוקות של דב יהודאי בלח ותלמידיו, והם קראו
 לא"י מערצא כמו שנקרא צתלמוד צגלי. והנה ר' שמעון מקיירא של
 מדרש ושם הי' נוסחת א"י ונמלא צו הבידסא שלפנינו היום צה"ג,
 וצמחודים ראה הלכות פסוקות של תלמידיו דב יהודאי שהיו צגליים
 ושם הי' נוסח י"ט צרכות כמו שצדדנו כבר, ולכן צוסף פסוק מיוחד
 גם לצרכת את למח. — עוד רא' לדבריו שם, שדחקו ענמס אה"כ
 צא"י כשנתחדשה צרכת המינים לכלול את למח צצונה ירושלים כדי שלא
 להוסיף על מספר י"ח אשר מלאו צו טעוים ודמיוס הדעה, שכן מורה
 בלשון של התוספתא (סוף פ"ג דצרכות) המוצאה ג"כ צמכרע (על
 תענית י"ג א') ח"י צרכות שאמרו חכמים כנגד ח"י הצרכות שצהצו לה'
 צוי אלים וכולל של ציתוסים ושל פושעים צמכניס זדים ושל צן ושל
 צרים צמצטח ללדיקים ושל דור צצונה ירושלים. ע"כ מזה נראה צרוז
 צמתחלה ואחר כי מספר י"ח הוא מכוון כנגד י"ח הצרכות, ואח"כ יורה
 איד לעשות צחיה צרכות הנוספות אה"כ שיעלה על ידן המספר יותר
 על י"ח, ואומד שכולל אחת מאן צו, ונאן גם צרכת את למח צצונה
 ירושלים

ארוסלוס. — ולענן השימיוס נתפלה שהיו צמחור קליר שבתצתי בי אללנו הי' נוסח והחיות שורדו בכל יום לא צן היולדות דווקא, מלאתי עתה שגס צקדושת. שמונה עשרה הי' נוסחלתו והחיות צמקוס שרפי קדש אללנו. ודלוי' לזה שצפיוטיו לקדושת ר"ה המיוסדים כלס על סדר ח"צ או תשר"ק מתחיל הפיוט הרלשון והחיות אשר הגה מרזנעות לכסא, ולע"פי שיתר החרחים שס מתחילים כלס צנוף האות של הא"צ מ"מ החרת הרלשון אינו מתחיל צמלה שתחלתה אות ח' רק צמלת והחיות, דק ח"צ תצל המלה אשר. חין זאת כי חס צעזר שרלה לרשוס המקוס שהפסיק צקדושה, וכן לרעתי ועמך תלוים, ולתה און וכו' שצכלס יתר החרחים מתחילים צנוף האות של סדר תשר"ק או ח"צ דק החרת הרלשון מתחיל צתיצה שהיתה נמלסה אלל הקליר צקדושה.

ועוד מלאתי השערתי מנוולת, צענן צרכת עושה השלוס הנמלסה לפנינו דק צעש"ת, שהיתה לדעתיוסחת כל השנה אלל הקליר, ולחנס התרעמו קלת מחזרים ופוסקים על שינוי צרכה זו צעש"ת. ועתה ראה לשון המדרש (מ"ד סוף פ"ט) גדול השלוס שכל הצרכות וכו' חותמין בשלוס, צק"ש פורס סכת שליס, בתפלה עושה השלוס ע"כ, והכוונה צלי ספק לצרכה זו שהיא חתימת תפלת ש"ע לא לעושה שלוס צחתימת הקדים שלל נקדל תפלה ולא נאמר אלל דו"ל דק על אגדות וצנית האלל כמו שהוכחתי צדור צמ"א. — עוד יש להשוז לשינוי פייטנים קדמונים נוסח על הרלשוים אחד ק"ש כפי שנמלל צמחורים, וכן צרכת ותערז לפניך עתירתנו וכו' שאינה דווקא ציו"ט וצצרכת כהנים שהדי אלל הקדמונים ועוד היום צל"י וכל מלכות מלדים נושאים כפיהס צכל יוס, עיין מדרש מ"ר פל"ו וצ"י על טוה"ח (סוף סי' קכ"ח) אלל צמחורי קליר הי' נוסח זה ולא היו מתפללים צמחורים דק ציו"ט שלל היו עוד יולדות על שנתות. וכצד רליונו עוד נוסח עשונה צצרכה זו של רנה ממדרש וי"ד (ריש לו) יעויין (הערה 20) שס. — ח"צ מלאתי צצאור צמדרש ויכולו שהצלו למעלה מרוקח. שחוש צן י"ח צצרכות שאותן לצדך צירלה נעצוד ח"כ הי' נוסח צס צחול.

ומר"י דברי צתיקונים והבהות למחצרתני מלאתי לנגון להודיע פה, כי מה שחשצתי מתחלה (צחקדמתי למחצרת שאלית יסודה) לפזרוש קדש צהלל המלרי שנתחצר על שמי נסי חזקי' היינו הללתו מסנחדך ורפואתו מהמחלה יעו"ש צלדיכות, ולמרתני שלל קדמני צו עוד קדש, מלאתי עתה הרצה עמנו צצאור החכס ר' יואל צד"ל צסוף ההלל צסס אחד מן המעתיקים, והלמת חביד כי צחפוי עיינית או דק צתחלת הצאור להלל זה, וצדלותו שאינו מדצר כלל מהשערתי הנחתיו ולא שמתי עין עוד על הצאור לסוף כל ההלל, ולע"פי שנמה חדשות נמללו צמחמרי שס מה שלל שיער המעתיק ההוא, מ"מ אודה הלמת שהיסוד צצר הונס שס דק צצלי רלות אותו הקדימני החכס ההוא. ולצצי ישמח מלד כי חני צענמי הייתי הרלשון צהודעת דצר זה צצרכי.

ש. י. ל. כ. ראפאפורט.

מאמר השכל

ונגה מאוד תהיה על פרשת המן. קרנים מיוז לו לישב
הקדוקים ושם תבין עוז בענין כבוד ה'.

בפרשת המן ראיתי לעורר כקה וקדוקים אשר עלו על ראשי.
וכמשל כד יכדו ממני, ולפקדם אחד לאחד.

(א) משה ואהרן אמרו צפסוקי וי' וי' (שמות ט"ז. וי'):
ערב וידעתם כי ה' וגו' ובקר וראיתם את
כבוד ה'. ומשמע מהכבוד יתראה להם אחרי דת המן.
וצפסוק י' ד' כתוב, שאלו פנו אל המדבר, כדור אהרן אל כל
עדת בני ישראל: והנה כבוד ה' נראה בענין. כמלא
שהכבוד נראה להם קודם דת המן. הרמז' לזה להבדיל בין
כבוד זה לכבוד זה, שכל זל ידעתי מדוע נולד הפסוק ממשמעו
כי בכל העשרת פעמים אשר כתוב בתורה כבוד ה' בכל יום
מראה מוחשת והוא שג נראה, ומדוע יפלא הכבוד הזה מכלל?
המאמר לנת"ה שג לזה להניח רא' לפיכך הרמז' מהאונקלס
שפירש על הראשון ורחוק ועל השני ואחגלי, וראינו
כנצוה! כי לפי הנהגתו שהכבוד השכלי הולך ופותר בארמית
כלשון חזק והכבוד העומד הראש לעינים ינאמר כלשון גלוי.
מה יענה במראה שג שוכלל וכלל סדר פעמים שג וירא שכל
כבוד ה' אשר כלל כלל חזק. —

(ב) בפסוקים האלה עשמה שנערצת תגל לישראל הדעת שג ה'
וצקר ישינו מראה הכבוד. וצפסוק י"צ צמאמר
הקצ'ה נאם הדיעה הזאת אחרי הנקד, באמרו: בין הערבים
תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם וידעתם וגו'. —
(ג) איך אמר עשה צפסוק ס': בתת ה' לכם בערב בשר
וגו', שם עוד לא נאם אליו הכנראה צדד זה. ואם יתן
אדם לומר שקדמה אליו נצוה צדד, ואף שגלתי לאמר דק
צפסוק י"א שולס אין מוקדם ומאוחר בתורה, (עמם זה הוא עין
אשר כלליו ישכנו כל חלשי התנאה, ודק צמקומות מעטים בזר
חז' לומר זה, וגם שג ה' צודאי עמם נמוס או נכלה לכותב
התורה, כי הליג מאמר הקצ'ה אחרי הודעו. א"כ מדוע לא

סידר

סידר מרע"ם כל מאמר פקצ"ה על הסדר אחרי פסוק ד' וה' :
למה הפסיק במאמר משה ואהרן אל העם ? —

ד) בפסוק ח' אמר משה : **בַּת ה' לָכֶם וְגו'**, בשמוע ה' וגו', ואיה נשוא המאמר? כי כל פעם שיצוא המקור וצא פעל אחר צורך ההחלטה עמו כידוע לכל מצין ערך לשון עבר, כי הוא ממאמרים המאורפים, ופה צלתי נמלא פעל אחר. והרענ"מין אמר שפה חסר המוצן שצנת ה' לָכֶם תהי' זאת אולם אין זה מדרך הכניס המפואר, משה איש האלהים צחיר ה', אשר אלהיו דבר עמו פא"ס, לקנר במאמרו ולסמוך על המצין; כי הוא בתצ דצרו צלר היעצ.

ובישוב הדקדוקים האלה נשכיל בהצנת הפסוקים ומאמר, שגם טרם
זל דצור השם אל משה צענין הנשר, ידע כצד משה שהשם
יצא להם צער, יען שצני ישראל התרעמו לאמר: בשבתנו על
סיר הבשר, ואם הקצ"ה התרצה להם למלא להם צקשת הלחם גם
על צקשת הצער התרצה, כי לולא כן כצד הזכיר הקצ"ה דצד לצלתי מת
להם צער. והנה העם ננטעו צרעצ, וכצד הצין משה מדצרי שדי פי
ציוס זה צל יצא להם לחם, צאמור ה': וַיֵּצֵא ה' . . . דלה לומד שאם יצא
העם אז ילקטו וציוס זה כצד יצאו, כי בל עדת צני ישראל יצאו מאהליהם
ולאו על משה ואהרן; ויען שציוס זה צל יקצלו לחם, מן המוכח שישנו
ציוס זה צער. וישיכיל משה להצין צוכות רוחו שכאשר יצוא דצרי השם
וישלח עזרו מקדש יפתח ארצות שמיו להציל עם קדשו ממחסור וכפן אז
ונודעה יד ה', כי לא בצנורות וצתחצולות הוציאם שמי אחים הנעימים
והנפלאים מאדמת מוף ונוף רק ודוע ה' נבלתה, כחן מופתים צארן
חס והוציא ודע צחונו להיות לו לעם סבלה; לכן אמר: ערב
וידעתם וגו', כי צוחאי נכון לצו וצנוח שלא ידעיו ה' נפסס עוד,
וצעוד היום יסעד לצנס ויחלנס מן הרעצ הבורא, וצהשקט רעצונס על
דרך פלא אז ידעו למקטנס ועד גדולס כי לא כח אדם וצתחצולת בצד
הושיעה למו נבד דשעת צני תחפנחם ולא אהצת מלאך אז עזרת קדיס
ועיד אשר מרה אמו צעס מלרים עשה צמו שפעיס, כי מי יעמוד צמענס
צארן מדצד יליל ישימון מקוס רחקו כצד מאדמת צני חס, וישועת
ישראל צל פצוק ליוצאי מלרים עוד: אין זה רק ס' אשר מלאה כל
האחר

החלק חסדו, ונעצור דריתו אשר כרת עם אבותינו וינעלם וינשכס על צמתי ארץ, ועוד הם מדברים והוא שמוע לנדרותיהם.

ובמבילתא פרשת בשלח איתא: והנה כבוד ה' נראה צעק רני ימי צן שמוע אומר כל זמן שהיו ישראל מצוקים לסקול משק

ואהרן מיד וכבוד ה' נראה צעק, להלן הוא אומר ויאמרו כל העם לרבוס אותם באצנים וגו' מיד וכבוד ה' נראה צעק. וגו' ואלן הוא אומר

וכבוד ה' נראה צעק וגו' עכ"ל — ואין מן האדות שמשה עמד ה' ואהרן נחמד כמו צטטנס על ה' אשר להליל נפשו מיד עושקיהם יתגלה כבוד ה'

מכר אל העדה; ומי יודע אם לא הרגישו שני הכניסים כי קדוש יום נולד כבוד ה' טרם הרגישו זאת כל העדה? ומה שאמרו: ובקר

וראיתם, אין הכוונה על צקד שני, רק זה היסוד ומיד צקד זה תרלו כבוד ה' ויתודגם:

אמר נאך דיוען מארגען ואללט אייחר ועהען דיא העררי
ליצקייט גאטטעס:

ויפה עזרו לו המלמד בשמעו את תלונותיהם וגו', כי תמיד כשם התלוננו בני ישראל על מ"וה התראה להם כבוד ה', ומשה הנביא

אשר לא קם כמותו, אשר שמוע צעקו צפעס זאת דברי ה', הוא אשר הוסיף לנצל ציתו אומן רוח ה' אשר דבר צו, ויאמר: באשר יתן

ה' לכם בערב בשר (פעם אחת) או חרש ימים אשר הניח המלמד הקצ"ה שלל הזכיר המשך מתינת הנשר ולחם בבקר

לשבווע (כל ימי נסיעתכם במדבר עד צואכם אל ארץ מושבת; ומה שלל הזכיר הקצ"ה נתינת הנשר מיד מוצל לפתרו ע"פ מלמד מ"ל לחם

שאלו כהוגן ונשר שלל כהוגן, לכן הזכיר גדאשונה הלחם ולא הנשר, וגם הלחם ה' דגן שפיוס לחם אצורים והתמיד להם כל זמן מגודותם

צמדצר ארבעים שנה, לא כן הנשר שה' להם רק ערצ זה ומה שקצנו ממנו לאזודות ולמגודות, ואח"כ עו"הפ חקש ימים, וצלי צזר יוכלו

ב"כ להתקיים) כי שמע ה' את תלונותיהם אשר אתם מלינים עליו (ולא תדעו כי) נחננו מה! (והתיצות ונחנו מה

סס החלק השני מהמלמד ומחוצר אל בחת וגו' ואל בשמעו וגו'; ולא תבירו צעומק לצצכם כי צכל מעשינו אשר עשינו לא מלצנו וצחכמתנו

הוצאנו הדברים רק על פי ה', ולא תדעו כי) לא עלינו תלונותיהם (יסוצו, באשר שאנחנו לא צבח ידיו חרוענו הושענו לכם, רק ה' ציוה

לנו ואין יכולנו למאן צשליחותו? וה' דבר מי לא יצא? וכללותו לדבר אמר אל אהרן אשר ה' מיטיו עקה מלך מוסרד ותוכסר לדבר לפי

שדים ועמים לעמוד צמרן עם ולדבר גנדות חין ערבו) אל כל עדרת

אלו דיוק אחי המלמד: ובבקר תשבועו לחם, רק הוא ממלך
כללי צפני עלמו, והשיעור ש"י שאתן לכם משללכם עי"כ תדעו, כי
ללהיכם לינו לא שרף ולא ככז המושל על פלך פרטו, רק ה' אשר נידו
כח ובצורה צמעה וצמעה, וכל ילדי פזל שומדים פיו ומלותיו, הוא
יחיד יס ויעשה יצאה, הוא יתן נחלים מפלע, ינו שחקים ממעל
יפתח דלתו שמים להמטיר לחם על עם דו.
כן נדסה לי צהרת הדקדוקים הכלה.

יששכר בער שלעזינגער איש קאלין.

דיא זינדפלוטה.

אינע דיססערטאציאן.

מין ווירדער פריינד הערר פ — — ט — 1

דיא געשיכטע דער זינדפלוטה בעלעחרט אונס, נאך אינעם דא-
פירחאלטען, מיט דיטליכען ציעגען איבער דיא אינטהילונג
איהרער וואהלארטען, איבער דיא פערזאנלעכע דער ערשטען
וואהלארט אונד איבער מאנכע איהרער אנויכטען. דאז בוך
מאָזעס, דאז וויא דיא גאט, פערשיעדענע דארשטעללונגען דאר-
ביעטהעט, אָהנע דאס איינע דער אנדערן ווידערשפריכט, בע-
לעהרט אונס מיט יעדעם אויסדרוקקע איבער אונזער טהייערסטען
אינטרעססען. ערלויבען זיא, מין געלעהרטער פריינד, איהנען
מינע אידעען צו ענטפאלטען. דער זאמע דיעזער פלאנצכען
איזט אויס איהרעם קונסטגארטען, אויס איהרעם מייסטעריוזערקע
יסוד הדרת געצאָגען. דאז ערלע געוועכס איזט דורך דען גערך
קעגנבאר, איך ווערדע מיר דער פֿאַרטראגסווייזע אונזער בעריהם-
טען ביבעלערקלערער עראמה אונד אברבנאל בעדיענען. וועל-
כע פֿאַר איהרען אונטערזוכונגען איטמער פֿראגען איפֿווארפֿען. פֿאַן
דענען זיא צור בעהערציגענדען בעטראכטונג איפֿגעפֿאָדערט
ווערדען.

1. דיא ביבעל טארעלט איממער ווען מאנגעל אן נאָטטעס-
פֿורכט ביא דען מענשען זיך צייגט, ווען נאָטטעס ערקעגנטי-

נים

ניס ניכט געאכטעט, ווען פֿעלגעטטערדיא, ווארנמינונגען;
געדאנקענבעגעלונגען זיך אונטער זיא אויסגעברייטעט;
ביים צייטאלטער דער זינדפֿלוטה אבער פֿינדען וויר דערנליי
כען פֿערגעהונגען ניכט ערוועהנט,

II. געוואלט, רויב, זיטענפֿערדערביס, ניכטאכטונג דעם איי
גענטהומס, אונטערדריקקונג דעם רעכטס, צערשטערונג
עהעליכער פֿערטרעגע זעהען וויר אלס פֿערברעבען אנגע
פֿיהרט.

III. נאָה האטטע נור איינע פֿרויא, פֿאָלגליך אכטעטע ער דיא
עפטציאלגעזעטצע האָך. (אויך זיא מיין פֿריינד ערוועהנ
טען דיעזען אומשטאנד זעהר ריכטיג).

IV. אויך פֿינדען וויר בייא נאָה ניכט, דאס ער גאָטטעספֿירכטיג,
גאָטטערגעבען וואר, אָדער דאס ער גאָטט אנריף. זיין העכ
סטעס לָב וואר זיינע מאָדאל; ער וואר גערעכט אונד אויפֿ
ריכטיג.

V. ווארום שטעהט אַת האלהים התהלך נח אונד ניכט
אַת ה'?

VI. ווארום שטעהט אַת האלהים אונד ניכט לפני
האלהים? זאָ שטעהט עס יא בייא אבראחאם.

VII. ווארום שטעהט אין דער געשיכטע דער זינדפֿלוטה אנפֿאנגס
איממער האלהים מיט דעם ה"א הידיעה?

VIII. וואס ווילל אין דעם זאטצע ותשחת הארץ לפני
האלהים דער אויסדרוק לפני זאגען?

IX. ווארום פֿינדעט מאן אין דער ביבעל קיינע שפּוחד דאס אין
דער זינדפֿלוטה געביידע, הייזער, פּאָללעסטע, שטערטע
אונד רייכע אונטערגעגאנגען?

X. בייא נאָה הינגעגען טרעפֿען וויר אין דער פֿערפֿערטיגונג
דעם וועלטקאסטענס אָדער דער ארכע קונסטפֿליס אן.

XI. בייא נאָה פֿינדעט מאן אנשפיעלונגען אויף ערפֿינדונגען, אלס;
ויהל נח איש האדמה, אלוף איין פֿינגערציג, דאס
ער דען וויינבויה בעטריבען; יא נאך אייניגען אויסלעגערן
שפיעלט שאָן דיא שטעללע: זה ינחמנו ממששנו
ומעצבון ידינו אויף דיא ערפֿינדונג דעם פֿפֿלונגעס אן.

XII. נאָה צייגטע זין פֿיר דאָמעסטיקאציען דער טהיערע, אינדעם
ער נח פֿאָן דינען טהיערען אָפֿפֿערטע, אלוף בלעס פֿאָן
וואָל

ואלכען, ריא איהם ליעב ווארען, דערען נאחרונסארט פריער-
ליכער אינשטינקט אונד איהם דען פריהערן געברויך דערזעלי-
בען צור מענשליכען האנדטהיערונג עמפפעהלונגסווערטח
שיענען.

XIII ערשט זייט נאָא זינד דעם מענשען פלייששפייען ערלויבט
וואָרדען, פֿאַרהין אבער פֿינדען וויר קיינע אנוויזונג, דאס
אנימאלישע קאָסט דעם מענשענגעשלעכט בעשטיממט וואָר-
דען. דיעס פֿערדיענט בעאכטונג.

אום איהרע אינפֿאָמערקאמקייט ניכט צו מיסברויכען, איבערגעהע-
איך אנדערע מינדערוויכטיגע פונקטע. בעזאגטע אומשטעני
דע לייטען מיך אויף פֿאָלגענדע אידעען, וואָ דורך זיך מיר דא
אבייכט דער ביבעל דייטליך צו ערקעננען גיבט. צור לייכטערן איבער-
זיכט שיינט מיר ערשפריעסליך פֿאָלגענדע צוויי אקסיאָמען פֿאַר
אויס צו שיקקען.

(1) דער פֿעלבעשפראַכענע נאמע **אלהים** האט דא גרונדע-
דייטונג פֿאָן מאכט; וואָ הייסט אויך דער ריכטער **אלהים**.
בייא דען היידען הייסט יעדע איינצעלנע קראַפֿט דער נאטור,
דער ווא איינען בעזאָנדערן וויללען ביאלענען, אונד דא ווא
נעטטליך פֿערעהרען, אויך **אלהים**. דא פֿעניקיער בעלעגי-
טען דיעזען בעגריף מיט דעם אויסדרוקקע **בעל**, וועלכעס
עבענפֿאללס איינען הערן אנצייגט. דאז אויסערדערענשליכע,
אונגעוועהגליכע, מעכטיגע, בענענט דער העבראָער מיט
דעם אבגעקירצטען **אל**. געוואלט, מאכט, הייסט אלזאָ
העברעאיש **אל**, **אלוה**. מייסטענס, אונד בעזאָנדערס, וואָ
עס מיט דעם בעשטיממטען **ה** קאָממט. בעדייטעט דער
נאָמע **אלהים** דא אלל מאכט. מאן פֿערבינדע דאמיט
קיינען דונקלען בעגריף. דא אָבערסטע מאכט נענטע איך דא
אין דער נאטור אללגעמיינוורקענדע מאכט גאָטטעס, וועלכע
נאך פֿעסט בעשטיממטען נאטורגעזעטצען, געמעס אונטאנדערלי-
בארען פרינציפיען, דורך אללע שטופֿען דער קראַפֿטע, איינען
עוויגען גאנג געהט. בייא דער עוויגען אנאיינאנדער ריבונג
דער נאטורקראַפֿטע, וואָדורך ווא זיך אונאיינפֿעהרליך אנציע-
הען, אבשטאָסען, איהלעזען, פֿערוואנדעלן אונד נייע פֿער-
בינדונגען איינגעהען, בעווייזט ווא דא אוניפֿערזעללע מאכט
נאך

נאך טאמאללען אנויכטען אים העהערן צוועקקען שעפֿעֿי
 רשעס צו בעווערקשטעלליגען, ווען עז אויך נאך שפעציעל
 לער אנויכט מיט דען אלטאגס עדפֿאהרונגען שטרייטעט.
 זיך קאן דער מענש, דיזעס בילד דער גאטטחייט אים קליינען
 מאנכעס אים בעזאנדערן גרינדען מיט הייבעגענער ווינשען
 אונד פֿאללפֿיהרען, וואס זאגסט זיינען איינצעלנען אָרגאנען
 ווידער שפּריכט, אונד אין איהם אבשייא ערדעגט. וואס דער
 הייטיגע איידראפֿאָר מיט דעם וואָרטע נאטור אויסדריקט,
 פֿערשטעהט דער העבראָער אונטער דעם וואָרטע **אלהים**.
 דער אונטערשייד איז דיער! ביא יענעם בעדייטעט נאטור
 דיא עוויגען געזעטצע דעם וועלטנאנגעס אים גראָסען אונד
 אים קליינען, וועלכע אין זיך זעלבסט געשלאָססען, אָהנע אבי
 זיכט, אָהנע זין, אָהנע רעפֿלעקטציען, אָהנע אינטעלליגענץ
 איזט. ביא לעטצטערן אבער בעדייטעט עז לעבענדיגע אבי
 זיכט מיט געטטליכען קרעפֿטען בעגאבטע מאכטאייסערונג.
 ביים פֿאלליטחייטען איזט דיא מאכט אין טויזענד אינדיפֿי
 דואליטעטען פֿעראיינצעלט אונד מאכט אין פֿערבינדונג איינע
 פֿיעלהייט איין קאָללעקטיוועס אים, וואָ יעדעס איינצעלנע
 זאנאבהענגיג פֿאָס אנדערן האנדעלט; ביים רעכטגלייביגען
 אבער איזט זיא דיא טאמאלקראפֿט, איממער דיאזעלבע, דיא
 איינע, דיא אונצערטרענליכע מאָנאס, גאטט אין דער
 נאטור; אים געגענזאמטע פֿאָן (* *Jehowa*), וועלכער
 גאטט אויסער דער נאטור איזט, ווען איך זאגע אים
 געגענזאמטע, זיך ווילל איך ניכט זאגען, דאס דיעזע נאחמען
 צווייאערלייא פֿערזאָגען בעצייכנען, זאָנדרען דאס גאטט, פֿאָן
 דער נאטור אונאבהענגיג, פֿיר זיך עקסיסטירט. נענגען זיא,
 טהייער פֿריינד, **אלהים** איהרען וועלט פֿערשטאנד
 אונד' איהרע וועלט פֿערנונפֿט; — אלס פֿערשטאנד
 דיא רעגעלמעסיגקייט דער נאטורגעזעטצע, אלס פֿערנונפֿט,
 דיא פֿרייע געבאהרונג דערזעלבען צו בעצייכנען; — נענגען
 דיא

(*) זייט דער פֿערעוויאטע מענדעלסוואָהן דיען נאמען אין דען
 ספֿאלווען וואָ געסריעבען, איזט עז ביא חווס העבראָערן קיין
 פֿערברעכען איהן זיך אין טריפֿטען לו בענענען.

זא איהן וועלט זעלע אָדער שכל הפועל! ווען זא
נר אים בעגריפֿע דעסעלבען מיט מיר אייניג זינד.

2) זא וועניג מאן פֿאָן דעם צארטען קנאבען דיא העהערע גיי
סטעסענטוויקקעלונג דעם רייפֿען מאנגעס פֿאָדערן קאן. זא
וועניג מאן בייא דען מארקעדאס אינזולאנערן גריעכישען שפראכ-
אונטערריכט ערווארטען דארף; עבען זא פֿאָדערט דיא ביבעל
(נאך דער גאָלדנען רעגל — אין דער וועלט גיבט עז קיינען
שפרות! —) ערסט דאן גאָטטעספֿורכט, גאָטטעסערקענטי-
ניס, שפירטואליטעט, ווען דיא מענשען זיך אין שטאאטען
פֿעראייגט איבער איהרע בעשטימונג נאכגעדאכט אונד מעכ-
טיגע שריטטע צו איהרער פֿערעדלונג געטהאן; ווען זא דיא
שטופֿע דער הומאניטעט איבער דיא טהיערהייט ערונגען
אונד צור אינטעלליגענץ זיך הינאָפֿגעהאָבען. זא לאנגע זא
דיעזען ערהאבענען גראד ניכט עררייכט, איזט עז הינאָפֿגע-
ווען זא דיא ווילדחייט אבגעשטרייפֿט. דיא ערשטען לינעא-
מענטע דער סאָציעטעט, געזעלליגקייט, אייגענטהומסערכט
אונד עהעפֿערטרגע, אכטען; ווען זא קינסטע לעבען,
פֿיד דיא צוקונפֿט ארבייטען, אין פֿאמיליען לעבען, אונד דעם
דאָהען טהיערישען אינשטינקט זיך מיט אביזכט ענטרייסען.
נור ציוויליזאציען פֿיהרט צור רעליגיעזן, וואן זא זיך ניכט
צערשטעדען ווילל, וועלכעס שאָן היידענפֿירשטען איינגעזעהען.
נאמא פֿאָמפֿעליוס וואר מעהר אייגענטליכער שטיפֿטער דאָמס
אלס דעססען גרינדער דאָ מולוס, אבער ער מאסטע ערשט
נאך קוויריין קאָממען.

דיא פֿריהעכטע געשיכטע מוס אונזערע בעטראכטונג דאן
זיענעל דער וואהרהייט אפֿפֿריקקען.

דאן ערשטע מענשענפֿאאר, אים דעם שאָפֿטע דער יונגען שטי-
פֿלונג, אין פֿריהלינגסשענע הערפֿאָרגעהער, מיט העהערן
אגלאגען בעגאבט, אין ענגעלריינער אונשולד ענטשפרונגען, האמט
טע דאן ערשטע דאזענבאנד, וועלכעס דיא גיטיגע גאָטטהייט אום
אידען נאָך אונפֿערזוכטען גייסט געשלונגען, מיט לאכענדען הער-
דען

דען אנגעפאסט. נאָסט נאב איהנען זיין געזעץ. דעם וואו דער
ערשטע אקט. דען נאָסט צו איהרעם וואָהלע אונטערצייכעטע.
דיא ערשטע שטופע וואָהלע דיא זיך צום טעמפעל איהרער בעי
שטיממונג צור פֿערערעלטען הנמאניטעט אונד פֿאָן דא צור שפירי
טועללען נאָסטעסערקענגטניז גראדענווייז ערהעבען וואָללען. באלד
צערדיס ביא איהנען דער אינשטינקט דעם צארטע באנד, דיא
חילדע בעניערדע דעם דען גייסט צור ערדע נייערער, דאז לאסטער
הארד געבאָהרען. וואס מוסטע דער ערפֿאָלג זיין? דיא רָהען
נאטורקרעפֿטע, וואָמיט דיא אללמאכט דאז פֿריהעסטע מענשענגע
שלעכט איםגערסטעט, אום צו דען העהערן אידעאלישען גייסטעס-
ארבייטען אלס גהנדלאנגען צו דענען; דיא גינאמישע קערפֿער-
גרעסע. דיא טווענדירעחרונג לעבענסדויער, אונד דיא אללגעמינע
דענענשטערקע דער מענשען נאָכטען נור דאז בייאטראגען איהן
צום אונגעהויערן איםוואורף דער נאטור צו מאכען. דיא ערשטען
שפירען דער אָפֿענבארונג פֿערווישטען באלד, מיט איהר אייך דיא
פֿוסטאפֿען דער ציוויליזאציען, דיא שטארט וועלכע קיין ערי
ביעטע. —

א דאס דיא מענשען אין דיא זינדע פֿערזאנקען! מיט אללען פֿע-
היגייטען איםגעשטאטטעט, אים גייסטע אונפֿערדאָרבען,
וידע זיך דאז מענשענגעשלעכט באלד צום דענקערדען מענשען.
צור שפירטועללען אינטעלליגענץ ערהאָבען האבען. האט ניכט דאז
ערשטע מענשענפֿאָר שאָן זינע בלעסע בערעקט? ביעטע ניכט
קיין איינע שטארט? לערנטען זי ניכט פֿריהציטיג דאז פֿייער
ברויכען, דיא מעטאללע שמעלצען, ברויכבארע ווערקצייגע פֿער-
פֿערטיגען? יא זאָגאר פֿערשענערונג דעם לעבענס, העהערער זי-
ניגענענס — מוזיק שטעללעט זיך ביא איהנען איין. לידער
ענטשפראך דיא דאמאהליגע נאכקאממענשאפֿט דער האָהען ערי
ווארטונג ניכט! דער גוטע אנפֿאנג שטאָקטע, פֿערוועגטע, הערטע
גאנץ איהר; רָהע לידענשאפֿטען פֿערווילדערטען זיין ניממערוואטי-
טעם הערץ, דיא קינסטע געריעטהען אין פֿערפֿאלל, דאז פֿאָלק
לעבטע בלָזס פֿאָן איינעם טאגע צום אנדערן; קיין אייגענטהום וואו
זיכער, קיינע אעשטימאציען דיערטע, קיינע ארבייט שטאנד אין
עהרען; דיא פֿריסט גאלט, דיא שאאס ערשטארב, קיישהייט וואו-
די פֿאָן דער גיילחייט פֿעררענגט; בלוטשאנדע, פֿערמישונג דער
גע-

געשלעכטער, באסטארדען. טהיערמענשען ענשטאנדען; יעדער
פֿערטראג ווארדע פֿערניכטעט, יעדע עהעפֿערבינדונג צערייסען,
ריב אונד מאָרד וויטהעטען. הינזאנק דער ערלע נייסטעסאויפֿ-
שוואונג, דיא ציורליזאטיאָן פֿיעל צור אונטערשטען שטופֿע הינאב,
דיא מאָנומענטע דעס מענשליכען פֿלייסעס פֿערפֿיעלען אין שטויב,
דער מענש פֿערפֿעהלטע גענצליך ווינען צוועק, קיינע שפור דער
געטטליכען אבשטאמונג; אללע אין לאסטער פֿערזונקען, פֿאָן דער
ינדע פֿערשטריקט, האס האלף עס, ווען אייניגע נאָך דיא ערדע
בערייטען? דיא רייבער צערשטערטען יעדע קולטור! וואס פֿראגט
דער ווילדע נאָך דער ערנדטע? ער ערשלעגט דען לאנדמאן ביא
דער אויסזאאט, פֿריסט דען זאמען רָהא אויף, אונד צערטריטט
דאז מיט גאָלדנען אָהרען פֿראנגענדע פֿעלד מיט פֿערפֿעלנדעם פֿוי-
סע. — דיא שמעדטע שוואנדען, דיא קונסט פֿלָהא נאָך דעם
היממעל. וואר ביא דיעזעס צושטאנדע אויף רעליגיאָן יע צו האָפֿ-
פֿען? קאָנגטע ביא דער אויסארטונג איין פֿערעדעלטעס הייפֿליין יע
עמפֿאָר שפּרייטען, מוסטע דיעזעס הייפֿליין ניכט ענטוועדער פֿאָן
ענטמענשטען ראָטטען צערניכטעט, אָדער פֿאָס שמראָמע הינגע-
רייסען ווערדען? ערקענגט מאן אין דיעזער ברוט דען מענשען,
דאז בילד גאָטטעס אויף ערדען, דאז מייסטערשטיק דעם גיטיגטן
היממעלס אונד דאז וואונדערדערק דער איבערוויליכען נאטור סעהר?
נאנץ צור ברוטאליטעט הינאבגעזונקען, פֿערדיינטע איינע זאָלכע
מענשהייט דיא אויסראָטטונג; הינוטשאַפֿפֿונג דערזעלבען אויס דער
וועזען ריידע טהאט דער נאטור נאָטא. —

נור גאָא מיט זיינער קליינען פֿאמיליע מאכטע איינע אויסנאח-
מע! ער בעטראכטעטע דיא נאטור מיט אויפֿמערקזאמען
אויגען, קאָמבינירטע ערשיינונגען, שטעללעט פֿערזוכע אן, וואר אויף
ניטצליכע ערפֿינדונגען בעדאכט; ער לערנטע דער ענטע דאז דוי-
לערן, דעם פֿישע דאז שוויממען, דעם ביבער דאז בויען, דער אמייע
דאז זאממעלן אב; ער בעטראכטעטע דיא לעבענדיגע וועלט נאָך
אללען אבשטופֿונגען, וואנדטע זיך דאן צום פֿלאנצענרייך, לערנטע
דיא ערלע רעבע שלינגען, אוס דען ערלען ערדענגעקטאר, אוס
וויין צו ערציעלען; ער ערזאן דען פֿלָוג, ערצאָג נאחרהאפֿטעס
געטריידע, אונד עררייכטע דאדורך דיא קינסטליכע בריקקע צור
ציורליזאציאָן; ער פֿערלענטע זיך אויף בעארבייטונג דער נאטורמא-
טעראליען, שוואנג זיך צום קונסטפֿלייסע צור אינדוסטריא עמפֿאָר;

ע

H H

ער אומערשיער דיא גראדערעסענדען, גוטמיטהיגען, דעם מעני
שען ניטצליכען, דאָמעסטיקאציעספּעהיגען טחיערע פֿאָן דען אונז
היימליכען, באַזאָרטיגען, אונגעניעסבארען; ער לערטע דען ווערט
זייער איהם אינוואָהנענדען מאָנאס קינגען, שאַטצטע אייגעני
טהומנסרעכטע, לעבטע דאז רעכטשאַפֿענע, דאז מענשליכע,
אויפֿריכטיג; ער אכטעטע דאז פֿאָרציגליכסטע באנד דער מענשלי-
כען געוועללשאפֿט, היעלט דיא פֿאָליכטען דער עהע הייליג; ער
וואוסטע געזעטצליכקייט צו פֿערברייטען, זייער פֿאמיליע אכטונג
איינצופֿלעסען. דאס זיא איהם געהאָרעכטען, זיך זייער לייטונג איבער-
לעסען אונד איהן אלס פאטריאלכען פֿערעהרטען.

עס וואר צו ערווארטען, דאס איין זאָלכער פֿאמיליענפֿאטער דער
שטאממהער דער נון בעלעהרטען נייען מענשענפֿלאַנצונג ווער-
דע. נאָא לעבטע מיט דער נאטור, מיט דען עוויגען געזעטצען
דער אָרדנונג, אים וועגע דעם נאטירליכען וועלטליכעס דער מענשי-
הייט אין איבעראיינשטיממונג; ער וואנדעלטע אלזאָ מיט **אלהים**,
מיט דעם הערן דער נאטור, ער לעבטע דער האָהערן מענשעני-
נאטור געמאָס: אים געגענוואטצע זיינעם צייטאלטערס, וועלכעס
מיט דער מענשעננאטור אין גראָסער דיסהארמאָניא אין אבשטעכעני-
דער קאָללזיזאָן לעבטע. דער וועלטענמייסטער, בילדער אונד
שאַפֿער פֿאָנד אן נאָא וואָהלגעפֿאללען; ער בעשלאָס אָבער דען
אונטערגאנג אללער אנדערן מענשען, ווייל זיא דער נאטור צופֿאָר,
שפראנגען, — **בָּא לָפָנַי** —, אונד איהרע פֿרייהייט דאצו אני-
וואנדטען זיך צור ברוטאליטאָט צו ערנידריגען. —

אלס גאָסט מיט נאָא דען בונד דער מענשענערהאלטונג שלאָס,
וואָללטע גאָסט איהם דען האָהען ווערטע ווערטע דער מענשהייט
אנשויליך דארשטעללען, וועלכעס אפּ בעסטען דאדורך געשאַה,
דאס ער אללע טחיערע דעם מענשען פֿרייז גאב, ווייל זיא גור
מיטטעל פֿיר דען צוועק, גור אום דעם מענשען וויללען דען ערדי-
באלל בעוואָהנען. אויך וואר נאָא דער ערשטען מענש, דער צאהמע
אונד גראדערעסענדע טחיערע פֿאָן דען ווילדען אומד רייסענדען
טהיערען אונטערשיער; פֿאָלגליך דורפֿטע מאן עס וואנען דעם
מענשען אנימאלישע קאָסט צו ערליבען. ביא דער פֿריהערן מענשי-
הייט ווערע איין זאָלכעם פֿערפֿאהרען שעדליך געוועזען, דיא העטי-
קען זיך אן וואָנען, טיענער אונד לעאָפֿארדען געמאכט, אונד וויר-
דען, ווא דיע טחיערע זעלבסט בלוטגייעריג אונד ראכזכטיג, אָרער
פֿאָ

אָפּטערס פֿאָן איינעם און אנדערעס וואָרדען זיין. — דאָ מען-
שעלעבען אבער האטטע גאָטט אונטערלעטצליך ערקלערט אונד
אויף אויף דעססען מאָרד דאָ טאָדעסשטראַפֿע דורך מענשליכע
דיכטער פֿעסמגעזעצט. עס וואָר נאָך דער גרונד צו איינער קאָג-
שטימוטיאָן דער מענשהייט, צור גרינדונג איינעם ווערדענען
מענשענשטאממעס געלעגט. נאָאָס רעכטשאַפֿענע אונטערלעגונג
פֿערדיענטע רעזע אויסצייכנונג. גאָטט בעררייטעט איהן פֿאָס
אונגליקליכען איינלירטען שטאנדע דעס טהיערישען קאָהלענלע-
בעס, עס ענטשטאנדען געזעצטע, דער ערשטע גרונדשטיין צור
פֿאָליטישען קולטור! דאָך שוואנג זיך נאָאָ נאָך נאָך גאנץ צום
פֿערעדעלטען איבעריינליכען גאָטטגלייביגען מאננע עמפֿאָר, דער
וואָ אברהאָהאָס זיינע גאנצע אידישע וואָהלאַהרט, זיינע גאנצע
האָפֿטונג היינערען גאָטט אָפֿפֿערן קאָננטע! אידעאליזירטע רעלי-
גיאָן, גערייניגטער גאָטטעסגלויבע, זעליגקייטסאחנדרונג, האָהערע
גאָטטעספֿאָרנט, וואָר נאָך נאָך נאָך פֿאָרהאנדען. שטאָאָט געהט
פֿאָר גלויבן. דאָס מוסטע צוערשט געגרינדעט זיין בעפֿאָר נאָאָ
דען העטרווישען גאָטטעסדיענסט איינפֿיהרען קאָננטע. ערשט דען
געזאממעטען, צור גאטציאָן גערייכטען, זאָהנען איזראעלס קאָננטע
מאָזעס דען נאמען Jehowa פֿערקיינערען.

ווען נאָאָ איינער וואונדערבאר גאטירליכען ערעמטונג זיך
גאָטט דאנקבאר בעצייגטע אונד איהם אָפֿפֿער דאברצאכטע,
זאָ טהאָט ער נור זיינעם מאָראלישען געפֿיהלע געניגעט, דאָ וואָר
ער נור נאָאָ אונדאנקבאר, דאָ האָט ער זיך צוואר איבער זיין צייט-
אלטער, אבער נאָאָ איבער זיך זעלבסט ערהאבען, אָבשאָן מאָן
זאָנען קעננטע, דאָס זיין פֿערטרייען אויף גאָטטעס אללמאכט
וועהרענד דעס זינדפֿלוטהיגען עראונטערגאנגעס שאָן איין גראָסער
שריטט צור דינערען רעליגיאָן וואָר.

אויף נאָאָס קולטורפֿאָד וואונדעלטע דאָ מענשהייט איי-
מער פֿאָרווערטס, בילדעטע האָרדען, שטאָממע,
לאַנדער, דיכע, שטאָאטען. עגיפטען מאָדעלטע זיך אויס מיט
זיינעם קאסטען, זיינען אינשטימוציאָנען, זיינען קינסטען. זיינען
קאנאלען, זיינעם פֿעלד-אונד גארטענבויה, זיינער פֿאָליטיק. דאָ
שטאָאטען אס אייפֿראטה אונד אס טיגריס, ניניוועה אונד
אראס, באבעל אונד דאמאסקוס ענטשטאנדען. ענדליך
ענטשפֿאַרעט איין יונגעס רייז אויף איינעם דארען באָדען, דער האָל-

דע גענוס, דער ליעבענסווירדיגע מאדעללעזע אבראהאם ערבלק
 מע ראו ליכט דער וועלט, אום דיא מענשענוועלט צו בעלייכטען
 אבראהאם שוואנג זיך צור גאטטעסערקענגטנים עמפאָר, ער פֿיהל
 מע זיך בערופֿען דיא אים אבסקורען בילדערדיענסטע הערומטאפי
 פענדען מענשען איינעם בעססערן צו בעלעהרען, איהנען ראו הימם
 לישע הייל צו פֿערקינדען, דאס איין גאטט, איינע עוויג
 קייט, איינע אללבראהמהערציגקייט, איין זעליגעס
 יענווייטס עקסיסטירט. אבראהאם דורפֿטע נון וואָהל זאגען:
 „איך בין פֿאָר גאטט געוואנדעלט!“

נעמליך ניכט אלליין אים וועגע דער נאטור, וואָנדערן אים וועגע
 דעם גליבענס, דער טראנסצענדענטאלען אינטעלליגענץ.

איך ברעכע היד אב, פֿעשען דיא איינמאהל געבראָכענע באַהן וויי
 טער פֿיהרט, אונד דיא שענסטען דעזולטאטע פֿערשפריכט. —
 ווערדען זא, מיין ליבער, דיען אויפֿזאמץ ניכט, וויא זיינע ארפֿי
 שריפֿט עם אנגיבט, פֿיר איינע זינד פֿלוטת האלטען? אבער דאן
 קיסטען זיא זיך זעלבסט אנקלאגען, דען פֿאָנע איהרע ראטציפֿי
 גאלע דאָגמאטיק ווערע איך ניכט דארף געראטהען.
גענעהמיגען זיא דען אויסדרוק דער אייניגען ערגעבענהייט מיט
 דער איך זיך עהרע האבע צו זיין איהר אונגעזיי
 כעלטער פֿריינד.

בערנארד שלעזינגער.

שום לב בדברי רש"י ז"ל

המרקדק דל"ז בהקדמת ספרו הבחור כתב ז"ל:
 „חלוקת הקאפיטולי ופרקיו אינו מקובלם אללנו מצעלי המסורה.
 „אלל פֿיל המלאת המעתיק. כדלשון מלשון עברי ללשון רומי.
 „זע"המה מציר נתיב והוא ר' יצחק נתן זשנס קנ"ח לאלף השני,
 „לשד קרל ספרו קונקורדאנץ הוכנס להשגמט חלוקת הקאפיטולי
 „סכנר נתפסעה צימיו, ואל מלל חלוקה אחרת עונה מפנה,
 וחלקה

והחלוקת צעלי המסורה מתעלמה ממנו, וכאשר נגלתה מלפניו
 "הדפוס לחזו גם המדפיסים בחלוקה הנוכחת, כאשר התנצל המגיש
 "ר' יעקב בן חיים בהקדמתו למ"ג דפוס וויניציא". עכ"ד צתורף,
 ומצאתי אשר גם רש"י ז"ל לא היתה לפניו חלוקת הקאפיטול,
 הנהוגה בימינו, כי (צאיוז י"ט ז') פירש רש"י ד"ה עשר
 פעמים, ח"ל: עשר פרשיות יש עד כאן עכ"ל. ועינינו רואות שיש
 י"ח קאפיטעל עד כאן; והמענות אשר ענו ריעי איוז אינן עד הכס
 רק שש מענות. אולם לפי דברי רא"צ יוצנו דברי רש"י, הבלתי מוכה
 הקאפיטולי כמו לחזו, ובלי ספק דלה חלוקה אחרת לפניו. ולמען
 כל ירצו הפרשיות עד הנה יותר על המנין עשרה ראיתי לסדר הפרשיות
 מהתחלת הספר עד כאן. והנה הפרשה הראשונה הכוללת תולדות איוז
 וספר מעשה צעלמא, צלי שום תוכחה או קנה ולעקא, איננה מן
 המנין והיא הולכת מהתחלת הספר עד סוף קאפיטעל ז', ומשם ואילך
 אמה הפרשיות.

- (א) מתחילת קאפיטעל ג' עד סופו, ומחזיק לעת איוז על
 קושי יומו.
- (ב) מראשית קאפיטעל ד' עד סוף ק' ה' ומחזיק מענה איוזו.
- (ג) מראשית קאפיטעל ו"ו עד סוף ק' ז' ומחזיק מענה איוז אלויו.
- (ד) מראשית קאפיטעל ח' עד סופו ומחזיק מענה בלדד.
- (ה) מראשית קאפיטעל ט' עד סוף ק' י"ד ומחזיק מענה איוז אלויו.
- (ו) מראשית קאפיטעל י"ה עד סופו ומחזיק מענה אופר.
- (ז) מראשית קאפיטעל י"ז עד סוף ק' י"ד ומחזיק מענה איוז אלויו.
- (ח) מראשית קאפיטעל ט"ו עד סופו ומחזיק מענה אלויו.
- (ט) מראשית קאפיטעל ט"ז עד סוף ק' י"ז ומחזיק מענה איוז אלויו.
- (י) מראשית קאפיטעל י"ח עד סופו ומחזיק מענה בלדד.

ואל יפלא על שאיוז מונה גם לעקותיו בכלל, והטעם יען שריעיו
 הוביחוהו על פניו והיפכו שאבותיו לחטא ופסע ולמרי נגד יוצרו
 ויומרוהו למזמה, לכן כדן אמר איוז: "זה עשר פעמים תכלימוני";
 כי גם לעקותיו חשנו לכלמה לו.

מתג"ל

איבערזעטצונג

ד ע ס

א ר כ י ן . *

איינע העטעראקאזמא .

דער חערר נייגטע דיא היממעל אויף סינא, אונד שפראך צו
 זיינעם טרייען דיענער מאָזעס: „קאָממע! מיינעם פאל-
 „לאסטעס ווירדעטראָגער דירפֿען דיר קיינע שייא איינפֿלאָסען, דען
 „דיין אהנהערר (1) האט איהנען שאָן פֿאַר אוראלטער צייט זיינע
 „מאכט געצייגט. ווען דיא גלוטהיטצע דעם פֿייערפֿלענס, דיא
 „פֿייערעססע נימראָדס (2) דיא פֿיסע דיינעם אהנהעררן ניכט
 „פֿערזענגען קאָנגטע, זיך קאן אויך דאז פֿייער מיינער ענגעל דיר
 „ניכטס אנהאבען, דען דיר שטעהט איינע האָהערע מאכט, דיא
 „אללעס אנדערע פֿייער פֿערצעהרענדע פֿלאַממע, בייא. זיה! איך
 „שטיקע דיר מיט מיינעם פֿורפור, דאמיט ווען יע איין היממעלס-
 „בעוואָגער דיר זיך נאָהעט, דאז איהן דאדורך פֿערדשייכסט. דיא
 מא

(*) דאז געדיכט ארכין, אין דער ניכט יעדעס העבראער פֿערשטאנדליכען
 אראמאאישען שפראכע אבגעפֿאכט. בקוּיטצט אייניגע אויסגעצייכענטע שטע
 פֿאעטישע ווענדונגען, אינזר איזט דער יידישען ליטורגיא בייאנעגעבען. עס
 שיינט פֿערדיענטליך עס אללגעשיינפֿערשטאנדליך, צו באַשען. אייניגע
 פֿרעסאריטיגע ווארטער ווערען אפֿ פֿערדע בעזאנדערס ערקלארט.

(1) אברהם.

(2) נאך דער טראדיציאן ווארדע ארבער ערצאמטור אכט מאָנאטער ווינע
 גלויבענס צום פֿייערשטאדע בעשטישטס, איזט אבער וואונדערקבארער ווייניג
 אונפֿערזאגט געבליבען.

"מאצטעטיש לייכטענדען שטראהלען (1) וועלכע דינע שטור-
נע קראָנען, ווערדען קיינעם וועזען דען צוטריטט צו דיר ערלויבען.
האלטע דורך נישט פֿיר געיינג טהיירער מאָזעס! דאָ ווייסט גאר
נישט וועלכע לעבע איך געגען דיר העגע. איך, דער אללבעלע-
בענדע אונד אונפֿערנאָגליכע, דער איך דיין בילד ענטוואָרען,
בעפֿאָר דאָ חאָהע אונד טיעפֿע געגרינדעט וואָרדען (2)!"

דיאָ פֿירשטען דער אָבערן ספֿחאָרען שטאנדען בעטראָפֿען
אונד פֿראגטען ערשטוינענד איינער דען אנדערן:

"ווער איזט דען דיעזע נייע גאסט הייר? וואָ? יאָ גאבדעם פֿליישי-
ליכען געשאפֿע ערלויבניס זיך דיעזער ערהאבנען שטאָטטע
צו נאָהערן?"

דאָ ערשאַלל דיאָ שטימומע דער אללמאכט:
"ווער האָט נאָך צו פֿראַגען, ווען איך, דער אימפעראַטאָר, עס
זאָ ווילל?"

וואָ פֿוהרען דיאָ ענגעל צוזאממען! אלס גאָטט פֿאַרטפֿוהר איה-
נען צו פֿערקינדען:

"דיזען גאסט, ווילל איך אייך צו ערקעננען געבען. עס איזט דער
געשיידנע עדלע, דער מאָזיס הייסט, דער טרייע הירט

"מיינער קינדער, דער פֿערטרויטע מיינעם גאָטטעס הויזעס!" —
נאָן זענקטען זיך דיאָ היממעל, ערהאָב זיך דיאָ ערדע איממע-
מערה, אונד עס טראָף זיך, דאָס מאָזעס אונטער דיאָ היילי-
גען חיות צו שטעהען קאס. עס ערבעטען דיאָ ענגעל, עס
גרויטע דען אופנים, עס שויערטע דען גלגלים (3), אלס וואָ
מאָזעס דער פֿינסטערן וועטטערוואָלקע צוטערטען זאחען. איה-
רעס הויפטעס האָרע שטיעגען פֿאָר פֿורכט עמפֿאָר, דען וואָ ער-
בליקטען דאָ מיסטישע בילד יאקאָבס (4) אס טהראָנע דעס אונ-
אויסשפֿרעכליכען איהם ענטגעגען זיך אויפֿריכטען.

הערוויף

- (1) אויכען אָנשציערונג אויף דיאָ שטעלע אין (סמות 3' ד' 3).
- (2) דיאָ גאָטליכע ווייזחייט וואָר — נאָך דער אַריענטאלישען בילדערע-
שפראכע — דאָ פֿארעלל וואָרנאָך דיאָ אללמאכט וואָ וועלט ערשאפֿען דאָ
נעמען איזט איין אָקט דער ווייזחייט גאָטטעס דער סיסטעלע דער וואָ
געקאכט מאכטע דעסנאָך איזט דער טעקסזין היער לייכט צו פֿערשטעהען.
- (3) חיות, אושנים, גלגלים וינר ערהאבנע גייסטער פֿערשידענער גראדען.
- (4) נאָך דער צייכונג איינגעזיידעטן מיסטיקער איזט דאָ בילד אונטער

„הערוף אונד קאממע נאָהער, מיינער קינדער פֿיהרער!“ —
 ערטענטע עס פֿאָס שטוהלע דעם אללהערשערס —
 „הויע דיר אונטער דעם טהראָנע דיינעם עוויגלעבענדען רעגענטען
 „צוויי סאפֿירנע טאפֿעל אויס!“
 פֿאָר פֿריידע ייכצטע מאָזען דאָ הערין, אלס ער מערקטע, דער
 אללערבארמער איזט זיין פֿירשפרעכער. נון טראטען דיא עני
 אעל פֿאָר דען גנאדענשטוהל דעם הערן אונד פֿלעהטען:
 „א וויר ביטטען דיר, דאס ער אונס ניכטס אנהאבע! האט זיין
 „שוואכער שטאב דיא האָרטע דעם פֿעלזענס געבראָכען (1).
 „זאָלטען וויר איהם צו שווער זיין אונס צו איבערווינדען?“ —
 דיא אללמאכט שפראך צו סאָזעס:
 „האבע קיינע פֿורכט. מיינ גאָטטעסוואָרט זיין דיינע שטיממע!
 „ניס מיינע לעהרע אונד שטיינע דאמיט הינאב, דען
 „אונטער אללען מיינען פֿרעפֿעטען האבע איך קיינען זאָ טרייען גע-
 „פֿונדען וויר דיר!“ —

פתרון איזה מלות נכריות.

פֿלטיין. — פאללאסט. — איקונך — דיין בילד. טירוני —
 טהיראנגען. העררשער — ולפנים כל היה שם זה כימי
 לבנאי, כי הוראתו המקורית היתה אדון ומושל כידוע למציני לשון
 יונית. אכסנאה — גאסט. — אנפרטון כמו אמפרטון או
 אמפרטור — קייזער, אללהערשער, — לקוח משם מלך דומי.
 אפילגוס, ז"ל אפֿלגוס — לאָברעדנער. — דִקֶרִים נראה לי
 שז"ל דִקֶרִים, כי Kirie כלשון יונית אדון ומושל כמו דדח"ל
 סך קירי פלסתר. — והנה כל השמות המוזאים פה הם מולם
 מלשון יונית. אשר יושני אסיה המערבית צימי כותבי האגדות והמדענים
 השתמשו זה פעמים רבות. מלכז אנפרדון הוא מלשון דומית.
 מהג"ל

ערצאטערס יאקאבס אים טהראנע דעם אללערהעכסטען מיינעגראבען, וואו
 ווא ביים ריזער אללעגאריא זאגען וואללטען, לעכט זיך מיט וועניגען ווארענען
 היער ניכט געבען.

(1) מיינע אכסיעלונג אויף דיא ביבעלשטעלע אין (שמות י"ז וי').

ב"אברהם צור בבל ישען נעאנראפא

(א)

הפסוק (ציהושע ט' ד') מחמדבר והלבנון אומר; דרשנו! וכל המפרשים לא הספיקו ציבור הכתוב הזה. ואנכי אתמה עד על השינוי בין פסוק זה ובין פסוק כ"ד בדברים י"ט, כי שם נאמר מן הנהר נהר פרת, ופה נאמר ועד הנהר הגדול נהר פרת. והנה לפי דעתי ארץ החתים איננו הולך על ארץ הכנען הידועה והיא חלק יהודה, כי אף שחזו בני חת נחזקו צעת אשר קנה אברהם מערת המכפלה, עוד כל נקרא שם הארץ החתים, כמו שארץ גושן כל נקראת ארץ העברים או ארץ ישראל עלי כי חזו שם בני ישראל. גם החליפו העמים לפעמים מגורותם ואומה אחת התחלקה לפעמים לסעיפים רבים; גם מלאנו לפעמים שם אומה אחת בכלל על עמים רבים וצפרטות עוד על אומה יחידות, כמו שם כנען. אולם נסבחת כל שמענו מאומה רק לפי המוצא. (ציהושע ט' א') משמע שהוא ישב צהר בחלק הכנעני בגליל, וכל מלאנו שם חתים התפשט על כל ארץ ישראל כמו שם כנען. גם יפלא צעינינו שצ' פעמים הודיע הכתוב צהרות משה ופעם א' ציהושע שבצול מושצותינו מביע עד כהר פרת, ולפי הצעתנו צהרות הארץ בצולי בני נפתלי ובני אשר היותר נפשיים לצד נפון. רחוקים מזהר פרת עוד יותר מכמעט ב' מדגות אורך, והוא סד וחצי פרסאות פרסיות המורגלות צלשון חז'ל או מ'ה פרסאות נעאנראפיקות, ומשם והלאה מתרחק זהר פרת עוד יותר מארץ כנען. וכבר אמרו חז'ל שארצות ב' אומות קיני וקניזי וקדמוני צלתי כלכדו מיוצאי מצרים.

אם נשים כל הנאמר כבוד הצחינה, יעלה הרעיון על דוחנו שאצותינו יוצאי המדבר עדיין אינם צאו עד הנהר פרת, ומאדן כנען עד הנהר הזה היו מושצות קיני וקדמוני. והנה המדבר פה היה מדבר לין הוא קדש אשר שם חזו אצותינו, ולכן אמר מהמדבר צה"ל הידיעה, והוא איננו רחוק מאדן מצרים השוכנת צקן דרומית מערבית לארץ כנען כידוע. (וראית דס"י פה שהיא דרומית מזרחית איננה מנחת, והספוך הוא! שהשם ראה שהיא צדדומית מערבית, כי קדש רחוק מים העלח, והבגול נסב מקצה ים המלח למעלה עקדבים לפני

נזה

לפי, ומשם כל לקדש נרדע, ומקדש נרדע דרך עלמונה עד ים הבדול
 אינו רק חלק שלישי מהמרחק אשר בין קדש לקדש ים המלח קדמה.
 ועתה נחזיר לקחי ונאמר, שלדעתנו כל ארץ החמים כולל כל הארצות
 מל האמות קיני קניזי וקדמוני, וכל הפסוקים יתישנו על
 פננו, ושיעור הכתוב פה מהמדבר, ר"ל מקלה דרומית מערבית,
 ומהלבנון הזה אשר הוא קלה לטומת מערבית עד הנגה נחר פרח;
 ועמה הונגלו הנצולות הן למעלה והן למטה. והוסיף לשאר ולאמר
 כל ארץ החמים עמון ומואב וסדום, וכולל ארץ פאלמירענא
 עד עיר ברכמיש וארם רמשק; ויש שהמדבר והלגנון נחוקים מהים
 התיכון הנקרא, *Mediterranea* ולכן הוסיף לשאר עד הים האחרון
 פנה השמש. ה פה! אולם נמורה הלך הכתוב נדדך אשר אף שהכוכב
 הוא אחד, וזה שם להדיענו שבזל א"י ממעלה, אדנו לרוחש העולם
nördliche Breite, ומן נהר פרת עד הים האחרון. והוא רוחש א"י
 לאורך העולם, *östliche Länge* יק' בגולו. ואם בגולות הארץ
 נמדדו לר"ק כל מלאנו גם הארצות קיני קניזי וקדמוני כלולות, הלא
 גם ארצות האמורי של סיחון ועוג כל מלאנו כלולות בגולותיה שם!
 ונחזירי נמחשבת כורם הכרית של נתינת הארץ עם אצותינו היתה גם
 נבשית ארצות סיחון ועוג. — הן מלאנו שלמה כנע וננה הרמור
 נמדדו והיא עד פאלמיר, קרוב לנהר. פרת; וצימי צית שמי כנע
 ינאי את אדום, (וזכר' ט' ז') אמר, וגם חמת תבגל זה, והיא
 רחוקה למעלה ללד לפון.

והנה דעת רש"י ז"ל נצאורו לשאר נח צלתי מתנגדם לדברי אלה
 ועי"ש, ודאינו שבס יחזקאל הכניס בור בגולות א"י ללד לפון
 אל יד דרך החלוק לבוא חמת, אמנם חלוקתו (שם מ"ח) אורך הארץ
 גפחים עשרה רעועות, לכל קצט רעועה אחת, ורעועה כ"ה אלה,
 ועשרת אלפים רוחש לכהנים ללחם ורעועה לנשיא ותרעועה אחת קדש
 לר'; ומידושלים למעלה חלפי שצעה שצטים ומידושלים למטה חלקי
 חמשת שצטים אף שלמה אינו חלק השלישי מכל הארץ ועוד שם
 מדבריות, וצויתר כי יגדלו בגולי הארץ עד חמת — כל אלה הם כמו
 שאר חמשת נצולותיו אשר בהן יאיר עינינו הכהן העומד לקדש
 צאורים ותומים ז"ל.

(ב)

וינן דרנו דבר מייחזקאל אעבור תענין לענין צאותו עיין בגולות הארץ,
 ואעיר הקורא על טעות מוכח אשר לא חלי ולא מרגיש צו המצא

רש"ד, ואם אף כי המתרגם יצ"ע כפל בחמירות הטעות הזו, כלום משול פנים יש בדבר האמת! — זה (ניחאקלל מ"ד י"ט) כתוב: ופאת נגב תימנה מתמר עד מי מריבת קדש מזלח, אל הים הגדול ואת פאת תימנה נגבה. ופירש רש"י מתמר, מירחו פה"ס עיר התמרים וכת"י, עכ"ל, והוא משפט מעוקל, כי ירחו עוד רחוקה מבב א"י, וזין ירחו זין בצול הנגב כל ים המלח, וירחו שוכנת ממזרח ירושלים מעט ליד נפון, והרש"י כי ירשו היתה אלל ילאי מדרים בחלק ברימין אשר הוא מנאן ליהודה.

לבן כדע"ה הנכונה שכוונת הכתוב על חצצון תמר, והיה נגב ליהודה ולים המלח בקנה מרחית דרומית, ונקט בכתוב חלק אחד מהשם המחוזר משני שמות, והניח החלק השני כנחוג צהרזה מקומות. אחרי כי שפתי משפט לך זה, ראיתי כי דעו הפנוח בעל מחקרי ארץ פתח ג"כ עיר תמר ניחאקלל על חצצון תמר, אולם לא הובים דעתו צדויות כמוני, והקורא המבין יסמט כי משרים אמתו.

סוהג"ל

באור פסוקים עלומי ההבנה.

כתבי קדש הם הדרי עד, שם שפונים מכתבי גמזים. נחמדים משהם יקר וספיר, מפז ואצני אקדח; אף כי יחלצו זהם דרשי לשון אלפי שנים. וכל מלה ומלה יורקו צכור הנחינה, עוד כל ידיו אותם מלכביל בקדשם שפע הביקום לפונים, ודורות ינאחן נשמחו לדלות משם פכנים ואצני חפץ לא שפפתן עין חוקר. — אשרי המנקה שדי תרומות אלה! צלל יום ישיב נפשו צפרחים חדשים, המריחים לאפיו עוד ואהלים כל ראשי נשמים לא שערסם הראשונים. מקרא קדש! כך אשתעשע כל ימי חיי, בשורותיך אספאלך כל ימי אצאי; נקשה כי יעצד זי, חצלי עמל ואח כי יסנומי. אנשי צליעל כי ירדמוני נחמת עכסוז תחת שפתמו, צמי צלי שם, אשר אין אלהים כל מומותם יחדו דע לי, אמה מפלט ומנוס לי ציוס נרה, אשחק למלתעות מלחמי שקד כי אצקר קדוש היכלך, ומנאריך אשאל מי פסון וישועה! —

ספר משלי הוא ציד כל מורה ותלמיד, וכל צחור יתפלל השעתק המליץ המשכיל המנוח רא"ח, כאלו יאקוה אנשי כנסת המדולה. כל אקטין צעיני צמי עמנו תהלת המושלם הזה, כי רצות עשה בהעתקתו; אולם כל הנין לשון וספר יביר, אשר רצות פעמים נעה מדרך הפסע, ועל

ועל הדורש מקדש קדש חובה לנכות האם יצליח לתקן המעשה. ולדאי
אזיח לזיה פסוקים צמחלי פרשה כ"ג.

(א) פסוק ד' אל תען וגו'. בפסוק הזה ובפסוק שלאחריו כבר
תמחו הראשונים, ובס' האחרונים לא מלאו ידי חובת
הפסע. ולי נראה שהפסוק הראשון הוא על דרך תימה, והשיעור:
האם אל תשפח לענות כסיל על דרכו? השמר לך, לזל ידמה
אחרך אל נפשו, כי יאמר שאתה מנוח מדבריו, ומחשבותיו
נזקקות צעינך. לא כן! רק ענה כסיל כאולתו. לזל יהי חכם
צעיניו. והצוה יצחק, כי לפי דעתי מעט הזדות צציאורי.

(ב) פסוק ו'ו' מקצח רגלים וגו'. לא מלאנו פעל מן שורש קצה
צנן הכזר צהולת התיעו — איבערדריססיג זיין. —
וא"כ העתקת דל"א — ערמידעט פֿיסע — צלתי ישרה.
ואנכי כל הסיודות הולדת המלה הזאת מכל חזריה צכתני קדש,
אולם לחשוב שהם רגלים פה הולדתו על קריצת הענינים
לדבר להוליד מכה אל הפעל, ובאשר אמרו דו"ל צסנהדין ריש
פ"ט שרגלים לדבר, וכ"פסק הרמז"ס הלכות רואה פ"ד. שהולך
על דברי הת"ק, והשיעור שהרואה נתן רגלים לדבר שימות הכדח,
ומוצנו כל"א — געלענענהייט. — הלא נאצרו מאתנו דוב
שמושי לשון עזר. והכי כפיתרי מדות כי צבא לדעת דעת הקדושים!
ועל פי דרכי יתורגם:

עו שניידעט (זיך ועלבסט) דיא געלענענהייט אב א.ו. וו.

(א) פסוק ז'ו' דליו שוקים מפסח וגו'. למן הרא"א כיכר צפתרונ.
כי על המחול — מאנג — יתד דליו לומר מחל.
דליו. רקד. קפץ, כרכר, פוז. ואחרי החקירה צדבר מלאתי כי
צלשון הגמדה הנאמרה על הכוז צלדעית, זקן מדולדל הוא זקן
חמשתלשל ויורד למטה; גם צערצות דליו הולדתו על השתלשלות
למטה, וכן מלאנו צערצות: צלל דליותיו תשכונה (יחזקאל י"ז
כ"ג), והולך על הענפים התלויים מלמעלה למטה, גם מלאמו
דליו מאדום נעו (ליוז כ"ח ד') והולך על אנשים החופרים צהרים
למאדא מתכות, שמתלשלים למטה. ומה זרות אם נאמר שהמליך
פליז יו"ד — ע"ד — כל"ה תחת הדגש צע"הפ הלא מלאנו חילוף
המודות למאות! והנה הפסח איננו יכול להלך על דגליו רק
אל משענת, שוקיו תליות צלי נח להשתמש צהן כל צדו; וכן
המשל

כמשל כפי כסילים כי אינם מזינים פונם ופנימיותם, ולכן המשל
צפיהם יורד לחדרי לב השומע, ויתורגם:

עו האנגען דיא שענקעל פֿאָם לאהמען (מאטט חעראב)
זא אויך גלייכניסערעדע אים מונדע דער טהאָרען.

(ד) פסוק י"ד רב מחולל כל. הרא"ה פירש מקור לל מלשון
חלול, אולם צמוצן זה באמר תמיד על דרך השלימים
דבג ע"הפ ולא על דרך המדונעים; והכתוב צעלמו הוא קשה
ההנהגה, וכבר נתקשו צו הראשונים; והמדרש אגדה, ור' משה
הדרשן ורש"י כל אחד נלחץ ע"פ דרכו צו. לכן מראה שכוונת
הפסוק שהעשיר חושב להוילא יקר מזולל ולחולל ולהוליד ע"י גשדו
הכל מן האדם אל היש, וחושב לשכור ולסבור [כדעת חז"ל מלשון
עושי שכר (ישעי' י"ט)] מעשה כסיל אשר עשה ולהשכיח המעשים
העובדים והחולפים, אולם עמלו לריק ופעלו מאפס! כי ככל
שז על קיאו, כן כסיל. כי הוא שונה ומכפיל צולתו. ועי"כ
יוקשר הכתוב שלאחדיו עם כתוב זה היטב, ויתורגם:

ברינגט דען דער פֿאָרנעהמע אללעס חערפֿאָר —

ווען ער גלייבט דאז טהאָריכטע צו פֿערשטאָפֿען.

אונד דיא פֿערפֿלאַססענען (האנדלונגען) איינצינדאָממען?

איזט דאָך ווא דער חונד א. ג. וו.

שישכר בער שלעיונגער.

ב' פ'ע אונד בייאטצע דאז ווער קנאז האמז בעטצעענר .

אין האבז אין ערלאהונג בעכראכט, דאס עס ליטע אונטער
מיינער נאטיץ ניכט, דיא זיך מיהע געבען, מין ספר קנלז
פ'לעט [נעדרוקט בייא ה' אנטאן ערלעס פאן שמיר וויען 1828],
ביא יעדער נעלעגענהייט צו טאדעלן אונד העראבצווירדיגען; וויא
הזיהל זיא מיט איהרעס טאדעל בייס געבילדעטען פובליקום, וועל-
כעס יעדעס בוך נאך געהעריגעס ווערטעהע, צו בעאורטהיילען ווייס,
ניכטס ערוויקען ווערדען; דען קיין פערנינפטיגער לעזער ניממט
פאן ווארטען נאטיץ, דא ניכט בעגרינדעט גענוג זינד, אויך זיהט
ער קיינעסוועגס אויף דאז הינעווארפ'ענע אורטהייל איינעס מאנ-
נעס, מאג ער אויך בייא איהם אין געוויסער הינזיכט אין אכטונג
שטעהען, זא באלד ער וואהרנימט, דאס פאראורטהייל, אדער
שעלאכט, אדער פערזאנליכער האס געגען דען פערפאססער דעם
אורטהיילע צום גרוגדע ליגט, אדער בלאס אין ערווענונג ציהט,
דאס זא עטוואס דאז אורטהייל פעראנלאסט האבען קאן: אונד
איבערהויפט האבען בייס אונבעפאנגענען לעזער אויטאריטעטען
קיינען ווערטעהע, ווא דא פערטונפאט זעלבסט צו ריכטען פערמאג .
דא עס מיר אבער הויפטזעכליך דאראן געלעגן איזט, דאס מין
בוך פאן זאלכען פערזאנען געלעזען ווערדען מעגע, בייא וועלכען
דיא פערטונפאט איהרע רעכטע זיך נאך ניכט ערווארבען האט, אונד
ראהער געווארנט זינד, מיט אנדערער אויגען צו לעזען, זא בין איך
בעווארנט, דאס ניכט דיא ווארטע דער אבערגלייבישען אונד מיס-
גינסטיגען פערליימדער בייא איהנען איינגאנג פֿינדען, ווארויך זיא
פאס לעזען דעם ספר'ס אבגעהאלטען ווערדען; איך האבע אויס
ליזעס גרונדע עס פֿיר גוט בעפונדען פאלגענדע שרייבען, פאן מענ-
גערן דערען שריפטשטעללערשיער רוף יעדעס העברעאישען ליטעי-
ראטאָר בעקאנט איזט, אונד דערען פֿעהיגקייט איבער ליטערא-
לישע פראָרוקטע צו אורטהיילען דיא אין אונזער שפראכע ער-
שיינען

שיינען, יעדער איזראעליט פֿאָן געאנדער אורטהיילסקראפט אונד
אונבעפֿאנגענעם גיסטע, צוגעשטעהען מוס, דעם לעזערען פֿאר
ליקום אין איזראעל בעקאנגט צו מאכען.

לעמבערג דען 15. פעבר 1830.

יחזקאל לוי מיזיס.

לכבוד לוי חת ירח ליל חת מדיס, יקר רוח ומען דעם פֿרש
יחזקאל לוי מיזיס מלכמזכרג בעל מחבר ספר קנאת האמת

בערלין דען 10. נאָוועמבער 1828.

איינער וואָהלאַגעבאָרען מיר אין העברעאישער שפראכע איינע
ריכטע דרוקשפֿיט ספר קנאת האמת, האבע איך
מיט פֿערגינגען ערהאלטען אונד זאָ ווייט איין וואָהעס אלטער אונד
דא איז בעגלייטענדע שוועכע עס געשטאמטען, האבע איך זיך
טהיילווייזע געלעזען. אום זאָ וועניגער בין איך אים שטאנדע איבער
דא גאנצע איין גאנצעס אורטהייל צו פֿאללען. וואס אבער אים
אללגעמיינען אויך דעם וועניגער בעפֿונגען ריכטער איינלייכטען
ווייר, איזט, דאס דא שפֿיט מיט פֿאללעם רעכט דען טיטעל
קנאת האמת פֿיהרט.

„אבגעזעהען דאפֿאן דאס דער פֿערפֿאסער איין ריינעם דייט־
ליכעס העברעאיש שרייבט, אונד זיינע לעהרען נישט דורך איינע
קרויטען אונד איבערוויצטען זאָ גענאנטען אָרענטאלישען שטייט
שוועדפֿעלליג פֿערדונקעלט, אבגעזעהען דאפֿאן דאס דערוועלבע דא
קענטניס דער שפֿיטען דער בעריהמטעסטען שפֿיטשטעללער דער
אזראעלישען אים איזערע בעסטען צייט קענט אונד וואָרטליך צו
אונטערשטיצונג זיינער בעהריפטונגען אנפֿיהרט, אבגעזעהען ענדליך
אויך פֿאָן זיינער בעלעזענדיגט אין דען ווערקען דער ווייזען פֿרעמדער
קאָנפֿעסיאָנען דא ער ריהמליכסט בענצט.“

געהעט. אויס דער גאנצען שפֿיט רייטליך הערפֿאָר, דאס דער
פֿערפֿאסער דיכטיגע אונד ערלע בעגריפֿע פֿאן דער הייליגען דעלי
זיין האט, אין וועלכער ער געבאָרען איזט, דעם בעגריפֿע אין
איהער גאנצען, לויטערקייט צופֿערברייטען, דעם רעליגיאָן זיינע
געפֿאסען אום הערין צו לעגען. זי צום נאכדענקען אונד וועלכסט
פֿארשען אנצולייטען, איזט דער צוועק, דען ער דורכאויס צו פֿער-
פֿאָל

פֿאַרלען זײַנען. דאָסער אונטערשטיצט ער זײַנע אונטערזײַונגען
טאָמלס דורך גרינדע אױס דער געזונדען פֿעדונג פֿט געשעפֿט,
טאָמלס בײַעט ער אױף דאָ אױטאָריטעט דער בעדיהמטעסטען
וועלטלעכען דער אױטאָריטעט, דערען אנועהען זײַט יאָהרהונדער-
טען בײַא דען רעליגיאָנסגענאָסען לענגסט בעוואָהרט אױט. דזעס
קעננען זעלבסט נישט דענקער אונד אין פֿאַראורטהײלען ערגרעטע
מעננער נישט אין אברעדע שטעללען.

פֿאַרצײלן מױס דער אונטערשטיצט בעאורטהײלער דזעס
ווערקעס נישט דען אומשטאנד איבערזעהען: צו וועסען בע-
לעהרונג אונד אנגענוג דזע שרײַט פֿערפֿאסט אױט, פֿיר
זײַנע רעליגיאָנסגענאָסען, וועלכען דער אנויף דער געפֿילדע
דער גאָטעסגעלעהרהײט אונד וועלטלעכע אונטערזײַונגען
קאנט אױט.

אײַן ערנסטהאַפֿטעם שטודיאוס דזער שרײַט ווירל דען אױטאָ-
ריטען פֿאַראנלאסונג געבען, איבער דאָ וויכטיגסטען געגענשטאַנ-
דע, וועלכע דען מענשען צו אללען צײַטען הייליג בלייבען מיסען,
בעטראכטונגען אנצושטעללען, דאָ זאָטע צו פֿרידען אונד דאָרף
אײַנען שאטן פֿאַן גײען אנויכטען אונד ערקענטניסען צו ערלאנגען,
וועלכע זאָ שווערליך אין דען פֿיעל עלטערן שרײַטען איהרער אײַגע-
נען געלעהרטען פֿינדען דירפֿטען.

דזע וועגע וואָרטע מײַן געעהרטער הערד! זינד דאָ אײַנ-
ציגע וואס אײַך איהנען נאך איהרען מינדליכען פֿערלאנגען מיטצו-
טהײלען אױס שטאנדע בײַן. אײַך האבע עס איהנען נישט פֿערעהעלט,
דאס אײַך אין פֿריהערן יאָהרען עהנליכע פֿאַרזעצע וואָ דאָ איהר-
ע געפֿאסט האבע, אונד וואָר עבענפֿאללס דער איבערצײַונג:
מאן זײַט נאך זײַנען קראַפֿטען אונד פֿערעהעלטניסען פֿערפֿליי-
טעט, נאך זײַנעם בעסטען וויסען, אױפֿקלערונג עכטע רעלי-
גיאָזיטעט אונד קענטניסעס אונטער זײַנען מיטברירערן צו פֿערבריי-
טען, דען ערפֿאַלג מױס מאן דער פֿאַרזעהונג איבערלאסען. געגעני-
ווערט בײַא דאָ פֿאַרזעהונגיקטעם אלטער אונד אין יעדעס זײַנע דעס
וואָרטע אײַן נישטברייכער מאָן, בלייבט מיר נישטס איבריג, אלס
אין מײַנעם לעהנשטול דען איבונגען אונד פֿערזוכען דער יונגען מאָן
נער, דאָ זיך דאָצו בערופֿען פֿיהלען, מײַנען הערצליכסטען בײַא-
פֿאלל צו צורופֿען, אונד דזען ערהאלטען זאָ זײַנעם מיט דעס

אײַנ

אֵינֶנּוּסֶסֶטֶן מֵאֵלֶּיךָ: דָּאָס ווּא אַהֲרֵעֵן צוּעק ערִיכֶען וואָר ווּן דעם
בֵּעִהאָרֶטוּן דער פֿאַרשטאַנֶדלִיכֶע אַהֲרֵעֵן בֵּעִלֶּעֶנְגֶען סִיעֵרֶען
סעגֶען. —
פֿרִיעֵרֶעֶלֶאָנֶדֶר.

אָר כִּי אֵינִי מוֹדֵה לְכָל דְּבָרִי פֶּסֶד קִנְיַת הָאֵמֶת, עֲכָז לֹא אֶכְסֶה
תַּחַת לְשׁוֹנִי שֶׁמֵּאֲלֵתִי צו עֲבִימִים סוֹרֵה גֵלִים וְנִכְוִיִּם מִיּוֹסֵדִים עַל
לְדָרֵי חֲקִירוֹת חֲכָמֵי קֶדֶם וְאֲנִשִּׁי הַשֵּׁם, הֵמָּה דָּב סַעֲדִי גֵלֶךְ הַרְעֵצִים
הַדִּ"ק הַלֵּלֶנְג חֹלֶמֶת מַגְדוּלִי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרִי וְלִדְיֵי הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה, וְגַם
לְקוּרֵי פְרָחִים כּוֹתֵבִים דִּים כַּקְטוֹדָה גֵּלֶךְ פּוֹשְׁרֵי הַלֵּב, וְהַמְתַּקְּמִים
בְּדֵבַר דַּעַת וְתִצּוּחַ אֶף לְהֵם וְלֹא יִרְחֹק.
פֶּרֶג אֵם הַטּוֹב זֶקֶנֶל לִפ"ק.

הַעֲרָץ הַצִּמְבֶּרֶג, ק. ק. שוֹלֵהֶמֶת.

צִי"ה

יָקָר הַחַיִּין הַזֶּה סֶפֶר קִנְיַת הָאֵמֶת, צִי יִתֵּן הַמַּחֲזֵר גִּי' אֶל הַחֲכָמִים
עַל עֲבִימִים נִשְׁבָּעִים, לְהַשְׁכִּיל תּוֹעִים וְיִהֶה, וּלְפַקּוֹחַ עֵינִים עוֹדוֹת.
תּוֹכוֹ לִדְרוֹף פֶּסֶד מֵאֲמִידִים, סְתוּמִים בְּדִבְרֵי ח"ל צֶלֶר הַטִּיב בְּדֶרֶךְ הַחֲקִירָה
הַעֲזִיבִית צִסְפָּה צְדוּרָה וּמִלִּיָּה נָחָה יִטַּעֵם לְכָל חֵיךְ מִצֵּק. לֹא רָצִים
יִחְכְּמוּ צוּמִיִּם אֶלּוֹ לְהַעֲמִיק בְּדִבְרִים סְתוּמִים כֹּאֵלָה, וּמַעֲטִים צִי עֲלִיָּה
אֶשֶׁר אֶלֶף הַצִּינָה נִגַּה עֲלֵיהֶם הַמַּתְעַרְצִים בְּנַפְשָׁם לְהַפִּין מַעֲשִׂוֹת מַחֲשָׁבוֹת
דּוּחַס חוֹלָה בִּלְבַד אֵמֶת וְתִמִּים. עַל כֵּן כָּל אֹהֶב חֲכָמָה וְדוּחַף אֵמֶת יִתֵּן
כַּעֲד וּיִקַּד לְהַמַּחֲזֵר הַחֲכָם כִּי אֶשֶׁר בְּרוּחַ צִינָתוֹ, זָךְ שֶׁכֵּל וְלֹא מִן כֶּפֶס
הַפִּיד אֶחָד קְלָמוּדִים הַיִּקְרִים הַאֵלָה. בְּצוּרֵי לֵב יִפְלֹסוּ הַכֵּל בְּמַלְאָכֵי
הַבְּחִיבָה וְלֹא הַטּוֹב יִצְחָדוּ, וְעוֹלָם עֵינֵינוּ מַדְלֹחַת אֶלֶף הַשֵּׁשׁ יֵאֵמַר לְכָל
נֹאשׁ. —

פֶּרֶג יוֹסֵף ד' ווּן מַתְשָׁן תַּקִּפֵּט לִפ"ק.

יְהוּדָה בֶּן יוֹנָתָן לְבֵית יִשְׁרָאֵל.

קדיק: חוצה חמת! הן חמת חשלת עטור וקטרת. לצונה אך קטורת
תושבה היא לך, לכן אשמור פי ולשוני אהלל מעשיך צעדיך
אך מי ישים מחסום לרגשת נפשו? לצנתני אחי לצנתני! נקסם שטמך
ואם בס' מדריך עיני-עוריים לא תפקחנה וכאז כן עתה העטלמים
מאור השמש ינוסו — הן נועם אמדותיך לעזר ולהועיל צחצח
האנשים נשקף ותהלכו כמו אשר צעת לא יום ולא לילה יקוו לאור ואין —
ועתה ללא ורכב על דרך חמת ותדרך נוראות ימיך ואל תשיב לך
לקהל מדעים אשר יריעו אף ירחיחו על ספרך — היום יקר האלף אשר
בס' עזת כלבים יחלו לשונם לנמור. —
פדאב יום ב' מרחשון תקפ"ל.

חובבך בכל לב ונפש

והאלף מאיר מורה לשון עזר.

פראג אס 2. אקטאבער 1828.

ס' לוי מייזל!

איהרע ווערטאע צושריפט נעבסט בייאגעלענטעם ספר **קנאת**
האמת איין טרעפליכעם זיטעגשטיק צו איהרעם פריי
הערן חכונם ברנזיס, האבע איך מיט פיעלעם פערענגיגען. ערהאלט
טען אונד געלעזען. איך ערנעממע דאזיס זיא אין איהרעם
שטרעבען לפקוח עיני העורים ולנער את הקמטונים ואת החדולים
אשר זרעו ואשר נטעו האולת והזון על פני בן אלהים אונערשייט
טערליך זינד. שרייטען זיא ליעבער פריינד אונד איהרע איינמאל
געטרעטענען. פרייליך ניכט איממער מיט רצון בעשטרייעטען,
באהן פארט, אונד לאסען זיא זיך פאן זא מאנכען הינדערניסען ניכט
אבשרעקען, כי את מי כמו אלה? אבער שלחו אתו ופעולתו לפיו
אינדעם יעדער מאן געראדעס זינגעס אונד הערצענס, איהרעם ערלען
שטרעבען לען געביהרענדען דאנק צאללען מוס. געהמען זיא דיא
פערזיכערונג מיינער האכאכטונג אין דער איך בין מוכן לעוזתו.

פרץ ד"י בער.

ווען דאס 3. אקטאבער 1828.

איך בין איינעם פון די מיטטלינג איינעם לעצט
הערשט געפונענע הערשט "קנאט האמט" פערבונדען.
וועלכעס איך מיט פערציגען געלעזען אונד ווארד איך מיט
מאגער ריקויזיט געלעהרט האבע. שארע דאס דיא וואתרעייט
צו וועגן גענער האט, אום איינערן ראכערן דאנקען צו וואללען.
דערגלייכען גייסטעס פראדוקטע זינד דען געאמעטרישען אויסמע-
סונגען אהנליך, וואס דיא בעטרעפערען געגענשטאנדע ניכט
סערקען, אויסער ווען דענקערע וועזען וואלכע געוואהרען, וועלכע
אויך דיא בערענגעטען אפשטאנדע צו בעהערציגען וויסען. וואס
אבער לידער! בייא איינעם שטרעבען פריינד! זעלטען דער פאלל
אויס, אינערשטען וואספערן דיא וועלשקערפער אויך ניכטס פאן
דען בעמיהונגען איינעם געוואסן אדער הערשעל — אונד דענאך
פארדען דיעזע גייסטערהעלדען איינער בעלזאונג אין איינערעם בע-
וואסמיינ אונד דער אפצוונד דער וועיגען דענקער. וכן גס סתם
פאצי! סך צוואת תעלל פאלומד וואו תנקה תהאלת משונת ישרלל.

איהר ערגעבענער

שלמה מיללער.

שלום לך רעי יקרי!

אלף תודות לך על אגרתך הנחמדה אשר כדדתי בה! רחמי שער
נפאך קדוה צנפי מה גדולה השמחה אשר הרגיש רוחי בקדוה
צמחתך את חפץ לפתחם אתי צלילים, ופגל שמחתי מאוד צלילי
את תשוקתך בגדולה ללמודי החכמה, כי שזה סכמתי אליה, וכל חפצי
בה וצלוהיה.

תודות השמחה אשר צמחתי אותי אתן תודה לך; אולם עגמה
מרת נפשי עליה; חי רוחי! כי לא הסמתי זאת על ידיהם אס לא
קדוהיה צמחתך. מה מאוד אשתומם עליו! כי מי לא יתפלל לרבות
איש משכיל אשר ישליך החכמה אחרי גור צעזר שיקדל צלילה ספרים
כי הרמזים שזה את געמו וחזר מדעותיו הפילוסופים צסוף ימי ופגל
ספן צידיעת הקצלה? — הנשמע כחלל מאיש אשר הדביל את נפשו לחקור
אחרי מקור כל דבר, ועליו שס לו לחק לבל ידא על משפטי איש אף

סאס

I 2

ההוא גדול ממנו וחכמה, נשפטו על ענין זקב הפך. אשר נ"ך שכל
האדם לעמוד עליו? מי האמין לשמועה כזאת על איש אשר לא פחד
מפני כל נמשפטו ונמעללו וכל נבמתו-היתה. מאן לראות דק קס
דעיוניו ודרכיו הם על פי השכל והאדק? מי הוא-האיש אשר ערצ לכו
לגשת אליו ולאמר בזהו: הנה ימים יבואו אשר תפוצ אחד מהחכמים
ותארח לחזרה עם פועלי כהל וללכת עם חנני הצעשטנים (המתחסדים).
זאת לא עלה על מחשבותי על איש אשר ידעתיו שלא ישמע לדברי-אחד
אשר יאמרו נוסדים על יסודי השכל צדדיים הנופלים תחת החקירה
והעיון, על איש אשר לא נעלם מפני שאין לנו צד-ישראל להפען צערי
הכחמה והמחקר כי אם על חקי השכל ויסודי הדין: האם דברי האפריים
הכל הם דברי צעלי התלמוד אשר עם יעקב וצלו עליהם להאמירה?
הלא ידוע הוא שדעות-הפילוסופים הם דברי סגדה, אשר צחקיות
באלה אין להשיג על דעת אחדים דק על השכל האנושי אשר חב ד'
אומנו צו-לדעת כל דבר על פמיתו! ולכן אף שדע נכון כי המצד'
פנה עורף ליריעות הפילוסופיה נסוף ימין, ודי דברים לא מלאו סך
צמיו כל גדולי ישראל, אין ראוי לאדם צעל שכל להאס לצ על דבריהם
ולהסגיה נמשפטיו עליהם. כמו שאמר הגאון רבינו שמואל בן חפני:
לא יקוצלו הדברים נמקום שיש להם מכחישים מן השכל וכו' (עיון
ד"ק שמואל ח' כ"ח). פה גדלה עגמת נפשי על דרכי האחרונים
צאנרסק דבר ידידו הנחמד! אהחננו והחכמה אצדנו צו ידיד נאמן וכת
הסכלים והצעשט"ים ישמחו צו כעל כל הן! דצריך על לנו לא פעלו
מאומה, לא הטו אחז להם, כל עמלך להשיצו אל החכמה מהצל הים
תוחלת ממושכה היא להשיצו אלינו, אצל לא אומרת עוד נאש, זאת
הוא צחמתי כי לא אצדת כל מקותך, אוחל לר'-שיצית ויתנחם עם
מפשי, יצן אף דרכי חסדי חכמה נפתלים הם וגדוליהם סדו מנתיצ
השכל חלכו עקלקלות, עוד תצוה העת כי ידע שרצים הם הדמאים
המתעשים את העם צורך-תוהו אשר לא ידעו אצותיו ויצווס לעשות
מעשים ולהתנהג צמנהגים אשר לא שערס הקדמונים. יואל אליהם
שישים לנו על דעות ותהלוכות כת הסכלים, כי אדע נאמנה שאז ידלה
סכלותם ויקן צם. ומי ידע דרכי ד' הנסחרים! אולי עשה אליהם
זאת למען ידע ידידו נכון את דרכי-כת הצעשטנים והיה צידו לחצר
ספר גדס יגלה צו לצמי ישראל כל מעשי ותהלוכות גדוליהם הדמאים
והפתאים ואז תלא טובה מזה לעם יעקב. או אולי יתחפש צבגני
החסידית צבונה, למען יהיה צידו להתהלך עמהם ולהצין סדוניהם
כי לא יעלימו הגדולים של כת הצעשטנים עוד דבר מעניהם. הבס שלא

ספונה

אשרם ואסתפן כי ידעו יסוד אלינו ויורה את פסעו, כי מיום הוסדה
הארץ לא סר שום צדק מדרך החכמה בלב תמים — ואם קרה זאת, לא
עזרו שנים רבות והוא שז אליה, בכל זאת עלינו לעמוד ולעשות דבר
יש לאל ידנו שיפוצ מהד לדך החכמה למען לא נהיה עוד ללעג ולקלס
צעימי שונאי ומקטומי התבונה כי לא אוכל שאת זאת — צחקרי על
הנשורה הזאת פחד פחדתי אולי יהיה ידענו למשל ולמופת לנערי בני
ישראל המתחילים בחכמה, שיעזבו גם הם אורח־החיים וילכו אחר
ההצל כמוהו, ונופלי את נפשי מה לעשות ונד הרעה הזאת, אז
עלה בלבי לפזר המכתב הזה ולהזלימו לאור למען ידע ישראל האמת
כי המחזרים שהחליטו שהדמ"ס חזר מדעותיו עשו ומקור דבריהם
פשטת, אשר אין לו יסוד נאמן, ואם יש את נפשך שלוח תשלח את
המכתב הזה ליד ידינו בעד שעיניו פקוחות, ולא נחז מלרעות את
האמת ולבו עוד לא השמן, ונעו, אמי ישראל צעיניו ולצו יצן וסד
ורפא לו.

המחזרים אשר נתנו צמדיהם כי הדמ"ס כתב אגרת נסוף ימיו
ללמד מתלמידיו וזו אחד שחזר מדעותיו הפילוסופיים וחפן צדיעת
הקבלה, הנה;

בעל מגדל עוז (חזר ספריו בשנת קל"ח לאלף השני) הרב ר'
משה אלמשיקר (חי בתחלת מאה השלישית לאלף הזאת) החכם דק יחזק
אברבנאל (חי ב"כ במאה הזאת) הרב ר' מאיר בנאי בעל עבודת הקודש
(חי בתחלת מאה הרביעית לאלף הזאת) ובעל שלשלת הקבלה שהיה
אחרון להזכרים. אלו הם המחזרים המחליטים המעשה הזאת, וזיכיהו
אותה מאגרת אשר לפי דעתם כתבם הדמ"ס צעמו לתלמידו לפי
מותו. אבל אם נחקור אחרי הדבר הזה, נראה ברור שאין האמת
איתם, והחכם הזה לא שנה את טעמו מימיו, כי האגרת אשר דבריהם
מוסדים עליה היא מופתת ואיננה מאתו, וגבר רמז על זה הגאון ר'
יעקב עמדין צמרו המחמד מטפחת ספרים (אשר זו הוכיח צדקיות, כ
ספר הזהר לינוו מדמ"ס) דף כ"ח ע"ג חלק ב' וזה לשונו: אם היות
בד נודע מ"ש צמרים שצמח ימיו זכה הדמ"ס לחכמת הקבלה,
אבל לא נודע אם שורש דבר נמלא צו ע"כ, ודקו דבריו מאד, כי
יש דליות הרבה להם ומופתים לאמת ולהוכיח על ידם שהאגרת הזאת
היא מופתת פליש אשר דנה לדמות בני ישראל. ההוכחות והטענות אשר
תזדנה זאת, הן:

(א) לפי דבריהם לא זכה הדמ"ס לדעת מידעת הקבלה עד
סוף ימיו וכי רק אז שטע מידעה הזאת, ואנחנו נדע מדברי המורה
שדע

ש"דע מנחה הרצה עוד ערס שחזר הספר הכנוד הזה, כי צפרק כ"א
 וס"ז לחלק א' מהם--הספר לעב על הידיעה הזאת ועל מנצחיה
 ואורחיה (*).

(ב) מי לא ידע גדול המחלוקת אשר היתה בין הנגידן אחרי
 הרמז"ס ובין מתנגדיו ושואליו, ואם כדברי המחזרים הכלה מדוע לא
 הביאו האנשים, אשר צקנאמס קנאת הדת, דמו ספר המורה לשרפה,
 את אגרת הזאת, לראיה ולהוכיח ע"י להנכרךין אחרי דעות הספר הזה,
 אדבר משפט אמת? גם מדוע הרשיעו אותו חכם לזיה מעתנגדיו וכימיהו
 מין ולדוקי (**)? עד שכתבו על קצרו פס נקצר מ'. הלא לא חמס
 צננו אחרי שחזר צעמנו מדעותיו הפילוסופיות והודה להמקובלים. ולא
 לא היה להם להמרים ללא ספר המורה?

(ג) מדוע אורחי הרמז"ס מהרמזים, אשר הבינו צעדו צעמים
 הקדמונים, דחקו ליטש דריו, אשר צהשקפה הרשונה הם נגר הדת,
 צדרכים רחוקים, ולא הליקו אותו צעמנו צאגרת אשר לפי דעת המחזרים
 ככ"ל היו מידו, ולא היה צדי אורחיו לסתום פי המקטרגים, ושטניו
 ולהראות שהוא צעמנו שצ מדעות הפילוסופים? וציתר קשה הוא על
 הרמז"ן, מדוע הבין צעד המורה צאגרת שלו לרצני לרפת, האם לא
 היה מדוע לו דצר מאגרת הזאת? הלא דצר גדול הוא שהרמז"ס, אשר
 שמו היה מפואר בכל תפלות צני ישראל, שנה את טעמו והתחדט על
 הדעות שכתב צספרו המורה צעניני האמונה אשר רוצ גדולי ישראל לא
 דלו לקבלם לאמת; ולא יתכן שהדצר הזה, אשר צדלי עשה דושס גדול
 צקצר עס יעקב, היה נעלם ממנו. ולמה לא התבצל הרמז"ן את עמנו
 עס אגרת הזאת צמה שיקתור צפרושיו על התורה לזיה מדברי המורה
 אשר לא ישרו צעניו? היה לו להרמז"ן לומר: שהדעות הללו הם
 מהדברים שחזר הרצ צס.

(ד) מדוע לא הזכיר הרמז"א, צתשובתו על דצר החרס של
 ילמדו נעדי צני יעקב מיוס החרס עד חמשים שנה חכמת הפילוסופים,
 שס דמו מהם; הלא היה לו להציג ראיה מהאגרת הזאת שדעותיה הם
 נסתלות ומצטטות ושעל ידיהן יצלל האדם את שכלו; וצלתי ספק השיג
 צזה

(*) לא יעלה צמחצתך סבען כותבי הקוניעות ומה שחשמע מהם או תפא
 צספרים המצנים ומצמות חזרים לא יורו על עיני צאס סניס, ויקראו
 אותן שמות, ויחצו ססס לריכים קדושה וטהרה, וססס יצאו נפלות ופא-
 (** פערסם סה לנלו חק צאמרכס על הארון: יס לנו גדול ממנו שטעשה לדוקי
 (הרמז"ן צאגרתו אל דצני לרפת).

זוה פורטו, כי צודלי שמונו אז לענתו רוב נערי בני ישראל אשר מופת ומשל איש אחד מגדולי עמנו, גדול הוא צעיניהם מכל מופתי השכל, ורובם אשר אין ציד שכלם להקור אחרי שורש כל דבר, העו אזנם לדבריו ביותר כי היה צידם להתגלל את עומם ולחמר: מי ידע יותר שידיעת הפילוסופיה תסבב ומציאה חק רב לאדם, מהרמז"ס אשר כל ימיו עסק ומגל צדיעה הזאת.

(ה) הלל ידענו כי הרמז"ס אבז מאד את פני החכם ד' אברהם, ואם כדבריו המחדשים שהאגרת הזאת היא מידו, מדוע לא גלה לו שחר מדעותיו הראשונות צדיעות הפילוסופיה, כדי שלא יפול צמזכות פדיעה הזאת ולהלילו פ"י דעות ידיעת הקצלה מדדת שאולה ולהורישו עולם הבא, ולנחמו דע שהחכם ד' אברהם הלך צדרכי הפילוסופיה, ולעב על אחת מיוסדותיה הראשיות של ידיעת הקצלה שהיא אמונת הבגלול (*), מדוע לא גלה הרמז"ס דעתו מידיעה הזאת רק לאחד מתלמידיו, הצלתי נודע לנו, ולא לזנו? ומדוע לא השתדל לפרסם אותה צדדים, ולו עשה זאת, אז צודלי לא התעסקו גדולי ישראל אשר מותו צלמוד ספר המורה, ולנחמו דע כי צחק ימי הרמז"ס ואחר מותו דרשו דנים מישראל צצתי מדרשיהם צמדינת שפאניס הרבה זוה הספר.

(ו) הלל קרע הוא שלא נוכל ליהם ספר ומכתב אל קדמון אחד ולהחליט שהוא חצרו בי אם על סלה הדרכים: הדרך הא' לראות אם הלשון, עקרי וראשי דעות הספר הזה אשר נחקור על אמתת מחברו דומות לסגנון לשונו ורעיונותיו שכתב ודע צאמר ספריו הנודעים צמנו. אצל אם צאו צספר אשר לפנינו ענינים סותרים לדבריו צספרים האחרים הנודעים צצידור שהוא מחברם. אות ומופת הוא כי מזורף סגנון מאחד שגלחו צצילן גדול למען יתקבלו דבריו, אם לא שהמחבר צעלמו יגלה לנו הסצה אשר על ידה חזר כאן מת"ס צמקום אחד וסנה דרכי לשונו, ויוביח צדאיות נכחות אשר אין להשיצ עליהן אמתת הסצה הזאת; והנה כל התנאים האלה אינם נמצאים צאגרת אשר לפנינו, כי אם נחקור אחרי לשון האגרת הזאת ונדמה אותה לסגנון לשון הרמז"ס צאמר ספריו הנמצאים ציד כל קורא, נראה צדור ההצדל הגדול אשר ציניהם, וגם לא יוביח צדאיות הדבר אשר הסצה אותו לשונות לשונו ודעותיו. הדרך הב' אם הספר הזה מוחזק ומיוחס למחבר שהוא צפי רוב המחברים שחיו צימיו או אחריו ונשתלשל ונשאר צחקתו מדור לדור, ולא צל צמסך

וען

(*) עין צלקופי פנחיס למסר קנחת האמת.

אין עיניו עד בניה שום ספק במחצו, ולם ערעז שום מחצו עלי; משל"כ באגרת הנ"ל שלם זלם בקצלה מדר לדר, ולהיפך לזים מבדולי ישראל היו מסופקים זו (בעל שושן סודות עיין לקמן דצרו, והבאן ר' יענ"ץ). והדרך חג' אם לא מתגלה הספר שהוא נחיי המחצו, כי אם הרצה מלות שנים אחרי מות האיש אשר אהבנו מיחסים אותו אליו, כמו עד"מ ספר הזהר המיוחס לרש"י, אז לא נוכל להאמין באמתת הדבר. רק זלם שהמחצוים שחיו צימיו לו שנים מעטים אחריו מציאים צספדיהם את המכתב הזה זשם המחצו המיוחס אליו ומציאים הרצה מדצרו ודעותיו, לו מיספרו ויגידו לנו שהוא חזר אותו, ואהבנו דע שלם אמלם שום דבר ודמו מה צה צספדיהם שחצו צימי הרמז"ם ואחריו, ולם דצרו מהמעשה הזאת לין חזר הרמז"ם מדיעותיו ומאגרת ששלם לתלמידו, כי אם לזים אחרים שחיו לזים מלות שנים אחרי מותו *). הדרך חז' אם המכתב הזה לא ילם לאור עד היום הזה, ולם אמלם אללנו המכתב שהוא כי אם לזים מדצרו, אשר העתיקו ממנו צספדיהם מחצוים אחרים לזי לרין מיסכינו כל ההעתקות הנמלכות אללנו ממנו על כל פנים לזות זלות ממש מצלי שינוי וחלוף לשון צייהם, ואהבנו נראה שההעתקות מאגרת הזאת לין מסכימות זו לו ומלכות שינויים דצים, והספורים מהמעשה הזאת סותרים זה את זה כאשר ארלך. צספר עבודת הקודש לר' מליד צן בצלי צחלק העבודה פרק י"ג כתוב: מי לנו גדול צפילוסופי' צהרמז"ם, וכשמלם המרגלית השליך מידו את הצורות (מי בלה לו זאת? הלא באגרת אשר מצי' ד' משה אללשקר לא חזר מה כלום, רק נאמר שהרמז"ם לקח מקלט דרכים צדיעת טצעי המליחות מחכמת הקצלה, ולם מזכיר שם שהשליך אחר בו חכמתהפילוסופי') ואחר ממכמי האמת (בעל מקוצל ונוגע דצבר) שציאר סודות הרמז"ץ כתב (למה העלים בעל עבודת הקודש שם המחצו ושם ספרו? מי יגיד לנו כי דלוי לסמוך עליו וטעדותו עדות אמת? אולי היה פתי שהאמין לכל דבר, לו איש מדעה אשר חפץ צרשע ודלה להתעות את העם צדך תורה? האם אלמן ישראל משועים ואנשי צליעל?) צפ' צשלם צזם הלשון: זר' יעקב זה הלך למלדים (מי חסר לו זאת?) ומסר הקצלה להרמז"ם (סותר דצרי אגרת חמורת אשר לפי דעתו למד הרמז"ם צירושלים חכמת הקצלה; וזאת היא סתירה גדולה אשר לין להשיב עליה

*) קורא משכיל כלל זה קח צורך ויהיה לו לחזן צוחן לצחון זו לל הספרים הארוסאים לקדמונים וחזין אחר.

עליה) ולדבר שמחתו זה הים משתבח זה לתלמידיו (כל זה לא מדע לו
 כי אם על פי השמעה, אולי שקר הדבר אשר שמע וסוף ענו צו? ויש
 המה התלמידים האלה? ואף שנודע שהאגרת הזאת, היתה נחלת
 בעצתן ובאור הספרים של אחד מתלמידיו. או שאחד מהם בלה אותה
 והפינה ציעק, ככל זאת אין אנחנו מחויבים להאמין שהיה מהרמז"ס.
 הלא זה אינו נמנע כי אחד מתלמידיו אשר דרכי ויסודי הפילוסופיה לא
 עשו עוד דושם חק צללו, ושהסכלות החלה ללמוד בקרצו וספן צדיעת
 הקבלה ועוד דרך החכמה אחרי מות הרמז"ס, צדא מלכו אגרת הזאת,
 והשתדל לזייף מכתב הרמז"ס רבו, למען יתחלל על ידו ולא יתראה
 כהפכך, ופוסח על שתי הסעיפים) אמנם לא זכה לזה עד קרצו
 לאחרים ימיו (ממכתבי ואגרות הרמז"ס שכתב לזכו צסוף ימיו מראה
 ששקר הוא, כי דבריו הם דומים לדבריו צמודה) שכבר חזר כל ספריו
 (על זה נאמר הדוה לשקר ירחיק עדותו, וצערמה כתב אחד שחזר כל
 ספריו למען לא נוכל לסתור דבריו מספריו שחזר מקודם) ע"כ. צעל
 מלשלת הקבלה דף ל"ב כתב: ראיתי צספר אגרת חמודת שחזר ר' אליה
 חיים (המחזר הזה חי שלוש מאות שנים אחד הרמז"ס) שאמר צהקדמתו.
 אני ראיתי אגרת הרמז"ס שכתב מירושלים למורים לתלמידיו והיה אומר
 אחרי צואי צארן הנצי מלמתי זקן שהסיר את עיני (לא צמעשה מרכבה
 כי אם) צדרכי הקבלה (אם הזקן הזה הוא ר' יעקב החכו צדרכי
 המפרש להרמז"ן, לא למד הרמז"ס צארן ישראל כי אם צמורים, ואם
 למד צארן הנצי לא למד מר' יעקב, לדרכי מי כטה אחר? מאי חזית
 דסמכת אהאי, סמוך אהאי, לכן אני מחזיק צדרכי שניהם, ומאמין
 לצעל אגרת חמודת שלא למד הרמז"ס צארן מורים הקבלה, ולצעל
 המפרש דרכי הרמז"ן שלא למד אותה צארן ישראל, אלו ואלו דרכי-שקר
 הם —) ואלו ידעתי אז (מתי) מה שהשבתי עתה (מה השיב?)
 דברים רבים כתצתי שלא הייתי כותב (מי יבד לנו שרמז הרמז"ס צזה
 על עניני הפילוסופיה? הלא נודע לנו כי גם על אשר עמיים דרש
 הדעה (האצרכנאל צנחלת אצות שלו צסוף פרק עקציה על דבר המשה:
 "אצל כל שמעשו מרוצים על חכמתו" כתב: ובס שמעתי) (לא ראה
 שום אגרת ולא ידע מספר שחוצר רק שמועה צזה לאזנו, גם לא ראה
 להשען על דרכי צעל מוגל עוז אשר צלתי ספק-קדא אותם) שהרג
 המיימיני כתב צאגרת שלו אלה הדברים: צסוף ימי צא אלי אחד (לא למורים
 ולא לירושלים, לא זקן ולא ר' יעקב) ואמר לי דברים של טעם (לא
 מסר לו ולא האיר עיניו, רק אמר לו, לא דרכי הקבלה ולא חכמת
 הקבלה, לא מעשה המדכצה ולא ענין אקן; אולי בלה לו טטה חדשה
 צדיעת

צדיעת הפילוסופים אשר עוד לא מדעה לו) וחלולי שהייתי צסוף ימי
 זמנפסעו חצורי צעולם הייתי חוזר מדברים דנים שכתנתי צהם (אולי
 בונתו על דברים אחרים שדרש גם צהם, ולא על ידיעת הפילוסופים;
 ואף אם נאמר שכונתו עליה, אולי דעמו שטעה בדברי ארסטו, ולא
 הצין אותם בדאוי, והאיש הזה היה פילוסוף גדול וגלה לו האמת צהם)
 ואין ספק שדנני קבלה היו (מה המה הדאיות שדנני קבלה היו? הלא
 לא חזר מה מאומה צספור הזה אשר צא לאזינו; ולדעתני לא גלה לו
 דצו. מדיעה הזאת, כי למה סותם דצויו? ומדוע דנר דצו? הלא
 היה לו לפרש דצויו עכ"פ צקינור ולומר שהוא חוזר ממה שדנר סרה
 ולעב על עיני השמות והקמיעות ושאר עניינים הדומים להם אשר
 יסודם הוא צדיעת הקבלה, חה היה צידו לכחצו אף שעה אחת קדום
 מומו). צעל מנדול עוז צסוף פ"א ליסודי התורה כתצ: ולדעתני
 שהרמז"ם ידע צהם (צדיעת השמות) צסוף ימיו, שאמי מעיד שרציתי
 צספור ארץ מולדתנו כתוצ צמגלה סל קלף וצן מושן ומעושן) לא צאגרת
 שכתצ לתלמידו, מי מעיד שכתצ מידי הרמז"ם, ומי המה האנשים
 הזקרים שחיו צימי הרמז"ם. וצימי צעל מגדל עוז, אשר צידם היה
 להעיד שהמפתצ הוא כתצ יד. ממש של הרמז"ם, מוחת שדלו מעשי
 אלצעתיו, הלא זה אי אפשר שהעדים הללו חיו שמי מאות שנים. ומי
 העיד לנו שהם היו עדים כשרים, שדארים להשען עליהם? ומי הוכיח
 לנו שהמגלה הזאת אינה מוויפת מאיש אחד צעת מחלוקת דצמי דרפת
 עמו? המחזר צעלמו צעל מגדל עוז לא הלך עם הרמז"ם ולא ראם
 כתצ ידו) לשון הזה: אימי משפ צ"ר מיימין כשירדתי לחדרי המדצצה
 (לא צא איש אחד ולא ד' יעקב גם לא וקן. ללמד אותו, גם לא חוזר
 ממה שכתצ צעמין הפילוסופים ולא היה משתצח צה לתלמידו, ולא
 מחזיר שהיה כדוך צחקירות הנמלצות, וכי מופתי הסגין מנלצלים
 את השכל) צינותי צעמין הקן (אצל לא לקח מקלצ דרכי הקבלה
 צדיעת טצעי הנמלצות. ולא הותרו לו כל הספקות ולא נפתחו לפניו
 דרכי המצכות ולא נמסר צידו אף מפתח אחד מפתחות החכמה.
 והצינור סל כל נעלם) וחצויו היו קרוצים לדצמי המקוצלים לא ס"ת
 ולא קבלה ממש ולא דרכי וחכמת הקבלה. ואף לא דצרים של טעם,
 כי אם דצרים אשר לפי דעתו הם קרוצים לדצמי המקוצלים האמתיים
 שרמו הרמז"ן עליהם (מה המה המופתים מדצמי הקבלה אשר רמו
 עליהם הרמז"ן הם אמיתיים?) עכ"ד. המחזר הזה שכת מה שכתצ
 כאן צעת שכתצ פירושו על פרק ג' מהלכת תפילין. כי צפרק הזה אמר:
 ואמי וומיה על מעלה דצויו ז"ל שהיה מקוצל איש מפי איש צנסתרות

אין

איך זאל להבריע צקצרה דברים שהם נצטוו על עולם וכו', (מה נדאס
 כי לפי דעתו זאלה לרמז"ס הקצלה איז מפי איז פאר קודם צחצח ספר
 היד, ערס שחצר ספר המורה, ודבריו סותרים זה אל זה חלילה ה"ה
 פחתות גדולה מאוד ולא יכלל זה צין המחזרים שיצטוו דבריו, כאשר
 כתב הרמז"ס צהקדמתו למורה אלל סבות הסתירות. גם סותרים דבריו
 האחרונים כל ספורי שאר המחזרים מענין הזה, כי לפי החלטתם לא
 ידע הרב מדיעות הקצלה עד סוף ימיו) הרב ר' משה אללשקר צהשגותיו
 על ספר האמונות לרש"י כתב: ראיתי לכתוב כאן לשון דעיו הרב
 הרמז"ס שכתב צמגלת סתרים לתלמידיו החשוב (מה שמו?) צעמיים
 צמוקים (מדבריו נראה שהרמז"ס כתב ספר גדול דצ הכמות צענין
 הקצלה היפך דבריו שאר המחזרים שהצלתו, אשר לפי דעתם לא כתב
 דק חגרת אחת מעט הכמות, וכל זה דק לגלות כי אחד מדעותיו
 הראשונות) כתב דעיו הרב צמגלה הזאת: וצחי האהבה הנמצאת אשר
 נהייתה ציני וצונך וצין חצותיך הקדושים, כי דוד צמי הוייתי נצח
 צחקירת הנמצאות (מי לא ידע מתולדות הרמז"ס שהוא לא שעה שם
 דעותיו צעניי החקירה? כי אנהנו נראה שדבריו צעניי השכל והאמונה
 אשר כתב צנעוריו כמו צפירושו על המשנה, הם צכלל צוים ודומים
 לאלה אשר דרש צמורה וצכל הספרים אשר דרש צדצוי הפילוסופיא,
 הלך כמעט צכלס אחרי דעות וציטת אריסטו דברים אשר הם תחת נגבל
 הידח; כל איז אשר יקרא צעניי סקוחות את ספריו וישה ויערך
 דעותיהם או לזו, יראה ויצין כי לא סר משיטתו אשר צחד צנעוריו ימין
 ושמאל ולא היה צונך צזה עד סוף ימיו) ולדעת תוכן אמתת כפי הכולל
 מצד חקירת הפילוסופיא ודבריו מופתיהם. ונראה שמה שהשיגו
 הפילוסופים צלמי נודק עכ"פ (כל מה שהשיגו החכמים הוא סקר?
 מי יאמין זאת? הלחנס אמרו חז"ל חכם עדיף מנביא?*) ולפין ספק
 שהרב ר' משה אללשקר צעלמו לא האמין צזה הכס צמציו דבריו האגרת
 הזאת. ויתכן שהוא לא פנה לכל דבריה וכל כותבו צמה שמציו צספרו
 ההשגות האגרת הזאת היא למען לא יהי עוד הרמז"ס לחרפה צעניי
 דורו של ר' משה הכ"ל אשר כמעט כלם אחו צדרכי הקצלה) כי מה
 צנתצח

(*) החכם ר' יהודה ממודיגא צספרו מצד יאחז (נדפס צווינליא סנת שי"ז
 לנ"ק) צדק ז' ע"צ מפרש המחבר הזה ח"ל: חכם עדיף מנביא, כי צדקות
 סכלו ידע עמידות מנביא, ועדיף ממנו כי הנביא ינצח לעתים וכמי שחורג
 השטע עליו, ויחכם צכל עת וצנציתו עזמה ולכן יתקן מעשיו כמעט ד' סלח
 וחזר עליהם חרטה ע"כ.

ונתפזר אללם מהחכמה לא כל המופת על פותחו אללם דדרכים
 הבימים. מערדדים השכל ומצלללים אורו (מופתי ההבין אשר הם
 מהשכל ומנסים צו יצללו השכל? לא אוכל להבין אפשרית הדבר הזה,
 אולי הוא עוד מסודות חכמת הקבלה שכל אין לנו עסק בנסתרות)
 אך אלל חכמת הקבלה האמתית דרכים פשוטלים מאדני המכשול
 (המחזיר אל המלה הזאת לא ידע עוד מדברי הרמ"ל צתשונתו
 להרמ"ל אך רנו מלספר פלגשים שנכסלו ע"י למד ידיעת הקבלה,
 מהאנשים אשר התעסקו בחכמת הפילוסופיא, גם לא נודע לו דבר עוד
 בכת שנתו לצי שסרו מד' חכמת ספרי הקבלה כיצד) נדע: בהן נקלות
 ומדן כל מה שחפול תחת גבול ההשגה (אף יסודי חכמת השיר המתיק,
 הננין, המעידה, והכעמיה?) — אולי היה צומן המחזיר נקל להבין ע"י
 ידיעת הקבלה כל החכמות ועיניו המניחות ולהחזיר כל הספקות שיש
 לשכל בדברים הללו, שכל צעמים האלה אי אפשר לשום אדם להכניח
 על נכון, ומכ"ס להבין ע"י אשר עיניו אף שרצו לאין קץ ספרים
 סודותיים זה, חכמת שמחזירים לא היו צעמים מה שמתנו, וכל
 אחד מהם יפדש דברי הקדמונים מהם על דרך אחרת וגם לנדרים
 ופירושים לריי פירוש) ודרך זו דרכו הנציחים והשיגו מה שהשיגו
 מהדעת העתידות ופעלו פעולות זרות מולאות מהמנהג ה"עצמי
 (מי בלה לו זאת? הלא לא ידע זאת צקבלה איש מפי איש, ואם צעלי
 ידיעה הזאת מחליטים הדעה זו הלא הם אינם נלמדים ומובעים בדבר,
 ואולי טועים צזה צלי ידיעתם או שאלה חכמת הזאת בלה וצדל מלצו
 דיעה זו, וכל האחרונים מצעלי הקבלה לא חקרו אחרי דבריו ואחר צזה,
 ופל זה כאשר פתי ילמין לכל דבר —) ומקצת דרכים לקחתי גם אני
 ידיעת טעמי הפלאות (אצל לא כל דרכיהם? מדוע לא לקח כלם הלא
 הפה לפי דבריו אמתיים וכל מה שהשיגו הפילוסופים צלתי לדרך
 ומעדידים השכל, צזה הוא סותר את דבריו הראשונים, גם קשה מדוע
 לא סקן פרמנ"ס צכלם הלא דברי צעלי פמקנלים הם כלם דברי
 אלהים חיים? האם לא ידע פרמנ"ס מה הכלל? ומה משמע שלמי
 דעת מחזר האגרת, ידיעת חכמת הטבע אל צעלי הקבלה היא חסירה
 לכן לא לקח ממנה רק מקצת דרכיה, ואין לך אפיקודסות גדולה מזאת)
 והותרו לי כל הספקות שנסתפקתי צהם (המלה נסתפקתי אינה
 נפאלת צכל ספרי פרמנ"ס) ונפתחו לפני דרכי המצוכות, ומסרו צידי
 מפתחות החכמה והניחות של כל נעלם ממני (מתי יהיה קץ הגלות?
 וענן לדיק ודע לו דע וטוב לו ב"כ?) והנני משציעך שלא תבלה
 הסודות הדקות וההערות הגפלות אלא למי שהוא דק צכלו ונצטעו,

ונוי

אך צעטן זיך זיין רעיון, וועלך צוליב אלעם וואס ער (על חסד
 ידוע: כונתו-מה? אולי יורה למען כל הפילוסופים? ואלו חתפלו על
 הרמז"ם שהציע פה לתלמידו, ללל יורה שום דבר מה שכתב לו,
 כלל הרמז"ם היה איש מופת ויורא אלהים מדוע לא התורה, וגלה
 צפה קהל ועם כי עשה צדקים הרבה צעירי החקירה והעמדה, אשר
 דגש צמחיו, למען לא יקבלו עב"פ וערי צני ישראל לעותיו הפילוסופיות
 שחמלו (חזרה) דע לך איש שכל השמות הקדושים דנו מלספור וכו'.
 דברי המגלה הזאת הם מאומים מאד מכל דברי אשר המהצרים
 שהצאתו; הוא לא מאיר שם אלא שלמד הרמז"ם ממנו, ולא שם
 המקור אשר משם אלה פירושו, גם לא בעת מתי חזר המגלה הזאת,
 ומתי למד הקבלה וכל זאת סתם דברי אשר המהצרים.

אחר כל הספיקות והסתירות האלה נוצל לשפוט גורן, כי שגר
 והכל המה כל הדברים הנוצעים מהמגלה והאגדות שהוכחתי, כי
 המהצרים הללו הם מאויפים ונדוים מאנשי הקבלה שם הרמז"ם כדי
 להבדיל ידיעת הקבלה, ולהקטין ערך חכמת הפילוסופיה, ואנשים אשר
 מתעסקו זה צעירי חסדי דעת. וכן דרכי המאשים אלו לזיוף ספרים
 בשם גדולי חזן, כמו שזיפו איהו משאלי האמת: איך ספר האמת, ואמר
 למחזרו את אריסטו (עיין באגדות הרמז"ם דף י"ג ע"ב דפוס צדק)
 וכתבו בו דברים אשר לא עלו על לב; המהצרים שהצדתי אשר מציאים
 לרבים לנצחיהם האגדות והמגלות הללו, היו גם כן מכת המקובלים
 לכן אחזו נקמה לזון מצלי לחקור אחרי הדבר מצנן מי יאל. ואם יש שרש
 בו, יעלה איך נסמך אכחו דבר גדול על פוגעים צעדות ועל עדות
 מוכחשת? כל איש שיש לו שכל אשר יראה שהאמת איך, ופלין לזך עוד
 לראות אחרות, אצל ידיד איש. הדבר אנשים אשר לא ידעו לשפוט
 לדברי שכל, אנשים אשר אכלס דברי איש אחד שהוא גדול צימיהם,
 מצרימי את כל מופתי ההבין ואשכל, לכן אצא פה דברי אחד מגדולי
 המקובלים אשר על ידם יתגלה כי המגלות והאגדות הם מאויפות.
 כלל הגדול מצעלי הקבלה ר' חיים חייטל, אשר לפי דתני ונאמר
 האר"י ולש אמות המקובלים האחרונים: הוא מלא מקומו וכל חכמתו מסד
 לו, והאר"י לא נא לעולם כי אם לתקן נשמת ר' חיים הגדול, ונשמתו
 היתה לפי דעת האר"י, שהאמין בגלגול, נשמת ר"עק והיה לו רוח
 הקודש להביא העתידות, הלא הקדוש היה אשר לא מעלם ממנו לפי
 דעתם (המקובלים) שום דבר צעולם, הגדול הזה, סתם דברי
 המגלות והאגדות, כי הוא אדם, ששורש הרמז"ם היה מפאס
 השמאלית.

השפלה (*). לבן לא עסק בפנמת הקבלה. זה ידוע שהוא כותב
דברי הגדולים שהחליטו כי הרע"ס לא ידעת הקבלה נספח ימי
וכי מלאה חן בעיניו וכן שלפי דברי ר' פ"ח לא עסק זה כלום. וכן
מראה שגרת הזאב היא מציפת מבעל שושן-חדות (**). המהנדס הזה
היה חי ימי צית יוסף עין נספרו (47 כ"ע"ז) שמציא דף ל"א
המגלה גלריכות אשר ר' משה ידבר ממנה. המהנדס הזה היה מסופק
לס האגרת היה מהרמז"ס כי ז"ל שם יאלי אחד מתלמידו כתב
עמו (אבל לא הוא עצמו). מדברי האגרת עמזיס משמע שהרמז"ס
לא חזר ממה שכתב צמוד, ח"ל האגרת; ולא זה כלל כי אין צרכים
האמתיות שנתגלו בהם הגעילים זולת מה דצונו ע"ה, כל מה שיצא
מתעלומות נביאותיהן. היה על כל המעלה כמו שצארה צארה אשר
חדתי וקראתיו מורה נבוכים וזיחוד חלק שני וכו' מזה קדע דרור
שהספר הזה היה יקר עוד בעיניו ויכול להצין שלא חזר עוד מדעותיו
לשר דרש צו.

יחזרה לרב מציא

על דבר התועלת מספורי קורות שנות דור ודור (***)

צבא לימי אנוש פה על החלד, וחיוו מאד קצרים; ואחרי מרדמתים
מעשים, וימים לא בדירים מהר וחלוטו, יעזוב ארץ מגורתו
ופקוס-מחזה מעגליו; אכן מעלליו אשר פעל ועשה צימו קלדו, כמה
נספרי דברי הימים וכתבו למשמרת. ימים רעים עוד אחרי עזבו את
הארץ יחד שמו-נעלים, זכרו צחיים ישאר, אף אם גיחו כנר שזה
לעבר ועצמותיו לרקנון; ולכן אל תקטן זאת בעיניו לרעת איבה חלפו
ועזרו ימי חי' לא-עת היותו תסת השמש. ומה ליפוט זכרונו, אשר
השליך

(*) כתוב בספר הגלגלים פרק ל"ה: ואחמס שרת"ן היה מן פאה הימנית שהיה
קנת רחמים, ולכן זכה להנמת הקבלה, והרמז"ס היה מן פאה השמאלית
שהיה כלל דין ולכן לא עסק בחכמה זו ע"ה.

(**) ידיו הרב אהרן רנ"ר העיר חוליו על ספר הזה.

(***) Aus dem Deutschen von K. H. L. Pöltz.

לשאת אחריות אם יצוה שמו גדול אחרון, או צו וקלן ועטרה! —
 גם מושלים עוילים, אשר צעדים צחיים חתם מאתה ומחפה יהללו
 בשער, ישללו אחרי מותם מספרי הקורות צלחת ונתמים לפי מעשיהם;
 כי המה, ספרי הקורות, כל יכילו פנים כל יקחו שוחד, ואזופט נדק
 בהמה פה צחק חק! ספרי רצני הימים יסירו עדי-כוז וכבוד-סקר
 מחשבי צנע ומעשקות אשר התהללו צמח לל להם; המה יודו לרעת
 הכבוד האשיתי מעמללי איש ואיש נדק וצמחפז; משייר לכת אשר לא
 נכר צחייר, ולדקת חכם נענה ובדלס אשר אך צמח עשה, המה לען
 השמש יודיעו; המה ישמיעו קול נדק ואמת עלי קצרות מתי עולם
 ואשני עפר, ורק על איש פעל עוז צימיו, שלום אחיו נקש צכל לצנו,
 ונדקה וחסד-דרך נפש שוקקה; רק עליו הוד והדר יאשו, ובכבוד-ופלחנות
 תעוררו! לכן יחס לצננו צקצננו, ואזינו תללנה צמחענו מספרי
 הקורות פפלי תמתי לצ אשר פעלו צמחיהם, אם צמי קדם, או צמק
 לא כציר ערס צואנו הנה, אם צאלנו חיראפס חיו או צחלק אחד
 מחלקי הארץ. המה צני אדם היו — כמוהם כמונו; — כם צינפם
 ותכונת איהם גם לנו נתנו לחבל, וכאשר המה צמח שצמח השינו
 שלימות קמי דעת, כן גם נחנו נוכל להשיגם לפעול גדולות ונפלאות
 להשגיר אדוניהם לצרכה עלי הארץ! כל אשר יכלו צני אדם מאז לעשות
 כל יחדל כל יצור גם מאתנו! הלא כחות איך-קן נתן אלקים צלל-האדם
 ורק אם הגצר צמיסור ויהלמו, וצמחב ודסן יעמוד כמו לכל יעצרו חוק
 לכל יסדרו פץ, או המה מעלה מעלה אחרו יציבו להיות קוד-ושען
 לאחיו ולאנשי דורה! אולם לא לצד לעורר לצנו לכת צקצנות אנושי לצ
 אשר קדמונו; לא לצד לטעות צקצנו תשוקות לפעולות טונות אשר היו
 לנו לעניים, ספרי הקורות יודמו; כי גם הסדר יעמד צמ להוסידינו
 לסמור רגלינו מארחות עקלקלות ונפשו משוב ונתעה אשר יתעו ויעו
 לרעה כל תמותינו ותכונותינו הטונות והמעולות, כי המה יינו לנבד
 עינינו רשעי ארץ פועלי און אשר היו דרחון למשפחותם חרפת צני אדם
 ונקטב מיררי לארצות וממלכות! המה יתנו עדיהם ויצידו לנו הסונות
 המתהפכות מדוע ערים גדולות וצנורות אשר לפנים לנס צמים סיו,
 עתה שח בצכותם ותשפלה שנת לחדת כל שומע; המה ידונו טוח
 טעם להכיר ולדעת כי חמס-אולת, חטאת-מדי, ומדמה יעמד פעם
 צפעם את צני תצל למאת שנה ומאתים, לצלתי עלות על גמי מדומי
 התנוכה, לצלתי הגניה עוף על צמתי המושם והמדע למפץ השג
 שלימותם

פלימותס. לכן אם ספרי הקורות אל כלנו, ושימו מליהם, אם כל
כלנו יחד דעם חיינו סמוכה; אולם מאד רבה תועלתם אל נשי
בני חלד, יען אם צימי נוער — מנחם החיים — כל נעמול כל צינע
להוליל גנות פאדס הטובות אל פועל השלימות, אם צעת שחית ימינו
קטמון יד צללית לצלתי תור אחרי מערת חפלו; אז לשוא יהיו כל
עמלינו צעמות הצלות, ולחנם כל יביענו להשג אשר מדלנו ולתקן אשר
עווננו! הן רצים תלנשי הארץ אשר צדוע מעלליהם עשו את זכרם צנוט
וכליהם ואשר שצט עברה היו לחייהם. מי היה צעכרם? אך חינוך
ילדותם ובידול נערוותם אשר לא דת היו למו! אולם גם רצים מדולי
לז אשר כל תגמת פניהם אך להושיע לבני דורם, להיות להם עורם
צורה, ולאחרם צדרכי תלנשי לטוב להם כל ימי חיותם, ממי היתה
זאת נסעה? אלא אך מהחינוך הטוב אשר היה להם צנעורם! יען עוד
צילדותם מעור צלליתם זרעו נדקה, ושמילי תצונות ומדעים אך אז
אספו רים! — לכן מה רבה התועלת מספרי קורות אנשים נעמי לז
הדולי ערך, אל לבות נעירים לימים! מה מאד יעוררו התשוקה להצרות
אליהם ולעשות קמשיהם צנפשות נערים רצים צמים, אשר עוד כל
ימי החיים הצליח צדוק הדג ותפארת לנגד עיניהם ושמעו, אשר
עוד צלם הדוד, צין. הצדקה ובין הדשע תעמודנה גליהם, ויש לאל
יש לבחור ולימד למו הדוד הטוב אשר ילכו זה והתעשה אשר יעשו
לפני להם כל הימים אשר יחיו פה על האדמה! —

נעירים חיים, מלאי תקוה! אם קנינה האמונה צלצכס, וחצדקת
הכמה צו שורם, אז לא לצד כי ספרי הקורות מלנשים
בדולי לצ, פועלי נדק ויקרי רוח יעוררו עשתונותיכם ובהנות דוחכם;
כי צע יעלמו כל חדרי לבכם דגשות נעימות ויולדו צקצכס תשוקה
ותאמרו עוד ללכת צדרכיהם, לצחור כלשד צחור, ולמלום כלשד מלסו
המה? — מדוע יקרישו כל מתי חלד את שם משח רביעו עליו השלום
גם אחרי חללי שמים? יען כי הולילמו מכור הצדל ותפונות כפיו נחם
לחמו וזהרה לנו דרכי אל אשר שלמו אלינו, ויחילו הדת האלהית
למחשה אשר צולת הוסד מוסד הצלחמו ואשדנו עדי דוד דוד! —
מדוע יחלל לתפארת שם משה בן מיימון ע"ה צפי כל לאומים הנצורים?
יען כי האיר לנו הדוד אשר כלכה זה, וגם הפך חכמה ומדע למדי צק
אנשי דודה! — מדוע יפארו כל גויי הארץ אל שם סאקדש חכם
סיוני? יען כי צלז צטוח ורוח נכונה שפס מלח את כוס קצעת התרעלה,

צידעו

יִדְעוּ כִּלְמִנֵּה הַמַּלְאָה הַנֶּפֶשׁ אַחֲרֵי הַפָּרֶדֶס מֵהַגִּיחַ, וַיֵּן אֶל הַיָּדֵעָה
הַזֹּאת עַל כָּל צָרֵי בִילֹו אֲשֶׁר חָיו עִמּוֹ צוּמְנוֹ! — מְדוּעַ גַּם שֶׁם קָלָלָאֲמוֹנוֹ
יָחַד צִין קָהֵל נְכוֹנִים וּגְדוּלֵי עֵרֶךְ? יֵעָן כִּי בַתְּכוֹנֶת רוּחוֹ, בַּהֲתַצְוֹנוֹת
לִצְנוֹ וּהַכֶּסֶר דַּעַת תְּצוּנָתוֹ מֵאֵל אֵת הַאֲדָן הַחֲדָשָׁה, אֲשֶׁר לֹא שִׁזְפָּתָה עֵין
אֲדָם עֲדָם הַיּוֹתוֹ, וְצָקֶסר חֹזֶק וְאִמֶּץ אֲשֶׁר אֵין עֲדוֹךְ אֲלִיוֹ קֶסֶר וַחֲזַר
אֲלֻתּוֹת וּמַמְלָכוֹת וּתְהִיִּינָהּ לְאַחַת! — וְעוֹד רָצִים כְּאֵלֶּה גְדוּלֵי לֵב אֲשֶׁר
בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אִם מִצְרֵי עַמִּינּוֹ עַם יִשְׂרָאֵל אוֹ מִצְרֵי עַם אֲחֵר אֲשֶׁר הָיוּ
לְאֵם וּלְתַהֲלָה לִכְבוֹד מִתִּי חֹלֵד כָּלֶם, וּלְתַפְאֻלַּת צָרֵי דוֹרָם, וְשִׁמְשֵׁם לִזְכֹּר
עוֹלָם יִצְוֹךְ צָדוֹר אַחֲרָן יִקְוָמוֹ גַּם אַחֲרֵי אֲלָפֵי שָׁנִים רַצוֹת!

לְבָן אַתָּם לְעִירִים הַמַּתְעַבְּגִים עוֹד עַל מוֹעֵם יְמֵי הַצְחָרוֹת הַמֵּאוֹשִׁרִים!
שִׁימוּ לִצְנֵם וְרוּחֲכֶם עַלֵי מַאֲוֹרוֹת הַגְּדוּלִים הַאֵלֶּה הַמֵּאוֹרִים לָכֶם
מִצִּיּוֹ הַחֲכָמָה וְהַשְׁעוֹל הַתְּצוּנָה! יֵעָן אִם צָרֵי דַעַת וְצָרִין לֵב תִּקְרָאוּ
בַּסִּפְרֵי דְצִירֵי הַיָּמִים; אִם צָקֶרְאֶכֶם צָמוֹ לֵב תַּחֲלֵי רוּח־הַתְּשׁוּקָה לַפַּעֲמָכֶם
לְהַדְמוּת אֵל אֱנוֹשֵׁי הַחֲכָמָה וְהַמַּדַּע, הֵהָיוּ מִקֶּדֶם, כֹּאֲשֶׁר יֵשׁ לָאֵל יָדָם;
אִזּוֹ לְשׂוֹף בָּל יִבְעֶכֶם, וְעַמְלָכֶם מֵאֲפָעוּ לֵב לְמוֹדֵי־הַשֶּׁכֶל וּתּוֹכְחוֹת־
מוֹסֵר אֲשֶׁר יִסְדֹּם צָקוֹרוֹת אֲלָפֵי שָׁנִים, לֵב יוֹעִילוֹ לֵב יַעֲזוּרוֹ לָכֶם אִם
אֵין שְׂמוּת הַדְּרִים וּמִסְפֵּר הַשָּׁנִים תִּשְׁמְרוּ צוּכְרוּנִיכֶם, וְלֹא תִשְׁתִּימוּ לֵב
לְהַתְּצוֹק עַל חֲמַדַּת הַמַּפְעֵלִים אֲשֶׁר מֵהֶם תֵּלֵא תוֹרָה לְהַשְׁלִים נַפְשׁוֹתֵיכֶם
צָרִיכָה וְדַעַת, וְלִהְיוֹת לִצְנֵם לְטוֹב וְיוֹשֵׁר! —

סִפְרֵי קוֹרוֹת הַעֲמִים יוֹדוּ לָכֶם צָמוֹץ טַעַם וְדַעַת דְּרָכֵי לֶדֶק וְלִדְרוֹת
יוֹשֵׁר; וּבַסִּפְרִים נַחֲמִידִים מַפְעוּלוֹת טוֹבוֹת, הַמַּשְׁמָחִים נֶפֶשׁ
קוֹרְאִם, וְיִלְמְדוּם לִצְנֵם פּוֹקֵף אֲמוֹנֶת הַדַּת וּתְקוֹן הַמִּדּוֹת, וְיִקְיִלוּ מַעֲלִיכֶם
בּוֹדֵד הַעֲשֵׂה לְמֹדֵר מֵלוֹת עֲבוֹדַת הַחֲכָמָה וְהַלְדָּקָה. לָכֵן הַשְׁמַדוּ לָכֶם
לְעִירֵי יָמִים! פֶּן תֵּאֲחָרוּ צַעֲלָתִים הַעַת הַנַּחֲמָדָה הַמוֹכֶנֶת לְאִסְרוֹף חֲכָמָה
וְעַדֵּי. עַד צָרֵי דִי! פֶּן חֵיטֵּם מֵהַר יַעֲזָרוּ וְיַחֲלוּפוּ יְמֵי הַשְׁחָרוֹת הַנִּעְיָמִים
אֲשֶׁר לִנְגַח לֵב יִשְׂרָאֵל! הֲלֹא לֹאֵת לֵב כִּדְרוֹשׁ מִכֶּם עֲצוּדָה וְיִבְעִיָה לְטוֹת
הַנִּהְגָּת הַמִּדִּינָה, דֶּק לִמְעַן הָיוּת לָכֶם עֲתוּתִי מִנוּחָה וּמִדְּבוּעַ לְתוֹד אַחֲרֵי
כָּל דְּצִירֵי צִין וְעַדֵּי, וְלִטְעַת בְּנַפְשָׁכֶם הַכֶּסֶר דַּעַת יָקָר וְלְמוֹדִים נַחֲמִידִים
הַמְּלַמְּדִים לְהוֹעִיל לַעֲשׂוֹתֶכֶם יָקָרִי עֵרֶךְ וּגְדוּלֵי לֵב. לָכֵן אִם עֲתוּתִי
חֲמָדָה הַאֵלֶּה צַעֲלָתִים מַעֲזוּרָנָה; אֵלֶּה, מֵדָה תִּהְיֶה צִמְדִּיתֶכֶם! כִּי
לֹא תַעֲשִׂינָה יָדֵיכֶם פּוֹשִׁיָה, וְנִמְשֵׁל כְּזָהֳמוֹת תִּדְמוּ! אִזּוֹ צַעֲמוֹת תִּצְאֹנָה
מִנְּהֶם נַפְשָׁכֶם צִלְּוֹתֶכֶם קוֹלֵר יִדְעַתְכֶם צַחֲמָה וּתְצוּנָה, וּבַתְּצוּגָה וְעַלֵּז
תִּצְטוּר אֲחֵדָגִית עַל יְמֵי הַשְׁחָרִית אֲשֶׁר צִהַל וְרִיק לֵלֵא הוֹעִיל חֲלָפוֹ לִמְדָּה
וְאֲשֶׁר צִהַ צוּתִם צַעֲלָלוֹת וְרִפְיָן יָדִים!

אֲוֹלָם יִדְעָתִי כִּלְמָנָה, וְלִצְנֵי צִטּוֹחַ כִּי לֹא כֵן אֶתְכֶם לִפְעִידִים לִימִים
הַשְׂמָעִים לִקּוֹל דְּבָרֵי אֱלֹהִים! כִּי אִם דַּק הַחֵל הַחֲלוּתִים לְדִרוֹךְ
כִּי רִגְלִיכֶם עַל נְתִיב הַדֶּק וְהַיּוֹשֵׁד הַנִּחְמָד וְהַנֶּעֱמִים, אֲזִי לִנְלֶחֶת צֶל תַּעֲצוּרֹהוּ,
וְגַם עַד זָקִינָה וְשִׁנְיָה מִמֶּנּוּ צֶל תַּסִּירוּ! — —

מִרְדְּכִי בֶן-דָּרֹךְ סִטְרָעִלִּיסְקֶער מִבְּרֻקִּי.

דְּבַר אֶל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעֵם.

כִּמְנָה אֶחָת אִפְסִים חֶק אֱלֹהִים לִצְנֵי יִשְׂרָאֵל: לְהִיּוֹת קַשְׁדִּים אִים צִלְמִיָּהוּ
צַעֲצוֹת אֶהְיֶה; לְהִיּוֹת דַּחֲמִים וְנִפְלִי חֶסֶד עִם כָּל עוֹצֵד אֱלֹהִי
יַעֲקֹב, אֲשֶׁר יִמְרֹךְ. וְיִדּוּ מִטָּה צִיּוֹם נָרָה. צִלְצֵ עוֹד וְרוּחַ נִכְחַ יִמְהַדּוּ
וְיִחִישׁוּ לַעֲזָרָה לְכָל דָּוִי וְכוֹאֵצ, עַתָּה יִדְ שָׁדִי הַיָּהִ צוֹ, וְיִיסְרְהוּ צַחֲלֻלֹאִים
וְנִגְעֵי צִנִּי אֶדֶם. — אֲךָ לֹא דָוִי יִדְעֵה מֵאֹד וְיִחִישׁ כֹּאֵץ לֹא לוֹ; וְצִמְרִי
שִׁיחַ דַּכְהָ, תַּתְּעַרֵּב כָּל נֶפֶשׁ מִדָּה. לִכֵּן עִם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הַאֲמוּנִים עָלֵי
תוֹבָה וּמִדֵּי שִׁיחַ מַשְׁנוֹת דּוֹד וְדוֹד, הַהוֹלְכִים מִדָּחִי אֶל דָּחִי מִיָּמוֹת עוֹלָם;
הַמִּיּוֹסְדִים צַעֲצֵ מוֹסֵד, צַעֲצֵרֵת ה' לִצִּלּוֹת לִמֵּן הַיּוֹם הַזֶּה לְבָרִי: הֵן
הַמָּה יִדְעוּ כִּלְמָנָה, וְחִזּוּ מַצְשֵׁרִם אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה צִלְצֵ כָּל נֶכֶח רּוּחַ מַמּוֹשֵׁךְ
וּמַמּוֹדֵעַ, הַיּוֹשֵׁעַ צִקְרָצִם, וְקִרְאֵל לִמּוֹ לַעֲזָרָה, וְאִים אֶל דַּעֲהוּ יִקְרָאוּ
לְאִמֵּד: כַּתְּמוּכָה נֹא יְדֵי עֵנִי, שׂוֹאֵל חֶסֶד וּמַצָּקָה מִדָּה, אֲזִי יִדְחֶם בִּם
ה' עָלֵינוּ, וְיִשִּׁיֵּצַ שְׂצוֹתָם כִּקְדֵם.

בִּם קָהֵל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל צַעֲיִדְנוּ הַמְהוֹלְלָה לַעֲמַבְעֵרֵךְ, יִתְחַבְּרוּ כָּל
עֵנֵי וּדְלָ, וְצִיּוֹתֵךְ כָּל אִים נֹפֵל לַמַּשְׁכָּצ. חַה יָמִים לֹא כְּצִידִים עֲשֵׂה
נִדְיָצִי הַעִיר הַזֹּאת תַּשׁוּעָה גְדוֹלָה צִיִּשְׂרָאֵל, כִּי הַשֵּׁם לַחֹק אֲשֶׁר צִבֵּל צִית
וְצִית מַשְׁפָּחָה וּמַשְׁפָּחָה יִאֲסִפּוּ כֶסֶף מִדָּה, אִים כַּחֲפֵץ לִצְוֹ, אֶל תּוֹךְ
אֲרָבּוּ (בִּיקְסֵעַ) חֲתוּם צַחֲתִים רִאשֵׁי הַחֲצוּרָה: צִיקוֹר חוֹלִים לַמַּעַן
כִּלְכֵּל וְלַהֲעֵלוֹת תְּרוּפָה-וּמִזוֹר לְכָל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִפְּלוּ לַמַּשְׁכָּצ צִצִּית
הַחֲלוּלִים הַמִּפּוֹאֵד פֶּה, אֲשֶׁר יְדֵי צִנִּי עֲמָנוּ יִסְדּוּהֵן לְאֹדֶךְ יָמִים.

וְאַתֶּם נִדְיָצִי עָלֵי, הַעוֹצִים וְהַיִּסְדִּים צִלְצֻתִים אֲוִהֲצִי חֶסֶד וּמִדָּה!
צוֹאוּ נֹא וְנִחְזִיק עוֹצָה לְאִים הִיקֵד וְהַנְּעִלָה, דּוֹשֵׁעַ עוֹד לַעֲמֹ, ה' הַנְּבִיד
הַמִּפּוֹאֵד וְהַתְּחַלֵּל מִ' אֶלִי עוֹדֵד רִצִּינֵשׁ עֵינֵי, הַעוֹמֵד עַל מַשְׁמַדֵּת צִית
הַחֲלוּלִים הַזֶּה, צִרוּחַ אֲמוּנָה וְעוֹד לֹא, וְכֹאֵץ יִנְהַג אֶת הַכּוֹאֲצִים אֲשֶׁר תַּחַת
מַקּוֹדֵתוֹ יִמְלֹאוּ מִזוֹר; כִּי הוּא הוּא הִיָּה הַדֹּאֲשׁוֹן אֲשֶׁר הַעִיר אֶת רּוּחַ נִדְיָצִי
הַעִיר הַזֹּאת, לְהִיּוֹת תּוֹמָלִים וְעַזְרִים כַּדָּחַת לִנֶם אֶת חוֹלֵי צִנִּי יִשְׂרָאֵל,
כָּל

כל תוך ארבע מדינה אשר הזכרנו; ועל דבר אמת ועמית נדק עד דוד אחרון
לא יסוף זכרו מקרב לז כל דורש טוב ועושה חסד. גם מתן אלהים
כלל האיש היקר הזה לכוון צית מכסף הכדושים אשר קצץ. להחליק בו
שם וצר (ליינוואנד - אפאראטורמאשינע) ותשלם המלאכה זה ימים
לא כדירים לתפארת ולעזרה, וכל הכנסות הצית הזה המה לעזרת צית
החולים, וגדול כבוד הצית הזה אשר מוסר על אדני נדקה וחסד.
וצעורת נדיזי העיר, וציגועת נפש היקר מ' אליעזר, אשר לא ישקוע
יומם וליילה להיות שוקד על עושי המלאכה, פגדל ותדע מעשה
הנדקה, פרי העבודה הזאת, להיות תרופה ומזור לכל איש דוי אשר
נפל למשכב צלי תומך ועוזר. לא לזד כלל האמללים אשר יושעו ויקומו
פערה דוי, יהי' חרות שמו ונדצת לבו עד העולם, כי גם צניהם אשר
יוולדו להם, דור שלשים ודעשים יתזכרו בו, ויודיעו נדקתו בשער צת
דצים. גם הערים הקדושים והרחוקים ממנו ידלו וכן יעשו. ויסיפו
חסד ונדקה צלך, והיה עץ החיים. פודה תרופה ומזור אשר נטעה
ימין הנדיז הזה לתהלה צלך, וישלח פארותיו עד למרחוק, וצללו
יחסיו כואזי עם ישראל, זאת נחלת עושה נדקה כי יעשה לו שם עולם
לא יכרת, ומשכורתו תהי שלמה מאת שומר אושר לנעליו צהיכל קדשו,
כי ישיצ לו גמולו צדאשו, ויש שכל אמת לפעלו מאת אלהי ישראל, אז
דחמים נולד חסד לכל האדם.

שיחות חכמי עמים

מ'מים קדמונים.

1.

שאלו התלמידים את סאקראט היוני: מדוע לא
דאינו מעולם פניך רעים? ואמר להם: בעבור כי לא היח
לי חפץ להיות דואג עליי. שיפקד ממני, ולא חשקתי
לדבר. שיעצב לבי אודות מחסורו.

2.

אנשים רבים עמדו על דיאגונים בשבתו בחבית, ובתוכם
איש עשיר אשר התל יהתל בו לאמור: אם תשבר החבית.

מאין

K 2

מאין יהיה לך מקום ללון? ויען דיאגנים: אם החכית
השבר. המקום לא ישבר.

3.

אחד מגדיבים אמר לו: אני עצב אודותיך בראותי
עניך ומחסורך. ואמר דיאגנים: לו ישך מכיר תכונת
העני האמתי, כי עתה תתעצב אל לבך על עניך ולא
שמת לבך אל עניי. —

4.

איש אחד מעמי הארץ שבח את סאקראט. ותדמע
עין סאקראט. וכראותה תלמידו. שאל לו למה אתה
בוכה סאקראט? הלא האיש משבח אותך? ויאמר לו
הפילוסוף היוני. לולא אשוח לו באחת ממדותיו. כי
עתה לא נשא נפשו לשבחני. על אלה אני בוכה.

5.

איש אחד שמע דעמאקריט מתפלל לאל לשמר
מאוהביו וישאל לו על ככה. והשיב לו: יש לאל ידי
להחזיר מאויבי. אבל לא אוכל לחשמר מאוהבי.

6.

לאקמאן היה אומר שלשה אנשים יודעו בשלשרת
עתים מזמנים הנביר בעת המלחמה. תרע בעת הצורך
לו. והנבון בעת כעסו.

7.

גאלליטס היה אומר לרעהו: אתמולך חולף. יומך
עתידי. ומחרתך סתום. סאלאן היה אומר: הסוד שתחפון
להעלים. אל תגלה און אוהבך.

יהודה בן יונה לבית יושלש

שיחות חכמי ישראל

בדורות חדשות.

1.

תורני אחד היטיב לעשיר כילי בהמליצו בערו אצל שר גדול, וממנה נסכה לתורני טובה גדולה מאד. ונדבה רוח הכילי בפעם הזה ויואל לשקול לו שקלי זהב מחיר טובתו והתורני לא אבה לקחתם. כשמע זאת רבינו מוהרי"ל לנדא ול ואמר אל התורני בשחוק: לו לקחת הזהב מן הכילי כי עתה זכר את טובתך הגדולה בזכרון הזהב הצר לו תמיד, ועתה ישכח גם את הטובה.

2.

מי העמיקו יותר בחכמת הרפואה. אם הרופאים בעיר ממלכת וויען או הרופאים בפראג? שאל הקיסר יוסף השני ז"ל. את החכם הרופא ר' יונה לבית ייטלש נ"ע* בעמדו לפני הוד מלכותו: "השמש שואף זורח אל כל הארץ. אמנם קרנים מידה בתקף ועז למקום הקרוב לה!" — ענה הרופא בהשתחויה.

3.

איש אחד בא להרב החכם ר' זלמן קרוב ז"ל ויאמר אליו כדברים האלה: רבי! הנה אני צריך לטובה גדולה ובידך לעשותה לי. לו יש את נפשך! טובה קטנה אעשה לך, אבל לא טובה גדולה השיב לו הרב — ולמה כן? שאל הלוי. חלף טובת קטנה תשוב לי רעה קטנה. ועקב טובה גדולה תגמול לי רעה גדולה ענה הרב ז"ל.

לעשיר

* עיין תולדות ח"ח סדנני החכם הריסא הספרות ז"ל נספרי בני העזרות.

4.

לעשיר כילי אכזרי אמר רב אחד: הנה עשרך ייטיב
לי יותר מאשר ייטיב לך. ואיך תבין זאת? שאל העשיר:
ראה — ענה חלו — מכל הונך אין לך ענג ונחת. הנך
עובר שארך לא תאכל ולא תשתה. רק תמיד בדאגה
ואנחה. ואם לא ישלם איש נשיו לך אתה עצב — ואני
שמח.

5.

איש מארץ אחרת אורח עובר הביא לרב אחד ספר
חדש אשר חבר, ובקש להיות קונה אותו במחיר כסף.
ויאמר הרב: בנפש חפצה אקחה הספר במחיר רב; לו
חכמו ישכילו העכברים לבקר בין טוב לרע ויבינו לאכל
לשבעם מן כפרך, ולהניח ספר יד החזקה.
דאודו בן-עונה לבית יטלש.

ש י ר י ם

לב אבות על בנים.

מה רב טובה אל! מה הגדלת אדם.
נשא על-כל-גברא, על-כל-בשר ודם!
הנו חלש מכל, אך מי אמיץ מקונו?
כי בחכמה תפיר אותו ותדענו:
חכמה ראשית ודרך, אז קדם כל-מפעל.
חכמה נתת לו, בה גבר הוקם-על.

אך עוד שרש פורה חיים טובה ואושר.
נתת לבחירתך, נבחר מפז ועושר;
והטעם בלבבו אהבה ברה עזה:
כמה ממכאוביו ימחה פרץ עזה!
איה, לולא אהבתם, הורים לנשוא וכלו.
עמל יגון אין קץ לבניהם עד-יגדלו?

גם תיה ובהמה, צפור ודג היס.
נפחת אל קרבם רוח חמלת פרים;
עגלה פרה תניק, יונה על אפרוחיה.
נשר יעיר קנו, תנצור לביא גוריה.
אך עוד ימים מספר, ופרי בטנם נשבת.
טרים לטרוף למד, משדים לקח;
איש אל לחמו יפנו, איש מזרעו ינוס;

לא

לא לעד יִאָהֲבֹן . לא עֲרֵעוּלִים יִחוּסוּ .
 כִּי חֵיהּ וּבְהִמָּה לַעֲבֹד אָדָם נִבְרָאת .
 כִּי כָל־נִבְרָא נִבְרָא אֵלָיו לְכָל־יְשֻׁרָת׃
 בְּשׁוּר יִרְדֶּה . יַעֲלֶה עַל צִוְּאָרוֹ מוֹטָהוּ .
 מִתַּג יִתֵּן לִסּוּס . בּוֹזֵאב וְדוֹב יִדְהוּ .
 בְּאַרְיֵה יִלְחָם . מְגִדֵּל יִבְנֶה עַל־פִּיל׃
 מִפְּנֵי יִחְרְדוֹן וּגְאוֹן לִבָּם יִשְׁפִּיל .
 עַל־כֵּן אִם־יִאָהֲבֹן . הֵיחָא אֲהֲבָתָם תִּלְחֹא׃
 לֹא־כֵן אֲהֲבַת אָדָם . תִּקּוּם עֲרֵעוּלִים סִלְחָה .

רַחֲמֵי אָב עַל־בָּנִים לֹא יִם כֶּבֶד יוּכַל .
 כָּל־מִכְאוֹב וּדְאָגָה אִשׁ אֲהֲבָתוֹ תֹאכֵל .
 עַד זָקְנָה . עַד שִׁיבָה . עַד אֶל־עַמּוּי וְאֶסְף .
 לְקַמְצִים לְקַמְצִים יִצְבֹּר זָהָב וְכֶסֶף׃
 וַיִּבְלֶה אֶת־יָמָיו לְמִצּוֹא כֹז וּפְנִיגִים .
 לְקַצֵּה אֶרֶץ יֵלֵךְ . לֹא רָאוּ רֹאשׁוֹנִים׃
 וּלְמַעַן הַרְבוֹת הוֹן שִׁינָה יִמְנַע מַעֲיִן .
 לֶחֶם עֵצָב יֹאכֵל . בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתֶּה יָיִן׃
 עַל־הוֹן יוֹנֶה יִלְחֹץ גֵּר יִתּוֹם אֶלְמָנָה .
 הַנֶּעַר לֹא יַחֲוֶן . לֹא יִהְיֶה הַזָּקֵן׃
 כִּי עַד יִדְעַךְ גֵּרוֹ טוֹב בְּנֵי לֹא יִנִּיחַ .
 וּלְעַת מוֹת יִישָׁן אֶל טוֹב בְּנֵי יִשְׁנִיחַ .

עַל אֲדָנֵי שְׂוֹא . אִמְנָם . לָמָּה חָבֵל זִרְעָךְ
 תִּבְנֶה . אִם לֹא בָהֶם מִצָּאת מְרִנּוֹעָךְ׃
 כִּי אֵיחָ אֲהֲבָתְךָ אִם בְּנֶךָ עֲשִׂיר יְחִי .
 וִירוּשָׁתְךָ . עֲשִׂרוֹ . רַק לוֹ יִגוֹן וְנִהִי׃
 לָמָּה כֶּסֶף תִּדְרוֹשׁ . תִּדְרוֹף אַחֵר זָהָב .

אם עוד אוצר מלא יצחק לחם הב הב?
עושר תחת חכמה או! לבניכם תגדילו?
עצב תחת שלום. רע תחת טוב תגדילו!

איך בימי טובתם בתבונה ינהגון?
איך בימי הרעה לא יתעו. לא ישנו?
ושמים עשרה שנה תורה חכמה עברו.
אך (עצה נבערה!) בשלש עשרה מרדו;
ובחיק עדנה נפשם תנוח הנפש.
ובחיק עצלות ובחיק סכלות לבם טפש?
תשרש בלבם כך קנאה את שרשיה.
מנחש זה יצא רק צפע לבעליה;
טובתנו תקטין. טוב אחינו תגדיל.
וברלו פזהב. ויהבנו כבדיל.
שנאת שוא ונקמה רק מבטנה יצאו.
כל-פשע כל-מום רע רק ממנה נבראו.
עוד צפעוני אחר בלט יבא קרפם.
ובשבת מר מתוק. רודד תחתיו לבס:
תאזה תחת נפתה ארס ממית מסתרת.
תחת תשבץ עדנה תטמון חרב ממארת;
אל מול תאר יפיה. עוטה ברפס וחור.
איך נער יתצב. איך לא ימעד בדור?
ובקרוב הזמה. משתה יין ונבל.
יבין לו (לו יזקין) שיבת צון ונהל.
גם את כבוד יקר. ובאר מים חיים.
אזיה! איך אל-מירוש תהפך לפתאים.
אילו התומך בו! איש בער לא יודע.
כי משביעו רעב. כי מרעיבו שבע.

מִן הַבֵּן אֶל בֶּנֶה שְׁמֵלָה הַמְּגֻלָּה
 בְּרָמִים עִם תְּאוֹה. בְּפֶסֶל עִם עֲצֵלָה.
 אוֹלָם הֵנָּה יוֹם בָּא. פְּרִים הָמָר יוֹצִיאוּ.
 רוֹעַ חֲבָלוֹ יִפִּיר. יִקְצוֹף יִפְתַּח אֶת־פִּיהוּ.
 וַיִּקְלַל בְּאֱלֹהֵיו. וַיִּקְלַל אֶת יוֹמוֹ.
 וַיִּקְלַל אֶת־אֲבִיו. וַיִּקְלַל אֶת־אִמּוֹ.
 יְטוֹשׁ חֲקִי דַת־אֵל. יְטוֹשׁ כָּל־תּוֹרַת־נֶבֶר.
 יְטוֹשׁ גַּם־אֶת־נַפְשׁוֹ. יְטוֹשׁ תְּקוּהָ וְשִׁבְרוֹ.
 וַיִּמְאֵן הַנַּחֵם. וַיִּמְאֵן הַכֹּלֵם.
 מַעֲצָה וּגְבוּרָה עֵינָיו יַעֲלִים הָעֵלִם.
 אֶךְ מִי פָעַל כָּל־זֹאת. אֶךְ מִי הִטָּה כָּל־אֱלֹהִים.
 אִם לֹא הוֹרִים עוֹרִים נַפְשָׁם מִהֲבֵן תֵּלֵא.

חֲכָמָה בֶן־דָּרָב. מוֹפֵת אֱלֹהֵאֲבוֹת!
 וַתֵּרָא חֶלֶד זֶה הוּא אֶרֶץ תֵּלֵאוֹבוֹת.
 לֹא כֶסֶף. לֹא זָהָב. אֶל־בְּנִיָּה הַנְּחֻלָּתָ:
 לֹא הָבֵל לֹא יוֹעִיל. לְגִדִּיל אוֹתָם. הַגִּדְלָתָ.
 אֲמָנָם נִחֲלַת עוֹלָם. תִּבּוֹן בִּימֵי תֵבֵל.
 אֲמִרַת פִּיָּה. בִּיָּם תִּהְיֶה לָהֶם חוֹבֵל:
 דַּס־עֵנֵב לֹא־תִשְׁתּוּ. גַּם פָּרִם לֹא תִטְעוּ.
 גַּם־בֵּית לֹא תִבְנוּ. גַּם יָרַע לֹא־תִוָּדְעוּ.
 רַק זֹאת הִיא חִלְקָתָם. זֹאת מִצְוַתָּהּ לָהֶם.
 חִלְקָה לִבְנֵי בָגִים וּלְכָל־דּוֹרוֹתֵיהֶם.
 וּזְמַן לִשְׁוֹא יוֹצִיא תַחֲבוּלוֹתָיו עָלֶיהָ.
 בָּנִים לִפְנֵי צוּר תִּשְׁפָּרְנָה תַחֲתֶיהָ:
 וְלַעֲתוֹת בְּצָרָה. וְלַעֲת יִשְׁחַק שְׁמִשָּׁם.
 תּוֹחֲלָתָ. וְאֲמוּנָתָ. תִּמְצָא גַם־כִּה נַפְשָׁם.

הָיוּ לָמָּה לֹא יָאָהֵב כָּל־אָב וָרֵעוֹ כְּמֵהוּ?
לָמָּה מוֹסֵר הַשֶּׁכֶּל יִחָשֵׁב לוֹ כְּתֵהוּ?
עָתָה עַל־מִי בְטַחַת כִּי מֵרֶדֶת בּוֹ?
אִיָּה הַכֹּל אַחִיק יוֹם לִשְׁאוֹל תִּבְאֶז?

פָּקְחוּ עֵינַי הָוִירִים וּרְאוּ טוֹבָה עוֹמְדָתִי
וּבְרוּחַ לְבָנִיכֶם תַּחַת טוֹבָה בּוֹגְדָתִי
כְּמָה גַּעַר אֲרָחוֹ עוֹדְנֵנוּ רַךְ וְטוֹב
אֶל מוֹל הַטּוֹב יִישִׁיר וַיְהִי כִּנֵּן רַטוֹב.

תּוֹרַת צְדָק מִשְׁפָּט לוֹ מִשְׁחָרוֹ הַנְּעִימוֹ
אֶךְ צְדָקַתְכֶם לְעַד מוֹפֶת אֵלָיו תִּשְׁיִמוּ
כִּי אִזּוֹ יִנָּעַם יִמָּתֵק הַצְדָק אֶל חֲבוֹ
וַיִּבְלָל בְּמִשְׁפָּט רַק אִזּוֹ מַעְגֵּל דִּרְכּוֹ
עַל דִּלְתוֹת הַמִּלְאכָה אוֹתוֹ הַשֶּׁגֶם תּוֹלִיכּוֹ
עַל־הָרִי הַחֲכָמָה אִם רָגְלוֹ לֹא תִדְרִיכּוֹ
טָרֶם בְּחֹרֶר אֲמָנָה פִּיהוּ תֵּאָבֹו לִשְׁאוֹל
מִדְּרָכּוֹ לֹא יִסּוֹר עַד יוֹם רִדְתּוֹ לִשְׁאוֹל
אִזּוֹ שְׁתוֹת כָּל־חַיּוֹ עַל־חֲלָמִישׁ נוֹסְדּוֹ
אִזּוֹ לֹא יִמוּט אֲשֶׁרוֹ מַעְגְּלֵיוֹ לֹא יִמָּעְדּוּ
אִזּוֹ גִּרְאָה גִּצְבִּים תָּמִיד עַל־מִשְׁמֶרֶתָם
לֵב אֲבוֹת עַל־בָּנִים לֵב בָּנִים לְאֲבוֹתָם.

שְׁמוּאֵל חַיִּים וְלֹמֶן מַטְרִיאֲסַי.

מַה־זֶּה בִּי מִכָּל־יוֹם הַיּוֹם יוֹפִיעַ
הַשֶּׁחַר הַפָּרוֹס עַל גְּבֻעוֹתֵינוּ.
וַיְבָרַח עָב עֲזָן מֵעַל רִקְיעַ.
וַיָּגֶם רוּחַ עַז מֵעַל הָרֵינוּ.
בְּמִבְשָׁד בִּי רַק שָׁמֶשׁ בְּשָׁמַיִם.
תִּמְשֹׁל הַיּוֹם, תִּגִּיהַ שְׁבָעֲתַיִם?

מַה־זֶּה הַיּוֹם בִּי מִשְׁבָּרֵי יִרְגִיעוּ.
וַיִּנַּח מוֹעֲפּוֹ, וַיִּפְתַּח פִּיהוּ.
אֶל כָּל־בַּעַל קִשְׁקֶשֶׁת לֵן יִרְעֶיו?
מַה־זֶּה בִּי גַם־צִיִּים נָפֶס יִגְבִּיהוּ.
וּבָעֵת חוּף מִבָּטָם תִּחַזוּ עֵינָמוּ.
אַחֵר סָעַר סוּפָה, בֵּן רִנָּתָמוּ?

מַה־זֶּה קוֹל וּתְרוּעַת אֲנָשִׁי מִלְחָמָה?
אֵין זֶה קוֹל יוֹם לִקְרֹב חַיִּשׁ יִתְאַזְרוּ;
אֵין זֶה רַעַשׁ מִגֵּן, חֶרֶב נוֹקְמָה;
בִּי קוֹל בְּתִשְׁוָעָה הוּא, וּבְיוֹם גְּבָרוֹ;
וּבְיוֹם אֶל שֶׁר־צָבָא בָּזָה יוֹבִילוּ.
וּבְיוֹם חֶלֶק שְׁלָל, כָּבֹה יִגִּילוּ.

טְרִיאָסֶט הֶהָלָלָהּ! מַה־לָּךְ בִּי כֹבֶה
יִשִּׁישׁוּ יַעֲלוּן כָּל־פְּגַעֲנֶיךָ.
וּרְבִלְתָּךְ רָבָה הַיּוֹם שְׂכָבָה.
לְשִׁמִּיעַ רַק גִּילָךְ קוֹל בְּנוֹרֶיךָ?
מַה־זֶּה עָמִים בְּךָ יִחַד הִתְחַבְּרוּ.
אִישׁ לְאֵלֵהֶם יִפְנוּ, יוֹדוּ, יַעֲמִרוּ?

עוף נודד ישראל! גס-אֶת קראת.
 חג לה' היום, ולותך תשי:
 מה-זה קרקר נופל היום נשאת.
 תפשוט בגדי שביך, ותלבש משי:
 שפתותך על מי רנה תבענה.
 ותפלותיך העבים תקרענה?

פֶּרְאֲנִי מִשְׁבִּית מִלְחָמוֹת לִקְצֵה הָאָרֶץ!
 עַל-מִי עֵינִי תַבֵּל, בְּלֹתִי עֲלֶיךָ?
 פֶּרְאֲנִי, תִּפְאֶרֶת כֶּסֶף! פֶּרְאֲנִי, נֹדֵד פָּרִיז!
 נְהַדְרִי מִכָּל-יוֹם יוֹם הַלְדֻתָּךְ.
 אֵב, שׁוֹפֵט, שׁוֹר-שְׁלוֹם בּוֹ יִלְד-לִנִּי.
 גַּחַת, שְׁלֹחַהּ, בּוֹ לִבִּי-שֶׁת גִּתָּנוּ.

אם בָּטַח אֶפְרַיִם בְּיָדוֹ,
 אם בָּטַח הַרְוֵעִים יָדָם עֲדָרְמוֹ,
 אם בָּטַח חַרְוֲצִים חִילָם יַעֲשִׂירוֹ,
 אם בָּטַח אֲמָנִים יִשְׁאוּ שִׁבְרָמוֹ:
 אֶל-מִי בְּלֹתִי לִשְׁמֹךְ תִּזְדָּח יִתְנוּ?
 אֵיזָה אֶפֹּא הַיּוֹם גַּעִים מִמֶּנּוּ?

אם תִּזְדָּח אֵל, תִּזְדָּח אָדָם נִשְׁקֹי,
 תַּחַת אֶהֱל אֶחָד אֲחִים יִשְׁכֹּנוּ:
 אם יִשְׂרָאֵל מִדִּידֵיהֶם יִנְקֹי,
 בְּמַסְלוֹתָם מַעֲגִלֵיהֶם יִכֹּנוּ:
 אֶל-מִי בְּלֹתִי לִשְׁמֹךְ תִּזְדָּח יִתְנוּ?
 אֵיזָה אֶפֹּא הַיּוֹם גַּעִים מִמֶּנּוּ?

אם גרתי ישראל לא עוד ינאקו.
מהיות לעג וקלס אם ישבותו;
אם לא מאל לא מחברה ירחקו.
וברית עם העמים בטח יכרותו;
אל-מי בלתי לשמך תודה יתנו?
איה אפוא היום נעים מקמו?

מי לא ישא עיניו לבו שמים.
מעתיר שופך שיחו אל-צור עושנו?
אן פה לא יפתח? אנה ברבים
לא יברעון היום לשלום מלכנו?
כי שבט מישור שבט מלכותה.
בקצה תבל יגיד גודל טובה.

נצרו אל חיו ממליך שרם שמרהו!
יחידה ולאמים ירגיעו. ישליו
נורו בשמש לא יאסוף אורהו!
נשרו ירום עמים תחתיו יחסיו
נצרו מערשיו יפרה יצליח
נע צדיק בן פארותיו יצמיחו

מחל

מזמור לתודה

בעם בוא בק"ק טריאסט לרועה צ"ק

כמוהר"ר

אברהם חי קולוניא

Cavaliere dell' I. r. ordine della corona ferrea.

שְׁאֵי טְרִיאֶסֶט לְבָךְ, עֵינֶךָ, כַּפִּיךָ,
אֵלֵי חֶבֶת אֵלַי וְשַׁעֲרֶךָ;
וַעֲקֵב בְּמַחֲוֶנְךָ בָּאֵל עוֹשֶׁיךָ.
רֵאִי מִפְּרִתְקִים שְׁלַח מוֹרֶךָ.

קָחִי אֶפֹא תַפִּיךָ וְתַקְבִּיךָ,
וְהִרְבִּי שִׁיר וְגִיל, כִּי בָא אֲנִיךָ!
וְעַתָּה יוֹפֵעַ הוֹדוֹ בְּרַחוּבוֹתֶיךָ,
בְּקוֹל הַמִּזְמֹר חוֹגֵג קִרְאִי אֶבְרֶךָ.

בְּצִי בְלָתִי חוֹבֵל רַבַּת תַּעֲיִנוּ,
כְּצֹאן בְלָתִי רוֹעֶה: וּבָךְ גַּם יִתֵּד,
אֲבִיר רוֹעִים, גַּם רַב־חוֹבֵל חֲזִינוּ.

וּמִנֵּת רוּחַ וְדֹאגָה וּפֶחֶד,
בְּרוּחַ דַּעַת נָצַח תַּזְנִיחֵנוּ,
וְלֹא גֹדֵעַ כִּי בָאוּ אֶל קִרְבֵּנוּ.

פחנ"ל.

לנכח חכמי האמת מורי ורבי המובהק

שמואל דוד לוצאטו.

על מזבח תושית ענג לזכות.
 וזה. תוחלת כל. אתה זונת:
 מני קנאה. האנה. כבוד ברוח.
 רק בתקמה תדבק. בה תסתפח.

אמנם לשוא תחת דרדר וחת
 שושן תטמון. כי עוד יפוז הריח:
 לשוא תחת עבים שמש ישות.
 כי עוד בלבוש זהב יצא זרת.

בדר יושב מחוץ. האזור מתנים.
 לא על תפארת שוא. גאות נתעבה.
 כי על אהבת עמך. אהבה נשגבה.

אך אל ירים קרנך. איש חבינים!
 עד יהיו. עקב ענותך כי רבה.
 שמך ותהלתך כימי שמים.

מחג"ל

דרך אמונה.

נאך סילוערם דרייז ווירטע דעם וואהנס

הנה עפלה לא ישרה נפשו בו

וצדיק באמונתו יחיה *

(חזקוק נ' ד')

שלשה המה מהבין נפלאו.

כפי הישרים והתמימים.

אך שוא יריעו, אך שוא יקראו.

לא יעזרו ולא ידברו נחומים.

אך ריק והבל.

לבני אדם חבל.

אם לאחוז הצללים יגיעו.

אם יחשוב כי יבואו ימים.

והיה הטוב והישר לאדון. —

הטוב והישר נצח נלחמים.

ולא תרום ידם על הזדון.

אך אתה תשמידו.

מקרבך תכחידו.

לבלתי יעזו, והיה עליך דמים!

אם יחשוב כי ההצלחה החונפת.

להולכים בתמים תנתן מתנה. —

את עקשי לב היא רודפת.

ולא לישרים הארץ נתנה.

גרים הם בתבל.

בכלותם חיי הבל.

בית אל מות נפשם שואפת.

אם

* ועיין עוד מה שהזכיר החזקוניס בספר מנחם טהורה חורף דברי
סאנרנחל.

אם יחשוב כי לבית האדם,
עמקי האמת יראו ויגלו. —
את צעיפה לא הרימה ידם,
אפס לחשוב ולדמות יוכלו.
אם באמר ומלה,
את הרוח תכלא.
והוא יעוף ויעל בסערה השמימה!
לכן בן אדם מן המחקר סורה.
והחזק אל תרף מן האמונה!
און לא שמעה ועין לא תשורה.
והיא האמת והיא האמונה.
בחויך איננה,
שם כסיל יבקשנה.
בקרבך היא. ערוכה בכל ושמורה!
אייזיק בן יעקב.

יליד הדאגה

תחת צל תמר,
הדאגה ברעיונות ישבה
ומזימות כה חשבה.
עצבה גולם חמר.
מה זה רבת מחשבות?
שאל אותה אל עולם.
ידי טפחה מחמר גולם,
חייהו נא רוכב ערבות!
כן אעשה יחי יחי!
ולי יהיה כל הימים —
והדאגה פללה בפנים נועמים:
אל ה' לי הוא, לי יהי!

כי ידי אותו עשתה.
 ואנכי נפחתי חיים בו' —
 אמר ה' — ובדברם כה,
 והנה גם האדמה נגשה.

ותשא קולה ותפרוש כפים:
 לי הוא מחיקי הילד גולה' —
 אם כן אפוא לכו ונשאלח —
 אמר ה' — את השמים.

השמים אמרו: לכולכם יהי.
 באשר לכלכם חלק בו.
 הנותן רוח חיים בקרבנו,
 גשמתו במותו לך תהי.

את אדמה תקחי גויתו.
 והיה לך אשר לקח לך!
 ואת דאגה על עמלך.
 יעבדך עד בוא חליפתו.

עצת השמים היא קמה.
 ואדם, זה שמו קראו;
 לדאגה כל ימי צבאו,
 לה' במותו, ולאדמה!

סחנ"ל.

משלי קונפוציוס *

משלש הזמן ישעט שעט;
 לאט העתיד יצעד צעד.
 בחץ מקשת ההיה חלף ויעט,
 ממקומו העבר לא ימיש לעד.

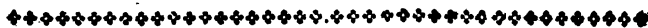
כל

(* מתוך סילונגים סמריטנים קאנפוליוס.

כל דבר כל שיג ושיח.
פעמי המאחר לא ימהרו;
כל חרוץ כל דיק וצריך.
בעד הבורח לא יעצרו;
יד כל נחש וקסם לא תגיע.
את העומד ממקומו להניע.

אם הארך ימים נפשך חפצה,
בבשרון והשכל לבלות שנותיך;
מפי המאחר תשאל עצה.
ואל תיחל לו במעשיך;
אל תבחר הבורח לרעך,
ולא את העומד לערך.

מהנ"ל.

מכתמים.

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

(ח) יהון וענג נותנת איננה.
ומה בצע כי נשמענה? —
(י) היכלת, לחיות בלעדנך.

השכור אל הירח.

מה יתגאה הסהר בהדרת קדש?
מה יתפאר בצאתו ממקומו?
הן הוא מלא אך אחת בחדש,
ואנכי — מדי יום ביומו!

על קצת רופא חליץ.

רופא אמן ואיש חרוץ הייתי,
ובאהבת האדם לְמִתְּ נפתי;
הן המה מתו כל הימים חייתי,
ולמען יחיד, אנכי מת!

אנשי לב ונדיבים התחברו
 ובהקים בית מדרש בך בחרו
 למלמד ולמורה מישרים:
 אשריהם אשריהם תלמידיה
 כי ימצו ממנדי אמרותיה
 היקרים מגנוי מסתרים:

יזרח שמש בפקר בפקר
 ויפיצון קרנותיו זיו אור יוקר
 אל-ארבעת קצוי העולם:
 כל-רואיו בו ישמחו ישישו
 מטובו כי ישבעו יקדישו
 את שם אל בורא כל הנעלם:

כי יתן על ראשה הכתר
 כי תדרוש ברכים בשפת יתר
 ותבאר מצפוני המקרא:
 על תבל אז יזרח גם שמשך
 גם הוא יפיץ זיו אור חכמהך
 כי תאיר עין רבים בתורה:

מה-תרבה שמתתם עד אין ערך
 כי לקנות חיי עד תורם דרך
 תישיכם בידעות במדות:
 ולהבין במקרא לשום שכל
 עד ישובו אל על בלתי גכל
 גם אליה יגדילו תודות:

כָּל-טוֹבָה כָּל-שְׂמִיחָה לָךְ יֵאָתָה
גַּם בְּחֵלֶד הַיּוֹם טוֹב מֵצֵאתָ
אֶשְׁתַּחֲוֶה הַתּוֹמָכֶת כְּבוֹד:
שׁוֹשׁ תִּשְׂשֶׁי עִם אֲשֶׁתְּךָ כְּפָלִים
זָכָר טוֹב בְּזִכְוֹתֶיךָ שְׂבָעֵתִים
אֵל שֶׁבִי יִזְכְּרֶךָ גַּם זָכוֹר:

בְּבִרְיָאוֹת, בִּילָדִים, וּבְרוֹב עֵשֶׂר
עַד-שִׁיבָה תִּשְׁתַּעֲשַׁע בְּאוֹשֶׁר
כְּרִצּוֹנָה וְרִצּוֹן שׁוֹכֵן עַד:
הָאֵחָ! נֶפֶשׁ צְדִיק הַתְּפֹאֶרֶת
עַל-מַעֲשֶׂיךָ אֵין זֶה רַק הַפֶּרִי
בִּי הַקָּרֵן קִיָּמָה לְעַד:

אוֹחֶבֶד הַנֶּאֱמָן שַׁחֲבַד"ל.

תפלה לרפואת הקיסר יר"ה תק"פו.

יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ. אַתָּה עֹשֶׂת הַשָּׁמַיִם וְכָל לְבָאִם, הָאָרֶץ
וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, וְאַתָּה מַחֲיֶה אֶת כָּלם, וְצִדִּיק נֶפֶשׁ כָּל חַי: אַתָּה
עֹשֶׂת אֶת הָאָדָם צָלָמְךָ, מֶלֶךְ וּמוֹשֵׁל עַל פְּנֵי תְּצַל אֶרֶץ, לְרִדּוֹת צָבָל
צְרוּרֵי מַטֵּה, לְדַעַת אֹתְךָ וְלַתֵּת כְּצוֹר לְשִׁמְךָ: אַתָּה קֹדֶשׁ לְצִנּוֹת צָבָל
אִישׁ, לְהִיּוֹת לְאֹנֶה אַתָּה, לְהַקְצֵן עַמִּים יַחְדוֹ, אִישׁ אֶת דַּעַהוּ יַעֲזוּרוּ,
וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכָלם: אַתָּה הוֹשַׁנְתָּ לְכָסֵף עַל מַמְלַכַת אֱוִסְטֵרִיאָה
אֶת בֶּרְאֵנִין עֲזוֹךְ, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף דִּין, מֶלֶךְ צִמְשֶׁפֶט יַעֲמִיד אֶרֶץ
מֶלֶךְ שׁוֹפֵט צִמְמַת דָּלִים: עֲלֶיךָ כָל תַּחֲמוֹמֵי לֵב תַּחַת שָׁנַת מַלְכוּתוֹ, וְאוֹהֶב
דַּע יִאֲחַזְמוּ דַּעַד: וְעַתָּה יְיָ אֱלֹהִים, הַצֵּט מַשְׁמִים וְרָחֵם, כָּל לֵאָן
מַדְעִיתוֹ צָבָל מַקּוֹמוֹת מַמְשַׁלְתוֹ, כְּאֶנְחִים וְכְאֶנְקִים, וְצִמְכָּאוֹ צִשְׁרוּ יִכְאֵב
לְצִמּוֹ: יִהְיֶה כֹחַ דַּחְמִיד יְיָ אֱלֹהֵינוּ, עַל הַגּוֹיִם וְעַל הַמַּמְלָכוֹת, הַזּוֹעֲקִים
לְפָנֶיךָ צִמֵּד נֶפֶשׁ, כִּי דוֹעַם וּמַנְהִלֵם, אֲזִיבֶם אֲשֶׁר בְּדָלֵם, הוֹכַח צִמְכָּאוֹ

על משכנו: זכור נא י"י את אשר התהלך לפניך צלמתי וצלצצ שלם,
והעוז צעיניך עשה: אל תמח חסדיו, אל תשכח כל נדקותיו, ואל
ימעט לפניך כל התלואה אשר מלאתהו דרך מנותיך: צהשתפך דוח
עושים צקצק עמים רעים, לאמים כשאון מים כצירים ישאון, הפרו
תורות חלפו חק, ותדעש הארץ ותחול: והוא כך צטח ולא צוש, וישם
נפשו צכפו, ויעמוד צפרץ, ויתן שלום צארץ: זכור חסדו עם צית
יעקב, אשר במלם כרחמיו, ויאמר אך עמי המה: זכור עינו הפקושה,
ואזנו הקשצת, וידו הפרושה, אל העשוק ואל הרלוץ, לעני ולגר:
חמול עלינו י"י אלהים, חמול עלינו, חמול על ארנך: חסד ואמת
יגרו מלך, ימים על ימי מלך פוסיק: שלח מרפא לכל מנאציו, וארוכתו
מהרה תמח: השיצה לנו ששון ישעו, וצדארתו דפא לצנו. תהפוך מספדנו
למחול, תאזרנו שמחה, וממרך כצוד: י"י הושיעה המלך, עננו
ציום קראנו: שד"ל

רעיון לאשה אלמנה ושכולה מבנים.

חֲרֹבָה מוֹת! לֹא תִפְחִידֵנִי;
נַעֲמֶתָ לִי מְאֹד, עוֹד תִּשְׁמַחֵנִי!
הֲלֹא תוֹלִיכֵנִי לְאִישִׁי, בְּנִי וּבָנוֹתַי;
שָׁמָּה אֲנִילַח פִּי הֵם סְבִיבוֹתַי,
רַק פֹּה בַּתְּבֵל גְּלֻמוֹדָה הֵבֵנִי;
הִבֵּה נָא מוֹת! שְׁלוֹף חֲרֹבָה וּמוֹתֵתִנִּי! —
מרדכי בן גדוד הטרעליסקער מבראדי.

השמחה והעצב:
צָבָא לִימִי אֲנוּשׁ וּלְשִׁנוֹתַי קֶצֶב,
גַּם לְכָל מַפְעָלִי עֵתִים נִמְדְּרוּ;
עַתָּה לְכָל שִׂמְחָה עֵת לְכָל עֶצֶב
אֵךְ זֶה בְּעֶקֶב זֹאת אָחִיו וְלֹא יִתְפָּרְדּוּ! —
הנ"ל

דאנדעג יום א' י"ז בתמוז ש' ת"ק פ"ה לפ"ק

(*) אל אלהי השמים, מנחם ירושלים, אדון הנפשות, ומטיב קשות.
יוצר את האדם מטיט ורפש, ויפח באפיו חיים ונפש,
השליט במוטה ובמעל, ממית ומחיה מוריד שאול ויעל,
תוא ינחם בנחמת עליון, במהרה תוך אבלי ציון,
את מורי כמ"ר שמואל חיים לולי, ויסיר ממנו כל חולי.
יצו אתו את הברכה, לארך ימים ושנות חיים כנה,
יתעדן תמיד במרעה שמן, וכן יהי רצון אמן אמן:

א

ראיתי בשדה צמח צומח.
פרח וציץ בצבע רקמתים.
קצבע הים, ובקשת השמים,
כל ראהו ישמח, מראה וריח.

ב

כמעט רגע, צלי הערב נטו.
הנה פנה יופיו, אין לו תפארת
לא יעשה עוד איש בו, על ראש עטרת
כי יופיו גם ריחו, כלמו טטו.

ג

אכן לא היה כל, אל-מאוס סחי.
כי עוד זרעו נותן, פעם לזרוע,
פרחו ישיב יום יום, כרבות נטוע.
על כן לא נבל, כי אם נצח יחי.

מה

(*) השיר הזה ושל אחריו הם לאשית זכורי נער משכיל בן חמש עשרה
שנה, מילידי טריאסט, למד לפניו לפני רש"ל ועתה לומד נישניצה
צעיר קאלסברוהע.

ד

מה טוב בן האדם. מציין ופרח?
עודו בחור יהיה. כפרח היער.
עת וקנתו לא יצא מן השער.
מקר יסוף ריחו. לא עוד טוב ירח.

ה

אכן נפשו תמיד. תתעדן עדן.
לא תבול. כי תחפה זרע ענבה:
היא למקום המנוחה. עתה שוב שבה.
ולחתענג מקדמה. אל גן עדן.

ו

סורי! אל תתאבל על מות חורך.
כי לנצח לחיות. הלך לו עתה:
ידעתי. כי בדרכיו. תלך אתה.
יטב גם אל הורך. יטב אליך.

ז

אנכי אתפלל. אל שוכן ערין.
גרבה ימך. לך. כבוד ועושר.
יוסיף. יתן לעד חיים ואושר.
עד כי תזקין. תהיה גבור בארץ.

ח

האל גורש גוים מירושלים.
הבונה עיר ציון מחרבותיה.
המנחם עיר שלם מצרותיה:
ביתך יבנה. וירחמך כפלים.

אני המדבר וכל זה כוסף
עבוד המוכן לעבוד הק' אהרן יוסף

ראנדענג יום ג' כ"ד טבת תקפ"ז לפ"ק.

אל איש אשר לצוארי רביד, כמחר"ר שמואל דוד;
אל ידידי כנפשי, תפארת ועטרת ראשי, שלום !

אמרתי לשמרה דרכי מחטות זלשוני, לשמרה לפי מחסוס, ולא
כתבתי לך עד הנה, כי לא תפנה אל דברי רהז; אכן
אחרי שמעי, כי פתח מות חרצו, קשתו דרך להפיל גמול. [איזה הוא
בצור הכוזב את ילדו] לטובת ישר דרך; אז אמרתי אל נפשי: מה לך
נדמת! עורי למה תישני! הן איש שלומך אשר צטחת צו, המעטרט
חסד ורחמים, המשציע צטוז עדיך, שוכב כעת על ערש דוי לוועק
מכאצו דכל וספל רוח! השכחת כל תגמולוהי? אס לא תספוך שיחך
אל ה' למען ינחם מאשר דבר לעשות לו? קרלי צברק אל תחשוכי.
כסופר קוליך הרימי! גל אל ה' יפלטכו ילולוהו כי חפץ צו! ויהי כשמעם
כדברים האלה, ותקם צעוד לילה, ותנעק אל ה' זעקה ומרה, ותיליל
ותנך ותתחנק לו ותאמר; שאלתי ונקשתי מלפניך המלך למנוע משחית
ומגפה מן האיש השומע לקולך ההולך בדרך טובה מעדו עד היום הזה
השם ישר דכוצו המהלך על כנפי לך השואב מים חיים ממקור צארו,
צאר מים נחלים, מעין אשר לא יכוצו מימיו להשקות צמו את לאן
מרעיתו, וינחם כתוס לצו להדריכם בדרך ישרה, הזורע זרע אמת
ויקטור מאה שערים, השוקל לחם זלא כסף (לחמה של תורה) לתת
אל רעצים, נפשו צהם תתעטף, להשציעם ולרוותם; היתת ציד
מזקשי נפשו איש אשר כאלה לו? צורא ניב שפתים! שלום שלום לרחוק!
אל כל תשימכו כמטרה לחצי מות, חצי בצור שנונים עם בחלי רתמים!
ומי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לצו לעשות כן? מות; — מות?
פין פתחת צחכמה? גם חכמים תמית, יחד כסיל וצער יאצדו? השקט
ושמע! שוב מדרכך והשצ שצות אהלי תם! עודה מדצרת עמו וסדיס
המלך הביעו, ויבידו לה כדברים האלה לאמור: השקיטי מינוך, מניש
קולך מצבי ועיניך מדמעה, כי יש שגר לפעולתך, כי קס ממיתו,
האיש אשר את מצקשת צעוצו, ויתהלך צחק על משענתו! אז
תשיר נפשי את השירה הזאת לה' ותאמר.

אל אל רחום חנון, אני אשירה.

כי איש נבון חכם, הציל ממות.

לא הראה לו השאול גם גיא צלמות:

על כן לשיר אל יח, שחר אעירה.

אדון

אדון העולמים רוכב שמים
יוצר אדם מטיט, מחול, ורפש,
ולתוך אפו נפח חיים ונפש,
קינה הכל בורא יבשה, מים!

חיים תן אל דוד איש אוהב צרק,
כי מימיו גם לחמו חם תורתך,
כי אתה מגנו, מחסו צלך,
אל הרוסת גופו עשה נא בדק!

בה שדה נפשי ובה ידצר פי תמיד תהלתך: ועתה תשצרי אל תציטני,
שגרונתך לכצדני, וששן ישעך ודפולתך להשמיעני, כחפץ תלמידך,
הנוסק כפות ידיך,

הק' א"ר

דברי ניהומים.

לאיש יקר רוח ונבון דבר, המתחולל בצער, וצועק
במר נפשו על כי לוקחה אמו הצדקת אשת חיל
וכו'. בהיותה בת ע"ו שנים מאת אוהבו וריעו א"ר
בהיותו בעיר קארלסרוהע.

1.

איש הנכאה	עד אן תבכח
תויל דמעה?	ובלב נדבה
עוד תתגולל	עד או בילל
על הרעה?	יומם וליל
קודר תצעד	האם לעד
אין הרגעה?	ותאבל עד
תהיה ונע	למה נכנע
מהנחם?	מה תמנע

קול

2.

קול תמרורים	עד אן תרים
כבני תורים	בלתי מחיה?
האם נאווה	לך המדוה
אם לך ינוה	קול הבכיה?
בנוה נכון	אמך תשכון
בי לה מכון	צל כנפי יה
למה נכנע	תהיה ונע
מה תמנע	מהנחם?

3.

האם יצר *	אל היוצר
כי יחצר **	עת החציר?
האם יכאב	עת כוהב
טהור מצהב	ימלל חציר?
האם יירא	על בכורה
אם נאגרה	עת הבציר?
למה נכנע	תהיה ונע
מה תמנע	מהנחם?

4.

הן בשלומים	שבעת ימים (***)
אל למרומים	אותה קרא
בלתי עצבון	בלתי דאבון

לתת

*) Una libertà poetica, ch'è tanto più perdonabile, quanto meno gli antichi se ne guardavano.

**) Derivando questo חציר dall' arabo خَضَرَ che significa mare, si può adoperarlo anche nel נפעל.

***) Femminino di שבע in caso costrutto, propriamente שבעת.

לפני צורה	לתת חשבון
לפני סוכן	הן תמצא חן
כי טוב סחרה	כי תבחן
תהיה ונע	למה נכנע
מהנחם ?	מה תמנע

5.

איש הנבל	יבב יאבל
תוך כור ברזל	עת כי יובל
הוגה עולח	זעק אכלח
עת כי נוול	יין תרעלה
ויהי מרמס	בבכי יימס
אוהב גול	עושה חמס
תהיה ונע	למה נכנע
מהנחם ?	מה תמנע

6.

כראשונה	הנחם נא
ושבע רצון	התם הנה
כי אם יגה	אל אל תהגה
מכל אסון	אף הוא יגהח
עד כי יחל	אליו תחל
לאסוף הצאן	דבנות החיל
תהיה ונע	לא עוד נכנע
מהנחם :	לא תמנע

איין ווארט דעם טראַסטעס אן E. N.

1.

זאָהסטו דאָס יע דען לאַנדמאַן טרויער
ווען דער ווינטער זיך גענאָהט?
הערטעסט איהן נאָך יע בערויערן
דיא דער ערר פֿערטרויעט זאָסט?

2.

וואָרום איינט ער, ווען דיא זאָנע;
ווען דעם זאָמערס שענע צייט
זיך ענטפֿערנט, דיא צייט דער וואָנע;
וואָרום זעלבסט אלסדאָן ערפֿרייט?

3.

זען דיא שוואַלב דען אַבשיער שווינדעם
אונד אין פֿערנע לאַנדע ציהט,
זען דער שפּערלינג טרויער אידרעם
ווייל קיין גרעזען איהם מעהר בליחט;

4.

וואָרום לעכעלט ער ווען ברויער
עאָלס דיענער מעכטג וועהען?
זען ניכט מעהר פֿאָן פֿיעלען טרויער
בלומען איינע שפור צו זעהען.

5.

זען פֿערלאַסטען אללער קרעפֿטע
וועלקענר זינקעט דיא נאָטור?
זען פֿערדאָרט אָהנ' אללע זעפֿטע
טרויערנר ליעבט דיא שענסטע פֿלור?

אנע

6.

מען זיך ריכטען ווייסען קליידע
טיעף דיא ערדע זיך געהיללט?
מען דער פליכטיגע באך דער וויידע
נור מיט איין אונד שנעע געפיללט?

7.

האָפֿנונג איזט דיא איהן בעלעבעט;
דיא צום דולדען שטערקעט איהן;
האָפֿנונג דיא אין יעדעס לעבעט.
יענע היממעלסטרעסערין.

8.

האָפֿנונג צום ערנייטען יאהרע,
דאז נאָך שעגער ווערדען זאָלל,
דאס ער רעססען באלד געוואהרע
דעם ערפֿלעהטען זעגענס פֿאָלל.

9.

האָפֿנונג דאס ער זיינעם פֿלייסעם
רייכליך ווערדע באלד בעלזאָהנט,
ווייל ער פֿריכטע זיינעם שווייסעם
צו געניסען שטעטס געוואָהנט.

10.

דרום פֿערטרויט ער מוטטער ערדע
זיין מיט מיה ערוואָרבנעס אן,
זיכער דאס איהם צעהנפֿאָך ווערדע
דאז געגעבנע צוגעטהאן.

11.

איזט דיא צייט דעם מענשענלעבענס
ניכט אין רייהער ווינטער נור?
אויף דיא ערנט האָפֿט מאן פֿערגעבענס
אזער דעם לזאָהנס איזט קיעע שפּור.

דאָרטען

12.

דאָרטען ערשט, יענמיטס דעם קיחלען
גראבעס, בליהט דער פֿריהלינג שעהן,
דאָרט איזט וואהרע לוסט צו פֿיחלען
דאָרט איז יענען היממעלסמעהן.

13.

דאָרט איז דעם געזעצטען פֿריכטע
דאָרט דער מיהע ויסער לאַזן,
אן דעם עוו'גען קלארען ליכטע,
אן דער נאָטטחייט האַהען מחרצן.

14.

אונד דאָ וואָללטעסט, פֿריינד, כּסוף מדינת
ווייל דאָ זענ' דער צייט גענאָהט?
אונד דאָ וואָללטעסט עס בעדויערן
דאָס צור ערנט' געווייפֿט דאָ וואָט?

מהנ"ל

הבטחון (*).

חֲזַק נָא לְיוֹם מָר אֶל הַבְּקָה נִבְּה רֹחַ!
אֶל תֹּאמַר נִגְזַרְתִּי כְּבוֹא הַשָּׁבֶר,
אֶל תֹּאמַר נוֹאֵשׁ אֶבֶר כָּל שָׁבֶר,
עוֹד תִּנְשֵׁעַ יְהִי לְבָךְ בְּטוֹחַ!

מַה יִּפֶּה בְּעֵמֶק זֹאת הַחֲבִצְלֹת!
הֵן בִּימֵי הַחֹרֶף קָלָה נוֹבֵלֶת.

גס

(*) נעמק הלסון דוסיה גיירי האראסקאוו.

יב M

גם נחל זה הנהו שוטף בשאון
הדעת כי היה אז קרח וקפאון —

אך בא העת האביב הגיע
אור השמש עליהם הופיע
והחבצלת כמאן חמדת עינים
אף לזרם בקדם שבו הזים.

זה מעט נשיאים החרסה הקריר
שמעת דעם חדת בדיקם;
שור עתה! הנה טהרו השחקים
קרני השמש משנה יזהיר

אך זה חוק נצב תחת השמים
לכל חליפות לכל קץ וקצב
בערב ילן בכי כאב ועצב
ובבוקר דגח גלות בפלים.

לכן מחה רמעה אל תבכה נכה רוח!
קוה נא ימים קוה גם שנים.
עוד תושע יהי לבך בטוח
עוד תשבע בעתך שמחות ועדנים.

ברוך טשאצקיס
מלונקה.

אמרי בינה.

(א) אבן צלולה בַּתְּהוֹם סוֹד נִגְלָה לְאִישׁ חָכָם.
עַץ קָל הוּא עַל פְּנֵי הַמַּיִם אִם לְכִסִּיל יוֹדֵעַ.

(ב) מוֹסֵר וְלָקַח מִתַּת הַדּוֹרִים.
וַיְיָ לֵב וְשָׂכַל טוֹב.

(ג) יֵשׁ חֲכָמִים וְרַב מַשְׁפִּילִים.
וְאוֹצֵר יָקָר בַּעַל נָפֶשׁ.

(ד) מִשּׁוֹךְ זֶרַע הַחֲכָמָה לֹא רַבִּים יַחֲפְצוּ.
אֲךָ שְׂאֵת אֱלֹמּוֹתֶיהָ כָּלֵם יִבְקֹשׁוּ.

(ה) לְקוֹל פִּסִּישׁ וְרַעַשׁ אֹפֶן תִּצְלָנָה אֲזָנִים.
וְלְקוֹל אִשֶּׁת מִדְּגִים תִּרְגְּזוּ גַם נָפֶשׁ.

(ו) עָנִי תוֹעָה מִדֶּרֶךְ הַשָּׂגֵל.
כָּל מַעֲשֵׂי מִכְּאוֹבִים לְאִישׁ חֲסִדוֹ.

(ז) זֹרוּ פְתָאִים מִרְחָם.
וְחֲכָמִים אֲחִים מִבְּטָן.

(ח) יֵשׁ מִבְּקֹשׁ רַעִים לְהִתְרוֹעֵעַ.
וְלֹא בַּמִּסְתָּרִים אוֹהֲבִים רַבִּים.

(ט) מִדֶּה מִלַּח עַל מִקֵּה מִדֶּה.
מִשְׁקָה חוֹמֵץ לְנֶפֶשׁ צָמְאָה.
וּמִנִּיחַ רַעֲיוֹ בָּזֶם אִידוֹ.

י מה תדנו חכם על איש אריל
אם יקל בעיניו ערפך?

יא הן לא ידע כי חכמה
זמה יבין לכבדה?

יב אל תשנא איש אוהב נפשו
כי זה כל אדם.

יג מפל שונא שנא איש לשון
הולך רכיל אל ידבק פה.

יד כי באחת דבר אויבה ובעתה
מה יחסרה שנית בפניה.

טו יש תקוה לאדם בעוד נשמה באפו
ותוחלתו לא תתדל.

טז על-כן יאמר: קורא לדל אובר
ולהולך למות מת. אריל עזש.

הגל

הבציר

יבשו טרפי עץ מוח נדה
ערפלי חשך בדפיון ארצה ירדו
האדמה תפו מטר אמלל כל שרץ
מערי דנה תמו עת ששון אין
תקין חלה אתו כל מחמר עין
נותן עבוד לאדם וכרבה לארץ.

החבצלות

הַחֲבִצְלֹת וְהַשּׁוֹשָׁן כָּבֵד נָפְלוּ.
הַמַּחֲלֹת מִמּוֹ פָּנֵי בְּתוּלוֹת נָפְלוּ.
לֹא תִתְעַנְנָה עוֹד שָׁם בֵּין הַשִּׁיחִים.
הַיּוֹדָאִים מָתוּ לֹא יִתְּנוּ עוֹד רִיחַ.
בֵּין שְׂדֵיהֶן בְּנֵעַם לִנְגַּה הַיָּרֵחַ.
לֹא יִלְיֵנוּ עַת הָעֲרָבִים מִפִּיחִים.

מִשּׁוֹרְרֵי יַעְרוֹת עָתָה הִלָּאָה יִסְעוּ.
לְחַיָּה נִקְבְּצִים דְּרָכָם לֹא יִחְטְאוּ.
עוֹד מַעֲט אֶרֶץ חֲמָה וְשָׂרֵב בָּרְחוּ.
שָׁם יִפְרְדּוּ בַּחֲדוֹר וּבְתוּלָה.
תֵּאָדָם חֲשֵׁךְ רֵאָח וְלִבָּתָם מָה אֲמוּלָה!
כִּי מִהַתְּעֹלָם בְּאַהֲבִים נָדְחוּ.

הַשֶּׁמֶשׁ תִּתְפָּס בְּאֵבֶל מִסּוֹף חֲשֵׁבָה.
אֶךְ לְמַצְעֵר תּוֹרָה קִרְנָה לְאֶרֶץ מִלְחָה.
בְּחוּצוֹת פָּנֵי עֶקֶב וּבְעִיר שְׂאִיָּה וְשִׁמְהָ.
אֵין נִגַּה לְיָרֵחַ עֲרֵפֶל חֲתָלָתוֹ.
אֲבָד יָקָרוֹ וְהָיָה חֲשֵׁךְ תְּמוּרָתוֹ.
גַּם הַמּוֹכְבִּים חֲשָׁכוּ זֶה כְּמָה.

אֶף כִּרֵּי חֲשֵׁרֵת מִיָּם בְּעֵבִים יִטְרִיחַ.
הָרוּחַ יִתְגּוֹרֵר בְּרֵגוֹ יִפִּיחַ.
בֵּין הַשִּׁיחִים הִגָּה אֵבֶל בִּיעוֹר.
לֵב הַהֶלֶךְ מִרְ פְּלִצוֹת תִּאֲחֻזּוֹ.
חֲרָדָה בִּיעוֹר הַצֶּפֶר יַעֲזֹבְהוּ.
וְכָל גִּפְשׁ חַי בְּאֶרֶץ יִשְׁעוֹר שְׁעוֹר.

וְתֵאָכֵל

וּתְאָכַל הַבֶּהֱמָה וְסוֹסִים וּפָרִדִּים . —
 וּבִכְן הַשְׂמֵחָה עָבְרָה בְּפִי כְּנָדִים ? —
 מִמֶּתְקֵי חֶךְ וְלִשׁוֹן אֵין וְאֵין רִנָּה ?
 אִם זְמֶרֶת הַיַּעַר תִּחְלֹם בְּאַחַת .
 תִּהְפֹּךְ לֵב הָאָדָם נִפְשׁוֹ צְרֹחַת .
 הַחֲבֵל זָקֵנָה הֵיחָה כְּאַלְמָנָה ?

הֵן הִסְתּוּ בָּא עֲתָה אֲהַב שְׁלוֹם בֵּית .
 יִמְתִּיק לַחֲכֵנו פָּרִי עֵנֶב חַיִּית .
 בְּמוֹשֵׁב שְׂתִילִי יָרֵךְ וְגִפֵּן פּוֹרֵיחַ . —
 אַתֶּם בְּנֵעִימוֹת נִתְעַלְסָה בְּאַדָּבִים ,
 בְּשַׁעֲשׁוּעִים וְחִדּוּחַ פָּגִינוּ לַהֲבִים .
 עַל כְּרֶכֶת אֲדֹנִי וְטוֹבוֹ כָּלֵב תוֹשֵׁה .

אֲבָל חֲסֵרוֹן הַקֵּץ יִצְלָא לֵב חַמִּים .
 כִּי הַמְּנֻחָה תִּשְׁמַח פָּנִים נֹעֲמִים .
 וְלִבָּב שְׂמֵחַ אֲבֵן יִיטִיב גִּהָה .
 בְּהַשְׁקֵט וּבְטֶחַח נִהְיָה בְּסִפּר תּוֹרָה .
 עַל הָאֵת בְּיוֹם וּבְלִילָה בְּמִנּוּרָה ;
 וְעוֹז אֱלֹהִים נִלְבָּשׁ תַּחַת רוּחַ כְּהָה .

פּוֹנָא דוֹד קֶצֶר .

אל האדם *

לְזִמְן שְׁלֹשָׁה דְרָכִים .
 הַבָּאוֹת לֹאט תִּלְכְּנָה .

הַגְּלִי

רגלי העתה מהר נדחים
והעזברות על מצבן תסכיכנה

למרוצה לא תרפוק הנפלאה
הנמקרת לא תעמוד לפקודתה
העומדת לא תמהר מפחד רעה
כי שלשתן און בל תטינה לשועתה

לכה איעצה לכת דרך סלולה
כל ימי חייך על האדמה
שאל פי ההלכת עצה ותחבולה
אך יחבה עליה בל תשלוכה
את העומדת בל תתעב כיך רמה
ובאהבת הימקרת נפשך בל תשמוחה

אחבת אשה

אשה אחת מאוד אהובה
קראה נמשה עובדה
בבוא בעלה עד שער מות
ותלבש אבל ענן ועצבת
ותקרא: הה איך שבת מני שבת
לו יקחני תמורת מלאך המות

ויבא

ויבא המלאך — ותתחלחל האשה —
לא לנפשי קראתיך ענתה המבישה.
נא אל תהיה לי למחתה.
אפס — להשוכב שם במטה. —
הנ"ל.

ציון קבר

בנפש בריא, חפצתי היות בריא.
ולקחתי סמי מרקחת, וירדתי שחת.
הנ"ל.

אהבת אשת נעורים (*).

איש צידוני, תם וישר משכח אלהים ואנשים.
בא עם אשתו לפני בן יוחאי ויאמר: רבי שמעוני!
זה עשר שנים נרתי עם אשתי, וחכמת הנשים,
נפשי תדבק בה בביום אפריון. אילת אהבים מחמד
עיני.

רוחה נאמנת לי, וקשר אמיץ פחזק ברית שלומנו.
הון ועשר בביתי, לא חסר דבר, רק אחת נעדרה.
אלהים כינע מנה פרי הבטן, חדל יסוד אשר ימינה.
מצות אלהי נטרתני תמיד, פקודתו רוחי כלאו שמירה.
לכן.

(* הספד. חזת הובא במדרש ובה שור השישים פסיקתא נזילה.

.. לכן אכתוב לה ספר בריתות, כאשר על פי התורה
צויתי. — *

כה דבר האש בלב עצב, ועני העלובה גלו
פלגי מים.

.. גא תני פוגה לדמעתך — אמר הבעל — הלא
נדבתי!

.. אמנם היריב אנוש עם אל? צדקו דרכי יושב
בשמים!

.. שובי בית אביך שלום! ומאצר סגלותי לפניה פתוח.
היקר בחפצים קחי לה, ביתך ברכה אותו להגית —

בדברו רתת אחזה האשה, מרת נפש ועצובת רוח.
והוחיל אל מענה בן יוחאי, מה זה בינם יוכית.

והוא פתח פיהו ויאמר בנחת: שומר מצות התורה!
הלא תזכור יום הללך, יום התקשרך עם אשת
בריתך.

.. זבח משפחה היה, יום משתה ושמחה ששון ואורה.
כאלה מעשה ליום שלוחיה, טבוח טבח והכן סעודה
ביתך —

גילו שניהם משם. הבעל שב ביתו בנפש שומחת,
והאשה ברוח תקוה ליום המועד, תוחלת ממשכה,

כי בלבה שמרה עצת יוחאי, דברי החכם בנחת.
ליום הפסא עשו משתה גדול, יום רנה וברכה.

ערוך השלחן עם מגדנות, ושניהם בראש הקרואים.
ישבו טובי לב, הפוס הלך סביב סביב בשיר רנתם.

דאגה

(*) צינחות ס"ו ו"ד נחל חסד וחסד עמה עשר סנים ולח ילדו חתו נחל
לנחל, ונחמה סס דף ס"ד נחל חסד וחסד עמה עשר סנים ולח ילדו
וילוח וכו' חכר נחל עשר סנים וכו' (צינחות כ"ד) וענין
נחל חסד נע סס.

וְאֵתָהּ תַעֲצֵב שְׂכָתוֹ כָּלֶם, שְׂמִיחִים כַּסְכָּאֵם סְבוּאִים.
בְּכַחֲלוֹל כִּרְקָדִים, נָעִים וְשִׁפּוּרִים כְּבִיּוֹם חֲתוּנָתָם.
עַד שֶׁהִכְעֵל כַּסְכָּבוֹ הַלּוֹם יֵין וְחֶמֶר, נִרְדָּם נִם שְׁנֵת.
הָאוֹרָחִים יֵצְאוּ וְתֵצֵוּ הָאִשָּׁה לְשִׁפְחוּתֶיהָ אוֹדוּתֶיהָ.
וְתִנְשָׂאָהּ אוֹתוֹ בֵּית אֲבִיהָ, שָׁם אֵלֶי חֲדָר מִקְוָתוֹ.
עָלֶיהָ שָׁכַב יֵשֵׁן, וּמִתּוֹקָה תִּנּוּמָתוֹ בְּנֶעֱם חֲלוּמוֹתָיו.
בְּחֵצֵי הַלֵּילָה הַקֵּץ, הַשְׁתַּאֲזָה וְקִרְאָה: הַעוֹתֵנִי חוּלָם
חֲלוּבִי?

נִפְעַמְתִּי! מַה הָיָה לִּי? אֵין זֶה בֵּיתִי וְחֲדָרִי מִשְׁכְּבִי.
אַשְׁתִּיו מִי זֶה עָרַב לָבֹו לְטַלְטְלָנִי? מִי הֵבִיאֵנִי
הַלּוֹם? —

וְתֵצֵוּ לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּמִתָּק לְשׁוֹנָה, אִישִׁי! זֶה בֵּית אֲרִי!
"וּפֹר עֲמִדְתּוֹ לִפְנֵי הַפּוֹרֹת, גֵּא אֵל תִּשְׁפֹּחַ אִמְרֵי פִיהָ!
"הֲלֹא כֹה דִבַּרְתָּ: "בַּחֲרִי לְךָ הַיֵּקָר בַּחֲפְצֵי אוֹצְרֵי.
"קָחִיהוּ לְךָ וְהִנִּיחִיהוּ בְּרִכְיָה שָׁמָּה בְּשׁוֹכֵה בֵּית אֲבִיהָ."
"הֲלֹא אֶתָּה, הוֹדִי! הַיֵּקָר מִכָּל חֲפְצִים, אֶתָּה פֶּאֶרִי
וְיִהְיֶה."

"הַהֵטִיב חֲרָה לְךָ, כִּי מֵאֲצִרָה לִקְחָתִי יָקָר תִּפְאֶרֶת
חֲמִדְתּוֹ? —

חֵן הֵבִיעוּ שְׂפָתֶיהָ, מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהָ אֶת לִחְיָיו נוֹשְׁקֶת.
הָאֲהִבָּה עֲזָה בְּתַעֲנוּגִים, הִצִּיתָה בְּקִרְבּוֹ אֶשְׁתִּישׁוּקָתוֹ
לִיָּמִים הַקִּיפּוֹ — הָאִשָּׁה יֵלֵךְ שַׁעֲשׁוּעִים חוֹבֶקֶת.

הַיּוֹדָה בֶּן — יוֹנָה לְבֵית יִטְלַשׁ.

קנה תחת שיר

בבוא השמועה לא מוכה .

כי גוע היחיד בלוחו הרב הנאון . המפורסם , אבי המורים ראש
הרבנים במדינת מעוזן ושב על כס תוראת בקהל ערת ישראל ,
ניקאלסבורג יע"א, הצדיק והעניו כבוד מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל ,
בעיר קארלסבאד , בחדש אב שנת תקפ"טל .

1.

מגיא צלמות עלה הפורת , בא קרץ .
אל עמק הבכאים , יפה נוף משוש הארץ .
שם ממעיני הישועה ישאבו מים בששון .
לקחתי מות יבריא יחלים מקור החיים .
לב נהדה יטיב פנים משען מים .
גבר אין איל , ישוב רב כח . קאלון תסון .

2.

האביר קרא בחקתו פאש מתלקחת ,
היגרש חלי מגו , במי תהום רובצת מפתת .
היחיה גבר , ואשיבה חרבי נדונה ?
לא ! יאסף אנוש ! לא יאריכו ימיו על אדמתו .
אריק חרבי , לא תעמוד לאדם חקמתו !
יבושו הרופאים מחקמתם בחוץ תרונה !

3.

בזעפו חזה שבע ימים , צדיק הולך לתקתו .
קרדכי רצוי לאחיו , פניו תאיר חקמתו .

מורה

מורה רעה מבין שמועה, פאר הורהו: *
 לב חכם ישביל פיהו, יביע לקח.
 שפתותיו נוטפות מר מדבריו יין רקח —
 עליהו שלף חרבו — גרע חוט תידיהו.

4.

שופך דם גקו: שנאתך תטוג לנצח.
 ובה נקמתך, בעצמות כלם שלח רצח.
 דמעת על לחי אישים ההלכוא לאוה.
 תלמידיו יקוננו: מאין יבוא לנו עזר?
 להקת המורים יספרו: חה! הוסר הנזר.
 וכל פית ישראל יבטו: כבה גר הורו!
 פראג שנת כי סלאבי יצח נד לשמרך בגל ודיכד למ"ס
 מהנ"ל.

אמרות

(*) וידע נשערים עלים נקיותיו נש"ם ויסמקום וסלאו הן צלורה הסנחא הישרה
 וספסס החמתי. ועוד שמעתי מרצים חומרים: שהיה נקי נספרי הסכונה,
 חורח נצבים. כהרז ונעל עקרים ונעל עקדים וחונות הלצות עד שידע
 אותם לנחש נשפסס מלה נאלה, וסלף נעקנותם לנחש הסקדחות ומחמרי
 סתלמוד והמחמרים נדק החקירה העיונית גם נספרי סזורה וסארי סמרי
 הקנלה עשר ידות לו. וכן סורד לו מחיש דורר חומרים, ידרי סחלס סלסל
 סמדקק ר' יהודה בן זאז ז"ל סטעס חחד נח לנקה נסיכל סרז סנחון
 זל"ל, וסלח חורו נקי נספרי דקדוק לטח פנרי, וסח חנורי סלע ידע
 מרססיו ועד סוסר, וכל סללוי סר נחלותיו על לסוה כי סק עלום זכרורו.
 יקר סחיון סוס נדורותיו, ססחורס ססכמה וקדוק סלסון סססיה לסחוס
 ניר סעמוד לסרת נקודס, וססלח ססענוס כליל סססרת לוקיותו ומדותיו.
 ססרי סור סלו ססס! וסחיו לסוד לקוקן סל סערה סוס. לי על ליק ססרתו סססר
 ח"ל (מנילה דק ע"י) צדיק אבר, צדיק לסודו אבר, ססל לסרם
 סאברה ממנו, מרגליות, וסו סל אברה אלא לבעלה. וסדנר
 ססוס סרלו סוס לסורות ענין סעל חנר, סססר עמוד וסססר סס על סססיה סססן
 סססרד וסססרן לו, סססן ססססות לסססות, סססנות מנעסות, סססע
 סססות, נססו סססע לסססות, סלח סססס לסודו, וססן מקוס לסר דנרי
 ססס"סס ז"ל דיוק מרססיו חנר וסל נססר דרססין וס' כי סססס סלי סססס
 סס"ס ססס סל ססס נססל סססו וכן יססו וקקרו לסקרה,

אמרות טהורות

המסך בחדר העולם, שנת תק"צ י"ט ע' 173.

41.

הפוך יסיר בדילי פסוק.
הרוח הטהור ענני שחק.
והצלע יצרה לב האדם.

42.

המניח והחלוקה לא לה יצא.
מנחה מוכה אשר אין בד.

43.

בעם הארץ במבוא שפתי.
יהי נבון לב במעשיו.

44.

דכה נקמחה ממשפחה.
שקדון לבו דיום טובתך.

45.

שנים שלימים בחזקה, החרב והעם.
והחרב נכנע לפני העם.

46.

המורה אלסך חכמה ודעת.
מעזה תקנה ברב-גמילות.

47.

לא הפילי ארון העושר.
אבל העושר ארון הפילי.

48.

ירח יקר הולך אחרי עברו הענן.
נבא רוח יוסיף כח בסוד ממנו עציב.

49.

עושה טוב עקב גמול תודה.
זרע שקלי זהב בחלקת השדה.

50.

האזהב נפסק לי מפל חזן.
והשונא טוב לי ומועיל.
האזהב יודיעני כח מעשי
ומשונאי אתבונן כדת מה לעשות.

(חשאר לשנת הבאת צ"ה)

מהג"ל.

ה מ ח ז ה *

קרח השמש ואין נסתר מחמתו.
צא מישאל חזקן לשרד ארמיתו.
פולח בארץ ומשח פני חלמיה.

זרע

י"ח שאל נחמק חשמי נפסינו ורפוס נחמק פסרי פני האנשים כדן האני.

וזרע וקוצר שדהו ומאלם אלומיה
 ככה יום זרם עמל בלי חק ובאפו זעה
 לא מה מעבודתו ולא מצא מרגעה
 ויהי פתם היום במלא חצנו קציר חקמה
 ראה פתאום איש לבוש מעיל עולה מאדמה
 ויקרא: מה לך פה, למה עובת מקומך?
 מי אתה, איש נזיר כדאך ומה שמך?
 ויען הלו: אני שלמה מלך ישראל
 לשאלך באתי, מה גר יגיעת בשר מישאל?
 מדוע עוד בועת פניך מעבוד שדה?
 למה לא ינחיו ולא ישבותו ידך?

מ י ש א ל

אם שלמה הנך, הלא לעבודה עוררתני!
 לך אל נמלה ותכם דרביה, למדתני!

ש ל מ ה

אמנם משלי מן הנמלה בלבך נערת.
 דק אפס קצרו ולא בלו לעשות שמרת
 לחכה בקיץ תבין, ובסתיו תסעא מנות
 ואתה כימיה דכאך ענף ויעז פח.

שהנ"ל.

יצר לב האדם.

נראיתי אני את כל עמל וכל כשדון חמעשה כי ויהי קצת איש
בדערו גם את חבל ודעות רוח (קבלת ד. ד.)

מני שים בני אדם:
דרךם כסל למז:
החבל אשר בידם,
כל אפסן לבמו:

איש איש יבו נחלתו.
משדי לו נתנה:
אף יכסוף באותו.
מנת רעו למנה:

המתבודד בסתר אהלו.
בצל החכמה והדעת.
במקהלות יבורך פעלו.
ותבטמו בארץ נודעת:

נפש עוד לא תנוח
כטוב חבל נחלתו.
רוחו עלי תשוב.
ולזכר אחר תאותו:

הוא בסוף יתחר.
בעובר ארצות עמים.

מרחקי

מרחקי תבל יסחר
ובאניות יורד ימים:

והסוחר, במנת גורלהו
בל ישמח שמות:
ואך בחבל רעהו
ידמה למצוא מנוח:

רע בעיניו עמלו,
ורוחו אך סרה;
מתעצב תמיד בגורלו,
ונפשו עליו מרה: —

היושב שקט ושאנן,
תחת גפנו ותאנתו,
מתערה כאורח רענו,
בטח בצל מעונתו:

יכאב עליו לכבו,
ונפשו אך נאנחת;
כי באחת מצבו,
וחייו באין נחת:

ויקנא באיש מלחמה,
הלוחם בתשוקה בוערת,
בשרי קטל שמה,
לקנות שם תפארת:

וְאִם נָס יֵרֵד קֶבֶר
אִם יִפּוֹל שָׁם בְּרִצָּח; —
אֵיךְ אֵיפּוֹא נִבְרָה,
חַיָּה יְחִיָּה נִצָּח? —

וְהִלֵּא יוֹדֵעַ בְּמִלְחָמָה
בְּרִנֵּעַ אוֹ בְּשָׁנִים;
אִם יָמִינוּ רוֹמְמָה,
אוֹ יִשְׂרָשׁ מִחַיִּים! —

וְנָפֶשׁ זֹה — מִשְׁתַּוְּחָחַת:
מָה חֲלָקִי בְּעַמְלִי
אִם בִּירְכָתִי שָׁחַת
נָפֵל חֲבָלִי וְנוֹרָלִי?

מָה נְעִימִים הַחַיִּים
לֹאִישׁ שְׁלֹו בְּמַעֲוָנָתוֹ!
יִתְעַנֵּג בְּנַחֲלַת שָׁמַיִם
וְאֵין מַחְרִיד מְנוּחָתוֹ! —

לֹא יַחְרִידֵהוּ סָאוֹן
כָּלִי מִפִּיָן וְעַם;
יִשְׁחַק לְקוֹל שְׁאוֹן
לְרַעַשׁ כִּידוֹן וְרַעַם!

הוֹלֵךְ עֲרִירִי, מְקוֹנֵן:
מֵאוֹשֶׁר אֵב הַבָּנִים!

הוא

„הוא שלום יתלונן
בצל נמעי נעמנים;

„ואני עין־יבש הנני.
„כלו שנותי באנחה;
„אב לבנים מי יתנני
„אז בגורלי אשמחה!”

אך אזני שומעת,
אב הבנים יצריח;
„נפשי בגזון שובעת
„ובל אוכל הצליח;

מה רבו דאגותי
למזב בני והצלחתם!
ומה עצמו צרותי
אם אראה ברעתם!

ערירי לו הייתי.
אז אנחה לא ידעתי;
כל צרה ביותי.
ואך שמחה שבעתיו!

כן איש איש בחלקהו
ישים מום ודופי;
ואך מנת יעהו,
בעינו כלילת יופי! —

כִּי בִבְנֵי אָדָם
תִּשְׁוֹקָה רָעָה שְׁתוּלָה:
בְּכָל מִצְבֶּם וּמַעֲמָדָם
לִבְתָּם אַךְ אֲמוּלָה;

אוֹלָם לוֹ כָּל פְּגִיעֵיהֶם.
לְמָקוֹם אַחֵר יִצְבְּרוּ.
לְמַעַן הַמִּיר מְקָרֵיהֶם.
בְּאִשֶּׁר הֵם יִבְחָרוּ;

אוֹ אִזְ מַה יִּחְפְּרוּ! —
כִּי גַם בְּחִבְלָמוֹ.
לְנִפְשָׁם עֲתָה בְּרוּ.
בֶּל תִּחְדַּל תְּאוֹתָמוֹ.

וְדַק אֵל נִחַלְתֶּם.
מֵאִז בְּחִלְקֶם נִפְלָה.
תְּהִי עֲתָה תִּשְׁוֹקָתְכֶם
תַּחַת בָּה בְּחִלָּה! —

כִּי מֵעַת אָדָם יוֹלֵד.
מֵעַת צֵאתוֹ לְתִבְלָה.
אִז יוֹצֵר הַחֲלָד.
יִפִּילוּ נִחַלָה בְּחִבְלָה:

לְפִי טִבְעוֹ וּתְבוּנָתוֹ.
אֱלֹהִים לוֹ יִתְנַנֶּה;

חלק

חלק אלוהי מתלתי יצא
באחרת כל חלפנה —

היפר קצר עינים

אנשי קרין מחומר

עצת אל שמים

בחבמתו נור אמר

לכן איש תבונה

כלכל בסוכ מחלקה

שא בבלי תלונה

מנת כנס נזלה

נפשה תשבע שבע

במנת חלקה למדי

ותתענג בנחת ומרגוע

על נועם מתנת שדי

ואור חיל נברא

לכל מקרה ופגע

ובבואה פיד ושבר

כל תועף אף דגע

כי בורא שמים וארץ

מפעליו אך בתבונה

מירו חיים וקרץ

וכל מעשהו באמונה —

לכן

לִבְנֵי אֲשֶׁר־הַבּוֹטָח.
— בָּאֵל הֹכֵב שָׁמַיִם!
הוּא נִבְרָא צוֹלָח
וְגִיל יִגִּיל בְּחַיִּים. —
צוֹדֵקִי מַשְׁפָּט עַד וְסֵף צִדִּיק עֲשֵׂתִי עַד הַתִּקְוָה לִנְעִי.
מִדְּרֹכִי בְּדֶדוֹר סִטְרָעִלִּי סִקְעִי.

תעודת האדם (*).

שָׁוֵא נִסְתַּח הַכֵּל.
הַצִּלְחָה בְּחַלְדִּי;
הָאָדָם בְּחַבְלֵי.
רַק לְעֵמֶל יוֹלֵדִי.

לְמִישְׁרֵי אֲרָחוֹתֶם
אֵין מְנוּס בְּחַיִּים;
כִּי רַק לְמַעַן נְסוּתֶם
עָשִׂם אֵל שָׁמַיִם:

אֵל חֲבֻטָּה פֶּה בְּחַיִּים
בְּעוֹשֶׁר הוֹן וְחֵיל.
כִּי יַעֲשׂוּ לָהֶם כְּנָפִים
כְּמוֹ חַיּוֹנֵי לַיִל:

שְׁמוֹחַ יִשְׁמַח לִבָּהּ
רִגַע בְּאַשְׁרָחוּ:

אך

*) Nach Kotzebue.

אך פון רעה תקרה
זרא תירא משנהו!

אם היטבת ארחך,
לכבד כל ידים;
פה לא תקח שכרך
תחת צדקה ומישרים. —

עין צדקה ומשטמה
פה יחד נאחדו.
רעים נאמנים המה.
לעולם לא נפרדו:

עד העת המועדה
שם בתבל המאושרה;
שם ינחו מעבודה,
עובדי ארץ צרה!

לבו איש אורח!
שבע שמחות התבל;
לבך יהיה שמח,
באשר נפל לך לחבל!

אך זכור, בחלד
הצלחה שוא והבל;
ורק לעמל יולד,
האדם פה בתבל! —

מדרכי בן-יוד סטורעליסקער.

הסוס והחמור.

סוס אחד אשר הלביש צוארו רעמה
 רעש כארכה חצץ הוד נחרו אימה.
 בכח שש עליו תרנה אשפה כרב חשק
 התגאה על מתגו ורוכבו בזיו נשק.
 ומרעש ורוגו גמא ארץ ויגוף רגלו ברגבים,
 ויקרב אליו חמור ופניו פני להבים.
 ויאמר: "מי יסלח לפשעי כי אחטא כמהו?
 "כל היום אלך מבלי לגוף באבני בהו!"
 ויחר אף הסוס ויגער בארך האזנים:
 "קטון אתה מלחטוא כמוני! — חתום השפתים!"
 יששכר בער שלעזינגער.

(*) רוא ביכם פיר מיינען פעהלער צו קליין.

מודעה.

החכם הנודע לתהלה ר' שמואל ל דוד לונגטו שלח לי הספר
 אוהב גר, והוא צילח יקר ונחמד על תרגום אונקלוס,
 תקש ממני להדפיסו גם בספר בבורי העתים. אך מפני גדול כמותו
 לא יכולתי למלא דלון מחצרו הנכבד, ולמען לא יחסר לפני יסודת ספר
 מועיל כזה, הדפסתיהו לנדר, וכל איש משכיל ומצין יתענג צקדלו צתוכו.
 הספר הזה נמלא צחמתי אשר לי פה וזיען הצירה.
 גם מצלעדי זאת מכתבים רבים יקירי הערך קביעו לידי להעלותם
 על ספר ציבורי העתים, וגם צאלה חפצתי להיותם כמוסים עמדי עד
 חוליא לאור הצ"ע לשנת תקל"ז, אכן למען לא אחרט טוב מהמשתוקקים
 לאמרי צינה, לכן בודתי אומר שגם הצ"ע לשנת תקל"ז ייוסד כעת,
 וצקד צמים ילא לאור להשיק דעת ותצונה.

אנשאן. עדלער פאן שמיד.

הקף הענינים אשר באו בב"ה לשנת תקצ"א.

זיטע

זכרים

3	סתחת זכרי העתים
5	צית לימוד דברי נסחורנה
10	סרי על סדר
14	סתה
18	חמי טזריה
21	קורות כלל המקדש

מחת החכם מו"ה
יש"ר

23	רחשי זכרים לז"ה
27	טעות וחלוקי נוסחאות דפוס תרגום חונקלם
40	התרת השלח נוסח התרגום
41	הערה דברי תרגום חשכמי על התורה
42	דברי נחת צענין סתה סתים וכו'
47	דברי חסן במסכת מלת חין כל
52	איבער דען נוסטען דעם שולאובטעריכטעם

מחת החכם מו"ה יהודה
בן יונה לבית ייטלש

58	החלומות
61	תולדות העוף
66	השכל לחתן עליו עשר יונק

דוד קארו

68	כלל חדש נמלה אם כחלם אחרי השנועה והנענה
70	כלל חדש שני
73	תקון טעות הדפוס דרשי בכל הספרים
74	צענין שמות הדרשי סתה ולשון
79	קשיטת דלוריותה

מחת החכם מו"ה
יוסף פלעש

81	הוספות ותוקנים לתולדות צעל העדון
88	לשיטת תלים להלל
90	לתולדות דנינו החי
92	לזמן ונוקם הקליר

מחת החכם מו"ה
ש' ל' ב' ראזאפורט

103	מחבר הקכל על ס' חסן
107	דיא זינרלושה
116	חסן כל דברי דשי צחור
118	איבערעטצונג דעם ארביין
121	ביאטרענע צור ביבלישען געאגראפיה
123	צחור ספוקים עליו חננה נמשלי

מחת החכם מו"ה
בער שלעווינגער

126	בריעע אונד ביאטרענע דאווערע קנאות
	האמת בעטרעפאענד ומכתב לרעהו

מיטגעטרייט לז' אלא חזרון
יהודא ליב מיוזים

142	תועלת מספרי קורות דוד ודוד
146	דבר אל המתנדב צעם

מרדכי בן דוד סטרעליסקער
פלאי

147	שיחות חכמי עמי' תימי' קדמוני'
149	שיחות חכמי ישראל

מחת החכם מו"ה יהודה
בן יונה לבית ייטלש

שירי

זימטע

מהשכיל כ"ה שמואל חיים
זלמן מטריאסטי

151 לז חזות על זנים
12. Februar 156
159 מחזור להודיה
168 לנכח החכם, האמתו מו"ה שמואל
דוד לולאטו

איוק בן יעקב

161 דרך חמונה
162 ילד הדלגה
163 חסלי קופוליוס
164 מכתמים

החכם שחבר'ל

165 סיר ידידות ליוס חסריון החכם האמתו
מו"ה שמואל דוד לולאטו מלת ידידו

מהחכם שר'ל

167 חסלה לרפואת הקיסר יר"ה פנת תקס"ו . . . מהחכם שר'ל

דוד קארן

168 רעיון לחשה חלמה
— סמחה. והעלז

ראשי' פכריו נער השכיל הנח' נחמד תעיס כ"ה אהרן יוסף ראנדעג כ"ה

169 תנחומים להחכם מו"ה שמואל חיים לול' ל"י
171 חסד להחכם מו"ה שמואל דוד נחלתו יוחי מחליו
178 דברי נחומים לחים יקר רוח על מות חמו
175 איין ווארט דעם סראכטעם

ברוך ששאצקים מלוצקא

177 הנסחח
179 חמרי ציה

דוד קארן מפוזנא

180 הנזיר
182 חל האדם
183 חיצת חשה
184 ליון קנר

בן יונה לבית

מלת החכם מו"ה יהודה יוטלש

— חזנת חשת נעורים
187 קים חחת סיר על מות סרז מדינה כ"ע
189 חזרות טבורות
190 הנחמה

מרדכי בן דוד סמירעליסקער

192 ילד לז האדם
198 תעורת האדם

200 מודעה מהארון המרפס